Biblioteca Polirom

Javier Marías

Chipul tău, mâine

Dans şi vis

POLIROM

JAVIER MARÍAS
CHIPUL TĂU, MÂINE
2. DANS ŞI VIS
Traducere din limba spaniolă de Andrei Ionescu
POLIROM
2011

Javier Marías (n. În 1951, la Madrid, în familia marelui filosof Julián Marías Aguilera) este unul dintre cei mai importanţi scriitori spanioli contemporani. Operele sale, traduse în peste treizeci de limbi, se vând în milioane de exemplare. A publicat romanele *Domeniile lupului* (1971), *Traversarea orizontului* (1972), *Monarhul timpului* (1978), *Secolul* (1982), *Omul sentimental* (1986, distins cu Premio Herralde de Novela), *Romanul Oxfordului (Todas las almas*, 1989, laureat cu Premio Ciudad de Barcelona, Premio de la Crítica şi Prix LŒil et la Lettre), *Inimă atât de albă* (1992, distins cu IMPAC Literary Award şi Premio de la Crítica), *Mâine în bătălie să te gândeşti la mine* (1994, distins cu Prix Fémina Étranger, Premio Rómulo Gallegos, Premio Arzobispo Juan de San Clemente şi Premio Fastenrath de la Real Academia Española de la Lengua), *Spatele negru al timpului* (1998), *Chipul tău, mâine. 1. Febră şi lance* (2002, Polirom 2005, laureat cu Premio Salambó), volume de povestiri *(În timp ce ele dormeau*, 1990; *Când am fost muritor*, 1996); eseuri, articole. A tradus din W.B. Yeats, Thomas Hardy, Laurence Sterne, Joseph Conrad, Isak Dinesen etc. În anul 1979 i se decernează, pentru transpunerea în limba spaniolă a romanului *Tristram Shandy* de Laurence Sterne, Premiul Naţional pentru Traducere. În anul 1997 a primit Premiul Nelly Sachs, iar în 2000 Premiul Grinzane Cavour pentru întreaga operă.

Dans şi vis (2004) este a doua parte a trilogiei *Chipul tău, mâine* — un proiect literar ambiţios, ce aminteşte pe alocuri de jocul cerebral al lui Borges, de umorul negru al lui Pynchon şi de lirismul meditativ al lui Proust. Volumul continuă povestea peripeţiilor lui Jaime Deza, un expatriat spaniol care trăieşte în prezent la Londra şi lucrează ca analist pentru Serviciile Secrete MI6, unde interpretează vieţile persoanelor aflate sub observaţie şi anticipează posibilele lor acţiuni. Stăpânind admirabil mecanismele reflecţiei şi digresiunii, descompuse cu minuţiozitate până la constituenţii lor ultimi, Javier Marías îmbină suspansul romanelor de spionaj cu lirismul romanelor de dragoste, oferind cititorului o meditaţie tulburătoare asupra iubirii şi geloziei, asupra pericolelor cunoaşterii şi ale limbajului şi asupra violenţei.

Lui Carmen López M., sperând că va dori în continuare să mă asculte

And for Sir Peter Russell, to whom this book is still indebted for his very long shadow, and the author, for his far-reaching friendship

III. Dans

Dea Domnul ca nimeni să nu ne ceară nimic, nici să ne întrebe măcar, să nu aibă nevoie de vreun sfat, de vreun serviciu ori de vreun împrumut, nici măcar să-i acordăm atenţie, dea Domnul ca alţii să nu ne ceară să-i ascultăm, cu necazurile lor mărunte şi jalnicele lor conflicte atât de asemănătoare cu ale noastre, cu îndoielile lor neînţelese şi poveştile lor obişnuite care se pot întâmpla oricui şi au fost scrise de atâtea ori (nu e prea largă gama subiectelor pe care oamenii pot încerca să le povestească), ori lucruri ce altădată se numeau griji, cine n-are să le caute, „nefericirea se inventează", citez adesea în sinea mea, şi citatul ăsta spune adevărul când e vorba despre nefericiri ce nu vin dinafară şi nu sunt nefericiri inevitabile obiectiv, nu sunt o catastrofă, un accident, o moarte, o ruină, o despărţire, o plagă, o foamete, ori persecuţia înverşunată a cuiva ce n-a făcut nimic, de ele e plină Istoria şi chiar istoria noastră, vreau să spun vremurile noastre ce nu s-au încheiat (ba chiar există despărţiri şi ruine şi morţi care sunt, dimpotrivă, căutate sau meritate sau neîndoielnic inventate). Dea Domnul ca nimeni să nu se apropie de noi ca să ne spună „Te rog" sau „Ascultă", sunt primele cuvinte care precedă cererile, aproape pe toate: „Ascultă, nu ştii cumva?" sau „Ascultă, nu ai putea să-mi spui? —, „Ascultă, nu cumva ai? —, „Ascultă, vreau să-ţi cer ceva: o recomandare, o informaţie, o părere, o mână de ajutor, bani, o vorbă bună pe lângă cineva, o mângâiere, o dovadă de bunăvoinţă, să păstrezi acest secret sau să te schimbi de dragul meu şi să devii altul, sau să trădezi pentru mine şi să minţi ori să păstrezi tăcerea şi să mă scapi". Lumea cere şi cere ce-i trece prin cap, totul, lucruri chibzuite şi lucruri nesăbuite, cuminţi şi necuviincioase şi imposibile — luna, s-a spus mereu, şi atâţia au făgăduit-o pretutindeni, fiindcă e, a fost şi este cu neputinţă să-ţi ţii făgăduiala; cer cei apropiaţi şi necunoscuţii, cei ce sunt la necaz şi cei ce provoacă necazuri, cei ce n-au destul şi cei ce au prea mult, fiindcă în privinţa asta nu se deosebesc: nimeni nu pare niciodată că a acumulat îndeajuns, nimeni nu se mulţumeşte niciodată şi nici nu se opreşte niciodată, de parcă tuturor li s-ar spune: „Tu cere, cere în gura mare, cere mereu". Când în realitate nimănui nu i se spune asta.

Şi atunci pleci şi auzi, auzi de cele mai multe ori, uneori cu teamă, alteori cu mândrie, nimic nu e mai măgulitor în principiu decât să fii în stare să acorzi sau să refuzi ceva, nimic — şi de asta ajungi să-ţi dai seama curând — atât de neplăcut şi nesuferit: să ştii, să-ţi dai seama că poţi spune „Da" sau „Nu" sau „O să vedem"; şi „Poate", „O să mă

mai gândesc", „O să-ţi dau mâine un răspuns" sau „Vreau în schimb cutare lucru", după dispoziţia de moment sau după bunul tău plac, după cum eşti destins, mărinimos şi odihnit ori dimpotrivă eşti teribil de grăbit, lipsit de răbdare şi de timp, după starea de spirit sau după cum doreşti să îndatorezi pe cineva ori să-l ţii pe jăratic, ori să te implici, fiindcă acordând sau tăgăduind — în ambele cazuri, chiar şi numai atunci când asculţi o cerere rămâi legat de solicitant şi te încurci şi uneori eşti prins în mrejele sale.

Dacă dai o dată de pomană unui cerşetor din cartier, a doua zi o să-ţi fie mai greu să nu-i dai nimic, fiindcă el aşteaptă ceva de la tine (nu s-a schimbat nimic, e la fel de sărac, eu nu am devenit mai puţin bogat, şi de ce azi să nu-i dau, când ieri i-am dat) şi într-un anumit sens ţi-ai crea o obligaţie faţă de el: dacă l-ai ajutat să trăiască de azi pe mâine, ai răspunderea de a nu-l lăsa s-o ducă mai rău de la o zi la alta, să ajungă la capătul suferinţelor şi să se prăbuşească ori să moară, şi trebuie să-i faci o punte pe care să poată trece, şi tot aşa mereu, zi de zi, nu-i deloc ciudată sau gratuită legea după care se conduc unele comunităţi primitive — ori mai curând călăuzite de logică —, potrivit căreia cine salva viaţa cuiva devenea păzitorul acelei vieţi pentru totdeauna şi ocrotitorul acelui om (în afară de cazul când într-o bună zi îţi salva şi el viaţa ţie şi această corespondenţă strictă vă făcea să fiţi chit, atunci vă puteaţi despărţi), ca şi cum cel salvat ar fi fost îndreptăţit să-i spună salvatorului său: „Dacă mai sunt în viaţă e pentru că tu ai vrut asta; e ca şi cum m-ai fi făcut să mă nasc din nou, prin urmare trebuie să mă aperi şi să ai grijă de mine şi să mă ocroteşti, fiindcă dacă n-ai fi fost tu, aş fi ferit de orice rău şi de orice datorie, ori aş fi pierdut grija ostenelilor, cufundat în apele înşelătoare ale uitării".

Iar dacă, dimpotrivă, încă din prima zi nu-i dai nimic de pomană cerşetorului din cartier, o să te apese a doua zi gândul că îi eşti dator, şi poate că senzaţia asta va creşte în a treia zi, şi a patra, şi a cincea, căci dacă cerşetorul şi-a târât viaţa şi s-a descurcat fără ajutorul meu, cum să nu-i recunosc meritul şi să nu-i mulţumesc pentru că a scos-o la capăt fără să-mi dea vreo bătaie de cap? Şi cu fiecare zi care trece, cu fiecare noapte în care supravieţuieşte, prinde rădăcini tot mai puternice în sufletul nostru gândul că ne-a venit rândul să facem ceva pentru el, ba chiar neîntârziat. (Dar asta îi priveşte numai pe cei care îi bagă în seamă pe zdrenţăroşi, iar cei mai mulţi dintre noi nu-i luăm în seamă, ne lăsăm privirea să alunece pe deasupra lor şi nu vedem decât nişte mogâldeţe.)

Aşa se face că, de cum îl auzi pe cerşetorul de pe stradă cerând de pomană, eşti implicat; şi când îl auzi pe străin sau pe drumeţul rătăcit că te întreabă cum poate găsi o anumită adresă şi uneori ajungi să-l însoţeşti, dacă ai acelaşi drum, iar atunci amândoi vă împletiţi paşii şi

vă contopiţi unul într-altul, preschimbaţi într-o singură înaintare îngemănată pe care niciunul dintre voi n-o vede ca pe o piază-rea ori ca pe o piedică ori supărare, fiindcă mergeţi împreună de bunăvoie, chiar dacă nu vă cunoaşteţi şi poate nici nu staţi de vorbă pe drumul pe care-l faceţi (şi străinul sau drumeţul rătăcit poate fi condus în alt loc, atras într-o capcană, într-o ambuscadă, scos într-un câmp pustiu, printr-o cursă); şi îl auzi pe necunoscutul care se opreşte la uşă ca să-ţi arate ceva atrăgător ori să-ţi vândă ceva ori să te convertească la credinţa lui, încercând să ne convingă întotdeauna şi întotdeauna vorbind repede, şi dacă-i deschizi uşa eşti implicat; şi îl auzi pe un prieten la telefon cu un glas stăruitor sau ieşit din ţâţâni sau mieros — nu, e mai curând de om cu minţile rătăcite —, rugător sau exigent sau dintr-odată mai ameninţător, şi cu asta eşti prins în mrejele lui; şi îi auzi pe soţia ta şi pe copiii tăi care nu îţi vorbesc decât aşa sau numai aşa ştiu să-ţi vorbească, nedesluşit şi parcă de departe, cu alte cuvinte cerând, şi atunci trebuie să scoţi cuţitul sau briceagul ca să tai legătura asta care până la urmă te-ar imobiliza: tot tu i-ai făcut să se nască, pe copiii care nu sunt feriţi de rele, nici de datorii şi nu vor fi feriţi niciodată, şi tot tu ai făcut-o pe mama lor să-i aducă pe lume, care e totuna cu ei fiindcă e acum de neconceput fără copii — alcătuiesc un nucleu şi niciodată nu se exclud —, iar ei sunt de neconceput fără această fiinţă de care au încă nevoie, într-atâta încât trebuie să o păzeşti neapărat, să ai grijă de ea de dragul lor şi s-o ocroteşti — continui să socoteşti că e datoria ta —, chiar dacă Luisa nu-şi dă seama pe deplin ori nu e pe deplin conştientă de asta şi e foarte departe în spaţiu, iar cu timpul se va depărta din ce în ce mai mult, pe zi ce trece. Ori se înceţoşează tot mai mult cu fiecare noapte în care mă cufund şi pe care o străbat, din care ies şi-mi urmez drumul fără să-o văd, nu o văd.

Luisa n-a căzut în mrejele nimănui ori într-o capcană, dar s-a implicat odată într-o cerere şi o pomană şi m-a implicat pe mine oarecum, asta s-a petrecut înainte de despărţirea noastră şi de plecarea mea în Anglia, când încă nu presimţeam că ne vom depărta atât de mult unul de altul şi că ne vom întoarce spatele, ori cel puţin eu, abia mai târziu îţi dai seama când ţi-ai pierdut încrederea ori când ceilalţi şi-au pierdut încrederea pe care o aveau în tine — dacă asta se poate şti, eu unul nu cred, cu adevărat; vreau să spun că abia după aceea, când prezentul a devenit trecut şi e schimbător şi îndoielnic şi de aceea poate fi povestit (de nenumărate ori poate fi povestit, fără ca nici măcar două versiuni să fie la fel), ne dăm seama că ne dădeam seama şi atunci când prezentul era încă prezent şi nu era expus tăgăduirii, nici înceţoşării ori cufundării în umbră, căci de n-ar fi aşa, i-am putea pune date, iar adevărul e că i le punem, vai, şi încă cum,

punem pe urmă de obicei date atât de precise, încât te cuprinde spaima: „Într-o bună zi…”, spunem ori ne amintim ca în romane (care merg la ţintă: le sileşte sfârşitul, ce le dictează faptele; dar nu toate îl cunosc), uneori singuri şi alteori împreună cu celălalt, amândoi recapitulând cu glas tare: „Cuvintele alea pe care le-ai spus în treacăt de ziua ta de naştere m-au pus în gardă, ori cel puţin m-au făcut să fiu mai puţin încrezător”. „Reacţia ta m-a decepţionat şi am fost silit să mă întreb dacă nu m-am înşelat în privinţa ta; dar asta înseamnă că mă înşelasem ani la rând, prin urmare pesemne că te schimbaseşi.” „N-am suportat reproşurile alea, atât de insistente şi de nedrepte încât m-am gândit că nu erau altceva decât un pretext de-al tău, cel mai bun chip de a-mi strecura răceala în suflet; şi într-adevăr am îngheţat.” Da, de obicei ne dăm seama când ceva se încovoaie ori se rupe ori se ofileşte. Dar sperăm întotdeauna că se va îndrepta ori se va lipi la loc ori îşi va redobândi prospeţimea — de la sine, uneori ca prin minune — şi că ce simţim nu se va adeveri; ori dacă băgăm de seamă că lucrurile sunt chiar mai simple, că ceva din fiinţa noastră deranjează sau displace sau repugnă, ne gândim singuri să facem ceva ca să ne schimbăm în bine. Intenţiile astea sunt de bună seamă teoretice şi neîncrezătoare. De fapt ştim că nu vom fi în stare sau că nimic nu mai depinde de ce vom face ori nu vom face, dând frâu liber ori înfrânându-ne dorinţele. Trăim aceeaşi senzaţie pe care o încercau bătrânii când pe buze sau în gând le venea expresia pe care vremurile noastre au dat-o uitării, ori mai curând au înlăturat-o, şi recunoşteau: „Zarurile au fost aruncate”. Şi chiar dacă expresia mai-mai că a fost abolită, senzaţia aceasta persistă şi noi o cunoaştem încă. „Nu mai există cale de întoarcere”, îmi spun uneori, folosind o expresie încă nedată uitării.

La intrarea într-un supermagazin sau big sau pseudomagazin unde îşi făcea cumpărăturile Luisa, se proţăpise acum câteva zile o fată tânără, care pe deasupra era străină şi mamă, iar aceste două lucruri în chip îndoit: căci avea doi copii, unul de două luni într-un cărucior prăpădit şi altul mai mare, dar tot foarte mic, între doi şi trei ani (aşa socotea Luisa, văzuse că purta încă scutece pe sub pantalonaşi), care păzea căruciorul ca un soldat, minuscul pretorian fără arme şi nu numai că fata era româncă sau bosniacă sau poate unguroaică — deşi asta era puţin probabil, cu atât mai puţin în Spania dar pe deasupra parcă era ţigancă. N-avea mai mult de douăzeci de ani şi în zilele în care cerşea acolo (nu în toate ori nu întotdeauna se întâlnea Luisa cu ea), era mereu cu cei doi copii, nu atât pentru a trezi mai multă milă — interpreta Luisa —, cât pentru că nu avea unde şi cu cine să-i lase. Făceau parte din ea ca mâinile. Erau o prelungire a ei, fata *era cu ei* aşa cum câinele era *fără un picior*, potrivit viziunii lui Alan Marriott când a hotărât să asocieze în închipuirea lui câinele cu cealaltă

ţigăncuşă şi împreună i-a plăsmuit ca pe o pereche înspăimântătoare.

Romînca stătea ceasuri întregi în picioare la intrarea supermagazinului, se aşeza din când în când pe treptele scării şi continua să legene cu o singură mână căruciorul aflat pe trotuar, cu copilul mai mare stând de strajă alături. Dacă Luisa a reţinut scena nu era doar din pricina acelui *tableau vivant*, a tabloului în sine, destul de reuşit în orice caz, deşi subiectul era prea des abordat, în pofida faptului că azi copiilor li s-a interzis să stea în locurile de cerşit. Luisa n-are obiceiul să se înduioşeze de toată lumea şi nici eu nu sunt din cale afară de milos ori poate că suntem, dar nu până acolo încât să ne scotocim în poşetă sau în buzunar ori de câte ori dăm peste un sărac, n-am izbuti să facem faţă în Madrid, nimeni nu câştigă destul ca să acopere cheltuieli atât de mari, autorităţile noastre cinice şi lipsite de simţul răspunderii îngăduie neîncetat să pătrundă în oraşul cel mai mare al ţării şi să reverse pe străzile lui valuri după valuri de oameni fără legitimaţii, care nu cunosc limba, teritoriul şi obiceiurile — lume strecurată de curând prin Andaluzia ori prin Canare ori prin Catalonia şi Baleare, care vine din Est şi pe care nici măcar n-ar şti în ce ţări s-o trimită înapoi şi-i lasă să se descurce cum pot, fără acte şi fără bani, mulţimi de sărmani în continuă creştere şi pe deasupra săraci descumpăniţi, dezorientaţi, rătăciţi, hoinari, neînţeleşi, fără nume. Aşa încât Luisa n-a băgat de seamă grupul ca pe un grup vrednic de milă, ca atâtea altele, ci i-a individualizat pe membrii săi, i-au atras atenţia tânăra bosniacă şi santinela care era copilul ei mai mărişor, vreau să spun că i-a văzut pe ei, nu i s-au părut nedeosebiţi şi nici interşanjabili ca obiecte de compasiune, a văzut persoanele dincolo de condiţia lor şi de funcţia lor şi de nevoile lor, care erau atât de mari şi de asemănătoare. N-a văzut o mamă sărmană cu doi copii, ci a văzut-o pe acea mamă concretă cu acei copii concreţi, îndeosebi pe cel mai mare.

„Are un chip atât de inteligent şi de vioi", mi-a spus despre el. „Şi mi se rupe inima când îi citesc în ochi dorinţa de a da ajutor, de a avea grijă de frăţiorul lui, de a fi de folos celorlalţi. Copilul ăsta nu vrea să fie o povară, chiar dacă fără voia lui nu poate fi altceva, încă nu e în stare să-şi câştige singur existenţa. Aşa mic cum e, vrea să participe, vrea să colaboreze, e atât de afectuos cu bebeluşul şi atât de atent la ce se poate întâmpla şi la ce se întâmplă! Stă acolo ceasuri întregi, fără să aibă parte de nicio distracţie, urcă şi coboară scările, se dă huţa din când în când ţinându-se de balustradă, încearcă să legene el căruciorul, dar pentru asta nu are destulă putere. Astea sunt distracţiile lui, dar niciodată nu se depărtează prea mult de maică-sa, nu din lipsa spiritului de aventură (se vede că e foarte isteţ), ci de parcă ar avea conştiinţa că asta ar presupune să-i dea o grijă în plus, şi se vede că încearcă să-i uşureze viaţa cât se poate de mult ori cât se pricepe de mult, dar nu se prea pricepe. Şi uneori îi mângâie pe obraz

pe fată şi pe frăţior. Se uită în toate direcţiile, în toate părţile, e cu ochii în patru, sunt sigură că pentru ochii lui atât de vioi nu trece neobservată apariţia unui trecător, şi pe unii pesemne că nu uită că i-a mai văzut o dată, probabil că mă ţine minte şi pe mine. Mă impresionează până la lacrimi faptul că se simte atât de responsabil, atât de încrezător şi de săritor, că e stăpânit de o dorinţă fierbinte de a fi de folos. Încă nu e în stare să o facă." A făcut o pauză, apoi a adăugat: „Gândeşte-te ce absurd e totul. Până nu demult nici nu exista, iar acum e năpădit de griji pe care nici măcar nu le înţelege. Poate că de aceea nu-l covârşesc, e mereu vesel, şi maică-sa îl iubeşte foarte mult. Dar nu e mai puţin nedrept, pe lângă faptul că e absurd". A rămas pe gânduri câteva clipe, mângâindu-şi genunchii cu amândouă mâinile, se aşezase pe marginea sofalei, în dreapta mea, abia se întorsese acasă şi încă nu-şi scosese haina, lăsase jos pungile pline de cumpărături, nu se dusese direct la bucătărie. Genunchii ei mi-au plăcut întotdeauna, cu sau fără ciorapi, şi din fericire puteam să-i văd aproape tot timpul, se îmbrăca de obicei în rochie. Pe urmă a spus: „Îmi aduce aminte puţin de Guillermo, când era la fel de mic. Şi pentru el îmi părea rău, să nu crezi că-mi trezesc mila doar pentru că sunt săraci. Guillermo era şi el nerăbdător să ia parte la grijile lumii, să-şi asume răspunderi şi sarcini, dornic să afle tot şi să dea o mână de ajutor, conştient de eforturile mele şi de dificultăţile de care mă loveam. Şi de ale tale, chiar dacă te vedea mai puţin, dar le înţelegea intuitiv, îţi aduci aminte? Ori deductiv".

Nu mă întreba, îmi amintea doar ori îmi întărea amintirile. Eu continuam să îmi amintesc până şi la Londra, când nu-l vedeam pe băiat, şi începeam să mă tem pentru el, era foarte răbdător şi protector cu sora lui şi de multe ori lua asupra lui greul şi ceda, simţind că e nobil şi drept ca întotdeauna cei puternici să cedeze în faţa celor slabi şi nestăpâniţi de porniri tiranice şi abuzive, un principiu azi învechit, fiindcă azi cei puternici sunt de obicei fără suflet, iar cei slabi sunt despotici; era protector şi cu maică-sa şi cred că până şi cu mine, acum că simţea că sunt surghiunit şi singuratic şi departe, un fel de orfan după mintea sau înţelegerea lui, au mult de suferit în viaţă cei care se fac scut, cei ce veghează cu ochiul deschis şi cu auzul mereu treaz. Şi cei ce vor să joace cinstit până la capăt, chiar şi atunci când se luptă şi e în primejdie viaţa lor şi a celor dragi, de care nu se pot lipsi, fără de care nu pot trăi ori cel puţin nu pe deplin.

„Şi încă nu s-a schimbat", i-am spus Luisei. „Uneori aş dori să nu se schimbe, dar alteori da. O să aibă de suferit, judecând după cum merge lumea. Am crezut că va învăţa să se apere mai bine, când o să intre la şcoală şi-o să cunoască ameninţările ce stau la pândă, dar anii trec şi nu pare să-şi dea seama de ele. Uneori mă întreb dacă nu cumva sunt un tată rău pentru că nu-i deschid ochii, pentru că nu-l

învăţ ce trebuie să ştie: şiretlicuri, tertipuri, intimidări, precauţii, văicăreli; şi mai mult egoism. Un tată ar trebui să-şi pregătească fiii pentru viaţă, după socotinţa mea. Dar nu-i uşor să-i înveţi ce au nevoie să ştie, dacă asta nu le place. Iar el e mai bun ca mine, deocamdată…

„Nu cred că merită osteneala, în cazul lui cel puţin”, a răspuns Luisa. Şi s-a ridicat parcă grăbită. „O să cobor în stradă înainte ca ei să plece”, a spus. De asta nu-şi scosese haina şi nu-şi golise pungile, ştia că de fapt încă nu se întorsese acasă. „De obicei îi dau fetei câteva monede când intru, are o cutie, i-am dat şi azi, dar când am ieşit mi-a cerut ceva, e prima dată când mi-a cerut ceva, vreau să spun prin viu grai, într-o spaniolă săracă şi ciudată, n-are un accent pe care să-l poţi recunoaşte şi a folosit o expresie italienească. Mi-a cerut să-i cumpăr scutece pentru copii, din acelea absorbante, uşor de spălat, pe care le scoţi dintr-o cutie, în sfârşit. I-am spus că nu, să şi le cumpere ea, că i-am dat bani mai înainte. Şi mi-a răspuns: «Nu, bani nu, bani nu». Mi-am bătut capul şi cred că am înţeles. Strânge bani pentru bărbatul ei, ori pentru fraţii ei, ori pentru tatăl ei, nu ştiu, pentru bărbaţii cu care stă. De bani nu va îndrăzni să se atingă fără voia lor, nu va putea hotărî ea singură nicio cheltuială, va trebui să le dea lor toţi banii şi pe urmă ei vor stabili priorităţile după bunul lor plac, probabil ţinând seama înainte de toate de nevoile lor. Scutecele astea le vor socoti de prisos, un lux, n-or să-i dea un sfanţ, să-şi pună pofta-n cui. Dar eu ştiu bine că nu-i aşa, copiii stau acolo ceasuri întregi şi se opăresc, iar ea nu poate să le schimbe scutecele la timp. Aşa că am de gând să i le cumpăr eu. Nu mi-am dat seama de la început, nu ea hotărăşte cum se cheltuiesc banii pe care-i câştigă, nici măcar un sfanţ, de aceea mi-a cerut obiectul de care avea nevoie şi banii nu-i sunt de folos. Mă întorc îndată.”

Când s-a întors după câteva minute, şi-a scos haina. Eu deşertasem între timp pungile şi pusesem fiecare lucru la locul său.

„Ai ajuns la timp?”, am întrebat-o. Eram destul de curios să aflu cum se petrecuseră lucrurile.

„Da, probabil că stau până la ora închiderii. Am intrat, am cumpărat un pachet şi i l-am dat. Nu poţi să-ţi închipui cât de mult s-a bucurat şi cum mi-a mulţumit. E foarte recunoscătoare fata asta, zâmbeşte mereu când îi dau bani, dar de data asta era altceva, era ceva pentru ea, pentru folosinţa ei şi a copiilor, nu era o parte din suma adunată în comun, banii se pun la un loc şi nu-i mai poţi deosebi. Iar băieţelul mai mare era şi el foarte mulţumit, văzând-o pe ea mulţumită. I se citea bucuria pe faţă, chiar dacă nu putea înţelege motivul pentru care maică-sa era atât de mulţumită. Ce drăguţ e, ce vioi, cum ia parte la tot ce se întâmplă. Dacă n-o să fie lovit de soartă, o să ajungă un optimist, numai să aibă noroc.”

Ştiam că Luisa se implicase în cererea aceea de care ţinuse seama într-un târziu şi tocmai de asta punea acum atâta suflet. Nu prinsă în mreje ori în capcană, dar în orice caz implicată. Ori de câte ori o să intre în supermagazin şi-o să-i vadă pe tânăra unguroaică şi pe micuţul ei optimist, o să se întrebe dacă nu cumva se terminaseră scutecele din pachet, pentru că opăreala copiilor nu se sfârşea niciodată. Iar dacă n-o s-o întâlnească, o să se întrebe unde-o fi, unde-or fi, fără să-şi facă totuşi prea multe griji ori să facă cercetări, nici chiar aşa (Luisa nu e o exhibiţionistă, nici măcar faţă de sine însăşi, şi nu se amestecă în viaţa altora). Dar ştiam asta fiindcă, începând de atunci, eu însumi mă trezeam uneori că mă întreb ce-or fi făcând, fără să-i fi văzut niciodată, şi aşteptam ca soţia mea să-mi spună din nou ceva despre ei, dacă avea ceva de povestit.

Câteva săptămâni mai târziu, când lumea începuse să cumpere în neştire, căci se apropia Crăciunul, mi-a spus că tânăra mamă româncă îi ceruse din nou ceva prin viu grai. „Bună, *carina*" aşa o salutase fata, ceea ce ne-a făcut să presupunem că, înainte de-a ajunge în Spania, rătăcise prin Italia, de unde poate că o expulzaseră fără menajamente brutalele autorităţi xenofobe pseudolombarde, mai greoaie şi mai grosolane decât autorităţile noastre pseudomadrilene dispreţuitoare. „Dacă nu vrei, îmi spui nu, dar eu îţi cer un lucru", fusese politicosul preambul, politeţea constă în bună parte în formularea evidenţelor, care niciodată nu sunt de prisos când vrei să obţii ceva. „Copilul vrea un tort. Eu nu pot să i-l cumpăr. Tu poţi să i-l cumperi? Dacă vrei. E aici, după colţ." Şi a arătat cu mâna spre colţul după care Luisa şi-a amintit îndată că era o cofetărie selectă şi scumpă, de unde cumpăra şi ea. „Dacă nu vrei, nu-i nimic", adăugase, de parcă şi-ar fi dat seama foarte bine că nu era în fond decât un capriciu. Pe care merita să încerce, totuşi, să-l obţină, fiindcă era al copilului.

„De data asta copilul nu înţelegea tot", a spus Luisa. „Era transmiterea unei dorinţe a lui şi o recunoştea. Ei bine: chipul lui îndoit era în aşteptarea unui Da ori a unui Nu din partea mea şi bietul copil rămăsese cu sufletul la gură, cu ochii larg deschişi." („Aşa cum inculpatul îşi aşteaptă sentinţa", mi-am spus fără s-o întrerup; „ce-i drept, un inculpat optimist".) „Cum nu ştiam ce înseamnă exact pentru ea «un tort», şi pe lângă asta ei lăsau impresia că ştiu foarte precis ce au în vedere şi voiau un tort anume şi nu oricare, a fost nevoie să ne ducem toţi patru la cofetărie ca să mi-l arate. Am intrat eu prima, astfel încât cei din prăvălie să vadă că grupul era cu mine, şi chiar aşa mulţi clienţi s-au depărtat instinctiv cu scârbă, ne-au deschis un culoar ca pentru a evita o contagiere, cred că ea nu şi-a dat seama ori o fi obişnuită şi n-o mai deranjează, dar pe mine, în schimb, m-a deranjat. Tortul din vitrină mi l-a arătat băiatul cu multă însufleţire, un tort impresionant pentru ziua de naştere, nu foarte mare, şi tânăra

a confirmat alegerea. I-am spus atunci să se întoarcă toţi trei pe treptele de la intrare, fiindcă ştiam ce am de făcut, şi ei şi-au făcut loc cu căruciorul, iar eu m-am aşezat la coadă, mi-au împachetat tortul şi l-am plătit. O să i-l duc eu mai târziu. Toate astea mi-au luat cam un sfert de oră şi mi-a venit să râd când, după ce am dat colţul cu pachetul în mână, l-am văzut pe băieţel cu o expresie de nerăbdare înfrigurată şi cu ochii aţintiţi în direcţia din care urma să apar eu, sunt sigură că nu pierduse din ochi o singură clipă acel colţ de stradă de când se întorseseră la locul lor obişnuit, aşteptând apariţia mea cu comoara de parcă în mintea lui s-ar fi derulat în tot acel timp fazele venirii mele, încremenit în încordare. S-a desprins pentru prima dată de maică-sa şi a alergat în întâmpinarea mea, deşi ea îl chemase înapoi: «Nu, Emil, nu! Vino-ncoa'!». Sărea în jurul meu ca un căţel." Luisa a rămas puţin pe gânduri, amintindu-şi de scena aceea cu un zâmbet fluturându-i pe buze, înveselindu-se dintr-odată. Apoi a adăugat: „Asta-i tot".

„Şi acum, după ce i-ai îndeplinit dorinţa, n-o să-ţi ceară mereu ceva?", am întrebat-o.

„Nu, nu cred că-i o profitoare. Am trecut pe lângă ea de mai multe ori de când cu scutecele şi nu mi-a mai cerut nimic până azi, în mod expres. Într-o zi i-am văzut pe ai ei, pe bărbaţi, dădeau târcoale, presupun că unul era soţul ei, chiar dacă niciunul nu s-a purtat în vreun fel deosebit cu ea sau cu copiii. Se poate să fi fost fraţii ei, ori veri, ori unchi, rude, vreo patru-cinci într-un sfat rapid în vecinătatea fetei, dar excluzând-o, şi au plecat îndată."

„Or fi mafioţi, or fi venit în control, ca nu cumva să le fure locul alţi cerşetori. Mulţi plătesc ca să ocupe un loc bun, e ca o chirie, chiar şi la cerşit concurenţa e mare. Şi nu e rău deloc, fata nu şi-ar putea păstra locul fără protecţie. Cum arătau bărbaţii ăştia?"

„Înspăimântători. Mi-e teamă că şi eu m-aş fi îndepărtat de ei ca să nu mă molipsesc de ceva. Încruntaţi. Mânioşi. Poruncitori. Fanfaroni. Murdari. Ce-i drept, toţi cu telefoane mobile şi cu inele. Şi unii cu geacă."

„Da, mi-am spus, reacţia clienţilor din cofetărie: a impresionat-o cu adevărat, o să-şi aducă aminte de ea prima oară când va intra singură sau cu copiii noştri bogaţi, nu cerşetori: a marcat-o profund. E implicată. Dar nu e grav şi nici n-o să fie. Şi eu am rămas impresionat, cu siguranţă."

În ceea ce mă priveşte, mi-am dat seama de asta pe vremea când eram la Londra. Fiindcă şi acolo, departe de Luisa şi de copiii noştri, îmi aduceam aminte din când în când, arareori ce-i drept, de tânăra bosniacă şi de ai săi, micuţul responsabil, optimist, apatrid şi frăţiorul său din căruciorul prăpădit, pe care niciodată nu-i văzusem şi nu-i auzisem decât din ce mi se povestise despre ei. Iar când îmi aduceam

aminte de ei, nu mă întrebam în primul rând cum le-o fi mergând ori dacă au avut parte de noroc, ci — în chip ciudat, ori poate nu atât de ciudat cum pare — dacă mai erau pe lumea asta, de parcă numai în cazul ăsta merita să-ţi îndrepţi spre ei un gând fugar şi vag, fără conţinut concret. Şi nu era aşa: chiar dacă ar fi ieşit din lumea asta într-un ceas rău sau dintr-o întâmplare nenorocită, ca urmare a unei nedreptăţi ori a unui pas greşit, ori ar fi fost asasinaţi, făceau parte încă din poveştile auzite de mine şi încorporate în viaţa mea, erau chipuri printre atâtea altele din mintea mea şi e infinită capacitatea noastră de a le asuma (toate se adună şi aproape niciunul nu se scade), cele reale şi cele închipuite, aşa cum se amestecă adevărul şi înţelepciunea, înaintăm în viaţă expuşi permanent la noi poveşti şi la nenumărate noi episoade şi suportăm amintirea unor noi fiinţe care n-au existat niciodată, nici n-au călcat pe acest pământ, nici n-au trecut prin lumea asta, ori au trecut, dar atunci erau pe jumătate neatinse, căci din fericire erau foarte şterse şi era cu neputinţă să-ţi aduci aminte de ele. Băieţelul Emil o făcuse pe Luisa să se gândească la Guillermo de altădată, când avea doi-trei ani, şi acum copilul ăsta al nostru, care crescuse între timp, mă făcea sau ne făcea la rândul lui să ne aducem aminte — mereu suntem cu gândul la copii — de copilul ungur insignifiant, pe când poate că micuţul îşi urmase drumul şi plecase în altă ţară, în nomadismul impus de împrejurări, ori nici măcar nu mai aparţinea timpului nostru, expulzat din el prea devreme, în urma unei nenorociri ori lovit de năpastă, nu-i nimic neobişnuit să aibă parte de asemenea grozăvii cei prea grăbiţi să intre în rând cu lumea, cu datoriile ei, cu bucuriile şi necazurile ei.

Aşa că uneori mă trezeam la miezul nopţii, ori asta credeam, scăldat în sudoare şi întotdeauna agitat, şi mă întrebam încă în vis ori abia ieşind din el anevoie şi cu întârziere: „Mai sunt încă în lumea asta? Continuă să fie în lume copiii mei? Ce s-a ales de ei în noaptea aceea depărtată, în acel moment al spaţiului meu de demult, ce se întâmplă cu ei în clipa asta? Nu pot să ştiu, nu pot să merg în odăile lor ca să văd că încă respiră sau gem, a sunat oare telefonul ca să mă anunţe nenorocirea ori a fost doar sunetul visului meu tulbure? Ca să mă anunţe că nu mai sunt în viaţă, că au fost expulzaţi din timp, ce s-a întâmplat, şi cum aş putea să-mi dau seama dacă nu cumva Luisa a format numărul meu chiar în clipa aceea ca să-mi aducă la cunoştinţă tragedia pe care am presimţit-o? Ori nu poate să scoată niciun sunet fiindcă a podidit-o plânsul şi eu i-aş spune: «Linişteşte-te, linişteşte-te şi spune-mi ce s-a petrecut, căci se găseşte leac pentru toate». Dar ea nu-şi va afla liniştea niciodată, nici nu va putea să-mi explice, fiindcă sunt lucruri care nu au explicaţie, nici leac, şi suferinţe care niciodată nu se liniştesc”. Şi pe când mă calmam încetul cu încetul — sudoarea rece şi persistentă pe ceafă — şi înţelegeam că totul era depărtarea şi

aprehensiunea şi visul şi blestemul de a nu vedea — nu-ţi vezi niciodată ceafa şi nici ochii surghiuniţi nu văd —, atunci îmi puneam prin asociaţie de idei cealaltă întrebare, inutilă, suportabilă: „Mai sunt oare pe lume aceşti copii români de pe scări, mai e acolo acea tânără mamă ţigancă de la supermagazin? N-o să aflu niciodată şi de fapt nu mă priveşte. N-o să aflu bineînţeles în noaptea asta, iar mâine o să uit s-o întreb pe Luisa dacă ea mă sună pe mine sau eu o sun pe ea (nu are importanţă), fiindcă n-o să-mi mai fac griji a doua zi dacă se ştie sau nu se ştie ce s-a ales de ei, nu aici, atât de departe, la Londra, unde mă aflu, acum îmi amintesc, îmi dau seama unde sunt, recunosc fereastra şi cerul, şuieratul vântului în dungă, foşnetul necontenit al copacilor, care nu e niciodată supărător şi molatic ca susurul râului, eu am plecat în altă ţară, nu copilul ăsta (poate că el umblă şi acum pe străzile mele), peste câteva ceasuri o să merg la slujbă în acest oraş, unde Tupra mă aşteaptă, mereu vrea mai mult Bertram Tupra, mă aşteaptă nesăţios, nu vede limite la nimeni şi de fiecare dată ne cere, mie, lui Mulryan şi lui Pérez Nuix, şi lui Rendel, şi oricăror altor chipuri care mâine vor veni să stea alături de el, inclusiv ale noastre când vor fi de nerecunoscut, pentru că vor fi înşelătoare ori foarte obosite”.

Să ceri, să ceri, aproape nimeni nu se lipseşte de asta şi aproape toţi caută să obţină ceva, şi cine nu încearcă: S-ar putea să nu mi se dea ce am cerut — e raţionamentul tuturor, chiar şi al celor ce nu raţionează —, dar dacă nu cer, cu siguranţă nu voi obţine nimic; şi ce pierd dacă cer, s-ar putea să obţin mai mult decât sper. „Şi eu sunt aici tot ca urmare a unei cereri, la origine, în parte”, îmi spuneam în somnul meu agitat de la Londra, „Luisa mi-a cerut să plec, să las locul liber şi să plec de acasă şi să nu-i fac greutăţi, ca să poată primi pe cine voia să primească, şi aşa o să vedem mai limpede amândoi fără să fim legaţi de condiţii. I-am făcut pe plac, am ascultat-o, am ţinut seama de dorinţa ei: am plecat şi am mers înainte, m-am depărtat şi am mers înainte, am ajuns până aici şi încă nu mă întorc. Nici măcar nu ştiu dacă m-am oprit din mers. S-ar putea să nu mă întorc, poate că n-o să mă întorc dacă nu mi se mai adresează o nouă cerere, care ar putea fi asta: «Vino, vino, m-am înşelat amarnic înainte. Ocupă din nou locul ăsta alături de mine, n-am ştiut să-ţi preţuiesc calităţile. Vino. Vino la mine. Întoarce-te. Şi rămâi aici pentru totdeauna». Dar a mai trecut o noapte şi încă n-o cred.”

Şi domnişoara Pérez Nuix avea de gând să ceară ceva, după ce şovăise îndelung dacă s-o facă sau nu. Voia pesemne ceva nemeritat, dat fiind că mă urmărise fără a lua hotărârea de a mă aborda prea mult timp, sub ploaia aceea nocturnă, atât de încăpăţânată şi pe deasupra ţinând în lesă un câine ud leoarcă şi zgribulit ori ea lăsându-

se târâtă de el. N-a fost nevoie să-mi pun întrebarea: mi-am dat seama când i-am recunoscut glasul la interfon şi când i-am deschis de sus uşa de la intrare ca să urce şi să-mi poată spune ce avea de spus, cum mă anunţase: „Ştiu că e cam târziu, dar aş vrea să stau de vorbă cu tine, o să fiu scurtă, nu te ţin decât un moment” (vorbise în limba mea şi îmi spusese „Jaime”: la fel ca Luisa, dacă ar fi venit ea). Şi mi-am dat seama în timp ce o auzeam cum urcă una câte una şi fără grabă treptele cu pointerul ei ciuciulete şi-l auzeam cum se scutură de apă, în sfârşit la adăpost şi în sfârşit cu simţurile recuperate (fără să i se înnoiască incomprehensibilul cer insistent): se oprea la falsele paliere ori la cele mai mici coturi ale scării mele fără unghiuri, fiindcă avea numai curburi, îmbrăcată cu o mochetă, ca mai toate scările englezeşti ce absorb astfel apa de care ne scuturăm cu toţii acolo, atâtea zile de ploaie şi mai ales atâtea nopţi, care parcă sunt şi mai multe; şi am auzit-o pe domnişoara Pérez Nuix lovind aerul cu umbrela închisă, nu-i va mai ascunde faţa şi pesemne că a profitat de fiecare scurtă oprire şi scuturare a animalului pentru a se uita o clipă în oglindă — ochi, bărbie, ten ori buze — şi a-şi aranja puţin părul, care întotdeauna se udă un pic, oricât ai încerca să-l acoperi (încă nu văzusem dacă şi-l acoperise cu o pălărie ori un batic ori o şepcuţă ori un basc pretenţios tras pe-o parte, probabil că încă nu-i văzusem niciodată căpşorul în afara biroului şi a edificiului nostru fără nume. Şi-mi dădusem seama de asemenea, pe când ignoram că ea e ea ori cine era, când era numai o femeie străină ori mercenară ori rătăcită ori excentrică ori neajutorată ori oarbă, pe străzile pustii, cu haină de ploaie şi cizme şi o coapsă plăcută pe care am întrezărit-o o clipă (ori asta era doar o închipuire a mea, incorigibilul *desideratum* al unei vieţi întregi, înrădăcinat încă din adolescenţă, care nu oboseşte şi nici nu se potoleşte mai târziu, după câte văd), când s-a aplecat ca să mângâie căţelul şi să-l alinte. „O s-o las pe ea să facă primul pas”, îmi spusesem proţăpindu-mă şi rotindu-mi gâtul şi privirea, „dacă vrea ceva de la mine sau dacă se ţine scai de mine. Treaba ei. N-o fi venit degeaba, ceva trebuie să urmărească ea dacă a venit până aici.” Şi într-adevăr venise pentru ceva, voia să stea de vorbă cu mine şi să-mi ceară ceva.

M-am uitat la ceas, m-am uitat în jur să văd dacă nu era prea multă dezordine, chiar dacă niciodată nu lăsam lucrurile în neorânduială (dar tocmai de aceea oamenii ordonaţi verifică dacă toate lucrurile sunt la locul lor atunci când vine cineva în vizită). Era puţin cam târziu pentru Anglia, nu pentru Spania, ce-i drept, acolo mulţi abia se pregătesc de cină şi nu ştiu ce restaurant să aleagă, la Madrid încep petrecerile şi Nuix era pe jumătate spaniolă, ori aproape pe jumătate, pesemne că Luisa ieşea chiar acum să-şi petreacă seara cu posibilul ei curtezan petrecăreţ, care nu voia să ştie de copiii mei, nici să treacă niciodată dincolo de uşa de la intrare (şi nici — din fericire — să-mi ia

locul). Treaba ei, îmi spusesem sub interminabilele lănci de apă, treaba ei, mi-am spus din nou, pe când aşteptam în dreptul uşii deschise să ajungă odată, gâfâia puţin tot urcând şi oprindu-se din când în când, urcase destul, era ea, nu numai căţelul, îi distingeam, şi eu păţisem la fel puţin mai înainte, când am urcat la rândul meu şi chiar când am ajuns sus — mi-au trebuit două minute ca să-mi trag sufletul hoinărisem mult timp prin pieţe şi pe străzi pustii, oprindu-mă în faţa monumentelor. Treaba ei, spunem de obicei prosteşte ori fără un temei deplin, ori treaba lui, când cineva se pregăteşte să ne ceară ceva. Treaba mea, ar trebui să ne aducem aminte să adăugăm acest gând, căci oricum va fi inclus. Treaba mea, fără îndoială, de îndată ce se va desprinde cererea de pe buzele ei ori din gura ei şi de îndată ce o voi auzi. De îndată ce am auzit-o amândoi şi cel care cere trebuie să ştie că mesajul lui a străbătut aerul şi nu poate fi nesocotit, pentru că s-a preschimbat în destin.

A vorbit fără întrerupere şi a umplut aerul domnişoara Pérez Nuix la început — o formă de a amâna ceea ce a venit să spună, semnificativul în timp ce-şi scotea haina de ploaie şi-mi întindea umbrela ca şi cum într-un act de predare ar fi fost sabia ei şi mă consulta ce să facă cu câinele, care încă stropea totul în jur scuturându-se de apă.

— Să-l duc în bucătărie? m-a întrebat. O să ude totul dacă-l las aici.

M-am uitat la pointerul cu înfăţişare docilă, nu dădea impresia că ar putea ridica vreodată obiecţii.

— Nu, lasă-l. Merită toată încrederea. O să se simtă mai bine cu noi. Mocheta o să-l ajute să se usuce. E destul de încercată.

Mi-am dat seama îndată că asta era o expresie ciudată, nici spaniolă, nici adaptarea uneia englezeşti, pesemne că amândouă limbile începeau nu să se amestece pentru mine, ci să danseze, iar în prima gândeam când eram singur. Pesemne că-mi pierdeam siguranţa şi într-una şi în cealaltă, nefiind bilingv, ca Pérez Nuix, din copilărie. Am adăugat:

— Vreau să spun foarte uzată.

Fără a fi sigur nici de data asta că nimerisem cuvântul potrivit, mama folosea ultimul termen cu un înţeles deosebit şi se referea mai curând la culoarea ţesăturilor, nu la gradul lor de uzură. Mama vorbea foarte corect, stăpânea o limbă mult mai aleasă decât limba mea contaminată.

N-am spus nimic altceva în timp ce vizitatoarea mea se scuza, iartă-mă că apar la ora asta, iartă-mă că nu te-am anunţat, iartă-mă că sunt udă leoarcă şi pe deasupra vin cu un câine şi mai ud decât mine, nu-l mai scosesem de mult la plimbare, ai putea să-mi dai un prosop, te rog, e pentru mine, nu pentru câine, scuză-mă, dacă îmi dai voie, aş vrea să-mi scot puţin cizmele, sunt impermeabile, dar cu ploaia asta

nu se poate face nimic, mi-au îngheţat picioarele. A spus toate astea pe nerăsuflate, dar nu şi le-a scos totuşi — un rest de cuminţenie, poate —, şi-a desfăcut doar fermoarul, apoi l-a închis la loc, de fapt s-a jucat puţin trăgându-l în jos şi în sus, de două ori în faţa mea, stând pe scaun, am stăruit să ia loc în timp ce eu duceam la bucătărie hainele ude ca să le pun la uscat lângă ale mele, care se uscaseră, eu rămăsesem o vreme cu ochii pe fereastră, ea a şovăit câtva timp până să ia hotărârea după ce a văzut unde locuiesc, vreau să spun hotărârea de a suna şi de a nu-şi spune numele. Chiar dacă era greu de crezut că nu ştia adresa dinainte, ţinând seama de faptul că lucram unde lucram şi având acces la fişiere, ar fi putut să mă aştepte în faţa uşii de la intrare, fără a fi nevoie să mă urmărească atâta timp în noaptea aceea urâtă, ori mai comod pentru ea, în holul hotelului de peste drum, de acolo ar fi văzut când ajung ori ar fi văzut luminile aprinse (deşi zi şi noapte rămâne o lumină aprinsă întotdeauna, pentru orele când nu sunt acasă) şi ar fi traversat piaţa abia atunci, fără să se ude câtuşi de puţin. I-am oferit ceva, o băutură caldă, alcool, apă, deocamdată n-a vrut nimic, şi-a aprins o ţigară, la birou fumam cu toţii în afară de Mulryan, care ieşea pe coridor, fără să ţinem seama de regulament, ea continua să vorbească mult şi repede ca să nu ajungă la singurul lucru important pentru care venise, ce noapte, de parcă ploaia ar pune stăpânire pe întreaga lume, nu, n-a spus asta, însă cu siguranţă a spus ceva asemănător, cu acelaşi înţeles banal, dacă cineva se preface că nu-i nimic neobişnuit în comportamentul lui obişnuit, atunci comportamentul ăsta poate ajunge să nu mai pară aşa, şiretlicul ăsta atât de simplu ţine la mulţimea adormită sau pasivă, şi nimic nu prinde mai bine decât încrederea dobândită şi neîngrădită, dar nici ea, nici eu, nici Tupra, nici Wheeler nu aparţineam acestei mulţimi, ci eram dintre cei ce nu dau drumul prăzii, nu sunt orbiţi de străluciri înşelătoare şi nu pierd niciodată din vedere cu totul scopurile pe care şi le-au propus, doar în parte sau în aparenţă. S-a aşezat picior peste picior abia puţin mai târziu, de parcă nesiguranţa fermoarelor n-ar fi fost cu putinţă decât cu extremităţile paralele şi formând un unghi drept, nu le-a şters cu prosopul pe care i-l dădusem îndată (purta ciorapi-plasă, nu negri sau transparenţi, are un ochi fugit, o să se destrame tot firul, chiar dacă sunt ciorapi groşi, de iarnă), s-a şters pe faţă, pe mâini, pe gât, pe ceafă, de data asta nu şi pe braţe, pe piept, la subsuoară, nimic din toate astea nu era la vedere. Coapsa era aceeaşi pe care o întrezărisem înainte ca vântul să-i ridice poalele hainei de ploaie, în stradă, de la distanţă, numai că acum erau amândouă, le-am perceput ca pe un întreg, ca de obicei, sub pretextul foarte bun că mă uit la câinele întins la picioarele ei, ba şi sub acela încă şi mai bun că vreau să-l mângâi şi pentru asta trebuie să mă aplec, mi-am adus aminte de De la Garza în timpul cinei cu gustări reci de la Wheeler,

ghemuindu-se într-un *pouf* foarte jos ca să inspecteze coapsele dezgolite cu neruşinare de Beryl Tupra sub fusta scurtă (dar ce spun sub: mai curând peste, ori poate nu coapsele le căuta). Fusta pe care o purta Pérez Nuix nu era atât de scurtă, ba chiar nu era scurtă deloc, cu toate că lăsa să se vadă ceva când se aşeza; iar eu n-aş recurge, bineînţeles, la asemenea trucuri puerile, în principiu nu e stilul meu să spionez, cel puţin nu cu intenţie, şi aici ar fi existat — un rest de discreţie din partea mea, pesemne.

— Ce noapte, e ca şi cum ploaia ar fi pus stăpânire pe lume, a spus din nou, ori cel mai groaznic echivalent, şi asta însemna că epuizase orice preambul şi manevrele de diversiune cu lenta deschidere şi închidere a fermoarelor (au rămas trase, dar nu până la capăt) şi cu prosopul, îl ţinea încă în mână, îl storcea pe sofa cum mototoleşti o batistă pe care ai folosit-o şi ai putea avea nevoie din nou de ea în orice clipă, niciodată nu se ştie, oricând te apucă strănutul. Îşi arăta destul de mult picioarele şi probabil că ştia foarte bine ce face, dar din atitudinea ei nimic nu lăsa să se vadă că ştie — nu era ceva evident —, şi întotdeauna rămâne loc pentru îndoială atunci când nu e totul foarte limpede, oricât ai crede că ai văzut cu ochii tăi cum stau lucrurile. „E foarte şireată", mi-am spus. „Nu se poate să nu-şi dea seama că dezvăluie atâtea farmece, dar în acelaşi timp cu un firesc desăvârşit — nu e impudică, nici exhibiţionistă —, tăgăduieşte orice conştiinţă, ba mai mult, orice importanţă a acestui fapt, ca în dimineaţa aceea de la birou, când nu şi-a acoperit torsul câteva secunde bune — n-au fost multe, dar au ţinut mult, şi eu am tras concluzia că nu mă exclude din orizontul ei sentimental: atât şi nimic mai mult, nu mi-am făcut planuri, nu cred că sunt un încrezut în privinţa asta, şi încă se deschide o perspectivă între dorinţă şi absenţa refuzului, între afirmaţie şi necunoscut, între voinţă şi simpla absenţă a proiectului, între un „Da" şi un „Se poate", între un „Desigur" şi un „Mai vedem", ori e mai puţin decât atât, e un „în sfârşit" ori un „Ei bine" ori nici nu poate fi vorba, un limb, un gol, un hău, nu-mi pun problema, nici nu mă gândesc, nici nu-mi trece prin minte. Dar în munca pe care o fac învăţ cu timpul să mă tem de tot ce ne trece prin minte şi chiar de ceea ce mintea încă ignoră, fiindcă văd mai întotdeauna că totul era acolo, într-un anumit loc, înainte de-a ajunge în mintea noastră ori de-a ne trece prin minte, încep să mă tem, prin urmare, nu numai de ce concepem, de gând, ci şi de ce îl precedă ori există în prealabil şi nu e viziune ori nu e conştiinţă. Şi astfel cu toţii sunteţi propria voastră durere şi febră, ori puteţi fi, şi atunci… Atunci cine ştie dacă ar fi un „Da" într-o bună zi, orice lucru şi cu orice persoană care n-a fost exclusă: în funcţie de ameninţare ori părăsire ori siguranţă ori protecţie ori stricăciune, ori interese, ori revelaţii, facem uneori descoperiri târzii, câteodată după un surprinzător şi lung

vis semilasciv, ori câteva cuvinte măgulitoare în stare de veghe, ori nici măcar nu-i nevoie să fim noi înşine obiectul pasiunii, totul e mult mai înşelător: cineva îşi explică şi ne atrage în cele din urmă atenţia şi când îl vedem că vorbeşte astfel, cu căldură şi înţeles, începem să ne întrebăm prin viu grai şi ne ies de pe buze reflecţii sau argumente sau poveşti şi ne socotim cum să sărutăm gura, cine n-a încercat senzualitatea inteligenţei, până şi nătângii sunt expuşi la una ca asta şi nu puţini se supun ei fără a şti s-o numească ori s-o recunoască pe neaşteptate. Iar alteori ne dăm seama că nu ne mai putem lipsi de cineva de care credeam că ne putem lipsi sau că suntem în stare să facem tot ce ne stă în putinţă ca să ajungem la cineva de care nu ne-am apropiat până atunci cu niciun pas o jumătate din viaţa noastră, fiindcă el sau ea şi-au asumat sarcina de a străbate distanţa ce ne despărţea şi de aceea eram atât de la îndemână zilnic. Până când, dintr-odată, într-o bună zi se satură de drumul de până atunci, ori sunt biruiţi de necazuri, ori îi lasă puterile şi simt că li se apropie moartea, iar atunci ne cuprinde spaima şi alergăm în căutarea lor cu sufletul la gură şi fără sfială ori ascunzişuri, robi dintr-odată ai celor ce ne-au fost nouă robi, fără a ne întreba niciodată care vor fi fost celelalte dorinţe ale lor ori crezând că singura lor dorinţă era să fie robii noştri, singura cu care erau la curent. „Niciodată nu m-aţi preţuit aşa cum v-am preţuit eu, nici nu aspiram la aşa ceva; vă ţineaţi departe, fără să vă pese câtuşi de puţin dacă aveam să ne mai vedem vreodată, şi nu v-o reproşez în niciun fel; dar veţi regreta plecarea mea şi veţi regreta moartea mea fiindcă faptul de a te şti iubit face plăcere şi aduce mulţumire.” Uneori citez acest pasaj sau îl reelaborez în sinea mea, întrebându-mă a cui plecare o voi regreta, pe neaşteptate, sau cine va regreta moartea mea, spre surprinderea sa; citez prost şi foarte liber din scrisoarea de adio a unei bătrâne oarbe către un bărbat străin, superficial, încă tânăr şi prezentabil, de acum două sute de ani.

„Ea nu mă exclude din vederile ei şi nimic altceva”, mi-am zis. „Îşi arată picioarele fără jenă şi arătându-mi-le nu mă exclude, nimic mai mult, asta-i tot, eu sunt cel care le priveşte şi ţine seama de ele. În realitate nu e nimic.”

Şi atunci am profitat de faptul că a repetat fraza şi de tăcerea care s-a lăsat, fiindcă ea şi-a dat seama că se repetase şi a rămas puţin descumpănită. Era cazul să dea o explicaţie, să spună de ce venise, dar cum a tăcut dintr-odată complet, m-a silit pe mine să i-o amintesc:

— Despre ce voiai să stai de vorbă cu mine? Ce vrei să-mi spui?

Nu făcuse decât să întârzie cererea, poate că e ceva necesar ca să aibă loc o tranzacţie de orice fel, rareori poţi să mergi drept la ţintă din prima clipă fără să devii obraznic ori să pari un mafiot sau un multimilionar nerăbdător şi dispreţuitor, ba chiar şi ăştia respectă anumite ritualuri, ca vechii regi, după cum a arătat şi a subliniat unul

dintre ei, faimos şi şovăitor, personaj al lui Shakespeare, le respectau cel puţin cei din vechea şcoală, italieni sau nu, cei de acum le nesocotesc de cele mai multe ori, după câte ştiu şi chiar am văzut acolo la Londra. Amânase, dar n-avea să renunţe în niciun caz, n-avea să dea înapoi după ce făcuse atâţia paşi, se prezentase la mine acasă fără să mă anunţe şi la o oră târzie, după ce mă ţinuse în focuri câteva ceasuri mai înainte şi în pofida faptului că urma să mă vadă la birou câteva ceasuri mai târziu, prin urmare îndoielile ei rămăseseră în stradă, în ploaie, alungate din clipa în care în sfârşit sunase la uşa de la intrare şi pronunţase unul dintre numele mele, Jaime. Firea ei, de altfel, nu putea admite aşa ceva: şovăiala, da, şi încă lungă — ori era chibzuială, ori acomodare lentă la ceea ce este iminent sau la hotărârea luată, ori e condensarea unui fapt pentru ca într-adevăr să ajungă să fie când e gata să se producă, dar încă nu s-a petrecut şi nu a fost săvârşit, fiindcă nici măcar nu e prezent până când nu explodează; nu însă renunţarea. Pesemne că se gândise mult înainte de a face pasul ăsta, mergând alături de căţelul ei şi zărindu-mă din spate de departe, dar şi mai înainte, chiar în dimineaţa aceea, în clădirea noastră fără nume, ori cine ştie de câte dimineţi şi după-amiezi, poate şi nopţi în şir.

A zâmbit îmbietor, ca de obicei, de parcă întrebarea mea în doi timpi verbali îi uşurase puţin sarcina. Am băgat de seamă cum se oprea ca să-şi adune toate forţele înainte de-a pronunţa primele cuvinte când mi se adresa: părea că-şi construieşte fraza în minte şi o restructurează şi o memorează în întregime înainte de a-i da drumul şi că-şi lua avânt sau viteză ca să nu se mai poată opri după ce pornise şi să n-o mai poată modifica, în felul ăsta nu putea fi niciodată victima unor premature remuşcări în mers. N-am văzut totuşi de data asta nicio îmbujorare de ruşine, poate că simţise ruşinea în stradă, când era singură, şi o lăsase acolo. Zâmbetul ei arăta mai degrabă un amuzament destul de timid, de parcă şi-ar fi bătut joc puţintel de ea însăşi văzându-se în situaţia de a trebui să dea explicaţii ori să se justifice în faţa unui coleg cu care se întâlnea zilnic şi se întâlnise chiar în ziua aceea, în modul cel mai firesc, în locul neutru dintotdeauna, unde niciodată nu era nevoie să se caute ca să se întâlnească, spre deosebire de acum, când domnişoara Pérez Nuix mă căuta, mă curta, mă urmărise prin oraşul năpădit de potop, cu locuitorii săi ascunşi. Singurul lucru limpede care ieşea la iveală era faptul că acel loc public de întâlnire nu era potrivit ca să-mi spună ce avea de spus, poate că era cel mai nepotrivit dintre toate, cel mai puţin indicat, cel mai puţin recomandabil, cu prea mulţi ochi larg deschişi şi urechi ciulite. Zâmbetul ei avea, desigur, o nuanţă de ironie, probabil faţă de ea însăşi; nu era în acel zâmbet nicio undă de cochetărie, poate doar dorinţa de a plăcea şi de a găsi împăcare; voia

să spună: „Ei bine, o să-ţi spun, îţi spun chiar acum, nu fi atât de nerăbdător, linişteşte-te, n-o să-ţi răpesc prea mult timp. Sunt plicticoasă, ştiu, ori încep să te cam plictisesc, dar face parte din scenariu, ai băgat de seamă, vezi, desigur, ai înţeles, că nu eşti prost, eşti doar novice”.

— Vreau să-ţi cer un serviciu, a zis. Mare pentru mine, pentru tine nu atât de mare.

„Aha, vrea să-mi ceară ceva”, mi-am spus. „Nu *să-ţi propun*, nici *să-ţi ofer*, cum ar fi putut foarte bine să-ţi spună, dar nu s-a întâmplat aşa. Nu vrea să-şi descarce sufletul, nici să se destăinuie, nici măcar să-mi povestească ceva, deşi orice cerere cuprinde în ea o poveste. Dacă o las să continue o să fiu implicat; poate legat chiar şi s-ar putea să cad în plasă pe urmă. Întotdeauna e aşa, chiar dacă nu accept să-i fac serviciul cerut şi nu mă oblig cu nimic, mereu se creează o legătură. Cum de ştie că pentru mine nu e atât de mare? Asta nu se ştie niciodată, nici ea, nici eu nu putem şti până după ce este făcut serviciul, trece ceva vreme şi se fac socotelile ori se încheie termenul. Dar numai cu această frază m-a implicat, mi-a inoculat din zbor un sentiment de obligaţie ori de datorie, când eu n-am nicio obligaţie faţă de ea, nici vreo datorie, după câte îmi amintesc. Poate că ar trebui să-i răspund scurt: «Ce te face să crezi că eşti îndreptăţită să-mi ceri un serviciu, oricare, niciunul. Fiindcă nu eşti, aşa cum în realitate nu e nimeni faţă de nimeni, dacă ne gândim bine, până şi întoarcerea unor servicii primite, oricât de multe ar fi, rămâne la latitudinea noastră, nu există nicio lege care s-o ceară, oricum nu este una scrisă». Dar niciodată nu îndrăznim să răspundem aşa, nici măcar necunoscutului care se apropie de noi şi pe deasupra nu ne place ori nu ni se pare deloc de încredere. Pare ridicol, dar de cele mai multe ori nu există scăpare în primă instanţă şi cu domnişoara Pérez Nuix n-am scăpare: e o colegă de serviciu; a venit până acasă la mine într-o seară în care ploua cumplit; e pe jumătate compatrioata mea; am lăsat-o să intre; îmi vorbeşte în limba mea; îmi arată frumoasele ei picioare şi asta îmi face plăcere; îmi zâmbeşte, şi eu sunt aici mai străin decât ea. Da, sunt nou aici, sunt un novice.”

— E cam mult spus, cât îl costă pe celălalt, am zis, încercând să protestez cel puţin împotriva acelei asumări, împotriva acelei părţi. Am încercat s-o descurajez subtil şi politicos prin acel răspuns. Prea multă politeţe, prea multă subtilitate pentru cine vrea cu tot dinadinsul ceva, ba a şi început să ceară. Ce-i drept, îmi dădeau târcoale curiozitatea (nu prea mare, deocamdată, o umbră doar, atât cât nu poate fi evitată, dar e de ajuns) şi poate flatarea, faptul de a descoperi că eşti în stare să dai o mână de ajutor cuiva sau să-i faci un serviciu, ca să nu spunem să-l salvezi, asta anunţă de obicei complicaţii, dacă nu chiar neplăceri înveşmântate în hainele

satisfacţiilor simple. Din pricina acestei flatări care m-a uns la suflet am fost gata-gata să adaug: „Spune şi-o să vedem cum stau lucrurile”. Dar m-am stăpânit: ar fi presupus anularea imediată a uşoarei mele încercări de descurajare sau de protest sfios. Nu voiam să mă predau atât de uşor, n-aveam s-o fac decât în urma unui asediu, chiar dacă s-ar trage doar câteva salve. Nu era nevoie de muniţie.

— Ai dreptate, scuză-mă.

Era prevăzătoare, cum îmi închipuiam, doar nu era să mă contrazică înainte de a-mi cere ce avea să-mi ceară ori s-o ţină morţiş pe-a ei riscând să mă supere, nu înainte de a-mi spune ce voia de la mine; poate după aceea, dacă eram refractar ori mă îmbăţoşam, ca să mă convingă, ori ca să mă sperie.

— Ai dreptate, e o presupunere fără temei. Pentru mine e un mare serviciu şi asta mă face să cred că pentru celălalt nu înseamnă mare lucru, prin contrast. Chiar dacă eu aşa cred, că nu înseamnă prea mult pentru tine. Dar poate că n-ar trebui să ţi-l cer, dacă mă gândesc mai bine. Ai dreptate, nu se ştie niciodată.

Şi spunând aceste cuvinte, şi-a îndreptat spatele, rămânând pe sofa, şi şi-a înălţat gâtul ca un animal în alertă, atât şi nimic mai mult, de parcă ar fi simulat că începe să ia în seamă vaga posibilitate de a hotărî că în asemenea condiţii e mai bine să plece. Dar nu, n-avea să plece, nici gând, sau oricum nu aşa, în niciun caz, făcuse prea multe eforturi, rumegase, stătuse în cumpănă şi chibzuise prea mult timp. N-avea să plece decât după un „Da” sau un „Nu”. Ori se va mulţumi, desigur, cu un „O să văd ce pot face, o să încerc” sau „Aş dori în schimb cutare lucru”, întotdeauna putem să făgăduim ceva şi să nu ne ţinem de cuvânt, se întâmplă atât de des. Dar nu s-ar mulţumi cu un „Depinde”.

— Nu, nu; nu-i asta. Spune-mi şi o să vedem. Haide, spune.

N-a trecut mult timp până să-mi anulez intenţia. M-am predat destul de curând. Politeţea e o otravă, ne duce la pierzanie. Pe de altă parte, nu voiam să las lucrurile aşa, fără să aflu nimic precis. Am mângâiat câinele, se vedea că era obosit, greutatea apei covârşise umbletul său zburdalnic, pic, pic, pic, acum se mai uscase. Probabil că nu era foarte tânăr. Moţăia. L-am bătut uşor cu palma pe spinare, şi-a înălţat capul la fel ca stăpâna lui, o clipă, simţind mâna mea prietenoasă; m-a lăsat să-l mângâi cu un aer răsfăţat suveran, apoi a lăsat capul în jos fără să-mi mai acorde nicio atenţie, eram ceva trecător în viaţa lui. El nu era făcut să se ude până la piele.

— Poimâine sau răspoimâine, cred, sau cel mai târziu săptămâna viitoare, şi-a dat drumul atunci domnişoara Pérez Nuix — avea în sfârşit semaforul verde şi n-avea de gând să irosească prilejul —, îţi vine rândul să interpretezi pe cineva pe care-l cunosc, în persoană cu siguranţă şi poate şi de pe casete video. Vreau să te rog să nu-l

nedreptăţeşti, să nu-l laşi pe Bertie să-l scoată din competiţie, ori ca Tupra să-l trântească sau să-i facă un referat final de ansamblu prost din neîncredere ori din exces de încredere. N-ar avea de ce, cunoştinţa asta a mea nu-i omul care să te facă să te înşeli, eu îl ştiu, îl cunosc. Dar Bertie e arbitrar uneori sau, când vede ceva foarte limpede, poate acţiona în sens contrar acestei limpezimi, tocmai pentru că vede atât de limpede. Vreau să spun, nu ştiu, în sfârşit.

Simţea că fraza ei era lipsită de claritate. Pérez Nuix nu ştia încă, mi-am dat seama, în ce ordine să expună, să povestească, să mă convingă, să-mi ceară, în pofida atâtor pregătiri. Aproape toată lumea ignoră ordinea asta; şi dă chix. Până şi cei ce scriu. Dar ea a urmat, nu putea fi vorba s-o ia de la-nceput.

— Am văzut chiar eu cum cineva i-a făcut o impresie atât de îngrozitoare, încât a hotărât să-l favorizeze din prima clipă şi să-i dea o şansă incredibilă; şi invers, cum cineva i se părea atât de vrednic să primească o recomandare bună, încât îl înlătura şi refuza orice gen de colaborare cu el, tot din prima clipă. Nu-i place ce-i prea neted, ori prea lin, ceea ce la prima vedere e neamestecat, fiindcă e sigur că întotdeauna lucrurile sunt amestecate şi, dacă nu putem percepe treaba asta, e din pricină că a fost ascunsă cu dibăcie lipsei noastre de perspicacitate în momentul acela. Aşa că, atunci când n-are îndoieli, şi le creează singur. Iar când noi suntem cei lipsiţi de îndoieli, Rendel, Mulryan, tu, eu, colaboratorii externi, Jane Treves, Branshaw, oricare dintre noi, atunci vine el cu îndoielile. Ni le expune, le inventează pentru noi. E atât de bănuitor faţă de lucrurile neîndoielnice încât îşi modifică verdictul din pricina asta, împotriva propriei sale certitudini, ca să nu mai vorbim de ale noastre. E ceva neobişnuit, fiindcă aproape niciodată nu poţi avea o convingere deplină, nici el n-ar pune mâna-n foc pentru un om. Tupra ştie foarte bine că nu există niciun om dintr-o bucată ori că nimeni nu rămâne la nesfârşit aşa cum e, aşa cum era, aşa cum năzuia să fie şi nici măcar o singură zi n-a fost la fel. „*That's the way of the world*", ştii prea bine; spune asta şi continuă, nu aşteaptă nimic şi nu-l surprinde nimic. „E stilul lumii", da, îl auzise spunând asta de câteva ori. Dar când crede că poate afirma cu convingere, atunci neagă sau suspendă afirmaţia, lucru pe care nu ni-l îngăduie nouă. Doar el are voie să facă asta, să aducă o obiecţie, o bănuială, pentru a ne contrazice ori a se contrazice şi pentru a corecta tot ce-i nevoie. Rareori a avut o certitudine, dar se pot aminti câteva cazuri: şi dacă cineva i se pare vrednic de încredere ori foarte cinstit, fiind socotit mai presus de orice îndoială, cel mai probabil lucru e ca în fapt să-l trateze ca pe un pungaş la pândă şi să-l sfătuiască pe cel care i-a cerut referatul să n-aibă încredere în el. Şi invers, procedează la fel dacă pe un ins îl găseşte neloial iremediabil, aproape din vocaţie, cum s-ar spune, e posibil ca atunci să sugereze că se poate avea încredere

în el cel puţin o dată, că poate fi pus la încercare. Ce-i drept, avertizându-l pe client: o singură dată, nu mai mult, până se vădeşte cum e, într-o treabă fără importanţă şi fără riscuri.

Domnişoara Pérez Nuix îşi începuse cererea, dar o lăsase imediat să plutească în gol, lipsită de caracter concret, fără s-o termine şi fără să se concentreze asupra ei, pe urmă continua s-o amâne ori s-o dozeze ori să mă pregătească pentru ea, n-avea să fie „doar un moment" conversaţia pe care voia s-o poarte cu mine, aşa cum mă anunţase încă din stradă. Ori era doar altceva: faptul că nu cunoştea ordinea expunerii şi frazele se îmbulzeau, se abătea din drum şi nu ştia pe unde s-o ia la răspântii, iar mie îmi veneau în minte întrebări preliminare izolate cu privire la ce spunea ea, mi-au atras atenţia mai multe lucruri care-i scăpaseră fără voie ori fără să ştie ce ştiu şi ce nu ştiu eu. Conversaţia ar fi devenit şi mai lungă dacă mă opream la ele.

— Jane… Treves, Branshaw? a fost prima mea întrebare.

M-am oprit la aceste nume, n-am putut să mă abţin.

— Da, *t, r, e, v, e, s,* a răspuns domnişoara Pérez Nuix, crezând poate, din pricina scurtei pauze pe care o făcusem, că nu le prinsesem bine, de fapt a pronunţat în engleză, în chip automat, în spaniolă nu se pronunţă în mod obişnuit: „*ti, ar, i, vi, i, es*", pentru auzul nostru (şi într-adevăr eu înţelesesem Trevis sau Travis în scris). Biografic vorbind, ea era mai mult de jumătate englezoaică. Vorbea limba mea cu aceeaşi uşurinţă ca mine, numai ceva mai lent, şi stăpânea un vocabular bogat, inclusiv livresc, dar din când în când se strecura în vorbirea ei ceva ciudat (acel „aşa", acel „cum s-ar spune") ori recurgea la un anglicism ori se molipsea de pronunţia relaxată a insulei, sunetele *c* sau *z* erau la ea mai dulci decât de obicei, ca ale catalanilor când vorbesc castiliana, şi de asemenea *g*-ul sau *j*-ul; sunetul *t* pronunţat de ea nu era întru totul alveolar, nici *k*-ul nu era imploziv ca în engleză, din fericire, asta ar fi făcut ca dicţia ei în spaniolă să fie foarte afectată, ba chiar iritantă din partea cuiva care o stăpânea atât de bine. Totuşi, pe mine mă amuza celălalt nume, Branshaw, chiar dacă n-aveam de gând să fac cercetări şi să încerc a-i explica de ce, nu era momentul, cu vorbirea trebuie să fii mereu în gardă, devine infinită la cea mai mică neatenţie, ca o săgeată de neoprit, dar care niciodată nu-şi atinge ţinta şi ar continua să străbată văzduhul o veşnicie fără a se opri în loc. Aşa că n-am stăruit, nu m-am cramponat de acel amănunt, trebuie să evităm astfel de lucruri, să ne punem noi întrebări şi să deschidem mereu paranteze care nu se mai închid, fiecare cu o mulţime de digresiuni interminabile. Oameni la care recurge Bertie, informatori de ocazie, din afară, mai mult sau mai puţin specializaţi în diferite teritorii şi medii. Ştiu, tu nu te-ai întâlnit cu ei, a adăugat de parcă abia atunci şi-ar fi dat seama de asta şi ar fi socotit că povestea era încheiată, nu voia să se mai oprească la acel

aspect, şi nici eu. Uneori îi spunea Bertie lui Tupra; se corecta, dar nu se putea lecui de scăparea asta, aşa îl avea imprimat în mintea ei, aşa-i venea în minte, în ciuda faptului că în orele de serviciu i se adresa cu numele Bertram, cel puţin când eram eu de faţă, cu colegialitate, dar oricum mai oficial decât Bertie, în limba mea ar fi echivalat cu o tutuială respectuoasă. Mie încă nu-mi dăduse permisiunea nici măcar să ajung la asta, s-ar putea să se ajungă aici mai târziu, la propunerea lui, nu a mea.

— Ce vrei să spui, cui i-a cerut referatul? a fost a doua întrebare preliminară a mea. Ce vrei să spui prin client? Credeam că nu există decât unul, mereu acelaşi; chiar dacă are chipuri diferite, nu ştiu, flota, armata, ministerul cutare sau ambasada cutare, ori Scotland Yardul, ori Curtea de Justiţie, ori parlamentul, nu ştiu, Banca Angliei ori chiar Palatul Buckingham. Vreau să spun guvernul. Eram gata să spun „Serviciile Secrete, MI6, MI5", dar toate astea pe buzele mele mi s-a părut că ar suna ridicol, aşa că am făcut altă selecţie şi am operat înlocuirile din mers. Ori Coroana, în sfârşit. Statul.

Mi s-a părut că domnişoara Pérez Nuix nu dorea nici ea să vorbească despre asta, primul paragraf al discursului său nu ţinea seama de efectul lateral pe care-l putea stârni în funcţie de repertoriul meu de preocupări. Pesemne că-şi formula cererea în etape, în mod calculat — poate că mă pregătea din timp pentru ea: să mă obişnuiesc cu ideea în mai multe faze, esenţialul cererii era acum limpede; ori caracterul său —, însă nu voia s-o piardă pe drum printre neaşteptate chestiuni de procedură şi introduceri şi explicaţii fără sfârşit.

— Ei bine, în general aşa e, după cât înţeleg, dar există excepţii. Numai din când în când ştim exact pentru cine furnizează informaţiile, cui serveşte rezultatul interpretării noastre. Al verdictului nostru. Vreau să spun că nu ştim noi. Îmi închipui că Tupra ştie sau deduce mai întotdeauna. Sau poate că nici el nu ştie prea bine, unele comenzi ajung la el prin intermediari ai intermediarilor, desigur, şi el pune întrebări numai dacă e în măsură s-o facă fără a trezi suspiciuni ori a-şi atrage neplăceri. Şi lucrul ăsta îl distinge bine, când toată viaţa nu face altceva decât să-l măsoare. Dar miroase, presupun, de la cine vin de fiecare dată comenzile. El vede prin zid. Adulmecă originea. E dat naibii.

— Înseamnă oare asta că uneori lucrăm pentru… particulari? Ca să spunem aşa.

Domnişoara Pérez Nuix a făcut din buze un gest care era pe jumătate de enervare uşoară şi pe jumătate de răbdare pe care şi-o impunea sie însăşi, de parcă ar fi încadrat fără rezistenţă obstacolul neprevăzut de a trebui să se oprească la acest aspect în cele din urmă, *velis nolis*[1]

ori fără îndoială *nolis*, când ar fi preferat să fie cu totul altfel. Eu

aveam avantajul de a conduce conversaţia, de a o scurta sau de a o lungi ori a o devia ori a o întrerupe câtă vreme solicitarea ei nu era completă, sau chiar mai mult, câtă vreme nu era acceptată ori respinsă. Da, câtă vreme răspunsul era veşnicul şi veşnic repetatul „O să vedem”; da, până la pronunţarea unui „Da” sau a unui „Nu”, ei îi era aproape interzis să mă contrarieze cu ceva. Asta e una dintre puterile efemere pe care le are cel ce acordă ori refuză, compensaţia imediată pentru faptul că am fost implicaţi, pentru care totuşi, de obicei, trebuie să achităm mai târziu nota de plată. Şi de aceea adesea, pentru ca stăpânirea noastră să fie cât mai lungă, răspunsul sau decizia sunt amănunte, ba chiar uneori nu vin niciodată. Şi-a schimbat poziţia, dar s-a aşezat tot picior peste picior, am văzut firul rupt în dreptul coapsei, ea va întârzia câtva timp până să-şi dea seama, mi-am spus (ochii se uitau în altă parte decât ai mei), ciorapul se deşirase până sus şi probabil se va îmbujora la faţă. Dar nu puteam să-i spun nimic acum, ar fi fost nepotrivit sau cel puţin aşa mi s-a părut în prima clipă. Avea o culoare plăcută mica porţiune de coapsă rămasă la vedere.

— Are atâta importanţă? a întrebat; nu în defensivă, ci pe un ton de parcă niciodată până atunci nu-şi pusese întrebarea asta şi prin urmare şi-o punea acum şi ei însăşi. Lucrăm pentru Tupra întotdeauna, nu-i aşa? În orice caz. El ne-a angajat, el ne plăteşte. Lui îi dăm socoteală şi îi facem acest serviciu în mod direct, cu convingerea că va şti să se folosească de rezultatele muncii noastre aşa cum se cuvine, ei bine, e ceva de la sine înţeles, presupun. Ori poate consider că nu mă priveşte, nu ştiu. Angajatul unei fabrici de automobile nu e obligat să răspundă de rezultatul muncii lui când strânge un şurub sau asamblează un motor împreună cu tovarăşii săi: dacă va fi bunăoară o ambulanţă sau un tanc, nici pe mâna cui va încăpea pe urmă tancul, dacă e un tanc.

— Nu mi se pare că sunt lucruri echivalente, am zis şi apoi n-am mai spus nimic. Preferam s-o las pe ea să-şi expună mai departe argumentele, eu conduceam discuţia aşa cum o conducea de obicei Peter Wheeler când stăteam de vorbă, ori Tupra când mă aţâţa, ori mă interoga, ori mă silea să văd mai mult şi atunci mă trăgea de limbă.

— Bine, ce-ai vrea să-ţi spun?

— Da, uneori era ceva ciudat sau pe jumătate englezesc în turnura frazelor ei, mai niciodată totuşi o incorectitudine propriu-zisă.

— Să merg mai departe ar fi ca şi când un romancier s-ar îngriji nu de a găsi editorul căruia să-i încredinţeze romanul pentru a-i asigura cea mai bună difuzare, ci şi-ar face probleme în legătură cu posibilii cumpărători ai cărţii vândute de editori. N-ar avea mijloacele de a-i selecţiona, nici de a-i controla, nici de a-i cunoaşte, şi mai ales n-ar intra în atribuţiile lui, ale romancierului. El pune în romanul său

întâmplări, intrigi, gânduri. Gânduri rele, dacă vrei, şi ispite. Dar ceea ce se desprinde din ele, tot ce ele declanşează, nu mai e treaba lui, nici răspunderea lui, nu-i aşa? S-a oprit o clipă. Ori, după părerea ta, ar fi?

Părea sinceră — ori e autentică —, vreau să spun că părea că gândeşte ce spune în timp ce-şi formulează gândul, cu o doză de nesiguranţă, de ezitare, cu o doză de întâmplare, dar şi de străduanie (străduania de a gândi cu adevărat, nimic mai mult decât asta, dar asta e ceva tot mai rar întâlnit pe lume, ca şi cum lumea întreagă ar recurge aproape întotdeauna la câteva declamări la îndemâna oricui, până şi a celor mai inculţi indivizi, un soi de otrăvire a aerului).

— Nu sunt tocmai sigur că această comparaţie e potrivită — i-am răspuns, şi acum fără îndoială că o însoţeam puţintel în străduania ei —, fiindcă referinţele noastre nu sunt publice, ci mai mult sau mai puţin secrete, după cât înţeleg; nu sunt în orice caz la vedere pentru oricine, nici nu se vând în prăvălii; şi pe urmă se ocupă de oameni, de fiinţe reale pe care nimeni nu le-a născocit şi nici nu poate prin urmare să le facă să dispară ori să se evapore ca prin farmec în capitolul următor, şi pentru care nu ştiu dacă ceea ce spunem are multă sau puţină importanţă, dacă le pricinuieşte un mare rău sau le aduce un mare bine, dacă le împiedică sau le ajută să dobândească ceva crucial, dacă le înlesneşte sau le zădărniceşte planurile, care pentru ele ar putea fi importante, poate chiar vitale. Dacă le uşurează ori le distruge viitorul, cel puţin viitorul imediat (dar de cel imediat depinde cel îndepărtat, aşa că până la urmă depinde tot restul). Şi pe urmă nu-i acelaşi lucru să faci referate pentru Coroană, pentru stat ori pentru un particular oarecare, eu aşa cred.

— Aha, aşa crezi, a spus ea. Nu cu ironie (încă n-ar fi putut să şi-o îngăduie), poate doar cu surprindere. Şi în ce ar consta deosebirea?

Ah, da, în ce ar consta. Întrebarea ei m-a făcut să mă simt dintr-odată naiv, în chip absurd mai tânăr decât ea ori mai neexperimentat (eram mai nou, îmi spusese), şi mi-am dat seama că era greu să răspund fără să par prea idiot, un nătărău. Dar nu-mi rămânea altceva de făcut decât să încerc; eu avansasem ideea, nu puteam să-mi retrag observaţia la prima confruntare cu realitatea, nu puteam să admit pur şi simplu şi să-i spun: „Ai dreptate. Nu există deosebire şi nu văd în ce ar consta”.

— Cel puţin în teorie, am spus încercând să mă protejez cât puteam mai bine, statul veghează asupra intereselor generale, ale mulţimii cetăţenilor, nu poate avea alte interese decât astea. Cel puţin în teorie — am insistat: credeam tot mai puţin în ceea ce spuneam, pe măsură ce vorbeam, şi de aceea am vorbit foarte rar; n-o să-i scape desigur —, e doar un intermediar, un interpret. Iar elementele care-l alcătuiesc, supuse mereu împrejurărilor schimbătoare, nu ascultă de pasiunile proprii, individuale, personale, şi prin urmare acestea nu sunt joase

ori elevate. Cum să-ţi spun: sunt reprezentanţi, o parte dintr-un întreg; atât şi nimic mai mult, şi pot fi înlocuiţi ori schimbaţi unul cu altul. Au fost aleşi în locurile unde se află, şi în ţările noastre lucrurile se petrec chiar aşa, în limitele în care e cu putinţă aşa ceva. Se presupune că acţionează pentru binele obştesc. Aşa cum îl înţeleg ei, desigur. Şi pot să se înşele, bineînţeles, ba chiar să se prefacă doar că se înşală pentru ca interesul lor particular şi egoist să treacă drept eroare. Asta se întâmplă de bună seamă în practică şi Dumnezeu ştie în ce proporţii. Poate necontenit şi peste tot, din maghernițe până în Palatul Regal. Dar trebuie să presupunem că sunt de bună-credinţă, în teorie, ori, dacă nu, n-am putea trăi niciodată în pace. Nu există pace fără premisa că guvernele noastre sunt legitime, ba chiar drepte, fiindcă aşa sunt statele noastre. (Ori fără această iluzie, dacă preferi.) Aşa că fiecare dintre noi prestează servicii de pe platforma acestei bune-credinţe teoretice, care la rândul ei îl cuprinde, îl învăluie sau îl ocroteşte în misiunea lui, în funcţiile lui, ori în simpla lui încuviinţare. Şi tot aşa, în schimb, n-ar putea sluji pe un simplu particular fără a şti bine cine este, ce vrea, ce gânduri are, dacă e un criminal ori un om cinstit. Şi căror scopuri le slujesc strădaniile noastre.

— Dacă spui tu. În teorie, a admis domnişoara Pérez Nuix, a renunţat la poziţia picior peste picior şi şi-a aprins o ţigară, una de-a mea, a luat-o fără să-mi ceară voie, de parcă în privinţa asta ar fi fost spanioloaică fără niciun amestec. Nu erau Ramses al II-lea, ci numai Karelias din Pelopones, deloc ieftine, dar nici foarte scumpe, la tutun nu mă târguiesc niciodată. Firul de la ciorap s-a deşirat şi mai tare la mişcarea asta, dar ea n-a văzut nimic şi nu şi-a dat seama nici acum. (Ori poate nu-i dădea importanţă.) (Ori poate îmi oferea acest spectacol: o goliciune minimă, neînsemnată, dar în creştere; nu, nu puteam să cred aşa ceva.) Să-ţi spun ceva, în toţi aceşti ani de când sunt aici, n-am văzut pe nimeni care să nu fie un simplu particular. (Acel „aici” trebuia să-l înţeleg ca pe „în locul ăsta”; după câte ştiam, ea îşi petrecuse aproape întreaga viaţă în ţara maică-sii.) Nici măcar în armată, unde mai mult ca în orice altă parte trebuie să execuţi ordinele şi iei decizii mai puţin ca oriunde, e o maşinărie, aşa se zice. Nu e aşa, nimic nu e aşa. Nu contează ce funcţie ocupă persoanele, ori pe cine reprezintă, dacă au răspunderi înalte sau sunt simpli intermediari, dacă au fost aleşi ori numiţi pe sprânceană, de unde le vine autoritatea puţină sau multă, dacă respectul lor pentru stat e mare sau inexistent, aşa cum n-are nicio importanţă loialitatea lor, ori venalitatea lor, ori dacă dau sau nu bir cu fugiţii. Nu contează faptul că toţi banii care trec prin mâna lor aparţin tezaurului public şi că lor nu le rămâne un sfanţ. Nu contează, vor folosi ca pe bunuri proprii sume de-a dreptul fabuloase, ca să nu mai vorbim de cantităţile neglijabile. Nu vreau să spun că le rămân lor, sau nu toate, sau nu

neapărat; ci doar că le vor distribui după bunul-plac sau potrivit intereselor proprii şi abia după aceea vor căuta motivele acestei împărţiri, niciodată înainte. Ştii ceva? Întotdeauna există motive a posteriori, sigur că ştii, pentru orice acţiune, până şi cea mai însemnată ori cea mai infamă, întotdeauna se întâlnesc, uneori ridicole şi neverosimile, fără temei şi care nu înşală pe nimeni sau numai pe cel ce le născoceşte. Dar în orice caz sunt descoperite. Iar alte ori sunt bune şi convingătoare, impecabile, în realitate e mai uşor să le găseşti pentru fapte decât pentru planuri şi intenţii, proiecte, decizii. Ceea ce s-a întâmplat e un punct de plecare foarte puternic, foarte consistent: e ireversibil, şi asta constituie un bun făgaş, un ghid. E ceva pe care te poţi sprijini. Ba mai mult: te poţi regăsi, fiindcă leagă şi obligă, şi astfel constaţi că ai în buzunar jumătate din treaba pe care o aveai de făcut. E mult mai uşor să explici cu argumente ceea ce s-a întâmplat (sau, ceea ce e totuna, să le afli sau, altfel spus, să le atribui) decât să justifici dinainte ceea ce vrei să se întâmple, ceea ce încerci să faci. Oricine e vârât în politică ştie prea bine ce vreau să spun, sau în diplomaţie. La fel ca *wet gamblers* ori criminalii când hotărăsc să elimine pe cineva şi-l elimină, se vor ocupa mai târziu de consideraţiile preliminare şi de examinarea argumentelor pro şi contra, când le vor înfrunta ca pe nişte consecinţe; eliminatul însă eliminat rămâne, vezi, şi mortul de la groapă nu se mai întoarce; aproape întotdeauna cineva trage un folos şi altcineva se alege cu un ponos, dacă nu chiar mai mult decât atât. Şi asta o ştiu prea bine toţi cei care ocupă un post, chiar dacă e cel mai prăpădit jandarm din cel mai prăpădit sat dintr-un *shire* din creierul munţilor. (Cuvântul „ţinut” nu i-a venit în limba noastră, mi-am spus, „fiindcă se foloseşte foarte rar”. Fiindcă neîndoielnic era şi a ei, limba. Şi tot în engleză spusese „*wet gamblers*”, eu nu auzisem niciodată expresia asta şi nici n-o înţelegeam, poate că nu are un echivalent real în spaniolă, de vreme ce ea nici măcar nu încercase să-l afle: „jucători umezi”, literalmente; sau „trişori uzi până la piele”, mi-a venit în minte îndată o anacronică imagine cu paţachine în Mississippi.) Şi sunt cu toţii particulari, te asigur, sub uniforme şi în afara birourilor, asta înseamnă că la fel sunt şi pe dinăuntru, când sunt singuri. (Mi-am adus aminte de Rosa Klebb, asasina cu sânge-rece de la SMERSH în *Din Rusia, cu dragoste*, care, potrivit acestui roman, ar fi putut să-l omoare pe Andrés Nin; de descrierea ei pe care o citisem acasă la Wheeler, în noaptea aceea de cercetare improvizată şi febrilă pe malul râului ce reprezenta continuitatea liniştită: „Dimineţile îi va fi foarte greu să se ridice din patul său călduţ şi urât mirositor. Traiul său privat va fi unul de dezordine şi chiar de murdărie. N-o să fie deloc plăcut să te apropii de latura intimă a vieţii sale, când se va relaxa, fără uniformă…”. Şi am avut chiar timp să mă gândesc la următorul lucru: „Aproape nimeni

nu e plăcut astfel, când se smulge ori se afundă în patul său călduţ, când se odihneşte ori se relaxează, ori coboară garda; dar eu ştiu foarte bine că Luisa reuşeşte să fie, iar domnişoara Pérez Nuix seamănă cu ea; ori poate că ele amândouă nu coboară garda niciodată, oricât s-ar deşira ciorapul pe coapsă”.) Într-un grad mai mare sau mai mic, toţi se lasă purtaţi de impulsurile lor, se orientează, se descurcă: după simpatii şi antipatii, după temeri, ambiţii, calcule şi manii; după favoritisme şi ranchiune, biografice ori sociale. Aşa că eu nu văd deosebirea asta, Jaime. Dar uite, mie-mi prinde bine să vezi asta, o să-ţi vină mai uşor să-mi faci serviciul pe care ţi-l cer. Fiindcă aceste comenzi vin de la particulari, nu de la stat, asta o ştiu foarte bine. Vreau să spun, de la particulari particulari.

Am rămas tăcut un moment, amândoi am tăcut, îmi dădeam seama că domnişoara Nuix nu-mi ceruse până atunci serviciul pe care mă anunţase că avea de gând să mi-l ceară, nu strict, nu cu totul, nu complet. Şi prin urmare nu intrase în nicio discuţie şi nu mă contrazisese nicio clipă, se limitase să expună punctul de vedere al experienţei sale, ce părea mult mai largă decât i-ar fi îngăduit vârsta, la ce vârstă începuse să lucreze în domeniul ăsta, când lăsase în urmă tinereţea pe care şi-o păstra numai când tăcea ori când râdea, nu însă şi când venea cu argumente şi-şi expunea ideile, nici când în edificiul fără nume interpreta oamenii cu atâta discernământ, pe mine mă examina la bani mărunţi, mă întorcea pe toate feţele. Cel puţin dacă nu cumva mă vedea ca pe o enigmă, la fel ca persoana ce scrisese referatul meu, cel cu privire la mine. Sau dacă, la fel ca mine, despre mine însumi, potrivit acelui text, mă considera „un caz pierdut”, pe care n-avea rost să-ţi iroseşti reflecţiile. („Ştie că nu se înţelege şi că n-o să reuşească”, aşa suna verdictul dat de autorul acelui referat despre mine. „De aceea nici nu încearcă măcar să se înţeleagă”.)

M-am întrebat până la ce punct vorbea acum Tupra prin intermediul ei, câteva dintre raţionamentele sale îmi aminteau de felul lui de-a gândi, ori mai degrabă (pentru că nu le auzisem întocmai) de felul lui de-a se raporta la lume, de parcă ar fi putut să i le insufle în tăcere prin apropierea lui de ani de zile, ori poate prin intimitatea lui. „Aşa că eu nu văd deosebirea asta, Jaime”, spusese, de pildă, fără îndoială ca să nu mă indispună, în loc de: „Nu sunt de acord cu tine, Jaime” sau „Te înşeli, Jaime” ori „Nu te-ai gândit bine, încearcă din nou” ori „Habar n-ai ce spui”. Mie îmi dădeau târcoale o mulţime de întrebări, dar dacă i le-aş fi pus pe toate n-am mai fi terminat niciodată. „Ce ştii tu despre criminali?” şi „Cine sunt aceşti *wet gamblers*?”, şi „Despre ce vrei să mint sau să păstrez tăcerea, ca să-ţi fiu pe plac?”, şi „Încă nu mi-ai spus ce serviciu vrei să-ţi fac, încă nu ştiu exact în ce constă?”, şi „De câţi ani eşti aici, la ce vârstă ai început, cine ai fost sau cum erai înainte de asta?” şi „Ce particulari particulari sunt ăştia şi cum se face

că de data asta ştii atâtea despre comanda asta, despre originea şi provenienţa ei?” De fapt, puteam s-o întreb tot, un lucru după altul, eu conduceam conversaţia, ăsta era privilegiul meu. Nu mai putea fi „un moment”, cel pe care îl anunţase, totul se lungeşte îndată sau se încâlceşte ori totul intră într-o încurcătură, de parcă fiecare acţiune ar purta în ea propria prelungire şi fiecare frază ar lăsa atârnând în aer o bandă adezivă ce nu poate fi tăiată fără să se lipească ceva de ea. Adesea mă mir că pentru orice există un răspuns, ori putem încerca să dăm un răspuns, nu numai pentru întrebări şi enigme, ci şi pentru afirmaţii şi lucruri cunoscute, pentru cele incontestabile şi pentru incertitudini, pentru şovăieli şi priviri şi chiar pentru gesturi. Totul insistă şi continuă de unul singur, chiar dacă vrem să ne retragem din joc. N-avea să fie de ajuns un moment în niciun caz, nimic nu-i scurt fără să-l ciunteşti. Însă de mine depindea acum, cu siguranţă, să se transforme într-o noapte întreagă până în zorii zilei ori în vorbăria beată a unei duble insomnii.

— Încă nu mi-ai cerut în întregime serviciul, încă nu ştiu în ce constă exact. Şi ce particulari sunt ăştia, ce particulari particulari. (Şi repetând cu glas tare această expresie a domnişoarei Nuix, n-am putut evita să-mi aduc aminte de Wheeler şi de discursul pe care mi-l ţinuse despre monarhi şi indivizii particulari: „De ce profundă linişte sufletească se lipsesc regii şi cât se bucură în schimb de ea indivizii particulari! Şi ce au regii ca să nu aibă şi particularii, în afară de ceremonial, în afară de ceremonia generală?”. Îi veniseră pe buze acele citate fără a fi nevoie să-şi scotocească memoria, în schimb, eu nu ştiam încă de unde proveneau.

I-am pus aşadar atunci aceste două întrebări, amânându-le pe celelalte, dar când amânăm ceva niciodată nu ştim dacă am renunţat dinainte, fiindcă în orice clipă — adică întotdeauna — s-ar putea să nu mai existe ziua de mâine sau un pe urmă, sau un mai târziu, da, asta e cu putinţă în orice clipă. Dar, vai, nu, nu-i adevărat: mereu mai există ceva în viitor, mereu rămâne, încă puţin, un minut, lancea, o secundă, febra, şi încă o secundă, visul — lancea, febra, durerea mea şi cuvântul, otrava, visul —, şi de asemenea interminabilul timp, care nici măcar nu şovăie şi nici nu-şi micşorează paşii după sfârşitul nostru, ci continuă să adauge şi să vorbească, cârtind şi comentând şi ponegrind şi povestind, chiar dacă nu mai auzim şi nu mai răspundem şi am rămas tăcuţi. Să taci, să taci. Este marea aspiraţie pe care nimeni n-o împlineşte. Nimeni, nici măcar după moarte. E ca şi cum nimic n-ar fi încetat să răsune niciodată de la început, nici măcar atunci când nu-i mai putem recunoaşte, nici căuta pe cei rămaşi în viaţă, care poate trăiesc, trăim, preveniţi şi neliniştiţi de nenumăratele glasuri a căror provenienţă n-o recunoaştem, atât sunt de depărtate şi înăbuşite, ori dezgropate de la mare adâncime. Poate că sunt ecourile slabe ale

existenţelor neconsemnate, al căror strigăt fierbe în gândirea lor neliniştită de ieri ori de veacuri: „Ne-am născut în cutare loc”, exclamă însufleţiţi de o speranţă nesecată; „şi în cutare loc am murit”. „*We died at such a place*.” Ba şi lucruri mai rele.

Mergeam uneori toţi patru ori cinci împreună, ba chiar puteam fi şase ori şapte în anumite ocazii, când Tupra îi convoca şi pe Jane Treves ori pe Branshaw, ori pe amândoi, cu care am coincis mai târziu, ori chiar cu un alt referent sau ghid sporadic extern, în funcţie de situaţie sau teritoriu. Erau perioade bune, cred, în care Tupra se simţea vesel şi generos, doritor să aibă în jurul său cât mai mulţi oameni, să aibă escortă ori alai ori poate turmă, de parcă ar fi vrut să încerce un sentiment de apartenenţă, să trăiască tangibil şi zgomotos senzaţia că alcătuieşte împreună cu noi o echipă ori un grup ori un corp şi să poată spune cât mai des „noi”. Câteva nopţi şi zile după aceea senzaţia mea în privinţa asta a fost că alcătuim mai degrabă o bandă ori o echipă de toreador. Eu intuiam că această înclinaţie gregară corespundea perioadelor în care el fugea de Beryl sau Beryl de el, dacă într-adevăr era ea. Dar părea să fie totuna dacă era ea sau nu: erau perioade în care nicio femeie anume nu se lăsa acaparată îndeajuns şi prin urmare nici nu reuşea să ocupe clipele lui mai libere sau mai sociale sau mai diplomatice ori pregătitoare pentru escapadele şi evoluţiile lui, ori perioade în care el încerca să se ferească de ameninţătoarea concretizare excesivă a vreunei femei.

Erau numai intuiţii. Tupra nu avea obiceiul să vorbească prea mult despre viaţa lui personală, ori cel puţin nu desluşit şi narativ *(*era un lucru cu totul neobişnuit ca el să povestească ceva sau măcar să relateze vreun incident cu cap şi coadă; în schimb era mai mult dispus să le asculte), o făcea numai în mod vag şi cu subînţelesuri, prin frânturi de fraze care, fără vreo deliberare vizibilă din partea lui, făceau aluzie la experienţe trecute de-ale lui din care îi plăcea să extragă legi şi deducţii, ori mai degrabă inducţii şi reguli de comportament şi caracter probabile, dacă nu sigure şi certe în ochii lui care absorbeau şi apreciau totul dintr-o privire, cuprinzând în întregime o încăpere sau un local plin de lume, un restaurant, o discotecă, un cazinou, o sală de biliard, un elegant salon de petreceri, holul unui hotel de lux, o recepţie la palat, o operă, un pub, un ring de box, un hipodrom şi, dacă n-ar fi o exagerare flagrantă, aş spune că până şi un stadion de fotbal, Stamford Bridge, al clubului Chelsea. O incintă atât de redusă ca scena unei cine cu gustări reci: nu numai că era cuprinsă în totalitate de ochii lui deschişi, ci era pătrunsă şi disecată şi absorbită într-o clipă (cu mine cu tot), se dovedea pentru el o joacă de copii.

Erau intuiţii, supoziţii, închipuiri de-ale mele; cât despre el, se poate

spune că desprindea fragmente şi azvârlea flăcări izolate din viaţa lui de până atunci sub formă de sentinţe şi maxime, ori de aforisme involuntare uneori, ori chiar proverbe originale. Aşa că puteai să legi firele, dar până la urmă tot împrăştiate rămâneau, oricât de bine le-ai fi strâns şi oricât de bine ai fi făcut nodul, de parcă în capul lui zonele de umbră ar fi crescut ori de câte ori izbuteai să distingi o lumină în orice perioadă încâlcită ori episod insignifiant din existenţa lui ori de parcă fiecare desluşire, oricât de mică, ar fi slujit la o apreciere mai bună a vastităţii zonei ce rămânea în întuneric, ori tulbure, ori ştearsă, ori chiar distorsionată, tot aşa cum genele lui foarte lungi, ce trezeau invidia femeilor, tulburau ori estompau întotdeauna intenţia ultimă a consideraţiilor lui, care parcă pluteau de bine ce erau susţinute, şi adevăratul înţeles al privirilor lui, care erau directe şi măgulitoare şi calde, neîndoielnic, dar anevoie de descifrat. Nu era de mirare că noi nu ne încredeam prea mult în ochii aceia atât de primitori, dar în acelaşi timp atât de împodobiţi.

Puteam să asistăm, bunăoară, la spectacolul dat de o cântăreaţă într-unul din strălucitoarele, dar demodatele cluburi de noapte în care îi plăcea uneori să ne târască pentru a potoli buimăceala de până atunci şi a ne da un răgaz de linişte înainte de-a ne trimite acasă, aşezaţi cu toţii — cei care suportam, cei mai obişnuiţi cu orele târzii, ori cei pe care îi ţinea el lângă sine — la o masă apropiată de ringul de dans sau de scenă. Şi cu genele lui întoarse aţintite asupra artistei, Tupra şoptea pe neaşteptate: „Femeile care cântă în public sunt foarte expuse şi întotdeauna sunt victimele impresarilor; asta s-ar prăbuşi pe loc, ca un sac, dacă bărbatul care-i călăuzeşte paşii în fiecare seară şi o ajută să urce pe estradă, i-ar întoarce spatele şi ar lăsa-o baltă, ca să nu mai vorbim de cazul în care vrea să-i facă rău. Ar fi de ajuns suflarea lui otrăvită ca ea să cadă fulgerată la pământ şi să nu se mai ridice niciodată". Timp de câteva clipe mă întrebam dacă vorbea bazându-se pe o cunoaştere concretă, dacă era la curent cumva cu dependenţa sinucigaşă a acelei femei faţă de un bărbat cu chip sau nume cunoscute de el (sac de făină, sac de carne, în ele se înfige baioneta sau lancea, într-unul e durere şi e vis, iar în celălalt nimic). Iar dacă îmi luam inima în dinţi şi încercam marea cu degetul („Dumneata îi cunoşti, mister Tupra, pe femeia asta şi pe bărbatul ăsta?" Ori poate trecusem la Bertram.), atunci lăsa să se înţeleagă limpede că nu era cazul, sau cel puţin nu neapărat, şi că se limita să aplice la zi învăţămintele trase din trecutul său: „Nu-i nevoie să-i cunosc personal", răspundea fără să-şi desprindă de la cântăreaţă ochii cu gene împodobite, ceea ce-l făcea să rămână întors spre mine pe jumătate şi să-l pot vedea numai din profil, şi pe un ton de milă uşoară sau doar teoretică; „ştiu foarte bine cum sunt, el şi ea, am văzut de-alde ei cu zecile, de la Bethnal Green până la Cairo, în toate părţile".

Asta mă făcea să mă gândesc la altceva sau la alte câteva lucruri; printre cele mai incontestabile părţi ale lumii unde-i călcase piciorul se număra şi Bethnal Green, chiar foarte mult, cartierul ăla deprimant din est, şi mai fusese desigur în Egipt, probabil nu ca turist. Puteai să te gândeşti, de asemenea, dacă n-o fi fost cândva impresar al vreunei artiste şi nu se referea la el însuşi şi la o protejată supusă. Dar înlăturam repede ipoteza asta, nu mi se părea tipul de om ocrotitor, nici vigilent, nici propriu-zis dominator, vreau să spun cu răspunderi stabile, şi toate aceste atitudini implică simţul răspunderii. „O fi asistat la drama asta, la schema asta, îmi spuneam, chiar dacă numai de două ori: la Bethnal Green şi la Cairo." Intuiam sau ştiam (intuiam la început şi pe urmă ştiam) că dacă îl întrebam direct ori încercam să-l fac să-şi aducă aminte de o întâmplare anume, el n-o să ia aminte la ce o să-i spun şi o să se eschiveze, nu atât pentru a părea misterios, cât pentru că îl plictisea să-şi aducă aminte, fără îndoială, nu-i înţelegea pe cei cărora le făcea plăcere să povestească întâmplările pe care le-au trăit şi pe care le cunosc prea bine, cu deznodământ cu tot, şi cu atât mai puţin pe narcisiştii scriitori de jurnale, care nu se scutură niciodată de povara întâmplărilor de peste zi şi le refac cu înfloriturі.

Aşa că nu încercam să-l descos ori să smulg de la el explicaţii ulterioare pentru verdictele sale, era inutil, dacă veneau, veneau singure şi poate câteva zile mai târziu, cel mult îmi îngăduiam să fac o glumă nevinovată: „Dar cele care dansează în public, Bertram? Şi ele sunt expuse?". Tupra avea simţul umorului sau cel puţin accepta umorul meu. Îmi arunca o privire iute cu coada ochiului, muşca din ţigară ca să nu fie silit să schiţeze un zâmbet şi-mi cânta în strună, sau cel puţin aşa mi se părea, fiindcă nimic nu era la el transparent, nici sigur, nici în afară de orice îndoială: „Nu, Jack, dansatoarele mai puţin, ţine seama că mişcarea protejează, riscant e să stai nemişcat, te face mai vulnerabil. Acest lucru nu-l ştiu adesea cei care fug sau se ascund, lasă teama să pună stăpânire pe ei, în loc să profite ei de teamă". Avea dibăcia de a îmbina aforisme în aşa fel încât al doilea se depărta de primul, al treilea de al doilea şi tot aşa, până se sătura de ele şi prefera tăcerea câtăva vreme. Cu el era dificil, prin urmare, să aprofundezi o chestiune, în afară de cazul în care punea el întrebările şi căuta să ajungă la temelia lucrurilor. „Cum poţi să profiţi de teamă?", îl întrebam eu, căzând în ispita de a devia discuţia. „Cred că te referi la teama proprie." La care el răspundea: „Teama e cea mai mare forţă din câte există, dacă reuşeşti să te acomodezi, să te instalezi în ea, să convieţuieşti cu ea în bună înţelegere şi nu-ţi pierzi energia încercând s-o alungi. În lupta asta nu ieşi niciodată pe deplin câştigător; în clipele de aparentă victorie anticipezi întoarcerea ei, trăieşti sub ameninţare, iar atunci te cuprinde paralizia şi teama profită. Dacă o accepţi, în schimb (adică dacă te adaptezi, dacă te

obişnuieşti cu prezenţa ei lângă tine), posedă o forţă ce nu poate fi comparată cu nicio alta şi poţi să profiţi de ea, poţi s-o foloseşti. Posibilităţile ei sunt infinite, mai mari decât ale urii, ambiţiei, iubirii necondiţionate, dorinţei de răzbunare; sunt necunoscute. Un om în care s-a instalat teama, o teamă activă, dar încorporată în viaţa lui obişnuită, o teamă zilnică, e în stare de isprăvi cu adevărat supraomeneşti. Astea o ştiu mamele cu copii mici, cele mai multe dintre ele. Şi o ştie oricine care a fost într-un război, dar tu nu ai fost în niciunul, nu-i aşa, Jack?, ai avut parte de norocul ăsta. Asta înseamnă că formaţia ta va fi mereu incompletă. Ar trebui să le trimitem pe mame la război cu copiii lângă ele, aproape, ţinându-se de fusta lor; s-ar deprinde cu teama, ar deveni ceva permanent pentru ele; n-ar exista luptători mai bravi decât ele". Dacă l-aş fi întrebat la ce războaie fusese ori participase el, mai mult ca sigur că nu mi-ar fi răspuns nimic, nu le-ar fi pomenit; iar dacă i-aş fi cerut să dezvolte consideraţiile despre formaţia desăvârşită a unui om sau despre curajul mamelor cu copii mici, cel mai probabil e că ar fi pus capăt discuţiei. Ajungea mereu la un moment în care devierile lui nu mai găseau cărarea, ci doar hăţişul ori nisipul ori mlaştina. Atunci era în stare chiar să-şi ducă degetul arătător la buze şi pe urmă să-l îndrepte spre cântăreaţă cu un gest de reproş implicit faţă de flecăreala mea, ca şi cum ar fi cerut pentru arta ei respectul pe care el nu i-l arătase cu câteva minute în urmă, vorbind cel dintâi, chiar dacă o făcuse în şoaptă şi nu-şi dezlipise ochii de la ea.

La începutul fiecărei perioade sociabile (ţineau vreo două-trei săptămâni), ne convoca la cine sau la petreceri care se transformau în chiolhanuri itinerante cu pretexte de serviciu. „Vreau să mă însoţiţi cu toţii la o întâlnire importantă", zicea ori ne poruncea în stilul său semiautoritar. „Aş vrea să lăsăm o impresie de nucleu compact, ca să intimidăm nişte tipi cu care trebuie să ajung la o înţelegere." „Vă rog să fiţi atenţi la clienţii de azi de la restaurant, faceţi-i să se simtă comod şi să se distreze, dar nu-i slăbiţi din ochi, fiindcă o să vă pun întrebări despre ei mai târziu, pentru noi e mai bine să am cât mai multe opinii." N-avea obiceiul să dea prea multe explicaţii, în ce consta interesul sau chestiunea, nici cine erau exact indivizii pe care ne punea să-i ţinem sub observaţie, cei mai mulţi dintre ei britanici şi din când în când câte un străin răzleţ, ori nu chiar atât de rar, dacă îi pun la socoteală şi pe americani şi mă gândesc mai bine. Uneori totuşi era limpede ce sau cine sunt, fie după cum se desfăşurau discuţiile, fie pentru că era vorba despre personaje faimoase, ca de pildă Dick Dearlove sau cineva de genul ăsta. Tupra avea relaţii neînchipuit de variate pentru un singur om, dacă într-adevăr era unul singur, fiindcă am auzit spunându-i-se în diferite feluri, cu nume de familie diferite, în funcţie de loc, de anturaj şi de împrejurări. Văzând că surprinderea

mea putea deveni primejdioasă dacă nu mi-aş fi ţinut gura prima dată când şeful de sală al unui restaurant de lux i s-a adresat spunându-i „Mister Dundas”, s-a hotărât să ne anunţe ori să mă anunţe dinainte, de fiecare dată când urma să nu fie el însuşi în întregime: „Aici sunt mister Dundas”, ne prevenea. „Azi sunt mister Reresby, aveţi grijă.” „În zona asta mi se spune mister Ure.” Ultimul nume a fost nevoie să mi-l silabisească după pronunţia lui, n-am fost în stare să-l prind, vreau să spun să mi-l imaginez scris, pe buzele lui a sunat ca „Juah”, a fost imposibil pentru mine să-i ghicesc ortografia. Toate erau nume ce atrăgeau atenţia, cu iz de vechime, nume neobişnuite (poate vag aristocratice ori aproximativ scoţiene pentru urechea mea), ca şi cum Tupra, de vreme ce renunţa la numele lui, n-ar fi fost dispus să se lipsească pe deasupra de originalitatea nominală care-l însoţea de la naştere, dacă acel Tupra finlandez, rus, ceh, turc sau armenesc era atât de vechi în viaţa lui cum credea Wheeler. Pesemne că îi displăcea foarte tare ideea de a purta, chiar dacă ar fi fost pentru o clipă, un nume banal ori indiferent, cum ar fi căutat cei mai mulţi dintre noi, în principiu, folosind un nume fals: nu ştiu, Gray, Green, Grant sau Graham, ca să nu mai vorbim de Brown, Smith şi Jones, mult prea tocite.

În general, ne îngăduia să ne comportăm firesc în societate şi doar în ocaziile speciale ne indica ceva mai precis decât să ne concentrăm şi să fim cu ochii în patru, de pildă ne însărcina să realizăm un anumit sondaj ori iscodire, atunci însă nu ne lua de obicei pe toţi patru sau câţi eram împreună, ci numai pe cei mai potriviţi pentru fiecare muncă, ba chiar numai pe unul, pe mine, pe Pérez Nuix, pe Mulryan ori pe Rendel, eu am fost cu el — numai noi doi — de câteva ori, ba în două rânduri am călătorit în străinătate împreună, dar presupun că ne venea rândul la toţi din când în când. Putea, desigur, să ne ceară să fim plini de solicitudine, ori să flatăm, ba chiar să facem curte unei anumite persoane, ne desemna pe Rendel sau pe mine pentru aceste sarcini de tămâiere când era vorba de femei care puneau probleme de plictis şi plângeri (soţii împovărătoare sau amante fermecătoare, cu ele Mulryan nu dădea randamentul scontat); pe Pérez Nuix ori pe Jane Treves dacă era vorba de a înveseli şi de a face să-i scapere ochii unui bărbat din categoria celor care sunt deprimaţi şi chiar se îmbufnează când nu sunt prezenţe feminine la masă ori pe ringul de dans (vreau să spun prezenţe în faţa cărora ei puteau să se răsfeţe după ce au făcut cunoştinţă şi au început să se tutuiască, sau echivalentul englezesc al tutuielii).

Odată mi-a venit mie rândul să mă ocup şi să-i fac curte unei italience care se despărţea de tinereţe cu o prudenţă excesivă şi cu destule fandoseli şi o mulţime de capricii mărunte, ori dacă avea şi capricii mai mari nu mi-a fost dat mie, din fericire, să asist la ele, nici

să fiu nevoit să le pun capăt cu un refuz ori să le satisfac. Era nevasta unui compatriot (de-al lui) pe care-l chema Manoia, Tupra a început să stea de vorbă cu el despre politică şi despre finanţe, în măsura în care mi-am putut da seama ce discutau. La drept vorbind, curiozitatea mea era atât de slabă încât mai niciodată nu izbuteam să mă interesez de chestiunile pe care trecătorul meu şef le punea pe tapet; astfel, rareori acordam atenţie *motu proprio*[2]

ba chiar descopeream adesea când îmi cerea să fiu cu luare-aminte că posibilele lui intrigi, însărcinări, explorări ori trocuri mă lăsau rece. Poate fiindcă nici eu nu eram la curent niciodată şi e dificil să te implici în ceva prea trunchiat şi înceţoşat şi în afara sferei noastre de influenţă. (Îmi dădeam seama că domnişoara Pérez Nuix, în schimb, urmărea cu atenţie procedeele şi meandrele lor şi că nu se ferea de astfel de situaţii; Mulryan făcea asta pentru că n-avea încotro, el trebuia să aibă grijă — după impresia mea, cum să spun — de agendă şi de socoteli şi să facă inventarul lucrurilor nerezolvate, încă neîmblânzite sau neajunse încă la o încheiere definitivă; cât despre Rendel, era hazardat să te pronunţi, încerca să rămână mult timp tăcut sau, atunci când bea ori chiar fuma — mirosul tutunului meu nu era singurul din birou —, avea obiceiul să peroreze şi să spună o mulţime de glume însoţite de hohote de râs venite să le sublinieze hazul, până când se întorcea din nou la muţenia sa, iar amândouă aceste faze erau aureolate de un soi de fumăraie sau nori cumulus supărători.) Dacă am surprins ceva în seara aceea a fost din pricină că engleza vorbită de soţul italian era ceva mai tărăgănată decât credea el, iar Tupra recurgea la serviciile mele (o rapidă agitaţie a degetelor ori sprâncenele lui de tăciune cerându-mi ajutor) ca să-i arunc un colac de salvare şi să-i traduc câte o frază sau unele cuvinte-cheie când amândoi se încâlceau într-o discuţie fără ieşire şi erau pândiţi de riscul deloc neglijabil de a înţelege complet pe dos ceea ce îşi propuneau reciproc sau îşi acordau unul altuia, ori refuzau să-şi acorde.

Numele de familie Manoia mi se părea meridional, mai mult din intuiţie decât din cunoaşterea onomasticii, ca şi pronunţia italiană a individului (transforma consoanele surde în sonore, de fapt, „*ho gabido*" în loc de „*ho capito*"), dar înfăţişarea lui era mai degrabă de mafiot din Roma — de la Vatican, vreau să spun — decât din Sicilia, Calabria sau Neapole. Ochelarii mari de violator ori de funcţionar conştiincios, ori de amândouă, aceste tipuri care nu se exclud, şi-i ridica mereu cu degetul gros, chiar dacă nu-i cădeau, iar privirea lui era aproape invizibilă din pricina reflexelor largi şi a necontenitei mobilităţi a ochilor lui maţi (cafea cu lapte, asta era culoarea aproximativă), de parcă ar fi avut dificultăţi de a-i fixa mai mult de câteva secunde sau aversiune de a suporta să fie scrutaţi. Vorbea în şoaptă, dar cu un glas puternic, ar fi fost strident dacă l-ar fi ridicat şi

probabil de aceea îl atenua ţinându-şi o mână petrecută peste alta, dar fără a-şi sprijini coatele pe masă, nici măcar unul, vreau să spun ţinându-şi mâinile în aer într-o poziţie obligatoriu incomodă după câteva minute, ori poate că era vorba despre o mică mortificare voluntară menită să-i amintească îndatoririle, de catolic integru ori poate bigot, din aripa tenebroasă a Legionarilor lui Hristos. Părea blând şi anodin la prima vedere, cu excepţia unei bărbii prea pronunţate (fără să ajungă la prognatism), care cu siguranţă îl făcuse să clocească ranchiune dintre cele mai tenace — adică, fără destinatar — în adolescenţă şi poate chiar şi în copilărie, oricât de însingurată ori plictisitoare ar fi fost aceasta; iar în felul în care-şi strângea bărbia asta invadatoare, muşcându-şi mucoasa bucală, se putea observa un amestec de învederată ruşine niciodată alungată şi de dispoziţie generală pentru represalii, pe care urma s-o exercite, nu ştiu, la cea mai mică provocare ori pretext, ba chiar fără să fie nevoie de aşa ceva, după obiceiul justiţiarilor ori al oamenilor foarte subiectivi. Un bărbat irascibil, chiar dacă nu avea cu siguranţă această faimă, ci trecea drept un ins ponderat, fiindcă nu lăsa mai niciodată să izbucnească impulsurile de mânie şi probabil că el era singurul care le cunoştea şi înstruna, dacă poate fi folosit acest verb pentru ceva care se producea doar în sufletul său înfierbântat. Rarele momente în care mânia lui ieşea la iveală erau pesemne de temut şi nu mi-aş fi dorit să fiu atunci de faţă.

De nevastă-sa nu se sinchisea prea mult şi, dacă punea mâna pe ea în cine ştie ce împrejurare, nu era ea obiectul atingerii, cu siguranţă, căci altfel nu s-ar fi arătat atât de capricioasă şi de dezinvoltă, trebuia să ştie dinainte că se bucura de îngăduinţă deplină din partea lui, că se putea bizui pe întreaga lui indulgenţă. În purtarea ei se puteau citi o sumedenie de nesiguranţe noi cu toate astea — fiecare vârstă ne ia mereu prin surprindere, pe dinăuntru toate întârzie să iasă la suprafaţă, uneori foarte mult; ori poate întârzie să ne atingă încât ar fi fost greu să nu fiu afectuos cu ea pe lângă calvarul deloc neglijabil pe care-l reprezenta, îndeosebi pentru mine, însoţitorul sau acel muţunache desemnat pentru seara aceea. Fără îndoială era iubită de bărbatul ei şi faptul ăsta îi venea în ajutor, dar pentru anumite înaintări sau retrageri invitabile niciun ajutor de pe lumea asta nu-i de ajuns. Eu întreţinusem conversaţia cu ea despre tot felul de fleacuri în timpul cinei noastre la Vong, foarte aproape de Hotelul Berkeley, ori mai curând ea întreţinuse conversaţia cu mine, ca să fim mai exacţi; era o femeie deloc timidă şi foarte vorbăreaţă, eu nu eram nevoit să mă străduiesc prea mult; însă din când în când se oprea, îşi încrucişa braţele sub decolteul care se mişca tot timpul pentru a-l ridica — vreau să spun că purta o bluză cu guler în formă de barcă; ori mai curând era o corabie vikingă ori canoe în cazul acesta concret —, mă

privea lung cu un zâmbet prietenos şi apoi se lansa, cu fandoseli nu lipsite de farmec — cu un soi de imitaţie a unui reproş fără motiv —, într-unul dintre capriciile ei preferate sau în orice caz cele mai persistente: „*Mi dica qualcosa di tenero, va, su, signor Deza*”, îmi cerea fără veste şi fără nicio introducere, iar asta fără ca în restaurantul acela exotic să fi dansat încă şi fără să fi ajuns să ne tutuim. (Îmi spunea „Detsa”, exact aşa îmi pronunţa numele.) „*Su, signor Deza, non sia cosi serioso, cosi antipático, cosi scontroso, cosi noioso, mi dica qualcosa di carino*”, criza ei de alintare ţinea câteva clipe. Şi astfel mă băga într-o încurcătură şi mă silea să născocesc ceva tandru sau drăguţ, fără a cădea totuşi într-o îndrăzneală necuviincioasă sau o jignire, ceea ce Tupra stăruise să evit neapărat atunci când mi-o descrisese şi perorase despre ea cu o zi înainte în biroul său, cu ochiul lui retrospectiv pentru femei, care nu dădea greş, în privinţa asta era teribil. Despre Manoia nu-mi spusese, ori o făcuse numai în treacăt, o trăsătură esenţială; îmi spusese în schimb o sumedenie de lucruri despre scumpa lui nevastă Flavia, fiindcă el, Reresby — Tupra a purtat în seara aceea numele ăsta, pesemne era cel obişnuit pentru Italia, ori pentru Vatican —, nu avea să fie tocmai disponibil pentru a-i face pe plac şi a o distra.

„Fii cât poţi de drăguţ cu ea, Jack, fă-i toate gusturile”, îmi recomandase. „Dar ai grijă să nu confunzi lucrurile. Din câte ştiu şi am văzut, ea nu-şi doreşte altceva decât să fie măgulită. Simte o mare nevoie de complimente în perioada asta din viaţa ei, dar nu mai mult, aşa încât o doză generoasă şi abilă îi e de ajuns ca să meargă la culcare mai satisfăcută şi mai liniştită decât atunci când s-a sculat, iar asta în fiecare seară şi în fiecare dimineaţă; fiindcă după fiecare triumf nocturn se va trezi cu aceeaşi angoasă diurnă, spunându-şi: «Aseară am avut încă succes, dar astăzi cum va fi? Sunt cu o zi mai bătrână». Şi dacă ar fi nevoie să-i ţii companie două seri la rând (nu e prevăzut aşa ceva, fii fără grijă), ar trebui să începi din nou să-i înşiri complimente şi să asuzi din greu, e într-o perioadă instabilă, neacumulativă, ia aminte, fără memoria recoltei culese. Dar insaţiabilă numai de asta, bagă de seamă, de galanterii şi complimente, de asigurări, nu de a merge mai departe. Nici dacă ţi se pare altfel, să-ţi fie limpede precum cristalul (de fapt spunea *«crystal clear»*). Nici dacă ţi-ar cere aşa ceva din priviri şi gesturi, cu atingeri uşoare şi etalarea nurilor, ba chiar cu vorbe dulci. Nu trebuie să cedezi şi să înţelegi greşit. E o căsnicie… cum să-i spun, catolică, cu siguranţă respectă aspectul ăsta, dar cu asta basta, nu ţine seama de celelalte, aş putea jura că sunt în stare să încalce toate celelalte precepte, pe câteva ştiu că le încalcă. Manoia vrea s-o ştie mulţumită şi ce vrea el e important, cel puţin mâine are mare importanţă pentru mine. Ar fi însă în stare, cel puţin aşa cred, să înjunghie pe oricine ar întrece măsura, chiar şi

numai cu vorbe necuviincioase, în pofida aparenţei de blândeţe. Aşa că ai grijă şi măsoară-ţi cuvintele, te rog, nu lăsa să fie călcate limitele bunului-gust, să nu ne creăm complicaţii prosteşte. Limitele ei, să ne înţelegem, nu ale tale. Ai putea să te înşeli în privinţa ei, cred că înţelegi. Ei bine, ai grijă să nu te înşeli. Copleşeşte-o cu atenţii, dar când ai îndoieli, e mai bine să nu mergi prea departe, aşa te poţi retrage întotdeauna; în schimb, nu mai poţi da înapoi dacă ai întrecut măsura. De aceea prefer să te iau pe tine şi nu pe Rendel, chiar dacă el e mai potrivit pentru o doamnă atât de veselă şi glumeaţă ca Flavia Manoia. El e uneori nestăpânit."

Pentru mine avea întotdeauna ceva surprinzător modul în care Tupra se referea la persoanele cu care avea de-a face, pe care le studia, interpreta ori investiga, probabil că niciodată nu se limita la simpla cunoştinţă indiferentă ori superficială. Cu toate că erau multe aceste persoane şi se succedau rapid, pentru el toate erau *cineva*, nu i se păreau fără îndoială niciodată interşanjabile ori simple, niciodată nu erau tipuri. Chiar dacă nu avea să le mai vadă niciodată (ori niciodată nu le văzuse în carne şi oase, dacă foloseam numai casete video), chiar dacă îşi făcea şi ne transmitea o opinie săracă despre ele, nu le reducea la scheme, nici nu le socotea de la sine înţelese, ca şi cum ar fi fost convins că nici printre inşii cei mai vulgari nu găseşti doi la fel. Despre Flavia Manoia alt bărbat şi-ar fi rezumat opinia astfel: „Tipica femeie la menopauză rebelă, suportă-i hachiţele şi fă-o să creadă că încă îi dă gata pe toţi bărbaţii şi în primul rând pe tine, cu asta am fi câştigat-o de partea noastră. Nici credulitatea ei n-o să te silească să faci jonglerii, deoarece cu siguranţă îi dădea gata cu grămada, în urmă cu câţiva ani. Uită-te bine la picioarele ei, pe care şi le îngrijeşte şi le arată cu mare succes, şi-o să-ţi dai seama foarte bine ce vreau să-ţi spun. Şi fundul şi-l mişcă bine", ar fi adăugat poate acest bărbat care nu se temea să nu încalce cumva limitele bunului-gust.

Tupra, în schimb — ori era Reresby când mergeam cu automobilul Aston Martin, pe care îl scotea în serile de fanfaronadă sau făloşenie, spre restaurant —, s-a încurcat în consideraţii complexe despre doamna cu pricina, ori care mergeau dincolo de ea şi cazul ei insignifiant (în gura cumpătatului Reresby parcă nu mai era astfel). Când îl auzeam debitând aceste subtilităţi, percepeam vechea urmă lăsată de Toby Rylands, al cărui elev fusese, potrivit lui Peter Wheeler, şi atunci îmi dădeam seama din nou de legătura de caracter dintre ei trei, ori de capacitatea, ori era darul pe care-l aveam cu toţii şi pe care mi-l atribuiam şi mie (în alte privinţe, Tupra era foarte deosebit de ei): „Ţine seama de faptul că ce-o sperie cel mai tare pe doamna Manoia", a comentat în faţa unui semafor roşu, „nu e deteriorarea ei personală apropiată, fizică, cu care cât de cât se luptă, ci intuiţia angoasantă că lumea ei va dispărea, ba chiar a şi început să lâncezească. Câţiva

oameni din anturajul său din totdeauna au murit în ultimii ani, unii înainte de vreme, ghinion; alţii s-au retras; pe alţii vor să-i retragă neîntârziat, cu sila. Nu mai e atât de uşor să găseşti companie pentru a ieşi seară de seară la chefuri şi petreceri cu amfitrioni în regulă, nicăieri nu le întâlneşti zilnic şi mai puţin ca oriunde la Roma, preschimbată azi într-o veşnică plictiseală de acest nesuferit de Berlusconi, ce pacoste" (de fapt, a zis „*maladroitness*", cuvânt literar şi care nu înseamnă acelaşi lucru, dar fie; şi „*what a killjoy*", a adăugat, e destul de asemănător; nu mai auzisem expresia din gura lui, am putea zice „ciufut"). „Vreau să spun companie în stil tradiţional, în stil vechi. Sunt ucenici mai tineri care-i calcă pe urme, vor să-i intre-n voie lui Manoia, el nu are de gând să se dea deoparte deocamdată pe terenul lui." Am recunoscut aici mai degrabă şcoala lui Sir Peter Wheeler: la fel ca el, ar fi întârziat o veşnicie încercând să mă lămurească ce era la Tupra „al lui", acum acesta pomenea cu naturaleţe „un teren", ca pe urmă să nu scoată o vorbă despre el. Ce-i drept, pe mine nu mă privea câtuşi de puţin. „Dar între ucenicii ăştia doamna se simte puţin rătăcită, se simte o veterană. E groaznic pentru oricine care a fost tânăr prea mult timp, fie din pricină că ajunge prea repede la viaţa adultă, fie din pricina unor exagerate pacte cu diavolul (ca să folosim expresia consacrată, aceste fapte sunt hazardate). Pe urmă, neavând copii, ea continuă să fie copila casei, şi asta duce la obiceiuri rele, plăteşti scump contrastul de îndată ce ieşi în stradă şi faci câţiva paşi, iar în orice discotecă te trezeşti cu uimirea că eşti dintr-odată concurent la titlul de cel mai bătrân; face foarte rău la suflet schimbarea asta. Mai bine te duci la club."

M-a surprins faptul că n-am perceput nicio ironie în folosirea cuvântului „suflet", asta nu înseamnă că n-a existat. A pornit iar automobilul, dar a continuat să vorbească. Cu el era aproape imposibil să-ţi dai seama când ştia ceva cu siguranţă, bizuindu-se pe date, şi când oferea o interpretare epurată a lucrurilor pe care le vedea; dacă era la curent cu împrejurările exacte ale familiei Manoia ori doar făcea presupuneri — în cazul lui însemna să se pronunţe hotărât asupra lor —, pornind de la ceea ce constatase atunci când mai avusese de-a face cu ei (poate doar o singură dată, cine ştie): „Îţi închipui o lume în care nu mai cunoşti aproape pe nimeni şi, ceea ce e încă şi mai denigrant, în care nimeni nu te cunoaşte ori te ştie doar din auzite? Asta începe ea să întrezărească, bineînţeles fără să şi-o spună, fără să formuleze astfel de gânduri, probabil fără să-şi dea seama câtuşi de puţin că mai ales asta o va amărî şi o va înspăimânta cu fiecare zi puţin mai mult. Dar eu am început să văd la ea, în unele clipe, aceeaşi privire de nesiguranţă şi dezorientare ce se instalează în ochii bătrânilor, atunci când întârzie să-şi ia rămas-bun de la viaţă, pierd şirul anilor, le supravieţuiesc celor de-un leat cu ei, ba chiar câte unui urmaş, i se

întâmplă chiar lui Peter Wheeler, şi el încă se poate socoti fericit, a găsit mereu piese de schimb, privilegiu al celor ce sunt admiraţi de cei care-i vor înlocui şi îi înlocuiesc, ori al marilor maeştri. Dar ce poate aştepta o femeie plăcută, care neîndoielnic a fost foarte drăguţă, ba chiar este şi acum, dacă vrei, înclinată spre petreceri şi sărbătoriri, al cărei principal merit a fost acela de a înveseli viaţa în jurul ei, cel puţin la suprafaţă?". Niciodată nu m-am obişnuit să ocup în automobil locul şoferului şi să nu am în faţa mea un volan, când eram în Anglia. Niciodată n-am izbutit să fiu sigur de caracterul intenţionat sau întâmplător — semnificativ sau oţios — al fiecărei fraze pe care o pronunţa Tupra: întotdeauna aveai îndoiala dacă trebuie să le asculţi firesc ori să ţi le notezi, cu o luare-aminte deosebită, încercând să le absorbi fără a nesocoti niciun cuvânt ori a lua nicio frază sub beneficiu de inventar. Eram înclinat să fac asta uneori şi oboseala era teribilă, o tensiune constantă. „Sigur că asta nu-i puţin dacă ai cunoscut îndeaproape existenţe dezagreabile", a adăugat Tupra, sau Reresby, şi a început să caute cu privirea un loc de parcare, instinctiv, până când dintr-odată şi-a dat seama sau s-a prefăcut că-şi dă seama ce avea de făcut: „O să parcheze maşina cei de la restaurant".

„Ce-ar putea aştepta cineva la ora schimbului sau când apelează la piese de schimb", mi-am spus pe când ieşeam amândoi din Aston Martin şi Tupra îi dădea portarului cheile, cu instrucţiuni lungi şi minuţioase sau mai degrabă maniace. „Admiraţii ca şi neadmiraţii sau dispreţuiţii, maeştrii ca şi ciracii, Tupra sau eu sau femeia asta veselă, suntem în stare să ne facem iluzii", mi-am zis fără să fiu atent la ce spune, nu vorbea pentru mine. „Te mulţumeşti cu ce se nimereşte, ba chiar eşti fericit când încă îţi pică ceva sau cineva, oricât de degradate ar fi aceste versiuni faţă de cele suprimate sau întrerupte sau visate, e dificil, suferi ca un câine când eşti nevoit să înlocuieşti figurile pierdute din viaţa ta şi ai puţin de ales sau chiar n-ai deloc de ales, e nevoie de un efort de autoconvingere ca să umpli locurile vacante şi cât de greu ne resemnăm să ni se reducă repertoriul opţiunilor, fără de care nu ne putem raporta şi abia ne ducem viaţa de azi pe mâine, şi chiar aşa se reduce întotdeauna la a nu muri ori nu foarte repede, nu-i nevoie să ajungi bătrân şi nici măcar matur, e de-ajuns să treci prin experienţa pierderii unei fiinţe dragi, care a încetat să inspire afecţiune şi s-a preschimbat într-o fiinţă odioasă ori despre care nu vrem să mai ştim nimic, în fiinţa pe care o urâm cel mai tare şi pe care am şters-o definitiv din mintea noastră, ori e de-ajuns să fim noi urâţi de cineva care ne-a luat la ochi şi ne-a expulzat din existenţa lui, ne-a dat deoparte şi dintr-odată nu ne mai cunoaşte, ridică din umeri când ne vede chipul mâine sau aude numele nostru, pe care ieri îl şoptea blând, cu buzele tremurând de înfiorare. Fără să ne-o spunem, fără să o formulăm în cuvinte, percepem această dificultate enormă a

înlocuirii, aşa încât în acelaşi timp suntem gata cu toţii să ocupăm, în chip de locţiitori, locurile goale pe care alţii ni le rezervă, fiindcă înţelegem şi facem parte din acest mecanism sau mişcare de substituire universală, continuă, a resemnării şi împuţinării, ori a capriciului uneori, care fiind a tuturor este şi a noastră; şi astfel acceptăm să fim jalnice imitaţii şi să trăim din ce în ce mai des înconjuraţi de ele. Cine ştie cine ne înlocuieşte şi pe cine înlocuim noi, ştim doar că înlocuim şi suntem înlocuiţi întotdeauna, în toate ocaziile, în toate activităţile şi în toate părţile, în dragoste, în prietenie, la serviciu şi la exercitarea influenţelor şi a dominaţiei, precum şi în ura care mâine se va sătura şi ea de noi, ori poimâine şi răspoimâine şi tot aşa la nesfârşit. Nu sunteţi decât sau nu suntem decât ca zăpada căzută pe umeri, lunecoasă şi moale, şi ninsoarea se opreşte întotdeauna. Nu sunteţi sau nu suntem ca picătura de apă sau pata de sânge, cu cercul lor care nu vrea să dispară şi se impregnează în placa de faianţă sau în podea cu încrâncenare, urmând parcă să facă scoaterea sau ştergerea sau uitarea ei cât mai dificilă; e felul său insuficient, naiv, de a spune: „Eu am fost” ori „Sunt încă, aşadar cu siguranţă am fost”. Nu, nu sunteţi sau nu suntem ca sângele, niciunul, şi de altfel şi sângele ajunge până la urmă să piardă bătălia ori îi scade pulsul ori imboldul şi la sfârşit nu lasă nicio urmă. Numai că a fost mai anevoioasă ştergerea lui şi a fost nevoie de mai multe sforţări pentru a izbuti să-l facem să dispară.

Aşa se face că la discotecă, atunci când doamna Manoia, după ce băuse moderat în timpul cinei şi tot moderat în timp ce privea, înfiorată de ispită şi bătând din picior în ritmul dansului, dezlănţuirea aceea a trupurilor înfierbântate — două moderaţii însă pot însuma un exces —, a început să-mi spună Jacopo sau Giacomo, cu accent pe antepenultima silabă în limba ei, şi bineînţeles mă tutuia şi mă invita s-o tutuiesc şi eu, să-i zic tu potrivit expresiei italieneşti, a profitat de un răgaz ori o schimbare de registru muzical pe una din cele două piste de dans ca să danseze, şi ţinea morţiş s-o facă, pe câteva melodii lente, ori poate semilente, apelând mai întâi la soţul ei, care şi-a scos ochelarii ca să şi-i şteargă cu o bucată de piele de căprioară după ce i-a aburit cu răsuflarea lui şi a refuzat-o, privind-o cu ochii săi miopi, apoi la Tupra, care s-a scuzat ridicând mâna cu palma desfăcută pentru a invoca datoriile sale de amfitrion şi treburile pe care le avea de discutat cu soţul ei, apatic la dans (era prea mult zgomot, aşa cât nimeni nu putea vorbi altfel decât la ureche şi strigând, ori chiar numai prin semne) şi în sfârşit la mine, care n-am avut încotro şi a trebuit să-i fac pe plac. Mi-a atras atenţia faptul că, în pofida rezultatului previzibil al încercărilor ei şi a solicitudinii cu care avusesem grija să se simtă cât mai bine în seara aceea, şi în pofida

simpatiei pe care mi-o arătase până atunci, pe măsura afecţiunii pe care începusem s-o încerc faţă de ea — amândouă atât de trecătoare, încât a doua zi s-ar fi putut să nici nu ne aducem aminte de ele, fără niciun fel de mustrări de cuget —, respecta ierarhiile când solicita un partener de dans, asta dovedea un simţ al respectului înrădăcinat adânc şi puternic.

Şi poate că asta a fost, faptul că ne dăduse prilejul fiecăruia dintre noi trei în ordinea potrivită, pricina pentru care se socotea dezlegată să se lipească de silitul său *partenaire* în modurile cele mai furtunoase, ba chiar puţintel impudice. Vreau să spun că s-a înfipt în mine cu furie, mai-mai să-mi producă vătămări corporale. Nu pentru că ar fi avut intenţia s-o facă, ci pentru că nu-şi controla adevăratul său volum în întregime, cel puţin aşa cred (aşa cum drumeţul cu rucsac nu reuşeşte să simtă ca pe o parte a trupului său adorata sa boccea sau carapace din spate), nici nu putea să-şi facă idee despre impactul pe care-l suporta pieptul meu sub presiunea sânilor ei tari ca fierul şi ascuţiţi ca două spade — bustul ei era ca scoarţa de copac, dar ce spun, mai curând ca granitul compact. Femeia aceea exagerase, uitase de orice limită în dorinţa ei fierbinte de a-i întări şi ascuţi, desigur în atâtea etape, încât nu-şi mai putea aduce bine aminte când fusese ultima şi câte erau în total. La vedere erau plăcuţi, fără îndoială, şi puneau în valoare decolteul în formă de canoe sau gondolă, dar la drept vorbind era cu neputinţă ca zona aceea proeminentă să transmită vreo senzaţie de navigaţie. Ce-şi vârâse oare, incrustase, pusese, propulsase, injectase ori edificase din belşug joviala mea doamnă Manoia, marmură, o cetate, fier, panteonuri, antracit, oţel, era ca şi cum mi-ar fi înfipt în trup două stalactite groase, ori două maşini de călcat ascuţite, deşi fără partea plată, prove cu chila tăioasă ca a acestui aparat de uz casnic, dar cu muchii rotunjite. Mi s-a părut degenerarea unei absurdităţi contemporane şi totodată un soi de abuz; am înţeles de ce soţul ei evitase contactul cu astfel de bastioane, iar Tupra, am presupus, cu ochiul său mai rapid şi mai ager decât al meu, cântărise dintr-o privire riscurile acestei coliziuni frontale (mă refer la frontul bărbatului cu aceste piramide orizontale ori poate carbunculi giganţi, deoarece bluza sau cămăşuţa vasului era de culoarea vinului roşu cu puţin sifon, iar neuroticele lumini din discotecă o făceau să împrăştie sclipiri şi chiar irizaţii).

Era totuşi greu să-ţi ieşi din fire faţă de Flavia Manoia, ori s-o jigneşti cu bună ştiinţă, asumându-ţi riscurile: era prea drăgălaşă, veselă şi lipsită de ocrotire, toate la un loc, când una singură dintre ele ar fi fost de ajuns pentru a împiedica un refuz brusc din partea mea, ba chiar o îndepărtare bine deghizată. Aşa că am suportat apăsarea acelor conuri ca două vârfuri de lance, sperând că ea va lăsa cea dintâi o distanţă, un spaţiu, chiar dacă verbul „a spera” e nepotrivit, căci de

fapt nu speram deloc aşa ceva. Reresby avusese probabil dreptate, ca mai întotdeauna, când vorbise despre picioarele ei în termeni superlativi, şi s-ar fi putut socoti fericit dacă izbutea să constate direct că era adevărat; iar doamnei trebuia să i se recunoască priceperea de a purta fusta nici prea scurtă, nici prea lungă, potrivită perfect cu talia şi statura ei, trei degete deasupra genunchiului; dacă o vedeai de departe, cu sprintena ei senzualitate de dansatoare, cu bustul ei rotund şi drept, cu pulpele şi coapsele pline şi tari ca piatra şi un legănat din fund care băga în boală bărbaţii ce nu se sinchiseau de bunul-gust, puteai rămâne cu impresia că asta şi căuta în fiecare seară, ca să-l oblige pe soţul ei — cum am văzut îndată cu o uşoară nelinişte — să-şi pună din nou ochelarii, după ce ştersese lentilele, pentru a supraveghea cu coada ochiului paşii şi îmbrăţişările ei. Diavolul nu cere întotdeauna exagerări ori nu le îngăduie tuturor şi încheie pacte într-o gradaţie nesfârşită, fără îndoială, în ceea ce priveşte aparenţele, cizelând şi nuanţând sub raportul distanţelor: uneori cruţă un trup ori un chip în depărtare şi în penumbră, îngăduindu-le să se mântuiască, şi osândeşte în schimb la întunericul veşnic altele în plină lumină şi foarte aproape (de obicei nu încuviinţează ca lucrurile să se petreacă invers). Nu era cazul acum, la drept vorbind — trăsăturile doamnei Manoia mi s-ar fi părut în Vong foarte plăcute, deşi nu ispititoare, ar fi fost o exagerare —, dar înfăţişarea ei în mişcare însufleţită şi în braţele bărbaţilor era mai atrăgătoare decât în repaus şi înfulecând ori înghiţind crabi: destul, în orice caz, pentru ca cineva de la tejghea, la câţiva metri sau yarzi, să ridice capul ca să privească şi să adulmece ringul de dans, ba chiar mai mult, să înceapă să-şi agite braţele în chip de salut histrionic adresat individului pe care ea îl strângea în braţe cu fanatism practic, cunoscut îndeosebi sub numele de partener de dans.

La început nu l-am recunoscut. Doamna Manoia mă făcuse să mă învârtesc atâta — mai curând decât un dans semilent orchestra executase unul semirapid, iar eu mă rotisem în ritmul acela şi la ordinele ei —, încât nu izbuteam să-mi fixez privirea asupra nici unui obiect mai mult de câteva zecimi de secundă, mai rău decât dacă m-aş fi dat în căluşei. Aşa încât l-am luat drept un negru, din pricina proastei vizibilităţi şi a acelui iureş la trap din care nu mă dezmeticisem şi pentru că purta o haină deschisă la culoare, cu perniţe la umăr şi cu câteva numere mai mare decât măsura lui, iar până atunci nu văzusem îndrăznind să poarte asemenea gen de haină, largă, dar cu apret, foarte dreaptă, decât pe unii membri ai acestei tagme, mai ales pe câţiva proaspăt îmbogăţiţi, zdrahoni aparţinând mai mult sau mai puţin lumii spectacolului: atleţi, boxeri, celebrităţi din televiziune, cântăreţi de muzică rap din speţa dandy. Timp de câteva clipe am crezut că e unul dintre ei, fiindcă în urechea lui stângă strălucea un cercel, mai curând un inel puţin cam larg şi care se

legăna prea mult, nepotrivit cu moda preferată atunci în lumea ultranocturnă ce asculta orbeşte de ultimul răcnet, nu ştiu dacă şi acum (ies mai puţin), de parcă i l-ar fi împrumutat o ţigancă ori i l-ar fi smuls unui pirat din cei care nu mai există de două sute de ani, cel puţin în Occident. Din fericire nu purta făloasa pălărie cu boruri largi, nici pălărie cu boruri înguste, nici eşarfa legată la spate şi cu coadă la ceafă în stilul corsarilor, băsmăluţă, cum i se zice azi (pentru că se petrece dinapoi, pesemne), purta părul pe spate, dat cu briantină, lins, pieptănat cu grijă şi parcă lipit, în clipele acelea de zăpăceală m-am înfiorat, gândindu-mă la ceva mai rău, că şi-l strânge cu o plasă neagră, cum purtau faimoşii noştri *majos*[3]

din tablourile lui Goya, ori poate pe toreadorii acelei epoci, pe care i-am văzut purtându-le fără a se ruşina câtuşi de puţin în gravuri şi tablouri, cele mai multe tot la Goya, dar şi la alţii. Dacă zic „din fericire" nu o fac numai fiindcă mi s-ar părea patetici ori fără falsităţi mai mari decât cei care astăzi îşi acoperă capul, ca să nu spunem dacă este acoperit (umblă cu ifose de originalitate biografico-artistică mai curând decât vestimentară, atât bărbaţii cât şi femeile, dar cu mai multă afectare bărbaţii, lucru de neiertat, chiar dacă sunt de luat la palme şi femeile ce poartă *beret* sau bască fină, fie pusă drept, fie pe-o parte), ci fiindcă dându-mi în sfârşit seama cine era fantele negru, ori poate că nu era negru, ori corbul, ori vulturul de tejghea (sfârleaza mea papală mi-a îngăduit un scurt răgaz de stabilitate: s-a oprit din rotirea ei ameţitoare preţ de câteva secunde şi am putut să mă dezmeticesc şi să mă uit la mutra bărbatului ce-şi flutura mâinile în aer), mi-am spus că de-ar fi purtat o pălărie de muzicant ori o basma de corsar nu aş fi suportat; nu faptul că-l văzusem, de bună seamă, şi cu atât mai puţin compania lui de faţă cu martori care mă cunoşteau, era greu de suportat să mă asocieze cineva cu individul acela, fie şi în calitate de compatriot: m-aş fi negat pe mine însumi cu condiţia să-l pot ţine la distanţă, mi-aş fi improvizat alt nume (Ure sau Dundas, bunăoară, în seara aceea erau libere), m-aş fi prefăcut necunoscut şi de bună seamă britanic ori canadian în chip hotărât, i-aş fi spus cu un puternic accent de imitaţie: „Eu nu înţelege. *No Spanish*". Iar în faţa probabilei şi iritantei lui insistenţe, aş fi eliminat orice apropiere: „*No Spanglish either*, domnule".

Aşa că, recunoscându-l şi nevăzând pe capul lui niciun acoperământ înspăimântător (tot era ceva), m-am limitat să găzduiesc un sentiment de neîncredere în sufletul meu de martir, cu alte cuvinte am izbutit să gândesc astfel, în iureşul dansului ameţitor: „Dumnezeule, e cu neputinţă. Ataşatul De la Garza bântuie discotecile din Londra îmbrăcat ca un rapper negru şi dandy, ori poate în chip de impresar negru al unui boxer negru. Ba chiar, poate, la ora asta, el însuşi se crede un negru". Şi am reuşit să adaug, nimerind drept la ţintă: „Ce

prepuţ; şi pe deasupra alb". Iată un bărbat permanent preocupat de bunul-gust, năpădit de rău în asemenea hal încât depăşea orice limită, şi pe cele nete, şi pe cele difuze; ba mai mult, un bărbat gata să găsească o incitare lascivă la orice femeie — ori era un interes mai curând porcesc, apropiat de cel pur şi simplu de evacuare dacă acasă la Sir Peter Wheeler fusese în stare s-o găsească, şi încă puternică, la aproape venerabila văduvă de reverend sau decana Wadman, cu decolteul său îndrăzneţ şi provocator şi un bogat colier de pietre preţioase. (Vreau să spun că vedea o aţâţare la orice fiinţă feminină a speţei, n-aş vrea să se creadă că insinuez lucruri pe care nu le cunosc şi despre care nu am indicii.) Flavia Manoia, de o vârstă foarte asemănătoare, dar cu mult mai mult vino-ncoa şi urme mai accentuate (de frumuseţe bineînţeles), putea într-adevăr să-l zăpăcească după cele câteva pahare pe care le dăduse pe gât ori avea de gând să le bea în următoarele minute. Memoria asociativă instantanee m-a făcut să-l caut cu privirea, fără nicio logică, pe aproape vetustul lord Rymer, malefica şi faimoasa Otravă de la Oxford cu care De la Garza închinase atâtea toasturi la cina cu gustări reci ce incita infailibil la băutură dincolo de orice măsură pe oricine accepta să fie distribuit pe post de recipient (sau *flask*, care e acelaşi lucru). Dar celebritatea şi mişcările sale greoaie rămăseseră mărginite strict la teritoriul Oxfordului de la pensionarea lui din Cameră şi prin urmare încetarea legendarelor sale intrigi în oraşele Strasbourg, Bruxelles, Geneva şi bineînţeles Londra (poate că nu era pair pe viaţă, dar s-a răspândit vestea că ştiinţa etilică în continuă creştere pe care o desfăşură în discursurile ţinute în Camera Lorzilor — o ştiinţă mereu nesatisfăcută — l-a împins până la urmă la o prematură renunţare la fotoliul său); şi cu silueta dolofană şi picioarele neputincioase nu s-ar fi aventurat niciodată în lumea discotecilor brutale, nici măcar dus de De la Garza şi de încă cineva cu scaunul pe braţe.

Trăgeam nădejdea că Rafita era însoţit de acel cineva ori de mai mulţi, de cineva în orice caz, şi aşa am crezut cu o vagă uşurare (oricum era ceva, mai bine decât nimic) când l-am văzut că saluta de asemenea sau mai degrabă făcea gesturi dispreţuitoare pentru a obliga să aştepte şi să aibă răbdare un grup de patru sau cinci persoane aşezate la o masă nu departe de cea a lui Tupra şi Manoia, spanioli cu toţii mai mult ca sigur, ori în majoritate, judecând după cum strigau şi după hohotele de râs teatrale (pe deasupra unul se prefăcea — un fante — că urmăreşte muzica aia idioată cu un sentiment profund până acolo încât expresia lui era nepotrivită, de parcă ar fi ascultat un flamenco pur şi înfiorat de suferinţă, cum n-avea să răsune acolo în vecii vecilor, nici măcar într-o versiune falsificată şi zgomotoasă: era un local exclusiv de hărmălaie şi muzică asurzitoare, cel mai idiot şi mai şic din anul acela pentru tinerii neextremişti şi destul de înstăriţi,

ales probabil de Tupra ca să-i facă plăcere astfel Flaviei Manoia ori pentru ca pe el să nu-l poată auzi altă ureche decât aceea lipită de buzele lui).

— Bată-te norocul, Deza, unde-ai găsit-o pe gagica asta mişto?

— Astea au fost primele şi respingătoarele, ba chiar deprimantele cuvinte ale marelui fustangiu Rafita, când nu s-a mai putut stăpâni şi a invadat ringul, clătinându-se într-o maimuţăreală — că nu reuşea să fie altceva — a umbletului unui negru golănit, melodia semilentă încă neterminată şi prin urmare totodată semirapidul nostru dans.

— Hai, prezintă-mă, ce mai stai, hoţomane, nu fi egoist. E cu tine sau ai agăţat-o aici?

— Probabil că o credea englezoaică pe doamna Manoia şi se simţea din nou la adăpost în limba lui, mai mult ca sigur că-şi petrecea viaţa lui destrăbălată la Londra cu acest sentiment perpetuu, într-o zi o să calce în strâchini şi o să i se înfunde şi o să fie strivit ca un vierme. Eu continuam să mă învârtesc, iar el se învârtea după mine, (vreau să spun în spatele meu), vorbindu-mi în ceafă cu o neobrăzare de necrezut, fără nicio stânjeneală şi fără să roşească defel: mi-am adus aminte că se pricepea ca nimeni altul să se vâre în conversaţia altora şi să le strice cheful de vorbă, nu era de mirare să-l vezi amestecându-se cu aceeaşi obrăznicie în dans şi desfăcând perechile.

— Pun pariu pe o ediţie princeps din Lorca că i-ai suflat-o de sub nas vreunui neghiob. Unde ne băgăm noi coada, punct ochit, punct lovit, nu încap discuţii.

M-a înfuriat atât de tare cu acele mici remarci — termenul „ticălos” e prea blând, chiar dacă lui i s-ar părea tare; pariul pedant de bibliofil improvizat; îngâmfarea neîntemeiată a vulgarităţii lui patriotice (acel „noi” însemna fără îndoială „noi, spaniolii”) încât, cu toate că am hotărât până la urmă să-i răspund într-o engleză aproximativă din pricini pe care le voi dezvălui puţin mai târziu şi să nu ies din identitatea numelor Ure sau Dundas cu fermitatea neclintită a unui prizonier de război, nu m-am putut stăpâni şi am reuşit să-i trântesc în faţă, întorcând uşor capul, nu şi torsul captiv.

— Tu n-ai ţinut în mână o ediţie princeps din Lorca nici furată, Becaţă Lătrătoare[4]

ce eşti.

— Fără îndoială n-a prins aluzia insultătoare, dar mi-era totuna, mă răcorisem spunându-i ce simţeam nevoia să-i spun. A reacţionat abia ceva mai târziu, în orice caz, şi prosteşte; mai întâi s-a umflat în pene, ţâfnos şi pus pe harţă.

— Te înşeli, amice, degeaba faci pe isteţul — a spus şi a ridicat un deget absurd de plin de ghiuluri: trebuia să-şi pună podoabele de discotecă cu tot tacâmul când ieşea să petreacă pe cinste, ori poate că aspira la postul de negru; rămânea însă un lucru neexplicat într-un

astfel de context (şi acum a venit timpul să spun ce am anunţat puţin mai înainte că voi spune, ce m-a determinat să fac pe nebunul, chiar dacă nu m-am ţinut pe loc de cuvânt), şi anume plasa neagră ca de doliu în stilul lui Goya pe care o purta, incredibil, dar adevărat, De la Garza pentru a-şi întinde părul şi mai tare ori dintr-o pricină prostească, presupunerea mea de mai târziu avea să se dovedească întemeiată. Acum în schimb nu-mi venea să-i dau crezare, în pofida faptului că îmi rănea privirea cu strălucirea evidenţei sale. Nici măcar nu corespundea acel coşuleţ cu o şuviţă ori o codiţă de păr care-l umple, conţinutul lui era vidul; de vreme ce îndrăznea să se încununeze cu o podoabă atât de anacronică, aleasă de o minte nesănătoasă, ar fi putut cel puţin să închirieze una falsă, cu care să confere înţeles şi greutate şi să aibă oarecare îndreptăţire în cadrul acelei încâlceli abominabile. (E un fel de a spune, „înţeles”; tot aşa, „îndreptăţire”; şi tot aşa, „minte”.) Mi-am spus că s-ar fi putut foarte bine să-i fi vândut o ediţie princeps din Lorca fostul director al Bibliotecii Naţionale a Spaniei, prieten cu el din câte ştiam, care utilizase, după toate aparenţele, din plin funcţia sa — acum se bucura de alta şi mai înaltă — pentru a smulge preţuri derizorii anticarilor de carte rară, pretinzând că achiziţiona volumul scump şi rar cu pricina pentru această instituţie publică, de altfel adesea inaccesibilă cetăţenilor (apelând în cazul fiecărui anticar, într-un cuvânt, la coarda cea mai patriotică, ce se dovedeşte întotdeauna a fi şi cea mai naivă), când în realitate ajungeau toate direct, fără nicio escală oficială, în colecţia particulară de la el de-acasă, mereu într-o creştere vertiginoasă.

N-am ţinut să aflu pe loc de ce făceam eu pe isteţul şi mă înşelam. Am băgat de seamă că doamna Manoia începea să se enerveze, era ceva cu totul neobişnuit ca, în mijlocul unui dans, dansul ei, un tip ridicol şi probabil puţin afumat să se asocieze nepoftit la mişcările noastre, în spatele partenerului, şi să înceapă să-l hărţuiască şoptindu-i vrute şi nevrute în ceafă; ba şi mai nepoliticos, mi-am dat seama, era pentru ea faptul că eu stăteam de vorbă cu ipochimenul ăla, chiar dacă îi răspundeam cu frânturi de fraze răstite, în loc să-l iau la palme şi să-l pun pe fugă până la bar sau chiar mai departe. Totuşi, nu mi-am dat seama dacă supărarea ei era pricinuită de neglijenţa mea de moment, de intruziunea pur şi simplu neobişnuită a lui De la Garza ori de faptul că nu-i sugerasem să ne oprim din dans şi să le fac cunoştinţă cu formalismul de rigoare. Mi s-a părut că-i trezise o anumită curiozitate acel Rafita petrecăreţ, cu dichiseala lui fistichie, dar era greu de spus, ar fi putut fi pur şi simplu nedumerire: ea vedea pesemne în faţa ei, în timp ce dansa, două chipuri suprapuse, ceea ce n-o ajuta să se cuibărească şi mai bine la pieptul meu, nici să se concentreze şi să trăiască bucuria paşilor de dans. Am văzut că ochii îi

fugeau de altfel fără voie peste umărul meu, era de înţeles că nu-i stătea mintea la dans din pricina acelui accesoriu taurin ori *majo* din veacul al optsprezecelea, fără îndoială nu putea discerne limpede arătarea aceea, nici probabila ei semnificaţie, ori simbolismul său ermetic. Sau poate înţelesese din prima clipă faptul că, oricât şi-ar fi strâns părul în plase de toreador şi oricât şi-ar fi prins în ureche cercei de ghicitoare, spaniolul ăla, al doilea, dacă mă punea şi pe mine la socoteală, era pentru ea un izvor sigur de măguliri, chiar inepuizabil. În tot cazul, nu ştiu ce mi-a venit, dar mi-a trecut prin cap un gând năstruşnic şi, într-o rătăcire mentală de iresponsabilitate şi egoism, mi-am zis că n-ar strica să-l încorporăm pe ataşat pentru câteva clipe, ar copleşi-o pe femeia cu care dansam cu laude şi complimente, (chiar dacă ar fi fost indescifrabile), ba mai mult, ar fi putut să se înfigă în ea (în sensul cel mai propriu) cu toate săbiile, dacă ar fi avut poftă şi ea să se învârtească în alte şi alte dansuri. (În privinţa laudelor mă tem că eu eram mai zgârcit decât mi se recomandase; nu dintr-o prudenţă excesivă, nici pentru că mi-ar fi fost greu să flatez o femeie atât de focoasă şi receptivă, în fond atât de lesne de mulţumit, chiar dacă nicio mulţumire nu ţinea mult şi avea nevoie mereu de alte complimente, ci pentru că meşteşugitele fraze *carine* sau *tenere* mă plictisesc şi mă dezgustă foarte repede din pricina naturii lor limitate şi monotone, fie că le citesc în romane, fie că le aud în filme, le pronunţ eu sau îmi sunt adresate.) Oricum ar fi stat lucrurile, a fost de ajuns ca Flavia Manoia să scoată câteva cuvinte ca să-mi dau seama că scena aceea nu mai putea să continue aşa la nesfârşit şi că era neapărată nevoie să fac neîntârziat prezentările. Şi m-am încredinţat definitiv de asta când am observat cu coada ochiului că Manoia, căruia Tupra îi şoptea la ureche lungi argumente sau propuneri, aruncase spre ringul de dans câteva priviri întrebătoare, dacă nu chiar îngrijorate, de când De la Garza ne dădea târcoale, pentru el un bărbat complet necunoscut, cu mutră de băgăcios şi, cine ştie, în ochii lui chiar de depravat.

— *Mah,* a spus mai întâi Flavia şi exclamaţia asta are întotdeauna o ambiguitate considerabilă în limba italiană, poate indica încuviinţare, surprindere, uşor interes, uşoară supărare, neînţelegere, îndoială ori anunţă doar punct şi virgulă şi că se trece la alt subiect. Apoi a adăugat: *Chi sarebbe, lui?* ***[5]***

Asta mi-a fost de ajuns ca să întrerup dansul şi să cobor de pe estradă cât am putut de uşurel şi de delicat, dar a mai avut încă timp pentru a-mi pune o întrebare înainte ca eu să le pronunţ numele: *E cosa vuol dire*[6]

„gagică”? Nu putea să fi auzit mai nimic din ce trăncănise acel ipochimen care era ruşinea peninsulei (chiar dacă în realitate există atâţia ca el încât alcătuiesc prin urmare norma, nu excepţia

ruşinoasă), dar poate intuise că termenul ăsta se referea la ea; că i se aplicase ei şi încă pe un ton ce amintea de dârdora pasiunii.

— Rafael De la Garza, de la Ambasada Spaniei la Londra. Doamna Flavia Manoia, o încântătoare prietenă italiană. Am folosit limba aceasta pentru a face prezentările. Am profitat de prilej pentru a strecura un elogiu; apoi am adăugat în spaniolă, adică numai pentru Rafita şi cu scopul de a-l preveni cât mai era timp ori de a-i potoli avântul (o încercare probabil zadarnică): E cu soţul ei, cel de acolo, un om foarte influent la Vatican.

— Trăgeam nădejde că o să-l impresionez.

— La masa aia, cu domnul Reresby, îţi aminteşti de domnul Reresby, nu-i aşa? L-ai cunoscut la cina lui Sir Peter.

— Eram sigur de un singur lucru, anume că n-o să-şi aducă aminte că numele de familie al lui Tupra era Tupra acasă la Wheeler.

— Ah, dar ce tânăr e ambasadorul ăsta al vostru, a răspuns ea în limba ei, ca întotdeauna, în timp ce îi strângea mâna. Şi ce modern e, are un stil foarte îndrăzneţ, nu-i aşa? Aşa se vede că ţara voastră s-a schimbat în toate privinţele. Într-adevăr, în toate privinţele.

— Şi a stăruit să afle ce înseamnă „gagică”, voia să ştie cu tot dinadinsul.

— Hai, spune-mi ce înseamnă „gagică”, hai, spune-mi.

De la Garza mi-a vorbit în acelaşi timp (fiecare striga în câte o ureche şi fiecare în limba lui), ţinând mai mult decât se cuvenea mâna doamnei într-ale sale, cu alte cuvinte sechestrându-i-o în timpul întregii serii de înjurături şi obscenităţi pe care amintirea şi vederea lui Reresby i le-au adus pe buze de îndată ce l-a zărit şi pe care n-am fost în stare să le urmăresc în întregime, dar am prins totuşi câteva cuvinte şi frânturi de frază: „încornorat”, „pe naiba”, „tipă mişto”, „curvă”, „arătându-mi chiloţii”, „o menghină”, „îi freca flotoarele”, „sofa soioasă”, „te-ai tăvălit cu ea”, „şiretlic”, „ţigan borât”, „o scorpie”, „nu mă fute la cap” şi o întrebare la sfârşit, „ai înfulecat-o cu fulgi cu tot?”. După această rapidă înşiruire, s-a referit o clipă la prezent:

— Cine ţi-a spus înainte că latru? Başoldina asta? Ce bastioane, măiculiţă!

— Vocabularul lui era adesea şcolăresc şi învechit când voia să fie mai brutal. Percepuse, cu toate astea, că asaltul era destul de dificil. Probabil că nu-şi pusese, în schimb, problema artificialităţii sale evidente (ispravă de bărbat), el nu făcea distincţii şi nu se pierdea în detalii neglijabile.

— Apoi a adoptat un ton onctuos, o clipă, pentru a o măguli pe Flavia: E o plăcere nespusă, stimată doamnă, iar admiraţia mea e fără limite.

— Asta s-a putut înţelege perfect, *crystal clear* pentru orice italian.

În tot cazul, continua să fie la fel de slobod la gură, ba chiar mai rău decât înainte (nopţile de dezmăţ sunt o şcoală bună şi mai cu seamă cele de agăţat), cu toate că povestea cu înfulecatul cu fulgi cu tot n-o auzisem niciodată. Era grosolan din cale-afară, ca un eufemism, dar nu înceta mai puţin să fie — un eufemism —, aşa că probabil trebuia să-i mulţumesc pentru asta, la urma urmei. Bine cel puţin că nimeni nu înţelegea expresiile lui brutale şi mitocăneşti, nimeni dintre cei ce veniseră acolo împreună cu mine.

Începusem să mă simt pe jumătate vinovat pentru slăbiciunea mea egoistă (trebuia să ne-o fi refuzat, lui sau mie, sau amândurora), „nu m-ai văzut niciodată, nu ştiu cine eşti, nu mă cunoşti, n-ai vorbit cu mine, nici eu nu ţi-am spus nimic, pentru mine eşti un chip necunoscut, nu-ţi cunosc glasul, nici respiraţia, nici numele, aşa cum tu nu mi-ai văzut nici măcar ceafa şi nu mă cunoşti nici din spate”), când Tupra mi-a făcut semn să vin la masa lui, avea să-i explice atâtea lucruri lui Manoia, încât se vedea nevoit să apeleze la mine ca interpret în orice clipă, trebuia să se ajungă aici, era nevoie de mine ca să descurc iţele. Am şovăit o clipă, neştiind dacă trebuia s-o iau cu mine pe doamna Manoia, şi prin urmare şi pe Rafita, care n-avea să se desprindă acum prea repede de noi, părea hotărât să ne întovărăşească. Dar asta ar fi putut să-l irite peste măsură pe Tupra, mi-am spus, să-l procopsesc cu acel vulgar expert în arte frumoase (pe care de altfel îl cunoştea) într-un moment de *tratative* (şi pe deasupra cu ghiuluri şi o plasă de prins părul atârnându-i la spate); aşa că am luat hotărârea de a o lăsa pe Flavia în grija provizorie a lui De la Garza — ceea ce era întotdeauna un motiv de nelinişte —, l-am văzut dispus s-o impresioneze cu vorbele lui de duh, cu aluzii culte ori s-o atragă în vâltoarea unor dansuri mai primitive decât cel pe care-l executase cu mine şi care n-aveau să fie primite cu mofturi. Înainte de a mă depărta, i-am şoptit ori i-am strigat ei la ureche, ca nu cumva să se considere jignită că nu i-am răspuns la întrebare:

— „Gagică” înseamnă „frumuseţe”.

— A, da? Dar cum? De unde vine? Ce ciudat!

— E un termen popular, de afecţiune, din Madrid, în limbajul puşcăriaşilor.

— Ultima explicaţie a impresionat-o, nu ştiu de ce, ca un ornament. — El te socoteşte o mare frumuseţe, ca toţi ceilalţi, ca oricare dintre noi. — în sfârşit, asta a fost în italiană tot ce poate fi mai *verbatim*[7]

.

— Aşa ţi-a spus.

— Dar ambasadorul a stat oare la închisoare? a întrebat cu spaimă.

În glasul ei nu era atât revoltă (pesemne că era obişnuită să vadă trecând pe la zdup prieteni şi cunoscuţi de-ai ei), cât milă absurdă şi îngrijorare pentru antecedentele acelui *majo* împopoţonat şi posibila

nenorocire de care avusese parte (eu l-aş fi trimis la temniţă grea pe termen lung, cu sau fără motive). O fi din cauza tinereţii, mi-am spus, îngăduinţa.

— Nu, nu. Nu se poate, nu cred. Originea cuvântului e din mediul închisorilor, dar cuvintele umblă, călătoresc, zboară, se împrăştie; ele sunt libere, nu-i aşa? Nu există gratii sau ziduri ca să le oprească. Au o forţă teribilă.

— *Temibile*, a întărit De la Garza, care-şi ciulise urechile şi înţelesese câteva cuvinte răzleţe din italiana mea spaniolizată (a lui a fost dedusă, mai mult ca sigur n-o vorbea; vreau să spun, adjectivul pe care-l strecurase băgându-se pe fir). Era un as în privinţa asta, în a se amesteca unde nu-i fierbea oala fără să ştie despre ce era vorba şi fără să fie poftit, ba chiar fiind gonit uneori, limpede şi hotărât.

— Nu-i nevoie, *quindi*[8]

am continuat, să stai la închisoare ca să le cunoşti, cuvintele care se nasc ori se născocesc acolo. Iar el nu e ambasadorul, vezi, desigur; face parte din echipa lui. Dar sunt convins că o să ajungă cu timpul. Şi socotesc că va ajunge chiar mai sus dacă o ţine tot aşa. E un drum ireversibil: o să-l facă secretar de stat, *anzi*[9]

ministru. — în spaniolă nu există echivalente exacte pentru aceste două cuvinte, „*anzi*" şi „*quindi*".

— Ministru? Ce fel de ministru?

— *Beh.* Al culturii, cel mai probabil; e materia lui, e un expert desăvârşit.

— Mi-a venit spontan să spun *beh*, care e şi el un cuvânt ambiguu în italiană, poate că n-am vrut să rămân de căruţă în folosirea interjecţiilor neaoşe, nedefinite. Şi am adăugat separându-mă puţin de ea, cu intenţia de a-i da lui De la Garza posibilitatea să-mi audă şi să-mi înţeleagă toate cuvintele din frază: Nimeni nu cunoaşte mai bine decât el literatura universală, fantastică, inclusiv cea medievală şi cea paleocreştină. Ştie un ou.

— Am spus asta literalmente, în chip inadmisibil, citându-l pe el la cina de la Wheeler. „*Un uovo*", am spus fără nicio reţinere, ştiind că expresia asta nu se foloseşte şi prin urmare nu poate fi înţeleasă.

— Şi asta, pe lângă faptul că e meritoriu şi util, e teribil de şic, ştiai?

— Înspăimântător de şic, a întărit Rafita, fără să priceapă mare lucru, în pofida localizării mele foarte clare. I se cam împleticea limba, nu prea tare, se putea să-i treacă repede dacă o mai rărea cu paharele ori lascivitatea îl ajuta să-şi recapete verva. De data asta nu s-a mai aventurat în italiana aceea pe ghicite. Se uita la doamna Manoia c-o privire fixă şi sticloasă în care se citea desfrâul, vreau să spun că era gata să cadă în extaz în faţa menhirelor.

— Într-adevăr? *Addirittura*[10]

.

— Nici asta nu are echivalent exact în limba mea.

— Acum, dacă îmi dai voie, mult iubită şi admirată Flavia — cel puţin împrăştiam superlative mai frecvente în limba ei te las câteva minute în cea mai bună şi mai şic companie. Prietenii noştri au nevoie de mine.

Am lăsat-o, la picioarele cailor murgi şi în gura pseudoneagră a lupului şi în faţa gropii întunecoase cu crocodili, nădăjduind că soţul ei şi Tupra n-or să mă reţină mult timp, mă simţeam răspunzător pentru seara acelei doamne, doream să se simtă bine şi să fie mulţumită, voiam să aud cum îi zornăie brăţările în ritmul dansului. În timp ce mă îndreptam spre ei, am văzut că De la Garza eluda pentru moment dansul şi prefera s-o invite la masa lui, nu departe de a noastră, unde-l aşteptau câţiva prieteni gălăgioşi, dintre care cei mai mulţi erau spanioli, iar asta m-a liniştit în parte, rămâneau sub privirile noastre şi el nu putea s-o dea gata cu vorbe dulci cum ar fi izbutit s-o facă în îmbrăţişarea dansului (erau în grupul lor două femei şi multe dintre compatrioatele mele nu suportă concurenţa, chiar dacă e imaginară şi nici vorbă nu putea fi de aşa ceva, deoarece amândouă erau cu vreo douăzeci de ani mai tinere decât doamna Manoia, care n-ar fi avut ce alege din ele dacă le-ar fi întâlnit fără diferenţa asta de două decenii. „Luisa nu-i aşa", mi-a trecut prin minte; „nu intră în rivalitate cu nimeni şi, dacă cineva are de gând să se măsoare cu ea, atunci se dă la o parte. Poate fiindcă e sigură de ea ori fiindcă e de ajuns să fie cum e. Poate că nici eu nu sunt altfel"). Mi-am dat seama că ipochimenul ce făcea pe melomanul bătea uşor din palme la ureche, cu mâinile făcute căuş şi ţinându-şi-le acasă, cu ochii închişi foarte strâns, pe deplin conştient de poza pe care o adopta şi pe deasupra fredonând cu buzele tremurânde o melodie plină de dramatism (trebuie să fi fost un cântec de un patetism insuportabil din pricina profunzimii exagerat jucate, luase o expresie chinuită şi extatică de martir voluntar), cufundat chipurile într-o muzică ce nu se preta câtuşi de puţin la astfel de abisuri de sfâşiere, poate că avea în minte altă melodie care cerea acea incredibilă concentrare prelungită, ori poate o asculta într-adevăr — surd prin urmare la melodiile din discotecă — la căşti minuscule ascunse, cum folosea în rotirile lui de dansator bărbatul din faţa mea. Chipul lui mi se părea cunoscut, foarte ţărănesc în pofida pieptănăturii baroce cu bucle, care încerca să îl atenueze sau chiar să îl ascundă, cu părul vopsit proaspăt într-un negru dementţial; mi-am spus că era un scriitor important şi foarte celebru, poate că perorase la Institutul Cervantes în după-amiaza aceea, adus *ex profeso*[11]

din ţară de De la Garza, şi eu pierdusem prilejul de a-l asculta, prelegere academică ori recital fermecător, ce ocazie formidabilă

ratasem. Mi s-a părut un ins complet anormal, iar el nici nu băgase de seamă sosirea Flaviei la masa lor, cufundat cum era în căuşul palmelor în care-şi fredona sfâşietorul său vaiet; ceilalţi nici nu s-au ridicat când Rafita a făcut prezentările, cu o singură excepţie, un bărbat care era pesemne britanic, judecând după înfăţişare şi după faptul că păstra o umbră de bune maniere, acolo lumea ajunge ceva mai târziu să le considere cu totul de prisos. Ataşatul, cu o înfăţişare despotică, le-a poruncit celor de faţă să se strângă puţin ca să le facă loc şi lor, i-am văzut pe amândoi luând loc foarte strânşi unul în altul (îşi atingeau desigur picioarele, rochia doamnei Manoia era ceva mai ridicată — mai ridicată decât se cuvenea, se înţelege, poate că asta avea să-l înfierbânte pe curtezanul ei), înainte de a face şi eu acelaşi lucru, însă fără aceeaşi strâmtoare, pe un scaun la stânga lui Reresby, el prefera ca interlocutorul său să stea în partea stângă, dacă era cu putinţă, auzea mai bine cu urechea asta ori vedea mai bine cu ochiul drept, îmi închipuiam.

M-a întrebat îndată după aceea cum se spunea în italiană la câteva cuvinte pe care şi le-a notat în grabă pe suportul de pahar, cuvinte în care se împotmolise engleza lui Manoia, al cărei vocabular era foarte sărac. Unul dintre ele a fost „*vows*”, ciudat, ori „*to take the vows*”, mai concret; altul a fost „*toad-stool*” la fel de neobişnuit în altă gamă; al treilea a fost „*nipples*”, care nu te ajută să presupui nimic. Era normal ca Manoia să nu le cunoască, nu însă şi dacă Tupra ar fi recurs la alternative ori aproximaţii pentru a-l ajuta să le înţeleagă, ba chiar la semne în ultimul caz (poate, în pofida numelui, era prea englez pentru asta). Din fericire eu le citisem ori le auzisem înainte şi am putut să le caut echivalente („*pronunciare i voti*”), aici m-am lăsat călăuzit de spaniolă; „*fungki, piuttosto quelli velenosi*”, aici explicaţia a fost inevitabilă; „*capezzoli*”, am riscat: îmi aminteam vag că avea accentul pe antepenultima silabă, dar nu eram sigur). Trăgeam nădejde, totuşi, că sfârcurile alea, *capezzoli* sau *nipples* nu erau în tot cazul ale doamnei Manoia, orice referire la ele ar fi fost pentru mine stânjenitoare (chiar de-ar fi fost numai medicală ori să spunem patologică) după ce fusesem străpuns parcă de două săgeţi şi simţisem în piept înţepătura lor. Mă pregăteam să mă întorc la ea, după ce-mi îndeplinisem sarcina de dicţionar ambulant, dar Tupra m-a oprit cu un gest, mi-a arătat dosul mâinii de parcă m-ar fi prevenit: „Aşteaptă, s-ar putea să mai avem nevoie de tine”. Manoia a profitat de pauza acestor consultări (n-a reacţionat decât la cea de-a treia şi cu sobrietate: „*Ah, gabezzoli*”, a repetat cu pronunţia lui care nu era de la Roma, ci mai din sud) pentru a-şi ridica bărbia albăstruie şi prelungă şi a se uita, după ce-şi aşezase bine ochelarii pe nas cu degetul gros, la masa unde fusese primită soţia lui, cu acea neglijenţă dezinvoltă atât de spaniolă.

— Cine sunt? m-a întrebat în limba lui pe un ton dispreţuitor şi

neîncrezător, ori poate că era mai curând cătrănit.

— Spanioli; scriitori, diplomaţi, am răspuns dându-mi seama că nu aveam nici cea mai vagă idee şi că ignoram numele tuturor, având pe vârful limbii (fără să-i dau drumul însă) numele celebrului şi principalului făptaş al răpirii. Tânărul acela lucrează la ambasada ţării mele, îl cunoaşte şi domnul Reresby.

— Şi m-am adresat în engleză lui Tupra pentru a-l implica şi a-l face să-şi asume răspunderi împreună cu mine, în mod preventiv.

— Îţi aminteşti de tânărul De la Garza, nu-i aşa? A fost la cina aceea de la Oxford, e fiul lui *don* Pablo De la Garza, care a dat aici un ajutor important în timpul războiului şi pe urmă a fost mulţi ani ambasador al Spaniei în câteva ţări din Africa.

— Mi s-a părut în chip absurd că informaţia asta privitoare la familia lui avea să-l liniştească.

— Băiat bun, foarte atent.

— Şi am repetat ultima remarcă în italiană pentru Manoia, ca să văd dacă aşa îmi dădea crezare *(„Un bravo ragazzo, molto premuroso”)*, în timp ce în spaniolă nu mă puteam opri să-i spun: „Un mare nerod, un prostănac şi un închipuit”.

În pofida reflexelor din lentilele ochelarilor săi, i-am zărit o clipă privirea fugară, fiindcă şi-a aţintit-o într-un singur loc mai mult decât de obicei, asupra lui Rafita şi şlehtei sale. Am perceput în acea privire batjocură, sarcasm, precum şi o undă de ranchiună, de parcă ar fi recunoscut în ei o teapă de oameni faţă de care nutrea o veche duşmănie.

Părea într-adevăr un om în stare să încerce un sentiment de furie până şi în urma unor provocări mai mărunte, dar dacă se lăsa stăpânit de el ar fi izbucnit cu siguranţă fără ca nimic să anunţe acea dezlănţuire, fără măcar să se poată bănui ceva, cu atât mai puţin să poată fi împiedicată. O mânie uşoară, controlată de el şi bine dozată; putea s-o oprească, chiar după ce s-ar fi dezlănţuit; pentru ceilalţi descumpănitoare. Asta era. Asta închidea în sufletul lui. Dar Tupra avea dreptate, fără îndoială, zicând că putea la fel de bine să-i dea drumul şi s-o lase în voie.

— Dar ce are pe cap, o broboadă? a întrebat Manoia acum cu dispreţ neascuns. Are de gând cumva să meargă la biserică în zori?

— Tinerii de azi se împopoţonează cu tot felul de lucruri ciudate când ies seara să se distreze, le place să fie originali, să se deosebească de ceilalţi.

— Era într-adevăr un sarcasm faptul că mă simţeam obligat să justific şmecheria şi să apăr neghiobia.

— E o podoabă arhaică, dar foarte spaniolă; mai precis, de tauromahie; din veacul al optsprezecelea, cred, sau mai veche.

— M-am uitat la Rafita cu ranchiună. De la distanţă mi-a amintit de autoportretul expus la Luvru al lui Luis Meléndez, chiar dacă într-o variantă mult mai degradată şi vicioasă, iar ceea ce poartă pictorul pe cap nu suportă comparaţie: o eşarfă înnodată, dacă nu mă-nşel în chip de cunună de lauri, ori căutând acest efect. Vorbea însufleţit şi cu glas tare, pontifica ori povestea glume (una din două), doamna Manoia probabil că nu înţelegea nici jumătate, dar el se adresa celorlalţi, mai

ales unei tinere blonde, cu permanent şi o mutră scârbită, expresia asta poate fi întâlnită des la spanioloaicele de bani gata, lipsite de farmec şi de regulă spălăcite, la noi trebuie să înghiţi multe până vânezi o nevastă bogată. Am presupus că Rafita era sortit pentru aşa ceva; nu se grăbea, totuşi: era încă plin de râvnă, neexperimentat, colecţionar, voia să treacă prin paturi primejdioase, ocupate de feminine şi nesăţioase sosii ale neuitatului actor Robert Morley ori de părelnice şi dezmăţate gemene ale lui Peter Lorre, pe care le dorise în nocturna capitulare turmentată pentru a se speria de sine însuşi şi de ele în matinala saţietate mahmură.

— Şi la urma urmei, am adăugat, sătul acum de justificări, e un băiat bun, dar cam prostănac.

— Cuvântul îmi dădea târcoale; încercam să-mi dau seama dacă există şi în italiană întocmai, cu limbile surori totul e cu putinţă, nu se ştie niciodată.

— *Un po? Eh. Mammalucco totale. Eh. Questo si vede*, *eh* — m-a corectat Manoia, iar eu am fost de acord, era prostănac cu totul, fundamental şi integral. Chiar dacă de fapt pronunţase „*Mammaluggo dodale*”, nu părea în stare să-şi corecteze abreviatele vocale confuze, nici consoanele invariabil sonore, m-am întrebat dacă vorbea tot aşa de tărăgănat cu delicaţii membrii ai curiei romane, îmi intrase în cap că acela era un cuplu de supuşi ai Vaticanului, trebuia să existe în statul acela şi cetăţeni care să nu fie cardinali ori episcopi, ori capelani, ori ministranţi, ori nepoţi ai Papei.

— Şi de altfel nu mai e atât de tânăr ca să i se scuze tâmpeniile astea, a spus, trecând acum la engleza lui nu tocmai ireproşabilă pentru a-i îngădui lui Reresby să înţeleagă comentariile noastre. Bufonul ăsta a împlinit probabil treizeci de ani, nu-i aşa, Reresby?

— Treizeci şi unu, a răspuns Tupra de parcă i-ar fi ştiut cu exactitate vârsta şi a adăugat pentru a se desprinde ori a se delimita de ceea ce insinuasem eu: N-am stat de vorbă niciodată cu el, îl cunosc doar din vedere, cu ocazia aceea de la Oxford. Îşi pierde capul în faţa femeilor, mi-am dat seama încă de atunci.

— Nu eram sigur dacă observaţiile astea mă vizau pe mine, ca să iau seama mai bine la ce spun, ori pe soţul Flaviei, ca s-o recupereze neîntârziat şi să n-o expună la posibile copilării întârziate, după miezul nopţii nu ştii niciodată cum o scoţi la capăt cu ele.

După aceea Tupra şi-a reluat discuţia cu Manoia, solicitându-i atenţia. Şi-a apropiat din nou buzele cărnoase de urechea lui şi a continuat să-i explice ori să-l convingă ori să-i ceară sprijinul ori să-l instige. N-am ascultat ce discutau, am rămas să pândesc cu coada ochiului masa spaniolilor, uitându-mă din când în când la ei pentru a vedea dacă nu cumva aveau nevoie de mine, ajungeau până la mine frânturi din conversaţia lor la răstimpuri, când muzica se mai domolea

puţin ori unul dintre ei ridica glasul mai mult decât de obicei, prindeam cuvinte răzleţe sau câte un nume propriu. N-aveam nicio îndoială că Tupra avea să scoată până la urmă de la Manoia orice ar fi vrut, o implicare, un ajutor, o alianţă, un secret, o cumpărare, o vânzare, un privilegiu, un plan, o delaţiune, orice lucru curat sau murdar. Întotdeauna l-am văzut ca pe fiinţa cea mai persuasivă din lume şi de altfel am simţit-o pe pielea mea, iar asta a contribuit în mod deosebit la întărirea convingerilor noastre. Dar dincolo de impresiile mele parţiale, eram sigur că acea înflăcărare a lui bine stăpânită, acea măgulitoare şi permanentă atenţie, senzaţia de om primitor şi plin de înţelegere pe care o transmitea interlocutorilor atunci când avea interes s-o facă şi că niciun cuvânt de-al lor nu rămânea fără ecou ori nu era primit cu dispreţ şi prin urmare spus în vânt ori pronunţat zadarnic; neobişnuita lui luare-aminte rezervată, care nu era niciodată un obstacol în calea comunicării (cu el te simţeai în largul tău, încercai o senzaţie de bunăstare), dar care se ivea întotdeauna din dosul uşoarelor lui vanităţi şi al ironiilor lui taciturne şi blânde, mai curând ca o făgăduinţă de intensitate şi relevanţă decât ca o ameninţare de conflicte ori neînţelegeri; era sigur că toată această efervescenţă a lui, păstrată într-o cămară a aşteptării fără sfârşit, ori subterană, ori captivă, izbutea să-i molipsească până şi pe cei mai recalcitranţi şi suspicioşi şi-i făcea pe aceştia, dacă nu să se situeze de partea lui, oricum să adopte poziţia lui ori perspectiva lui, ori poate măcar să abordeze chestiunile la nivelul lui, care nu era altul decât nivelul omului. Acesta e nivelul potrivit, la care problemele nu pot fi ocolite.

Aşa că era acolo, şoptind în mijlocul vacarmului, câştigând minut cu minut urechea invitatului său, în chip de Yago sau Iago persuasiv şi diafan, a cărui îndreptăţire pare dincolo de orice îndoială până la căderea cortinei şi chiar mai târziu, în ecoul tiradelor lui, la întoarcerea acasă (normele morale şi reaua-credinţă pot merge împreună şi chiar pot fi compatibile, prima ocroteşte procedeele, iar cea de-a doua acoperă intenţiile ori mijloacele şi scopul, dacă preferăm termeni mai politici); era ca şi cum n-ar fi avut mare nevoie de subterfugii şi de vicleşuguri şi nici măcar de şiretlicuri mărunte, de picurarea pe ascuns de otrăvuri şi germeni pentru a devia sau stăpâni voinţe şi a smulge jurăminte, predări, renunţări, ba chiar şi capitulări necondiţionate. Tupra n-avea nevoie să cunoască, să spună, să propună niciodată urâtele cuvinte rostite de stegarul maurului: „O să strecor scursorile astea în urechile lui”, fiindcă el convingea cu forţa convingerii şi rareori trebuia să urzească ceva pe baze false ori înşelăciuni, ori aşa mi se părea mie: că raţionamentele lui erau raţiuni puternice şi entuziasmele lui entuziasmau şi descurajările lui descurajau cu adevărat şi că nu mai avea nevoie de nimic, ori numai

de tăcerea lui uneori, care fără îndoială îi făcea să tacă pe cei în faţa cărora păstra tăcerea. Dar poate că, în schimb, trebuia să gândească ori să-şi spună adesea alte cuvinte neliniştitoare ale lui Iago: „Eu nu sunt ceea ce sunt". Pentru mine era greu să ştiu ce era, în pofida presupusului dar pe care îl împărţeam cu el, ori în pofida blestemului sigur, care poate că era numai al meu. Şi la fel de puţin uşor era să ştiu ce nu era.

„*The Sismi*", ăsta a fost unul dintre numele care nu o dată a ieşit din gura lui sau a lui Manoia, şi când îl spunea acesta, în contextul acela în care precumpănea limba engleză, suna ca „*the sea's me*", adică „marea sunt eu", ceva prea improbabil până şi pentru un nume de vapor sau de cal pursânge (chiar dacă mi-am adus aminte de mine însumi în noaptea aceea febrilă de lecturi din casa lui Wheeler, lângă râul Cherwell, când îmi spusesem înainte de a mă culca: „Eu sunt râul"), din care pricină am presupus că era vorba mai degrabă de niscaiva sigle, ale vreunei organizaţii sau instituţii sau ordin, ori facţiune din Vatican ori frăţie (ca meridionalele 'Ndrangheta sau Camorra). Am mai auzit cinci nume de familie sau cel puţin atâtea am reţinut, fiindcă s-au repetat în timpul acela cât am stat de vorbă şi mulţumită memoriei mele deosebite pentru a arhiva tot ce-mi văd ochii şi-mi aud urechile, Pollari, Martini, Letta, Saltamerenda, Navarro, mai ales primele trei. (Aproape potrivindu-se cu acel fals italian şi semifals britanic, Incompara, despre care domnişoara Pérez Nuix îmi vorbise în seara ploioasă când venise în vizită la mine şi pe care voia să-l protejăm sau să-l favorizăm în mod interesat şi fără să se observe.) Mi-am propus să le caut mai târziu într-un *Who's Who in Italy* recent, pentru a dezminţi puţin obişnuita inconstanţă şi delăsare de care dădeam dovadă în mai tot ce făceam, precum şi pentru că mă apuca râsul la auzul celui de-al patrulea nume, chiar dacă în aceste cataloage apar numai persoanele cu anumite merite publice, ca Sir Peter Wheeler în cel din Regatul Unit, şi nu aveam niciun motiv să-mi închipui că aceşti indivizi ar fi altceva decât obscuri particulari ca Tupra sau ca mine; dar cine ştie. (Pesemne că era mai probabil să figureze în vechiul fişier din edificiul fără nume; poate şi Manoia, cu nevastă-sa cu tot.)

Eu eram din ce în ce mai îngrijorat văzându-l pe De la Garza dezlănţuit într-o adevărată vânătoare a Flaviei (trăgeam nădejde că n-avea să-ndrăznească s-o atingă) şi pe Flavia fără scut de apărare în faţa săgeţilor pe care i le putea azvârli, ori mai bine zis scuipa, bruta aia ordinară şi în acelaşi timp spilcuită: deocamdată ea râdea (semn bun sau rău, după cum socotea ochiul privitorului), eu încercam să nu-l scap din priviri mai mult de cele câteva secunde în care eram nevoit din când în când să mă ocup de comesenii mei şi să mă uit la ei. Tupra nu se înşelase când îmi ceruse să nu-i las singuri, fiindcă

într-adevăr au avut curând nevoie de colaborarea mea, acum la solicitarea lui Manoia, ca să-l ajut în engleză cu câteva cuvinte sau expresii, îmi amintesc că m-a întrebat cum se spune „*invaghirsi*”, „*sfregio*”, „*bazza*”, aceste trei cuvinte mi-au dat de furcă. Primul îmi era necunoscut, aşa că, după ce am câştigat timp asigurându-mă că nu spusese „*invanirsi*”, l-am tradus intuitiv în două feluri deosebite, ca „*to inebriate*” şi „*to swoon* ori „*faint*”, adică „a se îmbăta” şi „a leşina” ori „a-şi pierde cunoştinţa” (de vină era pesemne şi asemănarea fonetică a verbelor ce exprimau în spaniolă ideea de „ameţeală” şi „leşin”), care dacă nu erau bineînţeles sinonime, puteau totuşi să fie socotite consecutive ori să nu se excludă dacă erau folosite în această ordine. N-am considerat în tot cazul că infidelitatea mea era importantă ori că ar fi putut da naştere unor neînţelegeri grave, acelui domn îi făcea plăcere să-şi caute cuvintele, mi-am dat seama (chiar regionalisme), ori poate că voia să mă pună la încercare pentru a-mi aduce prejudicii. Al doilea cuvânt îmi era de asemenea necunoscut, era un dezastru, şi pe deasupra nu mi-a fost uşor să-l pun în legătură cu ceva cunoscut. Manoia a început să-şi piardă răbdarea din pricina ezitărilor mele, m-a strâns cu uşa în mod brutal (*„Uno sfregio. Sfregio, dai! Uno sfregio!”)* în timp ce-şi plimba pe obraz unghia de la degetul gros de jos în sus; dar cum nu-mi dădeam seama că acel cuvânt însemna „cicatrice”, dat fiind că exista în italiană cuvântul „*cicatrice*”, am optat fără chibzuinţă pentru ceva intermediar între sunet şi gest, adică pentru spaniolul „distrugere”, pe care în engleză l-am prefăcut în „*damage, havoc*”. Mai târziu, când am consultat un dicţionar, m-am întrebat dacă acel *sfregio* concret nu era cumva ameninţarea pe care Manoia i-o adresa unui anumit individ cu intenţia de a-i cresta obrazul, şi atunci traducerea mea nu fusese cu totul nepotrivită, ori dacă făcea parte din descrierea unui mafiot sau monsenior, bunăoară, şi în acest caz aş fi nimerit drept la ţintă, dat fiind că termenul corespundea cuvintelor „*cicatrice lată*” şi „*tăietură*”, mai mult sau mai puţin. Cât priveşte al treilea cuvânt, m-a pus în cea mai mare încurcătură tocmai pentru că ştiam că are două sensuri diferite, îl citisem ori auzisem cândva în timpul unei şederi în Toscana şi memoria mea îl păstra. Am rămas încă o dată pe gânduri, ezitând, fiindcă una dintre accepţii era „bărbie prelungă” ori „bărbie proeminentă”, tocmai ceea ce Manoia nu putea ascunde şi ceea ce făcuse să i se spună încă de mic „*bazzone*”, un barbişon sau, cum să spun, un ţap cu ţăcălie: ultimul cuvânt îl auzisem spus în batjocură, cu ani în urmă, într-un film cu Alberto Sordi (pe care, bineînţeles, mi-l aminteam în rolul unui *dentone*), ori cu marele Tóto, dat fiind că pe acest extraordinar actor de comedie, dacă ne gândim bine, nimeni nu putea să-l fi întrecut ca *bazzone.* Cealaltă semnificaţie, legată etimologic de cuvântul nostru „*baza*” (levată) de la jocul de cărţi, era aceea de „baftă” şi „chilipir”. Cum n-aveam chef să mă

întind la vorbă şi de altfel conversaţia nu putea fi urmărită în ansamblu, când Manoia m-a interpelat („*Come si dice, bazza?*”, ori mai curând „*Gome si disce?”,* ce se transforma în *se* în mod iremediabil), n-aveam nici cea mai vagă idee despre subiectul discuţiei lor: nu ştiam dacă el continua să descrie vreun ucigaş năimit sau vreun prelat — ar fi fost foarte plăcut să aflu cine era, frumos chip cu cicatrice pe obraz şi mandibulă elefantiazică —, ori dacă invoca soarta pentru proiectele lor comune, ori dacă încerca numai să-l convingă pe Reresby că preţul serviciului său ori al pactului încheiat cu el constituia un adevărat chilipir. Dacă „*bazza*” lui se referea la asta şi eu traduceam iscusit prin expresia „bărbie ascuţită”, chiar şi aşa exista riscul ca Manoia să creadă că făceam hodoronc-tronc aluzie la trăsătura lui cea mai caracteristică cu intenţii batjocoritoare, încă din prima clipă băgasem de seamă că mărimea fălcilor nu era ceva străin de configuraţia caracterului său, cel puţin suspicios şi cu siguranţă răzbunător, dar nu se poate spune cel mult, fiindcă puteai să bănuieşti că e în stare de lucruri şi mai rele. Dacă era invers, traducerea mea ar fi fost lipsită de orice înţeles, dar nu l-ar fi jignit, cel puţin dacă atribuia faptul că ocolisem cuvântul corect prezenţei deasupra mesei a bărbiei lui, care la urma urmei nu era chiar prognatică, nici măcar sub luminile în culori schimbătoare care o distorsionau şi-l făceau să semene puţintel cu Fagin, personajul lui Dickens. Poate că exageram cu precauţiile mele, am şovăit prea mult, iar asta l-a făcut să-şi piardă din nou răbdarea, chiar mai mult decât înainte:

— *Ma gosa suscede, eh. Non gabisci bene l’idaliano?*

— Mă tutuise de la început, fără să stea pe gânduri şi să ia în seamă altă posibilitate, şi-mi spusese Jack pur şi simplu, adoptând felul în care mi se adresa Tupra de parcă relaţia lui cu mine s-ar fi bazat pe aceeaşi încredere, ori ar fi moştenit-o instantaneu (prerogative ale celor care sunt egali ori care poruncesc). Acum tonul lui era unul de represalii implicite, vreau să spun că a sunat ca o exigenţă care dacă nu-i satisfăcută atrage după sine pedepse exemplare. — *Bazza, bazza, gome si disce in inglese bazza, eh? Non lo sai?*

Aşa că fără întârziere m-am decis pentru „*bargain*”, până la urmă mi se părea mai potrivit să se vorbească despre costuri într-o discuţie despre probleme politice sau financiare, ori despre rente ecleziastice şi chiar despre indulgenţe.

— *A bargain*, am spus. Şi pentru orice eventualitate am adăugat accepţia „soartă”: *Or a stroke of luck.*

Dar nu mi-a plăcut deloc cea de-a doua iritare a acelui individ. Nu fiindcă mă simţeam jignit sau dispreţuit. Ori poate mă simţeam, însă era totuna, eu nu eram ce eram *(„I am not what I am*”, citam în sinea mea uneori; „nu întru totul”, îmi spuneam, „nu întocmai”) când ieşeam cu Reresby ori cu Ure ori cu Dundas, nici măcar când îl

însoţeam pe Tupra, singur sau cu ceilalţi; într-un anumit sens interpretam un rol de subaltern ori subordonat — ceea ce în fond eram, în acele împrejurări, atâta timp cât nu mă dezlegam de activităţile pentru care primeam un salariu şi-mi păstram nenumitul meu post — ori de escortă şi acolit — ceea ce nu eram niciodată în niciun caz aşa încât nu luam drept jigniri personale ofensele pe care acel personaj interpretat de mine le putea suferi uneori, fiindcă le primeam — cum să spun — în numele unui grup întreg şi numai ca o mică parte a lui, cea mai novice, târzie şi insignifiantă; şi chiar grupul în întregime mi se părea la rândul lui fictiv, ori consacrat unor ficţiuni, poate aşa era mai exact să spunem. Iar faptul că mai totul se exprima într-o limbă străină accentua caracterul suprapus, ireal, închipuit al vorbelor şi faptelor: în altă limbă e firesc să ai vaga senzaţie că joci mereu un rol ori chiar că traduci (nu contează cât de bine cunoşti limba), ca şi când cuvintele pe care le pronunţi ori le auzi ar aparţine unei persoane absente, ca şi când ar fi aparţinând toate unui singur autor care le-ar născoci şi le-ar dicta şi le-ar distribui dinainte, iar atunci nimic din ce i se spune cuiva nu-i ştirbeşte onoarea. Cât de greu e, în schimb, să suportăm reproşurile şi umilinţele şi ofensele care ajung la noi în limba noastră dintotdeauna, sunt mai reale. (Poate că aceste jigniri sunt singurele cu adevărat reale şi de aceea trebuia să înăbuş posibilele jigniri ale domnişoarei Pérez Nuix; să le împiedic să se nască, să mă supere şi să nu le pot suporta. Precum acelea venite din partea Luisei, care încă răsunau în urechile mele, poate fiindcă aproape nimic nu le risipea şi nu le acoperea, iar ea era din ce în ce mai taciturnă cu mine, când vorbeam la telefon.)

Seara aceea avea să se încheie, de altfel, şi cel mai probabil era că nu aveam să mai dau ochii vreodată cu Manoia, aşa încât nu mă costa nimic ca eul meu din seara aceea ori din oricare alta în slujba lui Tupra — să zicem că eram Jack într-adevăr — să facă o figură proastă pentru moment, şi cu siguranţă prin delegaţie. Eul meu dinainte şi de după aceea nu era Jack, ci Jacques sau Jacobo sau Jaime; acesta era mai strict şi mai mândru şi de asemenea mai justiţiar, pe când pentru celălalt era inevitabil să vadă toate întâmplările la care asista ori la care lua parte ca pe ceva oarecum zadarnic sau fals, de parcă pe Jacques nu-l priveau sau nu i se întâmplau şi ar fi fost la adăpost de ele. Dacă nu mi-a plăcut deloc reacţia lui Manoia a fost pentru că m-a alarmat destul ca să mă simt afectat dintr-odată, în rolul lui Jack cel puţin, *chevalier servant* neglijent, ba chiar trântit la examen. Am văzut limpede că grosolănia lui avea altă cauză decât încetineala mea sau şovăielile (ori incompetenţa, dacă nu reuşisem cu norocul şi pleaşca). Avea legătură fără îndoială cu soţia lui şi chiar în clipa aceea mi-am aruncat privirea din nou spre masa spaniolilor, după ce mi-o dezlipisem pentru cel mult douăzeci de secunde, iar De la Garza şi

Flavia nu mai erau acolo.

M-am uitat în jur iritat, scăpasem momentul în care plecaseră, toţi ceilalţi erau acolo, inclusiv scriitorul cupletist (acum mai sâcâit de aplauze ca înainte, părea un ţigan) şi fada moştenitoare (cu invariabila sa expresie de victimă a puturoaselor efluvii letargice), prin urmare nu se produsese o deplasare a grupului, nici măcar a câtorva inşi din grup, spre zone mai amuzante, dispăruseră numai doamna cu pricina şi ataşatul. Discoteca era mare, iar în câmpul meu vizual nu încăpea decât o parte din ea, nu prea largă, ar fi putut să se apropie de unul din numeroasele baruri ori să se ducă să danseze pe pista cea mai frenetică şi depărtată; dar la fel de bine s-ar fi putut ascunde într-un colţ întunecos ori — chiar dacă refuzam să-mi închipui aşa ceva — ar fi putut să plece din local împreună, cu o nemaipomenită grabă şi fără a-şi lua rămas-bun. „Nu, asta nu se poate", mi-am zis încă nelăsându-mă cuprins de spaimă; „Tupra a spus că nu-şi dorea altceva decât complimente şi galanterii şi că n-ar face un pas greşit oricât de ispitită ar fi fost să păşească pe acest drum, şi el nu se prea înşală. În seara aceea, totuşi, ce-i drept, doamna băuse cu moderaţie în câteva rânduri, iar cantitatea de lichid pe care o ingurgitase De la Garza e mai bine să n-o calculăm. Şi nimeni nu e scutit de un pas greşit odată şi odată, în compania unui idiot ori a unui criminal ori a unui muţunache, nimeni nu-i în afara primejdiei. Ca să nu mai vorbim despre Rafita. Cu plasa lui de păr. Cu enorma lui haină de culoare deschisă. Cu inelul său de cântăreaţă cubaneză ori dansatoare portoricană. Parc-ar fi Rita Moreno în *West Side Story*. Cu nereuşitul său aer negroid. Totuşi frica mi-a crescut când mi-am adus aminte că văzusem în viaţa mea împerecheri inefabile şi că aflasem din surse vrednice de crezare despre aberante legături conjuncturale („o*ne night stands*", cum sunt numite în engleză, un termen teatral la origine, ar însemna „reprezentaţii unice", denotă un pic de narcisism şi un pic de exhibiţionism, după părerea mea).

Atât Reresby, cât şi Manoia au băgat de seamă neliniştea mea. Manoia a aruncat o privire rapidă spre golul lăsat de perechea dispărută, nu s-a tulburat şi nici nu şi-a potrivit ochelarii, dar l-am simţit cum se întunecă dintr-odată, şi-a ridicat mâinile ca de obicei, în acea poziţie de suspensie incomodă cu reminiscenţe de cucernicie teatrală, ţinându-le în aer una peste alta fără a-şi sprijini coatele, nici antebraţele; mi s-au părut ameninţătoare, osoase, rigide — degetele erau ca nişte clape de pian îngălbenite —, de parcă ar fi vrut să-şi adune forţele ori poate să se înarmeze cu calm, de parcă s-ar fi pregătit, ori s-ar fi stăpânit, ori s-ar fi sprijinit una pe alta. Pe chipul lui Tupra, în schimb, nu se citea niciodată religiozitate sau smerenie, nici măcar ca vestigiu în vreun gest sau vreo postură inconştiente, nici măcar în forma crudă pe care adesea o adoptă cea dintâi. Nu existau

în cazul lui montări ori măcar disimulări, nu era vorba niciodată despre aşa ceva: dacă se vădea adesea opac ori indescifrabil, nu era din pricina vreunei prefăcătorii, de care nu era în stare, ci pentru că nu reuşeai niciodată să-i cunoşti codurile. (Trăgeam nădejde că lui i se întâmpla acelaşi lucru în ceea ce mă privea, ori nu mult mai puţin: ce bine mi-ar fi prins!) Tupra suporta prea bine tăcerea, a lui, cea care depindea numai de el, voluntară, iar cine tace pentru că aşa vrea el face ravagii printre cei nerăbdători şi guralivi, precum şi printre adversarii săi. De aceea, mai mult decât orice altceva m-a îngrijorat faptul că acum vorbea fără preget şi că încerca să-şi ascundă pe cât era cu putinţă îngrijorarea (puţin şi prost, şi doar pentru o clipă). Şi-a vârât degetul gros în buzunarul de la piept al vestei, ca să dea impresia de degajare: chiar dacă nu era un gest străin pentru el şi semăna cu un gest al lui Wheeler, poate că îl imita pe acesta, în realitate de obicei amândoi îşi duceau degetul gros la subsuoară, de parcă ar fi fost o biciuşcă, şi rezemau pe el toată greutatea toracelui ori lăsau această impresie. Şi atunci, întorcând capul spre mine, mi-a spus într-un murmur rapid (şi pentru mine era limpede că, dacă mi-a vorbit în felul acesta, cu iuţeală şi printre dinţi, era pentru ca invitatul său să nu prindă înţelesul cuvintelor):

— Vezi înainte de toate dacă nu cumva sunt la toaletă, Jack, intră şi la doamne, şi la domni, în amândouă, te rog. Şi uită-te şi în toaleta pentru invalizi, care de obicei e goală. Găseşte-o, fii te rog amabil, şi ad-o înapoi.

— A folosit acea formulă de politeţe care la el era de temut, ştiam prea bine, era rău prevestitoare; de obicei era preludiul unei supărări sau enervări dacă nu reuşeai să repari greşelile şi să-i faci pe voie. Constituia unul din rarele lui semne interpretabile, pentru mine cel puţin.

— Nu pierde vremea şi nu-i da răgaz. Ad-o aici.

— Cred că asta mi-a spus în engleză, „*Don't linger or delay*", ori poate altceva, dacă nu cumva „*loiter*" sau „*dally*", deşi e puţin probabil. De un lucru sunt sigur, şi anume că de pe buzele lui nu s-a desprins expresia „Dă fuga". Era cel puţin la fel de conştient ca mine de facilităţile şi dificultăţile unei limbi şi acestea („Dă fuga") erau cuvinte prea uşor de recunoscut. Ştia că Manoia le-ar fi înţeles oricum, chiar dacă le-ar fi pronunţat printre dinţi şi în vacarmul acela, ori cu faţa întoarsă şi gura aproape închisă.

O, da, nu eşti niciodată ceea ce eşti — nu întru totul, nu exact — când eşti singur şi trăieşti în străinătate şi vorbeşti tot timpul o limbă care nu e a ta ori nu e limba ta maternă. Oricât de mult s-ar prelungi timpul absenţei, iar termenul său nu se întrezăreşte, fiindcă n-a fost fixat de la început ori s-a diluat şi nu e prestabilit, şi de altfel nu există

motive pentru a crede că într-o bună zi s-ar putea stabili sau întrezări acest termen şi prin urmare întoarcerea (întoarcerea la un mai înainte ce nu fusese aşteptat), şi astfel cuvântul „absenţă” îşi pierde înţelesul şi rădăcinile şi forţa cu fiecare ceas care trece şi rămâne departe — iar atunci se pierde totodată şi acest alt cuvânt — „departe” acest timp al absenţei noastre se acumulează treptat în sufletul nostru ca o parantează ciudată, care în fond nu contează, nici nu ne vizitează decât ca un şir de năluciri ce se perindă fără să lase urme şi despre care prin urmare nu avem câtuşi de puţin a da socoteală nimănui, nici măcar nouă înşine (ori cel puţin nu amănunţit, niciodată complet). Ne simţim până la un punct iresponsabili faţă de ceea ce facem ori de ceea ce vedem, ca şi cum totul ar aparţine unei existenţe provizorii, paralelă sau de împrumut, fictivă şi aproape visată — ori poate e teoretică precum viaţa mea întreagă, potrivit raportului nesemnat din vechiul fişier în care se afla dosarul meu; ca şi cum totul ar fi putut fi izgonit în afara lucrurilor ce au fost doar închipuite, însă nu s-au întâmplat niciodată, şi bineînţeles a faptelor involuntare; totul e aruncat în zona nălucirilor şi a bănuielilor şi ipotezelor, ba chiar pur şi simplu în zona viselor fără noimă, asupra cărora a existat un neobişnuit şi aproape permanent şi universal consens de-a lungul tuturor veacurilor ce au încăput în memoria omenirii, presupusă ori istorică, închipuită ori certă: nu depind de intenţia celui care visează, iar acesta niciodată nu e vinovat de conţinutul lor.

„Ce pot să fac, nu le aleg eu şi pe deasupra nu le pot evita”, ne spunem după fiecare vis tulbure pe care când ne trezim îl simţim ca pe ceva necuvenit ori nelegiuit şi pe care ar fi fost mai bine să nu-l fi avut, ori cel puţin să nu ni-l amintim. „Nu, eu nu voiam să apară dorinţa asta nefirească sau remuşcarea asta neîntemeiată”, ne spunem în mintea noastră, „ispita asta sau spaima asta, ameninţarea asta neştiută sau blestemul ăsta surprinzător, aversiunea sau dorul ăsta care-mi apasă sufletul şi mă covârşesc noapte de noapte, scârba asta sau violenţa asta pe care le provoc chiar eu, chipurile astea moarte acum şi încremenite pentru totdeauna care au făcut cu mine pactul de a nu mai avea viitor (da, ăsta e pactul nostru cu cei care tac) şi care acum vin să-mi şoptească la ureche cuvinte înspăimântătoare şi neaşteptate şi poate chiar nepotrivite în gura lor ori nu tocmai nepotrivite, pe când eu am adormit şi nu mai stau de pază: mi-am lăsat pe iarbă scutul şi lancea”. Ideea care s-a născut din oniric e adesea eliminată ori anulată tocmai din această pricină, dată fiind provenienţa ei şovăitoare şi obscură, obârşia ei învăluită în fum, însă nu dispare întotdeauna când revenim la starea de veghe, ci e recuperată de conştiinţă şi chiar hrănită de ea, astfel încât ajunge să convieţuiască cu lucruri ce nu au fost zămislite de ea; le admite şi le creşte la rândul ei şi atunci acestea capătă contur şi chiar nume şi sunt

încorporate în lumea sa controlată şi diurnă, chiar dacă se coboară în rang, atribuindu-le un caracter venial şi privindu-le cu paternalism, ca şi cum orice vis ce supravieţuieşte la lumina zilei ar trebui să fie însoţit neapărat de comentariul ironic al lui Sir Peter Wheeler când s-a retras în sfârşit, suind scările şi luând-o la stânga, în noaptea de sâmbătă a cinei cu gustări reci pe care o dăduse la el acasă: „Ce prostie, a zis; şi a adăugat, repetând pe un ton batjocoritor cuvintele spuse de mine puţin mai înainte: „O idee mare". Însă cu toată această condescendenţă faţă de prostii, eu am învăţat să mă tem nu numai de ceea ce trecem prin gândire, ci şi de ceea ce gândirea încă ignoră, fiindcă am văzut mai întotdeauna că totul era dinainte undeva, într-un anumit loc, înainte de a ajunge eu acolo ori de a trece pe acolo. Am învăţat să mă tem, prin urmare, nu numai de ceea ce se concepe, de idee, ci şi de ceea ce o precedă ori există mai înainte de apariţia ei.

Într-un chip asemănător cu acela al simulacrelor şi nălucirilor se percepe şi se trăieşte acest timp dintre parantezele absenţei noastre, precum şi tot ce e cuprins într-însul: isprăvile de vitejie sau crimele şi toate faptele proprii şi străine; nu numai cele pe care le săvârşim ori le suferim, ci şi acelea la care asistăm ori pe care le provocăm, cu voie sau fără voie; şi în acest timp nimic nu e niciodată prea serios, aşa credem. Ce iscusinţă formidabilă a dovedit marele dramaturg atunci când a bătut monedă falsă cu chipul poetului spion şi blasfemiator Marlowe despre care se ştie foarte puţin cu privire la moartea sa obscură, ce a fost violentă şi e legendară şi a fost reconstituită de multe ori cu o exactitate imposibilă, mai curând a fost închipuită, cu privirea întoarsă spre negrul său spate: a murit înjunghiat într-o tavernă, înainte de a împlini treizeci de ani, de pumnalul unui ins pe nume Ingram Frizer, cum s-a dovedit mai târziu, care a fost mai iute ori mai îndârjit ori mai destoinic în mânuirea şişului, într-o zi de 30 mai de acum mai bine de patru sute de ani, în Deptford, în apropierea râului Tamisa, numele sub care e cunoscut Isis oricând şi oriunde în afară de locul trecerii sale prin Oxford, acest oraş străin care cu veacuri în urmă mi s-a părut sau a fost al meu şi în care e numit astfel, râul Isis, prin urmare şi de amintirea mea, râul Isis. Ce iscusinţă formidabilă a dovedit marele poet trădător şi cu mâna lungă care nu s-a ferit de încăierare şi care a plecat într-o călătorie depărtată şi care ştia din experienţă despre ce se vorbea, când l-a făcut să spună pe un personaj din tragediile lui: „*Thou hast committed fornication: but that was in another country, and besides, the wench is dead*". Ori, tot astfel (şi aici nu e nicio îndoială că „*country*" nu înseamnă „patrie"): „Ai căzut în păcatul curviei: dar asta a fost în altă ţară şi de altfel fata a murit".

O, da, ceea ce se întâmplă în altă ţară se atenuează întotdeauna şi se risipeşte în clipa când ne întoarcem în ţara noastră, dacă nu chiar în clipa când se petrec faptele, ca şi cum din pricina firii noastre

trecătoare ca florile câmpului şi-ar pierde gravitatea şi trăsăturile ori n-ar fi apucat să se petreacă întru totul, nici să se ivească şi să capete greutate în lume, nici să se contureze, ori numai în rotocoalele de fum ale visului, din care pe urmă e atât de uşor să ieşi şi să nu mai vrei să ştii („O, nu, eu n-am cerut, n-am fost de faţă"). Şi dacă, pe lângă aceasta, au murit cei împricinaţi, atunci tot ce s-a întâmplat se dovedeşte a fi mai uşor şi mai puţin ascuţit, mai fantomatic şi mai depărtat, aproape la fel cu ceea ce citim în romane ori vedem în filme şi uneori nu izbutim să facem deosebirea dintre ele, ori ni se pare la fel cu ceea ce trăim în coşmarurile ce ne strivesc ori când ne doare ceva foarte tare sau avem febră şi delirăm. Numai dacă nu i-am omorât chiar noi pe aceşti morţi ori am uneltit expulzarea lor din această lume şi tăcerea lor definitivă, direct sau indirect, cu voie sau *fără* voie, chiar dacă expresia „agent indirect", care se foloseşte atât de des, nu ştiu dacă are vreun înţeles ori e numai o contradicţie în termeni admisă de toată lumea.

Dar pe urmă există ceea ce a spus Wheeler despre vise, un lucru ce ar intra în contradicţie cu toate acestea: râsetele şi glasurile pe care le ascultăm în vis, atât de intense şi vii ca acelea pe care le auzim când suntem treji, ba uneori chiar mai tare, fiindcă se prelungesc ori se repetă şi pot ţine o noapte întreagă fără să-şi slăbească intensitatea ori să obosească; fără rivali în starea de veghe şi pe deasupra neasemuite dacă sunt ale unor fiinţe ce au murit şi se întorc să ne vorbească şi să capete chip şi trup numai în visul nostru, precum a doua nevastă a poetului orb şi văduv John Milton; aceste râsete şi aceste glasuri şi noile cuvinte niciodată pronunţate înainte, niciodată în viaţă, „nu încape îndoială", a spus Wheeler, „că se află în noi şi nu afară, într-un loc anume… Se află în visele *noastre* aceşti morţi; noi îi visăm, sunt aduşi de conştiinţa noastră adormită şi nimeni în afară de noi nu-i poate auzi". Şi a mai adăugat: „Faptul seamănă mai mult cu o întrupare, cu o înlocuire, cu o personificare din partea noastră decât cu presupuse vizite sau avertismente venite de pe lumea cealaltă". („Seamănă cu o uzurpare fără oprelişte şi în care nu există riscuri", mi-am spus eu ceva mai târziu, „odată ce aceşti morţi au lăsat locul liber şi au părăsit câmpul de luptă.") Şi atunci, dacă el ar avea dreptate, atunci n-au prea multă importanţă voinţa sau lipsa de voinţă, nici dacă ceva e provocat cu voie sau fără voie, nici cele întâmplate ori cele neîntâmplate, cele doar gândite ori cele temute sau jinduite, simplele şovăieli şi simplele năzuinţe pe care le îngăduim cu atât mai vârtos cu cât sunt mai imposibile, cu liniştea pe care ne-o dă tocmai imposibilitatea lor îndoielnică; e totuna dacă totul rămâne în stare de aprehensiune sau bănuială, instigare sau încercare de convingere ratată ori sterilă şi niciodată izbutită, precum vorbele eşuate ale lui Iago care nu se poate să nu iasă şi de pe buzele tale de-a

lungul unei vieţi întregi, urmărind folosul ori supravieţuirea ori daunele ori nenorocirea celorlalţi: „totul se află în noi şi nu în afară, într-un loc anume”.

Şi astfel ajungem într-un domeniu în care nu are multă importanţă dacă lucrurile sunt sau nu sunt de fapt, fiindcă întotdeauna vor putea fi povestite, la fel cum ajungem să relatăm toate visele, mai bine sau mai prost, ori pe sărite, chiar şi pe cele mai încâlcite şi absurde — dat fiind că sunt povestite mental cel puţin sau nu întotdeauna cu rigoare sintactică; şi în măsura aceasta tot ce trece prin minte se cheamă că a şi fost de asemenea. La ce foloseşte atunci atenuarea sau nebulozitatea faptelor ce se petrec şi pe care le săvârşim afară ori foarte departe, în alt oraş, în altă ţară, în existenţa neprevăzută ce pare că nu ne aparţine, în viaţa teoretică ori între paranteze pe care avem senzaţia că o trăim şi care până la un punct ne îndeamnă să socotim fără să socotim, în mod subteran, că nimic din ceea ce cuprinde acest timp nu e ireversibil şi că totul suportă ştergerea, întoarcerea, remediul; că nu s-a întâmplat decât pe jumătate şi fără consimţământul nostru deplin. Ce rost are, dacă până şi ceea ce pentru un judecător nu s-a întâmplat — asasinatul, dacă ne limităm să-l punem doar la cale; trădarea, dacă n-a făcut altceva decât să ne ispitească; calomnia ori delaţiunea ori insinuarea, dacă doar ni le închipuim cu efectele lor anihilatoare, fără să le punem în circulaţie ori să le dăm curs: „Se respinge, nu există motive de judecată”, ar spune judecătorul care cercetează faptele —, s-a petrecut în schimb pentru noi şi ne simţim implicaţi ori răspunzători. Cu atât mai mult dacă am apucat să facem un pariu ori să interpretăm şi să băgăm de seamă, să reţinem şi să observăm şi să selecţionăm, să iscodim, să asociem, să indicăm, să traducem, să povestim şi să dăm idei şi să convingem că sunt bune, să răspundem şi să satisfacem covârşitoarea exigenţă ce nu se potoleşte niciodată: „Şi mai ce, ce mai vezi, ce-ai mai văzut?”, chiar dacă uneori nu există niciun „mai” de văzut şi trebuie să ne dilatăm viziunile ori poate să le născocim cu inventivitatea şi cu amintirile noastre, altfel spus, cu infailibilul amestec care poate osândi sau mântui lumea şi care ne sileşte să emitem prejudecăţi, dacă nu cumva sunt preverdicte. Cu atât mai mult dacă cine face asta e ca mine sau ca Tupra, ca Pérez Nuix sau Mulryan sau Rendel, ca Sir Peter Wheeler şi ca Toby Rylands, dacă posedă acest dar care nu e deloc deosebit şi pe care de altfel numai ceilalţi îl văd la noi, ori ne vor învăţa să ne asumăm faptul că-l avem, şi astfel ajunge să creadă că aşa şi este.

Am dat fuga, deşi Tupra nu mi-a poruncit s-o fac, cel puţin nu prin viu grai. M-am ridicat şi am împins scaunul puţin într-o parte, pentru a părea mai hotărât. Am socotit că nu era nevoie să-mi cer scuze, la urma urmei Manoia n-avea să-mi ducă lipsa, nu-mi dădea prea mare

atenţie, nici nu era mulţumit de felul cum mă achitam de sarcina mea; poate că în schimb avea să-mi dea acum atenţie şi, cu ochelarii săi bine fixaţi pe rădăcina nasului, înţepeniţi, avea să-mi urmărească paşii până la limita câmpului său vizual, avea să miroasă, să înţeleagă ori să-şi dea seama că mergeam în căutarea soţiei lui, ca să i-o aduc, fie că auzise, fie că nu auzise cuvintele lui Reresby; această ispravă a mea trebuia să-l intereseze, mai ales rezultatul ei, ba chiar pesemne că simţea o nelinişte şi o nerăbdare şi avea să întrebe ce-i cu mine dacă întârziam să mă întorc: *if I did linger*, în pofida recomandării lui Tupra — ori nu, a fost un ordin —, dacă, încălcându-i instrucţiunile, pierdeam timpul ori întârziam, dacă făceam pe prostul ori dădeam greş. Toate acestea se puteau întâmpla dacă nu-i găseam repede, dacă se vârâseră în vreun separeu invizibil pentru mine şi pe care De la Garza îl cunoştea pentru că îl folosise drept refugiu într-o altă seară cu vreo disperată hormonal de ultimă oră — nu credeam însă că s-ar fi putut aciua într-o odăiţă întunecoasă pentru a se giugiuli orbecăind în anonimat —, ori dacă într-adevăr ieşiseră din localul văzut şi nevăzut — dar acest lucru era de neconceput fără a se mai opri măcar la garderobă — dar acest lucru era inimaginabil, un mantou de blană la care Flavia n-ar fi putut să renunţe eu ar fi trebuit să ies atunci în stradă şi să scrutez într-o parte şi în cealaltă oamenii de pe trotuar şi să alerg pe urmele lor, dacă i-aş fi zărit — nu voiam să nici măcar să-mi închipui ce-ar fi însemnat să-i pierd ori să-i fi pierdut deja.

M-am ridicat cu o senzaţie de greutate care m-a cuprins pe neaşteptate, alcătuită din împletirea mai multor elemente, spaimă şi grabă, lehamite faţă de represaliile reci pe care suntem nevoiţi să le ducem la capăt, blândeţe invincibilă într-o situaţie de ameninţare. De fapt, nu mă temeam că s-ar fi întâmplat nimic din toate acelea, mi se părea de necrezut ca doamna Manoia să-şi fi putut pierde capul din pricina lui De la Garza, şi pe deasupra cu atâta cutezanţă, cu soţul ei la doi paşi, prins în discuţii de afaceri cu nişte străini. Din partea lui Rafita, în schimb, aşa cum era de aşteptat, orice propunere grosolană ori avans îngâmfat, cele cinci degete, cele două mâini, orice blestemăţie. Singura posibilitate de a fi intrat împreună într-o toaletă s-ar fi putut petrece, după părerea mea, într-un chip matern-compătimitor, bunăoară dacă ataşatul s-ar fi simţit foarte rău dintr-odată şi ar fi avut nevoie să-şi deşerte stomacul de tot ce înfulecase, pe aceeaşi cale bucală a agregării sau a intrării sale (doamna Manoia ţinându-l de frunte cu o mână fermă pentru a-i atenua zguduielile, având grijă ca plasa de păr să nu se prefacă într-o funie de spânzurat, de atâtea convulsii şi icnituri). Nu, nu credeam în vreo întorsătură a lucrurilor ori în ceva grav, mintea mea refuza să creadă una ca asta; şi totuşi am simţit o greutate în picioare, un nod care mi se punea în gât, o apăsare pe umeri, de parcă aş fi presimţit (dar n-a fost preştiinţă, n-a

fost cu siguranţă) că ceva avea să se distorsioneze până la urmă pornind de la acel episod şi că pe deasupra avea să ne urâţească poate pentru totdeauna sau oricum pentru multă vreme, şi mi-am dat seama imediat că la obârşia presentimentelor era mai mult Tupra cu disimularea lui, cu vorbirea lui pe furiş, dar prea iute pentru tendinţa sa contrară şi nedecisă, decât Manoia ori De la Garza ori Flavia, ori decât grupul acela de spanioli zgomotoşi cu cântăreţul lor de flamenco, ori decât împrejurarea în sine, care încă nu cuprindea nicio jignire sau anomalie de proporţii. Ori decât eu însumi, bineînţeles, chiar dacă senzaţia ar fi numai a mea, cu siguranţă, în clipa când m-am ridicat în picioare ca să încep căutarea. Nemulţumirea, prevestirile rele, împunsătura de ac şi presentimentul unei nenorociri, răsuflarea întretăiată — ori poate era respiraţia reţinută a celui care se pregăteşte să tragă un pumn, ori era doar plumbul ce-mi apăsa sufletul treaz —, toate acestea emanau din Tupra, era ca şi cum ar fi trecut peste o graniţă ori ar fi trasat iute o linie ca să treacă imediat dincolo de ea, nu atât în mintea cât în sufletul său, şi ar fi hotărât deja o pedeapsă, independent de ce avea să se întâmple de acum încolo.

Poate că era dintre aceia care nu anunţă dinainte, ori n-o fac întotdeauna, dintre aceia care iau hotărâri de la distanţă şi fără ca motivele să fie cât de cât identificabile, ori fără ca faptele să aibă cu ele o legătură de la cauză la efect, şi cu atât mai puţin dovezile comiterii unor asemenea fapte. N-avea nevoie de ele, în aceste situaţii arbitrare ori fundamentale — cine-ar fi putut să spună — în care nu dădea nici cel mai mic avertisment sau semn înainte de a lovi cu sabia, nici măcar n-avea nevoie în asemenea situaţii de acţiuni săvârşite, de evenimente, de fapte. Poate că-i era de ajuns să ştie ce s-ar petrece dacă n-ar exista pe lume constrângeri şi pierderi, să vadă, şi el vedea foarte bine, cum o seamă de capacităţi sigure ale oamenilor nu izbuteau să se manifeste cu toată puterea numai şi numai din pricină că cineva — el, bunăoară — le descuraja ori le împiedica, dar nu din pricină că le-ar fi lipsit dispoziţia sau chiar pofta, nicidecum, i se părea ceva de la sine înţeles. Poate că-i era de ajuns să-şi facă o părere despre fiecare caz în parte, dacă nu intervenea drept factor de frână el sau altă santinelă — autoritatea sau legile, instinctul, luna, teama, paznicii nevăzuţi —, pentru a adopta măsuri de prevenire dacă erau recomandabile, cele de cuviinţă după părerea lui. „Aşa-i făcută lumea”, spunea el în faţa atâtor lucruri şi situaţii dificile, descrise ori relatate ori întâmplate ori previzibile, în timpul sesiunilor noastre de interpretare şi referate (deciziile erau numai ale lui şi veneau mai târziu): spunea aceste cuvinte în faţa trădărilor şi loialităţilor, neliniştii şi accelerării pulsului, zguduirilor şi ameţelilor, şi îndoielilor şi chinurilor, în faţa zgârieturii şi durerii şi febrei şi rănii incurabile, în faţa amărăciunilor şi nenumăraţilor paşi pe care-i făceam cu toţii

crezând că sunt călăuziţi de voinţă ori cel puţin că voinţa joacă şi ea un rol. Totul i se părea normal, ba chiar rutinar uneori, ştia prea bine că pământul e infestat de pasiuni şi sentimente, de aversiuni şi rea-voinţă, şi că adesea indivizii nu le pot evita nici pe unele, nici pe altele, şi de altfel nu vor s-o facă, fiindcă numai aşa simt că trăiesc, fiindcă sunt lemnele arderii lor şi lumina focului lor. Şi mai ştia că n-au nevoie de un motiv sau de un ţel pentru nimic din toate acestea, nici de finalitate, nici de cauză, nici de mulţumire, nici de jignire, ori nu întotdeauna, ori că aşa cum a spus Wheeler, „îşi poartă posibilităţile în vene şi nu e decât o chestiune de timp, de ispite şi de împrejurări care să-i ducă în cele din urmă la înfăptuirea lor”. Şi probabil că această dispoziţie, consecinţă a viziunilor lui netede, ferme, izvorâte din convingere, nu era pentru Tupra decât una dintre trăsăturile felului de a fi al lumii în care cuvinte ca neîncredere, prietenie, duşmănie, încredere nu erau altceva decât pretenţii şi podoabe şi poate o tortură inutilă, cel puţin în ceea ce îl privea pe el; această atitudine necugetată, hotărâtă (ori era a unei singure cugetări, cea dintâi), făcea şi ea parte din acest fel de a fi al lumii, neschimbător de-a lungul veacurilor şi în orice loc, şi nu trebuia pusă în discuţie, aşa cum nu puneam în discuţie starea de veghe şi somnul, ori auzul şi văzul, ori respiraţia şi vorbirea, ori tot ce se ştie că „aşa e şi aşa va fi mereu”.

Nu era vorba totuşi despre o atitudine prevenitoare, nu exact şi nu exclusiv, ci mai curând punitivă şi recompensatoare după caz şi după subiect, pe care el o vedea de pe acum şi o judeca la rece şi fără a fi nevoie s-o judece la cald sau, altfel spus, socotindu-le pe uscatelea, nu pe muiatelea, ca să folosim cuvintele cu care Don Quijote îi anunţa lui Sancho nebuniile pe care ar fi în stare să le facă pentru Dulcineea fără ca ea să-i fi dat vreo pricină de sminteală ori gelozie, darămite dacă i-ar fi dat motive s-o facă. Ori poate că înţelegea să abordeze cazurile ce se iveau aşa cum priveşti o pagină nescrisă încă şi poate de aceea întotdeauna albă. „Nu poţi să povesteşti viaţa”, spusese de asemenea Wheeler. „E ceva nemaipomenit că, de când e lumea lume, oamenii nu fac altceva decât să-şi bată capul cu asta… E o treabă sortită eşecului”, adăugase, „şi care probabil o să ne aducă mai multe necazuri decât bucurii. Uneori cred că ar fi mai bine să renunţăm la acest obicei şi să lăsăm lucrurile să se petreacă pur şi simplu. Şi până la urmă să se liniştească.” Dar pagina albă e cea mai bună dintre toate, cea mai vrednică de crezare în veac şi cea mai importantă, fiindcă nu se sfârşeşte niciodată, în ea începe totul, în veac, până şi dezminţirile; iar ceea ce nu spune sau spune, prin urmare (fiindcă nespunând tot spune ceva, într-o lume de nenumărate vorbe simultane, suprapuse, contradictorii, constante, istovitoare şi neistovite) e vrednic de crezare oricând, nu numai în timpul său unic pentru a fi crezut, şi uneori e

mai nimic, o zi sau câteva ceasuri fatale, iar alteori e foarte lung, un veac sau mai multe, şi atunci nimic nu e fatal, pentru că nimeni nu mai poate verifica dacă credinţa e adevărată sau falsă, şi de altminteri nu mai interesează pe nimeni când totul a fost nivelat. Astfel, nici când renunţăm la obişnuinţă, cum a spus Wheeler, nici când renunţăm să povestim sau să nu povestim niciodată nimic, nu scăpăm de obligaţia de a povesti. Nici lăsând pagina albă. Însă atunci vedem că lucrurile, chiar dacă nu sunt povestite şi nici măcar nu se petrec, nu reuşesc niciodată să stea liniştite. „E îngrozitor", mi-am spus. „Nu se poate. Chiar dacă nici măcar nu sunt povestite. Şi chiar dacă nici măcar nu se petrec."

Aşa că m-am ridicat şi am pus scaunul pe care stătusem ceva mai încolo şi, fără să mă scuz faţă de Manoia, fără niciun gest şi fără să spun nimic, m-am îndreptat cu pas grăbit spre toaletă, era primul loc de cercetat, mi-l indicase Tupra. Nu era aproape şi am fost nevoit s-o caut destul de mult, mă uitam la dreapta şi la stânga şi înainte, doar-doar aveam să zăresc în drumul meu perechea evadată, şi mă achitam de misiunea primită fără întârziere, chiar dacă mergeam prea repede şi înfrigurat — mersul a devenit curând anevoios — pentru a vedea în mulţimea aceea pe care o scrutam permanent şi care-mi bloca trecerea, la ora aceea discoteca era plină ochi cu lume şic şi nu tocmai, noaptea amestecă oamenii tot mai mult, şi de fapt zona noastră — care-i cuprindea pe spanioli şi pista semirapidă — era de departe cea mai puţin ticsită, muzica semilentă atrăgea pesemne mai puţină lume (n-avea să ţină mult prin urmare), în schimb se vedeau mulţi dansatori pe cealaltă scenă sau pistă sau cum s-o mai fi numind acum, aceea era de-a dreptul frenetică, am zărit în treacăt mulţimea aceea grămădită şi lac de sudoare la câţiva metri de mine, dacă nu erau yarzi, am trecut pe lângă ea fără să fac nicio incursiune, mi-ar fi răpit timp şi energie, iar pentru mine urgenţa era să ajung la toaletă, Tupra ştia că acolo au de înfruntat cele mai mari riscuri două persoane care se fac nevăzute, aşa e din adolescenţă, când se fumează pe furiş în liceu.

La toaleta pentru doamne era coadă, micuţă ce-i drept, nu e ceva neobişnuit, nu ştiu dacă merge mai greu fiindcă se aşază şi fiecare, de fiecare dată, curăţă locul pe care va sta; erau vreo două-trei femei care aşteptau la uşă, iar la toaleta pentru domni nu era nimeni, aşa că am intrat întâi acolo ca să arunc o privire, mai curând să cercetez cele mai mici unghere, nu voiam să-l dezamăgesc pe domnul Reresby, „*Bring her back. Don't linger or delay*", aceste ordine limpezi îmi răsunau în minte. Am văzut trei inşi în picioare, doi dintre ei urinând cu seriozitate sau cu o expresie arţăgoasă, unul lângă altul, deşi nu păreau să fie prieteni, şi bineînţeles nu îşi vorbeau, era ciudat că stăteau unul lângă altul când mai erau alături şase locuri libere, de

obicei ne aşezăm la distanţă în astfel de situaţii, cel de-al treilea era în faţa oglinzii, pieptănându-se şi fredonând. Din cele şase cabine, două erau ocupate, dar amândouă dezvăluiau (m-am aplecat destul de mult, fiindcă-mi lipsea perspectiva) câte două perechi de picioare preschimbate în tot atâtea foale, ce apăreau de sub uşă trunchiate, nu sunt sigur din ce motiv uşile nu ajung niciodată până la podea, nici până la tavan, cele de la cabinele publice, de parcă ar fi uşile acelor *saloons* din Vest sau oricum, din fericire, nu sunt batante şi nici atât de scurte (nu sunt jiletci fără pardesie). Cei care urinau m-au privit cu suspiciune, au întors capul ca sincronizaţi şi gestul ursuz li s-a accentuat, am deschis pe rând uşiţele pentru a mă convinge că celelalte cabine erau goale, dacă cineva se suie pe vas nu i se mai văd picioarele prin golul de jos şi locul pare neocupat, chiar dacă două persoane deodată cocoţate pe bazin ar crea primejdia unei prăbuşiri probabile, cu atât mai mult dacă una dintre ele purta meşe groaznice de stejar ori grefe de plumb lichid ori ce-or fi fiind. Cel care se pieptăna nu s-a întors, în schimb, îşi făcea cărarea cu apă cu o grijă deosebită şi nu înceta să fredoneze foarte mulţumit şi străin de tot ce se petrecea în jurul său („Nanná naranniaro, nannara nananniaro”, aşa suna), era *The Bard of Armagh,* un cântec irlandez ori *The Streets of Laredo*, dacă vreţi, care-i din Vest (sunt aceeaşi melodie, cu texte şi acompaniamente diferite), am recunoscut-o îndată, am auzit-o de sute de ori în filme şi pe câteva discuri, iar localul acela nu era atât de indiscret încât să pună megafoane la toalete, aşa că muzica de pe ringul de dans nu era decât un ecou depărtat după uşa dublă a toaletelor englezeşti, şi astfel mi-a intrat în cap pe loc balada aceea care se auzea destul de bine, ori poate e un cântec de leagăn, ştiam mai mult sau mai puţin cuvintele versiunii pentru cowboy, mult mai cunoscută decât cea irlandeză: „*I spied a young cowboy all wrapped in white linen, all wrapped in white linen as cold as the clay*”. („Am zărit ori am spionat un tânăr văcar îmbrăcat tot în alb, îmbrăcat tot în alb şi rece ca argila”), e povestea abia întrezărită a unui mort care vorbeşte (ori în realitate tăgăduită, e o non-istorie) şi a cărui moarte lentă vrea s-o ascundă faţă de mama lui, de sora lui, de iubita lui, adică viaţa dezordonată care l-a dus la moarte. „*For I’m a poor cowboy and I know I’ve done wrong*”; a fost unul dintre versurile de care mi-am adus aminte, răzleţ şi săltăreţ, fără nicio rânduială, „Fiindcă sunt un tânăr văcar şi ştiu că m-am ţinut de rele”, spune versul; sau „că am făcut rău”, dacă vreţi. Şi se prea poate să nu fie un mort, ci un muribund, taciturnele cuvinte ale textului sunt ambigue şi neclare ori poate că totul depinde de variante şi de interpreţi. Dar nu cred. În amintirea mea vechiul văcar vorbea de dincolo de mormânt.

Am ieşit din toaleta pentru domni înaintea celor trei sau cinci bărbaţi, am fost iute. În faţa toaletei pentru doamne o femeie aştepta

să intre, multă forfotă, aşa că am trecut la toaleta pentru handicapaţi — pe uşă era imprimată neobişnuita imagine a unui cârlig, poate că un scaun cu rotile ar fi fost prea prozaic şi sordid pentru locul acela pretenţios —, ori pentru ologi, cum o numise Tupra — am fost cât pe-aici să mă transform într-unul dintre ei când am alunecat pe rampă, sunt criminale pentru cei încă întregi —, nu din lipsă de respect desigur, ci pentru că pesemne cuvântul englezesc corespunzător i s-a părut mai greu de identificat de Manoia. Într-adevăr, era mult mai amplă, la drept vorbind spaţioasă, şi era în mod ciudat goală. Nu din pricină că m-ar fi surprins că nu era înăuntru niciun handicapat: această toaletă era o dovadă de deferenţă, un semn de consideraţie ori pur şi simplu o măsură ipocrită, ori poate o obligaţie a normelor pentru discoteci cu demagogia insistentă a epocii noastre. Dar în aceste localuri situaţia normală e că nu există prea multe scaune cu rotile, nici cârlige, nici măcar gheare sau cârlige. Mi se părea neobişnuit, mai ales că priveam lucrurile cu ochiul spaniol care nu mă părăsea niciodată, faptul că lumea nu dădea buzna acolo cu degajare şi *sans façon* şi nu folosea instalaţiile acelea atât de comode, ca şi cum ar fi fost făcute şi pentru ei, mai ales când la celelalte toalete era aglomeraţie. În ţara mea nimeni n-ar fi ţinut seama de vinieta de pe uşă: nici nu s-ar fi văzut (fără îndoială nimeni: popor necivilizat). N-am înţeles funcţia unor bare de metal cilindrice care ieşeau din loc în loc din perete, poate că erau puncte de sprijin pentru cei ce merg cu nesiguranţă sau cu mare dificultate, le-am atins, erau patru, compacte, nu goale pe dinăuntru, reci, una era fixă, iar celelalte se puteau mişca lateral la dreapta şi la stânga, prin urmare date la o parte şi lipite de elegantele plăci de faianţă false, nu existau suporturi de prosoape fiindcă nu erau prosoape, şi de altfel nu aveam timp să fac speculaţii pe marginea barelor, nici să mă ridic în mâini şi să-mi proptesc abdomenul de bară (cred că această postură e numită de cronicarii lor sportivi cu uimitoarea expresie „rolă ventrală"), ca şi cum ar fi bare pentru exerciţii de gimnastică, pentru a vedea ce greutate suportă: nu erau înalte, doar la nivelul umărului. Încă nu-l găsisem pe De la Garza, nici pe Flavia, am străbătut acest drum cu paşi repezi, dar graba mea sporea cu fiecare clipă ce trecea fără să dau de ei. M-am uitat bine, m-am uitat la luxosul loc pentru handicapaţi până în ultimul cotlon, doar-doar voi găsi ceva, şi am ieşit de acolo, trebuia să-mi iau inima în dinţi, să las deoparte ruşinea şi să mă aventurez în toaleta pentru doamne, n-aveam încotro, nu puteam să risc ca acel duo întâmplător să se fi refugiat acolo pentru a se lăsa în voia dezmăţului („Nu-i cu putinţă"), iar eu să nu-i prind asupra faptului din lipsă de îndrăzneală. „*But please not one word of all this shall you mention, when others should ask for my story to hear*", spuneau alte două versuri ale cântecului de care mi-am amintit dintr-odată, cuibărit acum în mintea mea în pofida

vacarmului din jur, şi chiar dacă memoria împrospătă din el doar frânturi, „însă niciun cuvânt din toate acestea să nu pomeneşti, te rog, când alţii îţi vor cere să le spui povestea mea". Nădăjduiam să nu văd nimic care să nu-mi placă, să nu descopăr lucruri pe care alţii să-mi ceară să le spun şi să le audă de la mine; nădăjduiam să nu găsesc nimic pe care să pot sau să fiu nevoit să-l povestesc pe urmă.

Mai era o femeie, alta decât cea dinainte, care aştepta să intre în aglomerata toaletă rezervată lor şi nu ştiu dacă şi travestiţilor (văzusem pe acolo o pereche, nu ştiu unde sunt trimişi în locurile publice). Am trecut pe lângă ea cu atâta grabă şi hotărâre, încât mi-am putut da seama de încălcarea regulilor pe care o săvârşisem abia când prima uşă se închidea în spatele meu. „*Hey*, *you*", am reuşit să aud că încerca să exclame, însă prea târziu şi fără convingere, cel de-al doilea cuvânt fiind aproape avortat, de parcă şi-ar fi descărcat bateriile — prin urmare n-a fost o exclamaţie —, n-avea să vină după mine, nu ea. Mi-am umflat pieptul, am tras o gură de aer, mi-am îndreptat spatele şi am deschis aceeaşi uşă cu aceeaşi dezinvoltură (interpretam rolul unui neruşinat), cea care dădea în salonul de toaletă, viziunea bruscă a unei grămezi de femei în faţa oglinzilor ori în apropierea lor, aşteptându-şi rândul sau profitând de o frântură de oglindă între două capete ce-şi potriveau coafura pentru a se aranja de la distanţă, s-a făcut o semităcere, s-a produs o mişcare a feţelor întoarse în direcţia mea, am distins câţiva ochi surprinşi, amuzaţi, speriaţi şi chiar apreciativi. Am şoptit de câteva ori cu siguranţă absurdul cuvânt „Securitate" şi de fiecare dată îmi ridicam mâna sau arătam spre reverul hainei de parcă aş fi avut prinsă o insignă pe care de fapt nu o aveam: dar e totuna, contează gestul sau semnalul, chiar dacă nu e nimic de semnalat, ca atunci când arătăm cu degetul spre cer şi toată lumea se uită în sus spre azur şi spre nori, la fel de pustii şi liniştite ca în clipa anterioară; nici măcar nu ştiam dacă repetatul cuvânt „*Security*" era de fapt plauzibil în engleză sau era o prostie şi mai mare decât în spaniolă, dacă asta ar fi spus un poliţist sau un detectiv britanic în urmărirea cuiva într-o misiune de percheziţie urgentă.

Mi-am plimbat privirea iute, chipuri în general plăcute, dacă Rafita şi doamna Manoia se vârâseră acolo erau nişte nesăbuiţi, dacă nu chiar nişte imbecili (bine, el era cu totul, însă şi aşa nu era lesne de crezut: să se bage într-o toaletă înţesată, având în apropiere şi goală toaleta pentru handicapaţi); dar de vreme ce eram înăuntru trebuia să mă asigur, aşa că m-am apropiat de cabine cu pas hotărât de inspector ori de zbir (să îndeplineşti ordine, să faci ceva din însărcinarea altcuiva şi nu din interes ori iniţiativă proprie, asta te ajută şi te scuteşte de răspunderi, să prestezi servicii, îţi dă o dezinvoltură şi o desconsiderare, chiar o anumită cruzime); erau opt, toate ocupate,

cum era de prevăzut după coada permanentă de afară. Am aruncat o privire panoramică sub uşiţele şchioape, două perechi de pantaloni suflecaţi şi şase fuste, ori mai curând nu — fustele erau ridicate şi nu se vedeau — şi şase perechi de picioare cu ciorapi şi chiloţi căzuţi, era şi un slip, iar una dintre femei nu avea ciorapi, lucrul rar în Anglia, chiar vara, o fi o străină, desigur. „Ce agasare de fiecare dată", mi-am spus; „ce complicaţie, pentru noi e mai comod"), niciun ocupant în poziţie neregulată, vreau să spun nicio pereche de picioare, toate păreau să se încadreze în limitele normalităţii, în sfârşit, potrivit aşteptărilor şi obişnuinţei. O clipă doar, cât ai clipi din ochi, cel mult două, n-am putut evita să-mi aduc aminte de imaginea închipuită a unei poveşti pe care mi-o spunea mama când eram copil: una din cele şapte încercări prin care trebuia să treacă eroul pentru a-şi răscumpăra iubita — ţărancă sau prinţesă răpită, închisă într-un castel, nu mai ştiu — consta în recunoaşterea ei tocmai după picioare, restul trupului şi faţa erau ascunse în spatele unei lungi draperii trase ori după o uşă de asemenea trunchiată, la fel ca trupurile şi feţele altor şase sau treisprezece sau douăzeci de fete aşezate la rând, un şir de recunoaştere ca acelea de la comisariate, numai că aveau scop eliberator, nu acuzator, şi nimic mai mult decât picioarele, nu în poziţia aşezat ca la toaletă, ci ridicat, eroul putea să vadă numai şase, treisprezece sau douăzeci de perechi de pulpe şi coapse, trebuia să ghicească îndată care aparţineau ciobăniţei ori domniţei lui; dacă nu mă înşel, exista un şiretlic sau un amănunt — nu o cicatrice, lucru prea sărac până şi pentru închipuirea unui copil — care-i îngăduia să nimerească şi să treacă peste încercare, chiar dacă doar pentru a înfrunta alta şi mai grea. Nu mai trăia mama ca s-o întreb care era cheia de recunoaştere şi cu siguranţă tata nu-şi aducea aminte de povestea asta, poate că el n-o auzise niciodată şi nici nu-i ceruse să i-o spună, nefiind copil, ci soţ, poate sora mea ori cele două surori ale mele, totuşi era puţin probabil, eu aveam în general o memorie mai bună pentru întâmplările din copilăria noastră, iar dacă a mea nu-mi venea în ajutor… „N-o să ştiu niciodată, dar n-are prea mare importanţă, cei mai mulţi oameni nu-şi dau seama că nu contează deloc să nu ştim totul, chiar şi aşa ştim întotdeauna prea mult, până-ntr-atâta încât uităm o mare parte cu voie sau fără voie, în orice caz fără să ne pese şi fără să ne plângem, chiar dacă atunci când ne dăm seama de asta la un moment dat ne costă lacrimi şi sudoare şi curaj şi sânge…

Aveam în faţa ochilor şirul acela, dar nu mi s-a părut că ar fi fost al Flaviei vreunul dintre cele şaisprezece picioare, mai tinere, aproape toate cu pantofi eleganţi — am apreciat asta: ieşiseră la o petrecere —, mi-au atras atenţia pantofii şic şi cu toc înalt ai femeii care nu purta

ciorapi ori şi-i scosese înainte de a lua loc, de asemenea îşi scosese chiloţii — nu-i atârna nimic de glezne, erau dezgolite desigur că a fost o ocheadă foarte scurtă, femeile din zona oglinzilor nu protestau, nu se grăbeau s-o şteargă de acolo, observam mai curând expectativă şi curiozitate în spatele meu decât indignare ori alarmă, guvernanţii noştri zeloşi au băgat atâta spaimă în sufletul oamenilor, încât aceştia au devenit în scurt timp docili, mai ales faţă de cineva care flutură înspăimântătorul şi impunătorul cuvânt ce justifică totul, „Securitate. Securitate": până şi abuzurile ironice şi umilinţele ce se prefac că nu sunt, nu ştiu: cele funcţionale.

Poate că nu m-am gândit atunci, ci mai târziu, mult mai târziu, când m-am culcat în sfârşit în seara aceea, ori se făcuse dimineaţă, dar germenele acestor gânduri s-a născut cu siguranţă atunci, în această situaţie de la toaleta pentru doamne atât de presantă şi absurdă, uneori le concepem ca pe nişte fulgere şi le amânăm fiindcă în prima clipă ne-ar orbi dacă le-am privi, pentru ca pe urmă să le recuperăm şi să le dezvoltăm pe îndelete şi cu falsă linişte; şi totuşi se poate spune că scăpărarea fulgerului este chiar gândul, concentrat şi pe jumătate ignorat (ori poate e preştiinţa unei prezenţe). „Eu aş fi recunoscut picioarele Luisei dintre şaisprezece, douăzeci şi unu, chiar dacă e mult timp de când nu le-am văzut, şi parcă mi se şterg din minte, uneori parcă încep chiar să se confunde cu alte prezenţe, care şi ele sunt trecătoare şi vor fi uitate", mi-am spus. „Pesemne că aş putea deosebi şi picioarele lui Clare Bayes, fosta mea iubită de la Oxford, dar pe acestea nu le-am mai văzut de foarte mult timp şi s-ar putea să se fi schimbat, să aibă cicatrice ori să se fi umflat, ori s-ar putea să fi rămas şchioapă ca Alan Marriott sau chiar să fi pierdut un picior, aşa cum avea doar trei picioare căţelul căruia ţiganca Jane nu i-l tăiase pe al patrulea — trebuie să-mi aduc aminte de asta mereu, că n-a fost ea, fiindcă în adâncul memoriei ceva mă îmboldeşte să cred nezdruncinat şi gândul ăsta nu mă slăbeşte nicio clipă, mi-a rămas mai vie în amintire ipoteza, povestea născocită cu groaznica ei încâlceală de idei şi perechea ei înspăimântătoare, decât povestea adevărată, cu staţia de tren şi suporterii beţi de la Oxford United —, florăreasa tinerică de pe timpul lui Clare Bayes îmi făcea vizite cu sacoşa plină de cumpărături bizare, frânturile de veşnicie cerute ori timpul său expansiv impus şi cu o doză de utilitarism, acum pot să mi-o spun fără să mă doară cuvintele, nici faptele, asta s-a petrecut în altă ţară, cât despre fată cine mai ştie ceva, cine a ştiut vreodată (însă ţara e din nou asta), un accident de automobil e de ajuns şi i se poate întâmpla oricui, pe urmă vine amputarea şi atunci ar trebui să meargă la toaleta spaţioasă şi pustie. Dar e greu să ţi-o închipui pe Claire Bayes fără un picior, fiindcă erau atât de splendide amândouă, cu pantofi italieneşti sau desculţă, în interioarele private se descălţa întotdeauna, zvârlea din

picioare şi pantofii zburau prin aer şi pe urmă trebuia să-i caute peste tot", mi-am spus în faţa cabinelor închise cu cele opt perechi de pantofi strălucitori ce se zăreau pe sub uşiţe, şi de asemenea înainte de-a adormi, după ce m-am trântit în pat cu toată nemulţumirea adunată peste zi, a trebuit să recuperez scena de la toaleta pentru doamne şi să-mi reamintesc povestea învăluită în ceaţă pe care mi-o spunea mama pentru a-mi alunga din minte tot ce se întâmplase pe urmă şi să-mi iau o greutate de pe suflet. Ba chiar am reuşit să socotesc puţin după aceea, agăţându-mă de un firicel de conştiinţă trează: „N-aş recunoaşte în schimb picioarele domnişoarei Pérez Nuix, nu încă, dacă acest cuvânt are vreun înţeles sau vreo noimă, «încă»".

Ce-am spus atunci a fost inutil, era limpede că dispăruţii nu se aflau nici acolo şi trebuia să mă grăbesc să-i caut în altă parte, continuam să cred că nu ieşiseră din local, dar nu puteam risca să-l supăr pe Tupra şi cu atât mai puţin pe Manoia, „Nu pierde vremea şi nu-i da răgaz", asta fusese recomandarea sau instrucţiunea, iar porunca fusese „Ad-o aici". Eu însă zăbovisem puţin, foarte puţin. Presupun că acea privelişte cu cele opt uşi şi şaisprezece picioare a fost o ispită prea puternică pentru a putea să trec mai departe după ce descoperisem, fără să-mi opresc privirea amplă măcar câteva clipe, pentru a o înregistra şi reţine cel puţin, aşa cum încerci să ţii minte un număr de telefon important sau să înveţi câteva versuri („E ciudat să nu-ţi urmezi dorinţa cu-nfocare. E ciudat să vezi ce ne privea cândva direct de parcă ar pluti departe în văzduh. Ce grea este povara de-a fi mort…" Ori acestea, bunăoară: „*And indeed there will be time to wonder, «Do I dare?» and, «Do I dare?». Time to turn back and descend the stair, with a bald spot in the middle of my hair…*", iar puţin mai târziu vine întrebarea pe care nimeni nu şi-o pune înainte de face ceva ori de a spune ceva: „*Do I dare disturb the universe*?", fiindcă toată lumea îndrăzneşte s-o facă, adică să tulbure universul şi să-l deranjeze cu limbi iuţi şi paşi mărunţi, „*So how should I presume*?"), pesemne că m-a atras prin reminiscenţa copilăriei — nu degeaba rămâne în sufletul nostru întreaga viaţă o imagine care n-a fost relatată şi pe care n-am văzut-o niciodată ori poate a intervenit un element prozaic deosebit de umori nedefinite, potrivit vocabularului folosit de Sir Peter Wheeler după ce eu elogiasem la Beryl parfumul neobişnuit şi foarte feminin şi pulpele splendide pe care şi le expusese privirilor spre exasperarea şi delirul blestematului de ataşat ce o ştersese acum cu femeia care fusese încredinţată în seara aceea grijii mele neglijente.

Aşa că am spus fără rost, în parte dintr-un viciu mărunt şi scuzabil şi în parte dintr-o irezistibilă dorinţă de a improviza o glumă, ridicând glasul de parcă aş fi fost vreo autoritate în domeniul poliţienesc, birocratic sau laic şi adresându-mă celor opt utilizatoare ale cabinelor, picioarele lor aveau ceva de compoziţie coreografică, de pauză

momentană în mijlocul unui dans moderat, şi de îndată ce au auzit glasul meu bărbătesc am văzut incongruenta mişcare instinctivă şi simultană a şapte perechi de picioare ce s-au împreunat ori s-au închis, vreau să spun fiecare separat, singurele care nu şi-au schimbat poziţia au fost picioarele goale şi cu gleznele despovărate de orice lenjerie intimă, era desigur străină şi poate compatrioată de-a mea, depilarea era perfectă. Se simţea un uşor parfum deosebit de umori nedefinite în acel spaţiu (nu, nu era de urină, ciudat, din fericire), fără îndoială feminin şi pentru mine neobişnuit, amestecat cu parfumul de colonie şi cu alte diferite parfumuri ale femeilor, adesea mai îngrijite decât bărbaţii, chiar dacă nu întotdeauna (iar atunci sunt mai puturoase şi mai murdare decât agenta de la SMERSH, Rosa Klebb, bine cel puţin că era fictivă şi astfel bietul Nin n-ar fi putut s-o aibă drept amantă), şi ansamblul nu-mi era deloc dezagreabil. Aşa că am spus următoarele cuvinte, fără niciun folos pentru scopurile mele, recunosc că a fost în joacă, şi doar pentru plăcerea mea:

— Îmi cer iertare că am dat buzna, dragile mele doamne — să le numesc din prima clipă „*my dear ladies*" mi s-a părut că avea darul să le liniştească, după spaima inevitabilă —, dar căutăm un hoţ foarte periculos ca să-l arestăm. — „*A very skillful pickpocket*", asta a fost năzbâtia pe care am spus-o, de altfel mi s-a părut învechită de îndată ce am pronunţat-o, ca o formulă din anii '30 ori chiar din Dickens (un *pickpocket*), însă dacă aş fi pomenit de un maniac ori de un terorist aş fi stârnit panică şi poate că femeile s-ar fi îmbulzit spre ieşire, fără a-şi ridica ciorapii sau pantalonii cum se cuvine şi pătându-se cu câteva picături, nu voiam să le pun într-o situaţie umilitoare, nici să le fac să se ruşineze în faţa unor martori, chiar dacă n-am fi fost decât eu şi ele –. Presupun că nu-i aşa, am adăugat cu toată precauţia şi neutralitatea de care eram în stare, încercând să imit filmele din care avem atâta de învăţat, bineînţeles, dacă suntem dispuşi s-o facem, dar vă rog să-mi confirmaţi că într-adevăr nu-i niciun bărbat ascuns înăuntru, în cabine. Vedeţi, de aici se văd două perechi de pantaloni şi nu toate picioarele sunt…

— N-am continuat, mă tem că urma să spun ceva de genul „incerte".

— Dacă aţi avea amabilitatea să-mi răspundeţi una câte una, v-aş fi extrem de recunoscător şi aş pleca imediat.

Îmi închipui că un adevărat poliţist ar fi aşteptat până ce ar fi ieşit, pentru a se convinge, însă bineînţeles eu nu umblam după niciun *pickpocket*. Am auzit un râs involuntar ori două râsete în spatele meu, în zona oglinzilor, majoritatea femeilor văd mai uşor hazul lucrurilor care pot fi nostime, mai ales dacă ştii să le priveşti cu bună dispoziţie ori ca şi cum ar fi trecut şi poţi să le povesteşti fără consecinţe grave (dacă povesteşti doar ce s-a întâmplat, fără înfloriturі care uneori îngroaşă gluma). După câteva clipe de probabilă descumpănire,

femeile au răspuns pe rând de dincolo de uşile cabinelor, cu glasuri mai mult sau mai puţin supuse, în afară de una care părea iritată; dar dacă lumea s-a obişnuit să fie percheziţionată de bunăvoie în orice aeroport sau instituţie publică şi dacă se descalţă ba chiar se şi dezbracă ascultătoare la ordinul vameşului încruntat, nu-i de mirare că admite şicanări şi întreruperi şi întrebări nelalocul lor chiar în timpul ocupaţiilor intime. „Nu", „Sigur că nu", „Eşti nebun? Valea", „Aici nu-i nimeni, domnule", au fost răspunsurile, şi numai unul s-a abătut de la simplele negaţii: femeia căreia nu i se vedeau ciorapii şi chiloţii, cea care nu-şi împreunase picioarele când a auzit glasul meu de bărbat, a deschis binişor uşa cu un uşor scârţâit şi mi-a răspuns privindu-mă, fără să se ridice:

— *You come and see.*

— Asta a spus, „Vino şi dumneata să vezi". Sau „Vino şi tu să vezi", deşi în engleză nu se deosebesc cele două adresări, probabil că în mintea ei a fost cea de-a doua. Fraza era prea scurtă şi lipsită de inflexiuni ca să pot detecta un accent, poate sunetul *k* din „*come*" n-a fost aspirat şi a fost prin urmare străin Angliei şi Commonwealth-ului şi celorlalte foste colonii, dar n-am avut destul timp să-mi dau seama, nu-mi ardea de precizii fonetice, am fost tulburat de ceea ce vedeam, de aceea totul s-a petrecut repede, aproape cât s-au auzit cuvintele ei, chiar eu am trântit uşa valvârtej, nu însă atât de înfrigurat cum am deschis în dimineaţa aceea uşa de la biroul domnişoarei Pérez Nuix şi al lui Mulryan ca s-o găsesc pe ea ştergându-şi sânii goi, nu prea repede, nu cu grabă, mai curând semăna cu felul în care am închis uşa de la biroul colegei mele câteva secunde după aceea, dintr-o singură mişcare hotărâtă, dar privind şi chiar reţinând imaginea, a ţinut douăsprezece secunde pe care le-am numărat în amintire, scena de la toaleta pentru doamne n-a ajuns nici măcar la atât, cred, am împins uşa cât am putut de repede şi am bolborosit, desigur nu cu glas tare, ci numai în gând: „*I can see well enough, thank you very much indeed*, şi aşa era, vedeam prea bine că stătea acolo singură şi aşezată, nu era dintre fandositele care evită să se aşeze ca lumea şi urinează de sus — de la o distanţă mică, însă în aer —, în locurile publice strâmbă din nas de scârbă la asemenea atingere, neştiind cine s-a aşezat înaintea lor, căci sunt pe lume fel de fel de oameni nespălaţi, vagabonzi şi murdari şi cu cine ştie ce boli, în orice loc, oricât ar fi de select, oriunde există riscuri de molipsire dacă te aşezi după vreun soios. Femeia aceea nu era prevăzătoare, mai ales ţinând seama că nu folosea lenjerie intimă: nu rămăsese cu chiloţii în vine, ci nu purta deloc, asta mi-am dat seama sau am descoperit când m-am aflat în faţa ei, pulpele erau la fel de goale ca şi gleznele, fusta strâmtă ridicată sus de tot, până la zona inghinală şi la coapse şi boţită prin urmare (ce-i drept nu făcuse multe cute, mai mult ca sigur era o fustă

scurtă, o fustă strâmtă, albă, pantofii cu toc fin, dar bine prins în talpă erau tot albi, de vară, stil anii ’50, decada celui mai mare bun-gust feminin, foarte frumoşi, deşi neobişnuiţi la Londra şi în afara sezonului în care ar fi fost potriviţi, aşa cum era fusta i-am văzut umflătura sau pata galbenă nesprijinită de nimic, o bluză cu decolteu rotunjit şi mâneci abia închipuite — mâneci ca nişte cioturi pe partea de dinafară, ce acopereau umerii şi puţin din subsuoară pe partea dinăuntru, după câte îmi puteam da seama şi nişte pulpe tulburătoare, tari, puternice şi dezgolite cu totul, nu groase, ci compacte şi dense, ca şi cum carnea ar fi umplut întreaga suprafaţă până într-acolo încât pielea parcă stătea gata să se crape, fără pic de grăsime de prisos, dar în acelaşi timp fără a lăsa să se încreţească niciun milimetru din pielea întinsă până la refuz, ca o învelitoare prea strâmtă, se îngroşau perfect în drumul lor suitor către şolduri şi vintre şi către piscul întunecat ce mi s-a arătat (l-am zărit, cred că l-am văzut), mi s-au părut şolduri vag central-americane ori parcă te duceau cu gândul tot la anii ’50, în care şi-au făcut apariţia formele foarte curbe ori poate că pletele cârlionţate şi cerceii enormi — erau mai curând nişte cercuri cu o circumferinţă largă şi dădeau un aer tropical care nu era neapărat autentic — în pofida culorii aurii a goliciunii ei, deloc britanică, nici din Commonwealth, aproape în întregimea sa —, ar fi putut fi vorba de o simplă opţiune, de o deghizare aleasă pentru o noapte de eternă discotecă, aşa cum De la Garza credea că s-a îmbrăcat în costum de rapper negru şi până la urmă nu făcea decât să aducă a toreador ucronic sau muţunache absurd din stampele lui Goya.

Privirea mea a fost fugară, dar nu pierdută, n-a fost o privire englezească, nici din epoca noastră, aşa cum a fost în aparenţă în faţa domnişoarei Pérez Nuix înfăşurată cu prosopul, care era goală de la brâu în sus, iar fata de acum — pentru mine era tânără, să fi avut vreo treizeci şi cinci de ani, după socoteala mea — era goală de la brâu în jos, am avut senzaţia momentan că rezolv un puzzle, dar cu o îmbinare oarecum cubistă, ca şi cum s-ar fi completat una pe cealaltă fără să fie într-o armonie perfectă (erau atât de deosebite!), şi de altfel s-ar fi completat doar în jumătăţile lor goale, nu în cele acoperite. Aşa că privirea mea n-a ţinut decât o fracţiune de secundă, dar în timpul acestei fracţiuni de secundă s-a prelins asupra ei, nu m-am prefăcut că ea era în picioare şi cu fusta trasă şi că nu mi-aş fi dat seama prin urmare dacă avea sau nu ceva pe dedesubt. M-a privit la rândul ei, când mi-a spus ce mi-a spus. Nu pe un ton provocator, nici cochet, nici deşucheat, fireşte, nu cu reproş, nici cu sarcasm, ci cu o expresie glumeaţă şi bineînţeles fără pic de pudoare, de parcă nu i-ar fi păsat să fie văzută în poziţia aceea nu tocmai graţioasă dacă putea în schimb să facă o glumă, să mă descumpănească şi să mă tulbure (asta pe deasupra, nu era uşor să prevadă situaţia fără să-mi cunoască măcar

înfăţişarea, s-ar fi putut să fiu un îndrăzneţ şi să mă dau la ea), pesemne că a prins de îndată partea comică şi stupidă a explicaţiei sau întrebării mele, adresată în acelaşi timp către nu mai puţin de opt femei adăpostite sau ascunse, fără îndoială cu o tresărire de surprindere şi-au întrerupt treaba, eram sigur că în clipa când a răsunat glasul meu n-a mai căzut nicio picătură în cele opt bazine, o retenţie colectivă reflexă, o obturaţie, o pâlpâire, un singur muşchi represiv contractat, iar de la asta, din fericire, nu s-ar fi putut sustrage nici femeia care suportase imperturbabilă, cu picioarele pe jumătate desfăcute în prima clipă şi în următoarele — una, două, trei, patru şi cinci, atâta ţinuseră scârţâitul uşii de la cabină şi cuvintele ei provocatoare, „Vino şi tu să vezi” —, şi de asemenea în cele care au venit după aceea — cinci, şase, şapte, opt; şi nouă; ori zece, atâta ţinuseră pesemne buimăceala mea, memorizarea fotografică a imaginii, răspunsul meu îndatorat şi mişcarea hotărâtă cu care am închis uşa; şi în aceste zece secunde am avut totuşi timp să văd lucrul cel mai tulburător din toate, o picătură de sânge căzută pe podeaua cabinei, ori mai exact erau două, însă cealaltă, mai mică, lăsa o pată ca un bob de linte pe pantoful stâng, n-ar fi fost grav, păreau de lac, deşi erau albi, atât erau de lucioşi şi făţuiţi, ori de porţelan, ar fi fost foarte simplu să şteargă acea pată micuţă de pe o suprafaţă atât de netedă şi lustruită, dacă ar fi băgat-o de seamă.

M-am gândit îndată la ceea ce s-ar fi gândit aproape orice bărbat, de obicei nu ştim nimic despre menstruaţie — am văzut urma ei doar pe câte o pernă ori vreun cearşaf, eu cel puţin n-am ţinut să aflu mai multe —, până şi dacă poate sau nu să cadă o picătură pe jos ori chiar mai mult decât atât pe neaşteptate, în cazul când o femeie e în picioare, fără chiloţi pe dedesubt şi fără să aibă la îndemână tampoane, nici succedanee, vată, Kleenex, hârtie absorbantă sau poate sugativă ca de cerneală — nu, asta e de neconceput, idiotule, erau rigide şi de culoare roz, n-am mai văzut aşa ceva din copilărie, de pe vremea în care mama ne spunea povestea nu ştiam mai nimic despre astfel de lucruri, cu toate că fusesem căsătorit destul de mulţi ani, care păreau mai puţini acum, când căsătoria se destrămase, şi pot spune că niciodată n-o văzusem pe Luisa urinând la baie aşa cum o văzusem pe acea necunoscută, există lucruri pe care convieţuirea nu te face să le cunoşti niciodată, ori poate că e la mijloc educaţia, cel puţin educaţia de care am avut parte eu, de care a avut parte Luisa, aceasta impune limite naturale şi tacite încrederii, nu îngăduie niciodată relaxările şi te împiedică să ajungi cu timpul un martor indiferent şi delăsător al unor lucruri pe care nu se cuvine să le dezvălui.

La fel i s-a întâmplat şi lui Comendador, vechiul meu prieten din liceu, care o luase apoi pe un drum greşit, şi el se gândise la menstruaţie când a văzut sângele acelei fete, pe scândura duşumelei şi

pe cearşafuri şi pe cămaşa ei, iubita de ocazie a lui Cuesta, traficantul, pe care a crezut-o moartă după ce s-a clătinat, s-a izbit tare de perete şi s-a lovit la frunte, răsunase a trosnitură ca de lemn despicat şi a descoperit imediat o tăietură când a rămas inconştientă şi pentru el defunctă. Iar mai târziu se îndoise că a văzut ceva, ba chiar a admis posibilitatea să i se fi părut că e sânge, ceea ce nu era poate decât coniac sau vin sau chiar o fibră întunecată din lemnul parchetului. Eu aveam acum un necaz sau o problemă în faşă din pricina unui individ de aceeaşi teapă cu Comendador, mi se părea că e chiar el în unele momente, se numea Incompara, în aceste două nume era de altfel ceva care mă făcea să trec pe nesimţite de la unul la celălalt, sau poate că în mintea mea, ascultând de simţul meu particular al limbii, se asociau: Incompara, Comendador; Comendador, Incompara, nu ştiu, de parcă ar fi fost de acelaşi calibru ori echivalente, recomandabile amândouă şi comparabile (ca să iasă în lume cu aplomb şi brio, călcând apăsat şi de aceea recomandabile).

Dar deodată mi-a venit în minte ca o rafală cealaltă pată de sânge, cea pe care o văzusem cu ochii mei, pata de pe scara din casa lui Wheeler, pe care o curăţasem conştiincios în toiul nopţii petrecute acolo, de fapt în zorii zilei de duminică, dar pentru mine în noaptea de sâmbătă, dat fiind că ziua se prelungise la nesfârşit printre cărţi şi încă nu mă culcasem, m-am dus la culcare atât de târziu sau de devreme încât am presimţit revărsatul zorilor, liniştit şi legănat de susurul râului. Tot nu ştiam al cui era sau de unde ieşise sângele acela, a doua zi îi întrebasem în sfârşit pe Peter şi pe doamna Berry în timpul mesei, fără succes: răspunsul lor a fost atât de decepţionant, încât am început să mă îndoiesc de existenţa acelei picături mari, a cărei urmă în formă de cerc nu putusem s-o şterg în timpul nopţii, atât era de încăpăţânată să nu dispară şi să nu se şteargă (şi această incertitudine viitoare o prevăzusem mai demult până la un punct: de ceea ce încetează şi nu dăinuie te poţi îndoi întotdeauna, pe urmă de toate, fiindcă nimic nu dăinuie la nesfârşit ori doar aştrii şi anotimpurile, iar eu vreau să spun: nimic omenesc); aşa că mi s-a întâmplat întru câtva acelaşi lucru ce i se întâmplase cândva lui Comendador, care s-a îndoit de realitatea acelor câtorva pete pe care, cuprins de panică, le văzuse pe parchet. Dar eu nu eram cuprins de panică atunci când am descoperit pata pe primul palier al scării lui Wheeler, chiar dacă băusem, ce-i drept, şi eram cam încordat din pricina discuţiilor interminabile şi a nesomnului după un şir lung de lecturi nocturne, împletite cu depănarea amintirilor despre tatăl meu, mai mult ale lui decât ale mele: „colaborator constant al ziarului moscovit *Pravda*; om de legătură, însoţitor voluntar, interpret şi ghid în Spania al banditului decan de Canterbury; cunoscător al întregii reţele de propagandă roşie din toată perioada conflictului”; de toate acestea fusese acuzat,

afirmaţii făcute de cel mai bun prieten al său, al cărui chip el nu s-a priceput să-l ghicească, chipul de mâine, care se arăta încă de astăzi. Însă acum erau şi amintirile mele, uneori avem amintiri numai din auzite, ori moştenite. Ca picioarele prinţesei din povestea mea, între alte şase ori treisprezece ori douăzeci de perechi.

Trebuia să ies până la urmă din toaleta aceea nenorocită şi plină în care n-aveam ce căuta, afară se strângea pesemne lumea la coadă, stătusem acolo câteva minute în care nu intrase şi nu ieşise nimeni, femeile dinăuntru se amuzau, cele din spatele meu, din zona oglinzilor, majoritatea râdeau în hohote după ce ascultaseră schimbul de cuvinte pe care-l avusesem cu caraibiana din cabină — cubaneză, portoricană, nicaraguană, ori mai din sud, columbiană sau venezueleană, ba chiar braziliană; ori spanioloaică, şi asta era cu putinţă.

Nu m-am putut stăpâni să-i atrag atenţia, fiind vorba de o fată cu pulpe atât de puternice încât chiar din clipa aceea mi-am dat seama că aveau să-mi revină în faţa ochilor mai târziu, în ziua aceea sau în alte zile sau nopţi. Avea nişte ochi foarte migdalaţi, asta mi-a dat timp să văd, nu culoarea, ci aripioarele nasului cam late, ori erau nişte fose nazale prea pronunţate ori amândouă deodată, mi-a lăsat impresia uneia dintre acele frumuseţi cu aerul cuceritor al unui farmec involuntar, sunt o mulţime astăzi în toate rasele, poate că e unul dintre modelele de nas cele mai solicitate de cei care-şi fac operaţie, aproape nimeni nu e mulţumit de toate trăsăturile sale faciale. Aşa că i-am spus de dincolo de uşa ce se închisese din nou, de fapt cu mâna stângă sprijinind-o încă să nu se deschidă iarăşi singură (zăvorul era pe partea ei, pe dinăuntru, şi nu auzisem vreun zgomot că l-ar fi tras din nou), ori să-i vină ei poftă să mi-o deschidă, cine ştie:

— Aveţi o pată roşie pe unul dintre pantofii atât de albi, doamnă. Poate că nu v-aţi dat seama.

Ar fi putut să-mi răspundă că nu e deloc grav şi nu e treaba mea, pe acelaşi ton ca Wheeler (ori pe unul chiar mai dur), când i-am atras atenţia că avea şosetele lăsate în noaptea aceea de sâmbătă, cu puţin înainte de a se întoarce şi de a urca pe treptele primului palier al scării, pentru a se retrage în sfârşit. Dar femeia s-a mărginit să răspundă „*Thank you*”, şi nici de data asta n-am putut băga de seamă vreun accent deosebit. „O pată roşie”, am spus. N-am îndrăznit să spun „de sânge”. Chiar dacă era sigur că picătura aceea şi cea de pe duşumea erau de sânge, de curând vărsat, de curând căzut.

Am ieşit de acolo la fel de hotărât cum intrasem, murmurând: „*No luck*. *No luck*”, „N-am avut noroc”, de parcă mi-aş fi dat o explicaţie mie însumi ori mi-aş fi cerut scuze, nici măcar nu m-am uitat la femeile dinăuntru, nici la cele de afară, când am trecut pe lângă ele

(acestea erau din nou trei sau patru), trebuia s-o găsesc pe Flavia şi s-o aduc înapoi la masa unde era soţul ei, nu pentru că nu mi-ar fi stat capul la asta ori că aş fi pierdut din vedere sarcina pe care o primisem, dar câteva lucruri mi se amestecaseră acum în minte cu ea, versuri şi imagini şi amintiri moştenite, pe lângă o poveste, niciuna dintre ele nu mă punea pe jar, fiindcă nu era presantă, dar toate îmi dădeau târcoale, parcă aşteptând să fie culese mai târziu de gândirea leneşă — adică, cea mai activă — la sfârşitul zilei, când aveam să mă duc la culcare.

Cântecul din Laredo şi din Armagh mă urmărea stăruitor, în pofida muzicii de la discotecă dată la maximum, care a devenit din nou copleşitoare de cum am trecut de cele două uşi şi m-am trezit în sală, după o absenţă scurtă şi cu mai multă înghesuială, localul se pregătea să atingă apogeul. Dacă însă reapare o melodie cunoscută, un şlagăr vechi, şi suntem înţepeniţi locului, nu-i chip s-o alungăm fără să recurgem la ceva extern şi de altă natură (poate o sperietură, ca atunci când vrei să scapi de sughiţ), «*And when Sergeant Death's cold arms shall embrace me*" asta era din versiunea irlandeză din Armagh, „Şi când mă vor cuprinde braţele reci ale Sergentului Moarte", în engleză stăruie încă ideea de moarte ca o figură sau fiinţă masculină, chiar dacă substantivele comune sunt lipsite de gen gramatical, cu excepţia substantivului „vapor" — aşa cred —, însă nu întotdeauna a fost aşa ori nu pentru toţi şi nu încape îndoială că în germană moartea e de gen masculin şi că e reprezentată ca un bărbat, aşa se întâmplă în tratarea temei clasice a Morţii şi a Domniţei, reluată de atâtea ori în pictură sau în gravuri, unde moartea e un cavaler cu coif, armură şi lance, ori poate e înfăţişată cu spadă sau cu amândouă armele, a fost numită *Sir Death* în mai multe opere medievale englezeşti şi a fost văzută de asemenea travestită în medic cu halat alb în câteva desene din epoca nazistă, pândindu-le cu lanterna la frunte îndeosebi pe fetele pe jumătate dezbrăcate ca domnişoara Pérez Nuix în ziua aceea şi femeia cu fusta ridicată din cabina de toaletă pentru doamne din seara aceea, aidoma înaintaşilor săi duri din Evul Mediu şi Renaştere, care urmăreau domniţele prin păduri şi pe câmpii, le sfâşiau veşmintele în fuga lor zadarnică sărmanelor fete disperate, potrivit închipuirii de care dădeau dovadă stampele. În timp ce pentru noi, latinii, cu cuvintele noastre cu gen aproape obligatoriu, e vorba despre o fiinţă feminină şi pe deasupra bătrână, baba aceea cocârjată cu coasa din atâtea tablouri şi atâtea texte, şi poate de aceea victimele ei sunt bărbaţi mai des decât fiinţe de acelaşi sex cu ea, chiar dacă ne vizitează sau ne vânează pe toţi ori ne urmăreşte literalmente cu unealta ei rustică, pe bună dreptate o bătrână, a început să lucreze fără odihnă de multă vreme şi nu s-a oprit nicio clipă, zi şi noapte, de când şi-a făcut mâna cu acel mort necunoscut şi de demult care mai

aşteaptă şi acum să vină sfârşitul lumii şi să nu mai rămână nimeni pe pământ, pentru ca în sfârşit să fie judecat şi să-şi expună cazul, „când toate aceste picioare şi mâini şi capete secerate în bătălie or să se adune grămadă în ziua de apoi şi să strige toate deodată: «Am murit în cutare loc»". Şi tot pe bună dreptate în închipuirea germanică moartea e un bărbat viguros, un războinic viteaz şi puternic, deprins să curme firul vieţii oamenilor fără odihnă, un profesionist expert cu braţele sale reci de sergent disciplinat, fiindcă oricare altă fiinţă n-ar fi făcut faţă unei sarcini nesfârşite ca asta în acele vremuri depărtate şi multe veacuri mai târziu aceasta a fost problema conducătorilor nazişti, care au încercat să vadă cum ar putea face să înainteze mai repede şi cu mai puţine cheltuieli şi cu mai puţină osteneală în lucrarea lor de exterminare masivă, iar atunci au recurs la inteligenţa oamenilor în halate albe, la fizicieni, la chimişti şi la biologi, precum şi la medici cu lanternă pe frunte, nu-i uşor să omori, asta cere timp. Şi bineînţeles oboseşte, ba chiar extenuează.

„We *died at such a place*", acesta era citatul pe care mi-l oferise Wheeler în limba lui Shakespeare, şi era de presupus că în această Judecată de Apoi prevăzută de credinţa puternică de atunci, cu întreaga istorie a lumii povestită în acelaşi timp şi amănunţit de toţi cei care au alcătuit-o şi au susţinut-o, de la împăratul cel puternic ce a lăsat urme de neşters până la nou-născutul ce a ieşit din lut cu primul său plânset, fără a fi ajuns să-l străbată, nici măcar să pună piciorul în el şi n-a lăsat în amintirea celor vii chipul său pe deplin configurat, era de presupus că în această zi de pe urmă, cu tot spaţiul şi timpul său prefăcute într-un tărăboi şi o tevatură de nedescris, cum i-am sugerat eu lui Wheeler — poate ziua aceea aparţinea acum veşniciei şi nu mai ţinea de vremelnicie —, ar fi trebuit de asemenea să se întâlnească şi să se adune la un loc şi să se vadă din nou la faţă cei osândiţi cu osânditorii lor şi cei turnaţi cu turnătorii lor, cei prigoniţi cu prigonitorii lor, cei schingiuiţi cu schingiuitorii lor, cei schilodiţi cu schiloditorii lor, cei ucişi cu ucigaşii lor şi victimele cu călăii lor şi cei care i-au instigat ori le-au dat ordinul ce a fost îndeplinit, cu toţii în faţa Judecătorului care nu poate fi minţit (judecător blând sau mânios, neîndurător sau milostiv, cine poate şti). Şi ar fi trebuit să încerce să se pună în încurcătură unii pe alţii, strigându-şi fiecare dreptatea cauzei sale, iar prin aceasta nevinovăţia ori micşorarea vinovăţiei, la asta îl îndemnau pe Henric al V-lea (acum aflasem care era regele înfăţişat de Shakespeare) soldaţii aceia din tabără cu care se amestecase cu faţa acoperită şi incognito în zorii dinaintea bătăliei, după cum ne-a adus aminte Wheeler, pe când îşi luaseră cu toţii armele în mâini; şi unul dintre ei spusese: „O să dea seama regele la înfricoşătoarea Judecată de Apoi, dacă nu-i dreaptă cauza pentru care ne duce la război".

Aşa încât toţi morţii aceştia şi-ar adresa reciproc reproşuri, acuzaţii, învinuiri: „M-ai omorât, deşi eu nu ţi-am făcut nimic”. „Am murit pentru cauza ta şi pentru cuvintele tale uşuratice.” „M-ai sacrificat ca să distrugi pe altul care ţi-a fost duşman, despre mine nu ştiai nici măcar că exist, dar nu ţi-a păsat să-mi curmi firul vieţii, pentru tine n-am fost decât un număr după un bombardament ori nici măcar atât, o simplă unitate din acest număr ce a rămas închis cu şapte lacăte în arhivele noastre secrete.” „Mi-am luat singur viaţa, fiindcă n-am putut suporta povara morţilor pe care le-am provocat; credeţi-mă că m-au costat multe strădanii şi spaime şi remuşcări anticipate de nespus pentru daunele pe care le pricinuiam prin moartea mea; însă n-am fost în stare să-mi prelungesc zilele de viaţă ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic şi n-aş avea pe conştiinţă morţii aceia.” „Pe mine m-aţi împuşcat într-un şanţ de pe marginea unei şosele pe care n-o văzusem niciodată, chiar dacă nu putea fi departe, n-am făcut prea mult de la secţia de pe strada Fomento din care m-aţi scos noaptea şi în care m-aţi băgat dimineaţa, după ce m-aţi arestat pe stradă, pentru că purtam cravată, aţi spus, şi aveam un carnet al organizaţiei de tineret care nu vă plăcea, «Prea mulţi falangişti mişună pe-aici», aşa aţi spus, îmi făcusem carnet din prostie, luându-mă după fratele meu mai mare, care pe atunci stătea ascuns, eu împlinisem abia şaptesprezece ani şi nici măcar nu ştiam ce semnificaţie avea, nu m-aţi lăsat să vă explic cum stau lucrurile şi să mă întorc la benzile desenate care-mi plăceau la nebunie, eu nu aveam nimic de-a face cu politica”, ar spune unchiul meu Alfonso dacă s-ar întâlni din nou cu miliţienii uituci care l-au omorât: abia şi-ar aduce aminte de el, chiar mai puţin de prietena care era cu el şi care a avut aceeaşi soartă, un glonţ în tâmplă ori poate în ceafă, ori poate în ureche. „V-aţi înfuriat şi atunci am simţit o durere atât de profundă, cum nu v-aţi închipuit niciodată în toţi anii vieţii voastre, nici în anii morţii voastre în nesfârşita aşteptare a acestei ultime zile, mă acuzaţi în chip făţarnic, fiind pe deplin conştienţi de făţărnicia voastră absolută, şi-mi cereaţi să dau nume şi să mărturisesc trădări pe care nu le săvârşisem niciodată, ştiind foarte bine că nu puteam să fac aşa ceva”, avea să le spună Nin celor doi sau trei bărbaţi — vechi camarazi cu toţii: Orlov cu siguranţă, poate Bielov, poate Contreras — care-l interogau exasperaţi şi-l torturau în Alcalá de Henares şi, potrivit unei surse sumbre, l-au jupuit de viu. „M-aţi împuşcat cu gloanţe otrăvite şi pe deasupra nu le-aţi dat cu destulă otravă ca să mă omoare repede, aţi folosit toxina aceea botulinică pe care v-au adus-o din America şi care m-a măcinat pe dinăuntru şapte zile fără a izbuti să mă omoare, nici să pună capăt chinurilor şi furiei mele, dacă aţi fi fost ţintaşi mai buni nici n-ar fi fost nevoie să aşteptaţi să-şi facă efectul, iar eu aş fi fost scutit de lunga şi plictisitoarea perioadă în care m-am aflat între viaţă şi moarte”, le-ar

spune nazistul Heydrich luptătorilor din mişcarea de rezistenţă sau studenţilor cehi care au tras cu mitraliera în automobilul ce trecea prin Praga şi au aruncat cu grenade, îndrumaţi şi dotaţi de organizaţia engleză Special Operations Executive, celebra SOE, al cărei şef, Spooner, a pus la cale atentatul. „Da, aţi săvârşit o cumplită crimă frivolă, când n-aţi nimerit ţinta şi nu v-aţi asigurat că nazistul o să fie sfârtecat pe loc, fiindcă în fiecare noapte din perioada cât s-a aflat în agonie au fost ridicaţi câte o sută dintre ai noştri şi împuşcaţi, şi a fost o săptămână sângeroasă până la ultima lui suflare", le-ar spune acestor luptători din rezistenţă şi celor de la organizaţia SOE cei şapte sute de ostatici executaţi până când rezistenţa fizică şi mânia lui Heydrich au fost în sfârşit biruite de otrava cu efect întârziat. „Am murit pe 10 iunie 1942, la Lidice, n-aţi lăsat un singur om în viaţă din tot satul, ne-aţi ucis pe toţi fără să faceţi nicio deosebire de vârstă sau de sex, pe bărbaţi acolo pe loc, iar pe femei ne-aţi dus în lagărul din Ravensbrück, să murim încetul cu încetul, numai pentru că am avut ghinionul ca în satul în care trăiam să fie paraşutaţi agenţii ce au pus la cale moartea lentă a Ocrotitorului Reichului pe meleagurile noastre cotropite din Boemia şi Moravia, nu v-aţi mulţumit să ne urâţi crunt şi să-i pedepsiţi pe câţiva dintre noi pentru colaborarea lor probabilă, ce pierdere de timp pentru voi să anchetaţi ori să discerneţi ceva, adevărul e că uraţi leagănul şi glia vieţii noastre şi aţi pustiit-o ca s-o stăpâniţi şi să nu mai rămână nimeni în stare să-şi aducă aminte de ceva care încetase să existe", le-ar spune ocupanţilor nazişti cei o sută nouăzeci şi nouă de bărbaţi şi cele o sută optzeci şi patru de femei din satul acela ceh ce au suferit represaliile pentru sfârşitul de care a avut parte Heydrich, până la ultimul bătrân şi penultimul copil, căci s-au găsit trei socotiţi «susceptibili de germanizare» şi aşa au izbutit să se salveze, n-au fost obligaţi în schimb să salveze de la uitare nicio urmă a amintirii. „Tu m-ai ucis ca să nu mai pot scrie niciun vers la cei douăzeci şi nouă de ani ai mei, mi-ai retezat viaţa când eram la vârsta bărbăţiei, aşa mi-am spus în clipa când m-am prăbuşit pe masa stropită de vin ce s-a îmbibat cu sângele meu; însă am avut încredere în tine, ai fost mai iute, aş fi făcut acelaşi lucru ca tine, viaţa ta e la fel de valoroasă ca a mea atunci, chiar dacă tu n-ai fi scris nimic, şi altceva e faptul că alţi oameni care au venit mai târziu te-au detestat în chip egoist fiindcă mi-ai curmat creaţia artistică în plină înflorire şi i-ai lipsit de bucuria ei în toate desfăşurarea sa; însă eu, care sunt mortul tău, nu mă plâng şi n-am de ce să te învinovăţesc", i-ar spune dramaturgul şi poetul Marlowe lui Ingram Frizer, cel care l-a înjunghiat într-o tavernă din Deptford, dacă ăsta e numele lui definitiv, de-a lungul veacurilor necunoscut sau schimbător. „Tu ai făcut ca doi zbiri să mă cufunde cu capul în jos şi să mă înece într-un butoi cu vin oţetit, bietul de mine, bietul Clarence, ţinut de picioare,

care au rămas afară şi au continuat să se zbată ridicol până când plămânii mei s-au îmbătat criţă, trădat şi umilit şi ucis de neagra viclenie opacă a limbii tale neobosite şi diforme", i-ar spune George, duce de Clarence, regelui Angliei asasin, care a fost de asemenea rege al lui Shakespeare.

O, da, în această zi de apoi în care se adună laolaltă toate timpurile, poate suspendată şi nemişcată, vor răsuna iarăşi aceste fraze până vor stârni icnetele tuturor morţilor, inclusiv cei care au săvârşit asasinate (dar niciunul n-a socotit vreodată rezultatul întregii adunări, iar numărul se cunoaşte abia când lucrurile se încheie), şi chiar icnetele Judecătorului ce nu poate fi minţit, care ar putea fi ispitit să-şi uite făgăduinţa şi planurile şi să şteargă pentru totdeauna acea puturoasă adunare veşnică: „Am murit în cutare loc şi la data cutare şi în felul cutare, iar tu m-ai omorât ori m-ai pus pe traiectoria glonţului, bombei, grenadei sau torţei, a pietrei, a săgeţii, a spadei sau a lăncii, mi-ai ordonat să înfrunt atacul cu baionetă, tăişul hangerului, macetei sau securii, lovitura de cuţit, de măciucă, focul de muschetă, tu m-ai omorât ori ai fost pricina morţii mele. Lovi-te-ar trăsnetul şi vedea-ţi-aş pieptul sfâşiat de gheara morţii". Iar acuzaţii ar răspunde întotdeauna: „Am fost nevoit, îmi apăram credinţa, regele, patria, cultura, clasa, rasa; drapelul, legenda, limba, spaţiul; cinstea, familia, seiful, portofelul şi şosetele. Pe scurt, mi-a fost frică". (Era tot un vers, pe care l-am repetat mai târziu cu glas tare, când m-am dus la culcare: „*And in short, I was afraid*"*;* de mai multe ori, fiindcă în seara aceea mi-l aplicam mie şi-l subscriam: „*And in short, I was afraid*"*.)* Ori ar recurge la următoarea scuză: „A fost necesar şi astfel am evitat un rău mai mare, ori aşa credeam". Fiindcă în faţa acestui judecător sătul şi scârbit n-ar fi putut adăuga: „O, nu, eu nu voiam asta, ca în vălătucii răsuciţi ai visului, lucrurile astea ţin de viaţa mea teoretică ori pot fi puse în paranteză, în realitate nu contează, nu s-au petrecut decât pe jumătate şi fără consimţământul meu deplin: «Se respinge, e scos din cauză», ar spune Judecătorul văzând aşa ceva". Nu, n-ar putea să-l aducă în faţa acestui judecător care urmează să-l cerceteze acum, chiar şi aşa unii ar fi gata s-o facă: sunt inconfundabili, îi cunosc foarte bine. Întotdeauna sunt foarte mulţi.

Ce reconfortantă trebuia să fie această speranţă îndepărtată ori compensaţie amânată sau tărăgănată justiţie, această perspectivă, această viziune, această idee, pentru oamenii credinţei neclintite, veacuri de-a rândul, timp în care au prefigurat-o şi au cultivat-o, ca şi cum ar fi făcut parte din cunoaşterea comună tuturor, neştiutori de carte şi cărturari, bogaţi şi săraci, şi mai mult decât o făgăduinţă ori un *desideratum* ar fi fost aproape o preştiinţă. Ce idee alinătoare, mai ales pentru cei obijduiţi pentru totdeauna, pentru cei ce se socoteau osândiţi să sufere în timpul vieţii — întreaga lor viaţă de supunere

fără putinţă de scăpare — nedreptăţi şi abuzuri şi umilinţe nepedepsite, fără vreo reparaţie posibilă pentru jigniri, nici vreo posibilă pedeapsă pentru cei care i-au ofensat, mai puternici sau mai cruzi, ori doar mai hotărâţi decât ei. „Eu n-o să văd asta aici", îşi spuneau cei obijduiţi, muşcându-şi buza de jos ori limba până când simţeau durerea şi slăbeau muşcătura. „Nu în lumea asta atât de nedreaptă şi de îndărătnică, nu în ordinea sa inertă pe care n-o pot schimba şi care-mi aduce atâtea prejudicii, nu în această armonie dezechilibrată care-o guvernează şi care a şi început să-mi sape mormântul pentru a mă expulza curând; dar o s-o văd, în schimb, în lumea cealaltă, la sfârşitul timpului, când ne vom aduna cu toţii, poftiţi fără excepţie la marele dans al plânsetului şi bucuriei, şi îmi va face dreptate şi mă va răsplăti Judecătorul pe care nu-l putem minţi, fiindcă ştie prea bine ce s-a întâmplat, a umblat peste tot şi a văzut şi a auzit totul, până şi lucrurile cele mai mărunte şi neînsemnate în ansamblul lumii sau în cadrul unei singure existenţe; ceea ce mi s-a întâmplat astăzi, această jignire groaznică pe care eu cel dintâi o voi da uitării, dacă mai trăiesc câţiva ani şi nu se repetă, ori se repetă atât de des încât n-o să mai pot ţine socoteala şi-o să mă obişnuiesc cu ea pentru că n-o să mai fiu în stare cu timpul s-o iau drept o crimă, n-o s-o uite Judecătorul care-şi aduce aminte de toate, căci sunt înscrise în catastiful lui din care nu lipseşte nimic ori în necuprinsa arhivă a istoriei timpului, din ceasul dintâi până în ziua cea de pe urmă." Ce enormă mângâiere pentru singurătatea absolută să crezi că eram văzuţi şi chiar spionaţi în fiecare clipă, pe toată durata puţinelor şi ticăloaselor noastre zile, cu agerimea şi luarea-aminte supraomeneşti şi cu supranaturala însemnare sau ţinere de minte a fiecărui amănunt, oricât de plicticos, şi a fiecărui gând găunos: aşa trebuia să fie dacă aşa era, nicio minte omenească n-ar fi suportat aşa ceva, să ştie şi să-şi aducă aminte totul despre fiecare om din fiecare epocă, să ştie permanent, fără a trece niciodată cu buretele peste vreun singur amănunt din viaţa nimănui, oricât de neînsemnat ar părea şi chiar dacă s-ar adăuga ori scădea ceva din faptele noastre: o adevărată osândă, un blestem, o caznă şi chiar iadul ceresc, poate că s-ar căi de atotştiinţa lui Judecătorul în faţa atâtor întâmplări, ar suferi covârşit de atâtea întâmplări serbede, puerile, neghioabe ori neînsemnate, sau ar fi dat în patima beţiei ca să poată uita (trecând cu buretele peste tot cu fiecare păhărel, din când în când), ori, şi mai bine, în patima opiului (o pipă fumată ocazional întins pe canapea, pentru a te goli de gânduri).

„Sunt mulţi indivizi care-şi simt viaţa ca pe materia unei povestiri minuţioase", îi spusesem eu lui Tupra când interpretam pentru el profilul lui Dick Dearlove, „s-au instalat în ea şi n-au altă grijă decât să aştepte clipa ipoteticei sau viitoarei lor povestiri. Nu-şi bat capul

prea mult cu asta, e doar un mod de-a trăi lucrurile, un mod însoţit, am putea spune, de parcă întotdeauna ar exista spectatori ori martori statornici ai activităţilor sau inactivităţilor lor, chiar şi ai paşilor mărunţi şi ai clipelor moarte. Această visare narcisistă a atâtor contemporani, numită uneori «conştiinţă», s-ar putea să nu fie altceva decât un substituent al vechii idei ori vagii senzaţii a omniprezenţei lui Dumnezeu, care cu ochiul său supraveghea şi băga de seamă fiecare clipă a vieţii fiecăruia, era foarte măgulitor în fond şi o uşurare în pofida compensaţiilor, adică elementului implicit de ameninţare şi pedeapsă şi înspăimântătoarei credinţe că niciodată nu era nimic de ascuns cu totul şi faţă de toţi şi pentru totdeauna; oricum ar fi, trei sau patru generaţii de îndoială sau incredulitate dominante nu sunt de-ajuns pentru ca omul să accepte că anevoioasa şi nesolicitata lui existenţă se desfăşoară fără ca nimeni să asiste la ea, nici să o contemple, nici să se apropie vreodată de ea; fără ca nimeni să o judece, nici s-o dezaprobe."

Pesemne că nici cel mai înrăit ateu n-ar putea să suporte una ca asta prea uşor, fără să forţeze raţional lucrurile. Şi poate că repulsia sau aversiunea narativă pe care i-o semnalasem lui Tupra — cine ştie dacă n-o simţim cu toţii într-o măsură mai mare sau mai mică, nu numai alde Dearlove din lumea asta — provenea de asemenea din vechile timpuri ale credinţei nestrămutate, când o viaţă întreagă de cinste şi de fapte bune şi de împlinire a datoriei ar fi putut să se ducă pe copcă din pricina unui singur păcat greu săvârşit în ultima clipă — se numea mortal, o spunea pe şleau avizul fără vreo posibilitate de căinţă şi de iertare, gândul de îndreptare fiind anevoie de crezut având în vedere timpul scurt ce îi mai rămânea celui care-l săvârşise, bătrânii aveau de mers pe jăratic ultima parte a drumului, încercând să nu cadă în ispite rele sau, ceea ce e totuna, încercând să se ferească de orice greşeală ori abatere narativă care să-i marcheze la sfârşit şi să le aducă osânda la Judecata de Apoi. Părea un sistem nedrept; nu ştiu dacă era divin, dar de bună seamă nu era prea omenesc, de vreme ce atârna prea mult de succesiunea sau ordinea cuvintelor, faptelor, omisiunilor şi gândurilor, n-am putut să-mi amintesc de una dintre explicaţiile pe care mi le oferise tata pentru faptul că nu încercase să facă nimic împotriva turnătorului său, Del Real, nicio răfuială sau răzbunare târzie, când în sfârşit ar fi putut să lămurească lucrurile după moartea tiranului, acel Franco acum atât de depărtat căruia trădătorul i-a făcut un serviciu în primii ani ai regimului, răsplătit cu sprijin în cariera universitară şi cu o protecţie asigurată de legile lui barbare, ca urmare a acelui serviciu, timp de treizeci şi şase de ani şi jumătate. Treizeci şi şase de ani de imunitate, din 1939 până în 1975 şi din acea lună mai până în această lună noiembrie, când şi-a dat sfârşitul tiranul: cu câţiva ani mai mult decât cei de care a avut parte Marlowe, de două

ori mai mulţi decât i-au fost daţi să trăiască unchiului meu Alfonso… „I-ar fi dat un soi de justificare a posteriori, un fals sprijin, un motiv anacronic pentru fapta sa”, spusese tata când l-am întrebat despre prietenul său cel făţarnic. „Trebuie să ţii seama că în ansamblul unei vieţi cronologia îşi pierde importanţa, nu se mai distinge bine ce-a fost înainte de ce-a venit pe urmă, nici faptele de consecinţele lor, nici hotărârile de urmările pe care le-au dezlănţuit. El ar fi putut să creadă că la urma urmei eu îi făcusem ceva, n-are importanţă când şi în ce fel şi s-ar fi dus în mormânt mai împăcat cu sine însuşi. Dar n-a fost aşa, n-a fost aşa. Eu nu i-am făcut niciun rău, niciodată nu i-am făcut vreun rău, nici n-aş fi fost în stare să-i fac, nici înainte, nici după aceea, nici atunci, bineînţeles…”

Da, tata şi Wheeler erau acum foarte bătrâni şi mergeau ca pe jăratic pe penultima parte a drumului, nu din teamă religioasă, ci din teamă biologică; ori poate nici atât, şi abia dacă se temeau să nu se ardă. Tata părea destul de împăcat cu el însuşi şi liniştit în prezent, având şi sprijinul câte unei prietene şi al copiilor şi nepoţilor care-l vizitau şi care-l îndemnau să vorbească despre trecutul personal şi colectiv, iar aceasta e o mare uşurare (eu cam lipseam în ultima vreme, de când plecasem din nou în Anglia şi îmi întreţineam descumpănirea pentru a nu mă gândi prea mult la trecutul meu, care nu era propriu-zis o uşurare; el nu-mi spunea nimic, dar când vorbeam la telefon sau ne scriam — asta pentru a-i face plăcere: „Nu-mi place să văd cutia poştală mereu goală, sau plină de reclame şi tot felul de porcării publicitare” îmi dădeam seama că-mi duce lipsa, oricât de puţin ar fi simţit acest lucru); nu trebuia să prevadă schimbări sensibile, nici vreun episod malefic care să-i modifice şi să-i distrugă până la urmă propria istorie trasată în esenţă mai dinainte, în vremuri mult mai grele decât cele de acum, pe care şi-o povestise lui însuşi, dacă nu cu mândrie, în schimb de bună seamă fără scârbă, nici vreo înfrumuseţare cât de mică, cel puţin aşa presupuneam eu; şi era la fel de puţin probabil s-o strice în ochii celorlalţi, nici măcar în ochii exigenţi ai unui fiu, nici să-mi înşele încrederea prin urmare, în afară de cazul când aş fi făcut eu într-o zi o descoperire dezamăgitoare şi ceea ce era ascuns ar fi ieşit la iveală. (Eu eram în schimb în stare să-i înşel încrederea, a lui şi a oricui altcuiva, neajunsuri pe care le are o viaţă desfăşurată doar pe jumătatea drumului; şi fără îndoială înşelasem până atunci aşteptările câtorva, cu siguranţă ale Luisei şi ale copiilor mei.)

În ceea ce-l priveşte pe Wheeler, poate că el prezenta cu adevărat mai multe riscuri, dat fiind că era un fals bătrân şi deoarece, în spatele înfăţişării lui vulnerabile şi blânde, se ascundeau uneltiri agile, aproape acrobatice, iar în spatele divagaţiilor în voia cărora se lăsa cu

un aer absent se ascundea o minte cercetătoare, analitică, anticipatoare, interpretativă, care se juca necontenit; părea dispus să intervină nu numai în timpul lui, de care ducea tot mai multă lipsă şi totodată îi prisosea, să nu-l mai lase la voia întâmplării şi să-i dicteze pe cât posibil conţinuturile sale finale, ci şi să ia parte şi să influenţeze încă unele treburi mărunte ale vieţii, chiar dacă ar fi făcut-o numai prin intermediul unor prieteni, slujindu-se de mine ori de Tupra ori de altcineva pe care nu-l cunoşteam nici eu, nici Tupra, cine ştie câţi oameni mai veneau să-l viziteze în casa lui de pe malul râului, ori pur şi simplu îl chemau la telefon ori vorbeau cu doamna Berry ca intermediar, ori poate chiar îi trimiteau scrisori. Doar el mă pusese în contact cu Tupra şi cu tot ce venea de la el, asta pentru început, fusese o mişcare spontană din partea lui, o intervenţie în viaţa mea şi o mână întinsă lui Bertram, o ofertă în orice caz, nimeni altcineva decât el nu mă putea propune grupului şi edificiului fără nume cărora acum le aparţineam aproape fără să-mi dau seama de asta, ceva mai bine mi-am dat seama la încheierea acelei nopţi. Wheeler nu renunţa să ticluiască, să îndrume, să manipuleze şi să însceneze, iar în acest sens nu numai că se expunea să se mânjească la atingerea tăciunilor aprinşi, ci chiar să se ardă. Nu părea să-i fie teamă de aşa ceva, la fel ca tatăl meu, dar fiecare avea o temeritate distinctă sau chiar opusă: se prea poate ca Juan Deza să se considere un om făcut, în perfectă ordine şi descurcăreţ, iar Peter Wheeler, în schimb, neîmplinit şi încropit în grabă, de la numele său substituit şi şters, aşa vedeam eu lucrurile cu percepţia mea imperfectă; ar fi fost hazardat, excesiv, nedrept să spun că cel dintâi se simţea în afara primejdiei, iar cel de-al doilea se simţea osândit, chiar dacă ar fi fost numai într-un plan narativ şi nu într-unul moral, în niciun caz. Nu ştiu, poate că Wheeler ştia să-şi aplice lui însuşi convingerea că indivizii îşi poartă posibilităţile în chiar vinele lor şi că nu e decât o chestiune de timp, de ispite şi împrejurări care în sfârşit conduc la împlinirea lor; şi îşi cunoştea bine propriile posibilităţi, poate din instinct, dar şi din experienţă; şi mai ştia că el dispusese de cele trei lucruri din belşug, mai ales de timp: pentru a fi convingător şi a reprezenta un pericol mai mare şi a deveni mai ticălos decât duşmanii lui, pentru a desfăşura o capacitate de fabulaţie superioară sau mai distructivă decât a lor; pentru a profita de pe urma celor mai mulţi oameni, care sunt proşti şi frivoli şi creduli şi e uşor să arunci în mijlocul lor un chibrit ca să provoci un incendiu. Iar acesta la rândul lui să se propage precum cea mai cumplită molimă; pentru a-i face pe alţii să cadă în odioasa şi distructiva nefericire din care nu se mai poate ieşi niciodată şi astfel să-i transformi pe aceşti condamnaţi în oameni lichidaţi, în non-persoane, în arbori doborâţi din care să poţi tăia lemnul putrezit; timp potrivit pentru a răspândi focare de holeră şi de malarie şi de

ciumă şi a pune de multe ori în mişcare procesul tăgăduirii generalizate, şi cine eşti şi cine ai fost, şi ce faci şi ce ai făcut, şi ce vrei să faci şi ce ai vrut să faci, şi motivele şi intenţiile tale, profesiunile tale de credinţă, ideile tale, loialităţile tale cele mai înalte, cauzele tale… Îşi dădea seama că totul poate fi deformat, distorsionat, anulat, şters cu buretele. Şi avea conştiinţa că la sfârşitul oricărei vieţi mai mult sau mai puţin lungi, oricât ar fi fost de monotonă şi anodină şi cenuşie şi fără răsturnări, întotdeauna ar exista prea multe amintiri şi prea multe contradicţii, prea multe renunţări şi omisiuni şi schimbări, mulţi paşi înapoi, multe supuneri şi, de asemenea, prea multe neloialităţi, ori poate că erau toate nişte cauze albe, capitulări. „Şi nu-i uşor să rânduieşti toate astea", spusese, „nici măcar să ţi le povesteşti ţie însuţi. Prea multe lucruri s-au îngrămădit… Memoria mea e aşa de plină, încât uneori nu mai pot suporta atâtea amintiri. Aş dori să mai pierd ceva din ele, să-mi mai golesc puţinei mintea. Ba nu, asta nu-i adevărat… Ce mi-aş dori cu adevărat e să nu mi se fi îngrămădit atâtea în minte." Şi pe urmă adăugase ceea ce eu îmi aduceam aminte foarte bine (de atunci deveneam un ecou al acelor cuvinte, din când în când, ba chiar destul de des): «Viaţa nu poate fi povestită şi mi se pare neobişnuită înverşunarea de a o relata… Uneori cred că ar fi mai bine să uităm această deprindere şi să lăsăm lucrurile să se întâmple pur şi simplu. Şi pe urmă să se liniştească".

Da, poate că Wheeler s-ar fi abţinut de a lua cuvântul în acea faimoasă ultimă zi: ar fi renunţat să expună cazul său şi să-l copleşească pe ostenitul Judecător cu motivele lui argumentate şi enumerarea faptelor remarcabile pe care le săvârşise, sau cu întreaga lui viaţă începând de la naştere, şi să ceară ori să aştepte dreptate ori jignitoarea milă, dacă ar fi trăit şi murit în vremurile în care această zi mai avea încă importanţă pentru cei mai mulţi oameni. Poate că ar fi preferat să adopte *formula Miranda* a deţinuţilor din America (mi-a fost cândva recitată, în mod imperfect), vreau să spun s-o creeze *avant la lettre* şi desigur fără să poarte acest nume în mijlocul acelui mare dans, în aşa fel încât beneficiul sau prejudiciul său nu s-ar fi extins asupra celor vii în niciun caz (n-ar fi rămas în viaţă în realitate niciunul dintre ei, mi-am dat seama, şi totul ar fi fost *après la lettre)*. Poate că Wheeler şi-ar fi ţinut gura şi l-ar fi cruţat astfel pe Judecător de o gură sau două de băutură, aproape un chef, lăsându-i în schimb sarcina ordonării faptelor şi a bilanţului, la urma urmelor ar fi văzut şi ar fi auzit totul, lui nu era nevoie să-i povestească lucrurile cu jena şi strădania inevitabile, ar fi însemnat să tragă de timp, chiar dacă n-ar mai fi existat timp ori ar fi existat numai acest timp absurd ce ar fi avut desigur un început dacă ar fi fost întrebat, ori dacă Judecătorul i-ar fi cerut hotărât să se apere ori să aducă argumente — „Ce ai de spus

în privinţa asta, Peter Rylands şi Peter Wheeler, din Christchurch din Noua Zeelandă?" —, nici măcar n-ar fi răspuns „Nimic", ci ar fi continuat să tacă, evitând orice *careless talk* până în ultima clipă, şi pe aceea, desigur, care era una dintre numeroasele conversaţii neglijente, fiindcă aceea avea să fie ziua supremă a sporovăielii indiscrete şi a conversaţiei imprudente, a limbuţiei, a pălăvrăgelii şi a cantatelor nesfârşite, ziua stabilită pentru reproşurile şi justificările cele mai importante, pentru acuzaţii şi dezvinovăţiri, scuze, necazuri, dezminţiri furioase şi mărturii piezişe, pentru vreun jurământ strâmb încărcat de amăgire în nenumăratele turnătorii („O, nu, eu n-am vrut, eu n-am niciun amestec", „Puteţi să mă căutaţi", „N-am fost eu", „Pe mine m-au silit cu ameninţări", „Mie mi-au pus un pistol la tâmplă, n-am avut încotro", „Vina a fost a lui, a fost a ei, a fost a lor, a fost a tuturor, numai a mea nu"); ziua cea mai potrivită pentru a se descotorosi de nenumăraţii morţi şi a-i pune în cârca celorlalţi întotdeauna. Da, poate că Wheeler ar fi renunţat să ia parte la această zarvă a lumii şi să joace această partidă de cărţi atât de dezechilibrată: „Taci, taci şi nu mai spune nimic, nici măcar pentru a te mântui. Ţine-ţi gura, pune-i lacăt, înghite-ţi limba, chiar cu riscul de a te sufoca. Taci şi mântuieşte-te".

„Era să uit", le spusesem profitând de o pauză, din acelea care prevestesc sau preced despărţirile, „aseară am şters o pată de sânge pe palierul de sus al scării, când m-am suit în odaia mea." Şi am arătat spre primele trepte cu degetul mare întors. De fapt, văzusem sângele când coboram cu *Din Rusia, cu dragoste*, pe care o ţineam ca pe o comoară, exemplarul dedicat lui Wheeler de fostul comandant Fleming din Divizia Serviciului de Informaţii Navale („… *who may know better. Salud!*"), însă asta nu schimba cu nimic lucrurile şi preferam ca Peter să nu mă ia drept un neobrăzat. „Nu ştiu de ce era, însă nu era mică, ştiţi cumva dumneavoastră?"

Atunci doamna Berry s-a grăbit să răspundă, cu cât e mai neobişnuită întrebarea, cu atât cere un răspuns imediat, chiar dacă acesta nu constă decât în repetarea cuvintelor întrebării.

„O pată de sânge?", a spus ridicând din sprâncene, mai degrabă într-un gest reflex decât conştient. Şi a adăugat îndată, cu o uşoară neplăcere: „Cum e cu putinţă ca eu să n-o fi văzut, când am urcat în camera mea, mai ales dacă nu era o pată mică?", apoi a părut că deviază imediat chestiunea spre o posibilă neglijenţă a ei. „În capul scărilor spui, Jack? Ce ciudat." S-a uitat cu dezgust la treptele spre care arătasem eu, de parcă ar fi putut fi vizibil ce-i adusesem eu la cunoştinţă — însă eu îi adusesem la cunoştinţă de asemenea faptul că ştersesem pata —, şi încă într-un loc atât de nepotrivit. „Îmi pare rău, Jack, că a trebuit să te deranjez."

M-am uitat la Wheeler, care făcuse ochii mari şi întredeschisese

gura, într-un gest de surprindere destul de pronunţat pentru a fi asociat cu expresia „a rămâne fără cuvinte”. Ori era mai degrabă o faţă pe care se citea faptul că nu pricepe prea bine, de parcă încetineala lesne de înţeles la anii săi ar fi procesat întrebarea sau ştirea mea cu descumpănire, ba chiar cu dificultate; de parcă şi-ar fi spus: „Am auzit bine? A spus sânge? I-o fi jucat o festă pronunţia ori a spus într-adevăr sânge, pată de sânge? Chiar dacă e străin, nu i se întâmplă prea des să pronunţe greşit, cu excepţia unor cuvinte capricioase sau mai puţin frecvente, pe care pesemne că nu le-a auzit niciodată şi nu le-a văzut decât scrise, dar în aceste cazuri e conştient de nesiguranţa lui şi atunci şovăie şi întreabă înainte de a le pronunţa. Poate că m-am zăpăcit eu şi n-am înţeles bine”. Părea că se gândeşte la aşa ceva, dar de fapt nu era cu putinţă, deoarece doamna Berry repetase imediat „*A bloodstain*?” aşa încât asupra pronunţiei nu exista nicio îndoială.

„Nu vă faceţi griji, doamnă Berry, n-a fost niciun deranj, încă nu-mi era somn”, i-am răspuns. „Numai că nu-mi explic de unde a putut să apară. Am crezut că era sângele meu, că mă tăiasem fără să-mi dau seama, dar m-am pipăit peste tot şi n-am găsit nimic. Prin urmare, n-aveţi nicio explicaţie?”, am insistat cu un glas ceva mai domolit.

Doamna Berry s-a uitat la Wheeler cu nedumerire, ca şi cum i-ar fi pus şi ea aceeaşi întrebare din ochi, sau, mi-am spus, poate că are o privire de consultare, ba chiar de îngrijorare din pricina mea, care susţineam că ştersesem în miez de noapte o pată improbabilă şi neobişnuită. Însă Peter continua să tacă, holbându-şi ochii metalici sau minerali (ca nişte pietre de calcedonie în lumina zilei) şi cu buzele încă întredeschise (însă nu atât de mult încât să se poată spune că era cu gura căscată).

„Nu, nicidecum”, a răspuns ea. „Poate că s-a tăiat vreun musafir care a urcat la baia de la etajul întâi, am văzut mai mulţi urcând în cursul serii… Unde era pata, în ce loc anume?”

M-am ridicat în picioare, iar ea a făcut la fel („O să vă arăt”), am condus-o până la scară, am urcat primul rând de trepte cu paşi mari, iar ea împreună cu mine, în spatele meu, fără a păşi ca mine din două în două trepte.

„Aici”, am spus şi am arătat locul aproximativ. Nu putea fi arătat exact, fiindcă memoria spaţială e imprecisă dacă nu s-a stabilit o referinţă invariabilă, iar acolo nu rămânea o urmă, nici măcar a locului frecat de mine ca să şterg pata, totul se vedea uniform, neted, ştersesem conştiincios şi cu mare grijă, aş fi fost un bun servitor în altă viaţă, ori o rândăşiţă harnică, nu ştiu dacă şi ilustră, ca personajul lui Cervantes. „Ocupa mai mult sau mai puţin acest spaţiu”, am adăugat, „cu diametrul de un inch şi jumătate, poate doi. Şi nu exista nicio dâră, e ciudat, ci numai pata. Ca o urmă izolată.”

Doamna Berry s-a aplecat pentru a privi mai de-aproape duşumeaua. Eu stăteam ghemuit înainte şi loveam în parchet cu cele cinci degete încovoiate ca o gheară, ca şi cum aş fi chemat în felul acesta lemnul, dar nu era nimic de invocat şi nimic n-avea să se ivească din el. „Acum înţeleg", m-a străfulgerat deodată un gând, „pesemne că fusese lăsat un semn, nu întâmplător s-a şters atât de greu." Peter se ridicase şi el de la masă, cu mai mult calm, şi ne urmase până în capul scărilor, dar n-a urcat. A rămas jos, cu mâinile sprijinite de baston de parcă acesta ar fi fost o spadă înfiptă în pământ pentru o odihnă vremelnică, privind în sus, uitându-se la noi cu privirea aceea pe care adesea o au bătrânii, chiar dacă sunt însoţiţi şi vorbesc cu însufleţire, ochii sunt stinşi, cu irisul dilatat, aţintiţi spre un punct depărtat din trecut, ca şi cum într-adevăr ar vedea cu ei, vreau să spun ar vedea amintirile, uneori privirea asta o au până şi bătrânii orbi, ca bunăoară poetul Milton în visul său, şi nu e o privire absentă, ci concentrată, numai că e aţintită spre ceva aflat la mare depărtare. Şi de altfel Wheeler nu stătea de vorbă cu nimeni.

„Chiar aşa? Nu se vede nimic", a spus doamna Berry. Într-adevăr, lemnul era lustruit, strălucitor, cernit, de parcă niciodată n-ar fi suferit vreo schimbare. „Cu ce ai şters pata aceea?"

„Am vată şi alcool în baia de la parter. Am şters-o fără grabă, cu grijă. Nu voiam să murdăresc un prosop şi nici să las vreo urmă."

„Ai reuşit, Jack, desigur", a observat doamna Berry pe un ton de aprobare şi privind ţintă la podeaua goală, dar mi s-a părut că percep o uşoară undă de ironie în cuvintele ei. Începea să nu mă creadă, era posibil. „Eşti sigur că era sânge, Jack? Nu putea fi lichior sau vin, o fi vărsat cineva un pahar? Ori poate sucul de *roast beef,* o felie o fi căzut dintr-o farfurie. Mă tem că lordul Rymer n-a fost singurul musafir afumat de la petrecere. Carnea era *très saignante*[12]

şi în plus unii au servit sos. Poate că ai luat sucul sau sosul drept sânge. Asta ar explica faptul că nu era nicio dâră, când cade o bucată de carne lasă numai o pată. Nu picură." Atunci mi-am spus. „Crede că eram beat şi că mi s-a năzărit; chiar dacă e adevărat că un biftec crud cade ca un pietroi, pleosc; însă nu erau biftecuri, ci felii de carne". Şi într-o clipă mi-am adus aminte că nici măcar nu puteam recupera bucăţile de vată cu sânge pentru a le arăta, le aruncasem în closet, nu în lada de gunoi, şi trăsesem apa, fireşte; ar fi fost ceva cu totul neobişnuit să împing lucrurile până acolo încât să le caut în bazinul de deversare, era mai bine că nu puteam face aşa ceva, m-ar fi luat drept un smintit, un obsedat.

„N-am servit biftec, dacă la asta vă gândiţi, doamnă Berry", am spus, şi probabil că în tonul meu era o undă de decepţie sau orgoliu rănit. „Dar recunosc sângele, credeţi-mă. Ştiu să-l deosebesc."

„Ei bine, e foarte ciudat, atunci." Aşa mi-a răspuns doamna Berry,

ca şi cum ar fi considerat că inspecţia se încheiase şi, odată cu ea, întregul caz; a sunat ca şi cum mi-ar fi spus: „Nu stărui, Jack, ce-ai mai vrea să facem? Eu nu ştiu nimic şi n-am văzut nimic, şi nici Peter. E puţin probabil ca mie să-mi scape o astfel de pată, cu atât mai mult în drumul ce duce spre camera mea. Nu înţelegi cât de greu e să acceptăm aşa ceva?”.

Mi-am desprins degetele de parchet, m-am ridicat, m-am întors spre Wheeler, m-am uitat la el în jos, de pe palier. Nu scosese niciun cuvânt, dar nu mi s-a părut că de data asta era vorba de un nou blocaj verbal, ca acelea de care suferise puţin mai înainte în grădină, după aterizarea pe iarbă a elicopterului, şi în seara anterioară, când am rămas singuri şi el nu izbutea să pronunţe vulgarul cuvânt „pernă”. Nu mi s-a părut că ar fi avut o preştiinţă cu privire la ceva anume, privirea lui bătrânească nu era aţintită acum asupra viitorului incert şi prin urmare gol şi neted precum lemnul parchetului, cu siguranţă, ci în uimirea sa bătea departe, dincolo de capetele noastre, în direcţia cărora era îndreptată privirea lui, pe care însă nu le examina sau nu în mod deosebit, oricum, iar ochii larg deschişi îi confereau o expresie contradictorie, aproape de copil ce descoperă ori vede ceva pentru prima oară, ceva care nu-l sperie, nici nu-i repugnă, dar nici nu-l atrage, ci-i produce uluială, ori vreo cunoaştere intuitivă, ori poate un soi de încântare. Privea ceva care era zgrunţuros, brăzdat de desene şi figuri, spre deosebire de podea, dar nu era limpede pentru mine dacă ar fi putut distinge net conturul lor, nici dacă aparţinea trecutului. Era ca şi cum ar fi contemplat limbul, locul acela vrednic de invidiat, singurul ferit de judecăţi şi socoteli în ziua de pe urmă, după vechile speculaţii, în care Judecătorul se retrăgea din când în când pentru a-şi putea găsi liniştea şi a-şi îngădui un răgaz din noianul de blestemăţii şi desăvârşiri, de scuze bizare şi aspiraţii nemăsurate, poate şi vreo gustare ca să-şi refacă forţele şi răbdarea în vederea sesiunilor interminabile care-l aşteptau, ba chiar să tragă o duşcă din plosca lui divină, un voiaj în care să-şi îngăduie o dulce zăbavă, înainte de a se întoarce în marea sală de dans pentru a continua să asculte alte şi alte milioane de poveşti încâlcite şi nedesluşite şi jalnice şi nesăbuite.

„Nici dumneata n-ai nicio explicaţie, Peter.” Acum i-am vorbit numai lui, direct, a fost o confirmare mai mult decât o întrebare, dar de asemenea, mi-am dat seama, o încercare de a-l face să exprime ceva verbal despre acel sânge sau ce-o fi fost pe care eu îl văzusem, ceva spus cu propriul său glas şi nu prin intermediul doamnei Berry, care luase iniţiativa presupunerilor şi răspunsurilor. În realitate nu era nimic anormal, era logic, la urma urmei ei îi revenea grija casei, atât ordinea şi curăţenia, cât şi dezordinea şi petele. În engleză era *housekeeper*, ceea ce înseamnă femeia care păstrează sau îngrijeşte casa.

„Nu.” Negaţia lui Wheeler a venit pe loc, prin urmare nu era cu mintea în altă parte, ci era atent la ce se vorbea. Privirea lui cutreierase cine ştie pe unde, dar nu se rătăcise. „E foarte ciudat, într-adevăr”, a repetat, chiar dacă el n-a dat frazei intonaţia hotărâtă a chelăriţei sale. „*That’s very odd indeed*”, asta a spus în limba lui, ca şi cum n-ar fi fost decât o convenţie şi nimic altceva, un mod mai mult sau mai puţin acceptabil şi pentru mine deloc jignitor de a lăsa lucrurile să plutească în aer, ori de a le trimite pur şi simplu pe limb, unde nu se petrece nimic şi nu există nicio problemă, fiindcă de lucrurile de acolo nu se ocupă nimeni. A scos spada, a ridicat-o o clipă deasupra capului cu amândouă mâinile, ca şi cum ar fi vrut să lovească necruţător, şi pe urmă s-a întors într-o parte pentru a reveni la masă şi a termina desertul. Pentru mine a fost semnalul că trebuia să mă opresc acolo, să renunţ, să mă resemnez. Am coborât treptele, am lăsat-o să treacă înainte pe doamna Berry, am mers în urma lui, un singur lucru am adăugat la acea întâmplare:

„A trebuit să folosesc multă vată ca să curăţ pata. Nu v-a rămas prea multă, va trebui să puneţi alta în loc. La fel şi cu alcoolul.” Asta le-am spus. Mi s-a părut că trebuia s-o fac. Să nu creadă că şi asta era o închipuire a mea ori că născocisem totul.

Acum vedeam altă posibilitate, mi-a trecut prin minte alta, când am ieşit din toaleta pentru doamne, ori mai degrabă ceva mai târziu, în aceeaşi seară, însă câteva ceasuri mai târziu, când încercam să adorm, dar nu izbuteam, cel mult o aţipeală reflexivă în timpul căreia m-am gândit la tot ce se limpezise şi eu amânasem în cursul evenimentelor, însemna că această limpezire s-a petrecut atunci, fiindcă eram zorit şi cu privirea aţintită spre exterior, abia când am ieşit din toaletă, unde mi-a trecut prin cap gândul acela în chip neîndoielnic, un gând care nu le-a venit în minte niciodată lui Wheeler, nici doamnei Berry, de fapt n-a trecut prin capul meu până în clipa aceea, după ce o văzusem aşezată pe vasul de toaletă din cabină pe femeia cu coapse îmbelşugate, nu, cuvântul ăsta te duce cu gândul la grăsime, şi ea nu era grasă, cum să spun, era impunătoare, era formidabilă, era o prezenţă de neuitat. O chemare. „O femeie nu poartă chiloţi”, mi-am spus; „chiar dacă, în schimb, poartă ciorapi, ar putea fi din cei ce se vând acum, care ajung până la jumătatea coapsei, precum cei dinainte, şi se prind cu o jartieră care ţine loc uneori şi e o imitaţie stângace a vechilor calţavete, le folosea acea iminentă moştenitoare consoartă ce a rămas într-o noapte să ia micul dejun acasă şi al cărei telefon mobil părea o obsesie ori un obiectiv războinic pentru încă pre-soţul ei, devenit de pe acum post-încornorat; ori cel puţin le-a folosit în această singură dată în care am văzut-o scoţându-şi-le ori i le-am scos chiar eu, de această vicisitudine nu-mi mai aduc prea bine

aminte.” Am rememorat toate acestea şi m-am gândit la ele întins în pat, fără a mă strădui să mi le reamintesc, a fost ceva cu totul involuntar. „O femeie nu poartă chiloţi la cina cu gustări reci dată de Wheeler, unele femei se mândresc cu faptul că se lipsesc de acest articol de lenjerie de corp pentru a se simţi foarte puternice şi radicale, ori o fac ocazional şi provocator spre a-şi asuma riscul de a fi văzute, dacă poartă o fustă mai mult sau mai puţin scurtă şi sunt de faţă mulţi martori (o întrunire, un banchet, o premieră, o clasă dacă sunt studente şi profesorul cu care stau faţă în faţă e un bărbat), ori pentru a-l supăra pe un soţ căruia în treacăt i se aduce la cunoştinţă la petrecere detaliul ăsta, ori pentru a face să se nască o dorinţă trecătoare şi primară acolo unde nu există şi nici n-ar fi existat altfel —, nu puţine au învăţat asta din filmul acela celebru cu actriţa Sharon Stone şi feciorul lui Douglas cu faţă de vrăjitoare.”

Femeia asta urcă la baia de la etajul întâi, cea de jos e ocupată, ori poate urcă în căutarea unei camere goale în care cineva o aşteaptă ori în care va intra acest cineva după un minut sau nu soseşte, o întâlnire stabilită dinainte, dar pătimaşă şi rapidă, ceea ce se numeşte grafic şi vulgar în limba mea bag-o şi scoate-o, iar în engleză *quicky* (într-adevăr, foarte vulgar: n-are importanţă, gândul e mai vulgar decât vorba, sau e aşa la cei care tindem să evităm vulgaritatea verbală pentru ca astfel să aibă înţeles atunci când recurgem la ea), la aceste întâlniri e foarte nimerită lipsa chiloţilor, chiar dacă la drept vorbind prezenţa lor n-ar fi un impediment, e de ajuns să-i dai într-o parte cu două degete şi cu delicateţe — atenţie să nu ciupeşti nimic la locul potrivit. Urcă femeia asta cu fustă, răsună pantofii cu toc înalt pe parchet sau nu răsună pe partea acoperită cu covor şi are ghinionul — ori e şi mai rău pentru amfitrion, depinde cum priveşti lucrurile, ori pentru un invitat cu ochi mai ageri decât ai altora — ca tocmai atunci, când ajunge sus şi se opreşte pentru o clipă căutând cu privirea uşa potrivită sau stabilită, să apară deodată sorocul — fără îndoială presimţit, dar nu atât de repede, nu destul de repede —, sub forma unei picături care cade pe parchet fiindcă nu existau chiloţii care s-o reţină; dar ciclul e deocamdată incipient şi e vorba doar de o picătură, prima, una singură, nu poate fi vorba de o dâră, fiindcă nu e o scurgere şi nu continuă imediat, astfel se poate ca ea să nu-şi dea seama că i-a venit ciclul decât abia puţin mai târziu, când a intrat în toaletă şi poate opri pentru moment scurgerea ori când bărbatul care o aştepta bagă de seamă această umiditate diferită sau mai caldă şi vede că s-a mânjit, pata de pe lemnul podelei rămâne acolo neluată în seamă şi de aceea nu e curăţată până târziu în noapte, când urc eu ca să caut o carte şi coborând cu ea o descopăr, o văd şi-mi spun că nu trebuie s-o las acolo de vreme ce mi-am dat seama că există: trebuie să fac ceva, sunt dator s-o şterg, ca nu cumva a doua zi de dimineaţă să

alunece Wheeler din pricina ei — deşi până atunci s-ar usca —, şi la vârsta lui nu-l puteam lăsa să cadă, era bine să înlătur orice risc şi să-l salvez.

Vechiul meu prieten Comendador se gândise la posibilitatea menstruaţiei mai repede decât mine, dar el avea în faţa lui o fată când a văzut sângele, şi a văzut de asemenea câteva pete roşii foarte mici pe cămaşa lui şi alta mai mare pe cuvertură, a fost mai uşor pentru el să-şi dea seama, şi pe urmă nu vom şti niciodată, el cu siguranţă şi eu foarte probabil, dacă asta era explicaţia adevărată pentru petele noastre respective, în schimb era desigur pentru petele femeii din cabina de toaletă — dale şi pantofi albi — care se purtase cu atâta neruşinare. Dar cine ştia.

Dintr-odată m-am trezit încercând să-mi aduc aminte ce femei purtau fustă la cina de la Wheeler (a fost tot ceva pe jumătate involuntar, ori poate că orice trecere în revistă aduce după sine un vis parţial): bineînţeles Beryl, şi încă una foarte ţipătoare, care de altfel s-ar fi putut lipsi de lenjerie intimă, judecând după lăcomia cu care se binocla la ea De la Garza, aşezându-se pe un *pouf* foarte alb, aproape la nivelul picioarelor ei lungi (cu pulpe ca nişte tobogane pe care să aluneci, spusese nebunul de el); şi nu-mi ieşea din cap faptul că voia să-l facă pe Tupra să se simtă prost cu neruşinarea ei (nu i-ar fi spus-o decât aproape de Oxford, în automobil), ori faptul că încerca să-l seducă din nou, în pofida indiferenţei lui aparente, într-un mod elementar şi grosolan, aproape fără a se atinge şi de la oarecare distanţă, fără vreun efort personal, psihologic, sentimental, biografic, ci doar animalic, ceea ce e totuna cu a spune fără niciun efort. Purta fustă şi doamna Fahy, soţia istoricului irlandez plicticos la culme, profesorul Fahy, precum şi primăriţa laburistă şi sinistră (prin căsătorie) a nefericitelor localităţi Eynsham sau Ewelme sau Bruern sau Rycote, sau a localităţii cu cea mai proastă faimă din Oxfordshire în îndepărtata epocă a poetului Marlowe, Hog's Norton; dar amândouă aceste doamne depăşiseră cu mult timpul hărăzit unor astfel de procese regulate, la fel ca doamna Berry, care era cu siguranţă mai tânără decât Wheeler, dar nu chiar cu patru decenii, nici măcar cu trei, nici cu două şi jumătate, de fapt m-am simţit dintr-odată ruşinat să mă gândesc la ea sau la ele (mai ales la ea, o cunoşteam şi o respectam de veacuri, de când era în serviciul lui Toby Rylands) într-o asemenea situaţie la vârsta ei, vreau să spun în societate şi fără chiloţi, gândul ăsta mi-a trezit un impuls de respingere puternică, mai mult decât orice altceva din pricină că era necuviincios, şi o compasiune ipotetică, mi-am reproşat şovăielile. Cât despre decana de York care provocase deliruri mitocăneşti în sufetul lui De la Garza („Pe cinstea mea, tipa e mişto", spusese anormalul complet), era riscant să te pronunţi în privinţa actualului influx al lumii asupra trupului său,

văduvia estompează vârsta şi înşală destul de mult, le face să pară mai bătrâne pe cele foarte tinere şi le întinereşte pe cele vârstnice; şi ea purta fustă, iar eu aş fi zis că purta un jupon demodat şi jartiere şi mai demodate, prin urmare nu credeam că inaccesibila *dowager* a unui cleric ar putea renunţa vreodată la rufăria fundamentală (poate nici măcar în patul matrimonial, când erau singuri ca soţ şi soţie, ca să nu mai vorbim de cazul în care s-ar fi aflat într-o casă străină şi cu alte persoane de faţă). Erau şi câteva femei în pantaloni, dar printre ele nu se număra şi Harriet Buckley, doctor în medicină, de curând divorţată, care, potrivit lui Tupra, ar fi putut fi mai dispusă în seara aceea să facă cercetări pe teren decât Beryl şi decât doamna Wadman (acest nume era doar presupus); eu nu fusesem atent, nici nu vorbisem cu ea, dacă nu punem la socoteală cuvintele de prezentare, dar nu-i lipsea acestei doamne doctor un anumit farmec neîndoielnic şi în realitate a fost o minune că n-a crăpat fusta pe ea, nu pentru că ar fi fost prea grasă, ci pentru că fusta era prea strâmtă, strânsă şi lipită de şolduri (e într-adevăr nevoie de această insistenţă pentru a ne da seama cât era de strâmtă), iar pe toată durata cinei nu şi-a scos ochelarii, care-i conferă un aer de uşor răsfăţ şi chiar dezmăţ, ca de secretară elegantă dintr-o comedie nord-americană din anii ’50 (prin urmare, o secretară închipuită); doamna doctor fără chiloţi mi s-a părut o idee acceptabilă sau cel puţin nu mi-a provocat pica, nici mustrări de cuget (doar puţintel, ce-i drept) şi nici Beryl goală, nici fetişcana care s-a fâţâit de colo-colo toată seara cu un aer plictisit şi despre care n-am aflat cine e, cu siguranţă o studentă, fata unuia dintre invitaţi, ar fi putut fi chiar a doamnei Buckley: în orice caz, mi-o închipuiam capricioasă şi îndrăzneaţă de departe, şi băgasem de seamă în expresia gurii o notă de indecenţă (incisivi separaţi; buze care nu reuşeau niciodată să se închidă şi prin urmare să ascundă acei dinţi neruşinaţi); n-am socotit că întreceam măsura dacă mi-o închipuiam goală, vreau să spun sub fustă.

Una din cele trei o fi urcat la etajul întâi într-o clipă nefericită, o fi pierdut ori lăsat să cadă picătura de sânge fără să-şi dea seama, la fel ca latino-americana care mi-a răspuns „Mulţumesc”, asta mă făcea să presupun faptul că femeia cu pantofi albi n-ar fi descoperit-o dacă nu-i atrăgeam eu atenţia. Era puţin probabilă, totuşi, o întrunire a acestor factori la petrecerea dată de Wheeler şi nici măcar nu ştiam dacă ceva precum lipsa de prevedere şi prin urmare picătura de sânge de pe parchet era tehnic posibil (tehnic sau fiziologic vorbind, ca să spunem aşa). Mi-am dat seama că la Londra nu aveam nicio prietenă ori iubită stabilă pe care s-o întreb despre aşa ceva, nimeni în care să am destulă încredere, la Madrid în schimb aveam, în mod normal aş fi consultat-o pe Luisa în primul rând, pe urmă mai erau sora mea şi câteva vechi prietene şi foste iubite, *old flames* cum era Beryl pentru Tupra sau

Tupra pentru Beryl, ea fiind mai indiferentă faţă de trecutul său. „În mod normal”: încă nu mă obişnuisem cu gândul că viaţa mea nu mai era normală, fusesem expulzat din ea ori mormântul meu era adânc, săpat foarte adânc; păstram încă senzaţia înşelătoare că cealaltă ţară era o paranteză, că al doilea loc, cel englezesc, unde trăiam reprezenta o viaţă netrăită întru totul, o viaţă ce nu contează prea mult şi pentru care nu prea răspunzi, sau răspunzi numai când iei parte la marele dans din ce în ce mai neverosimil — azi abolit, desigur, şters până la un nou comunicat ori mai curând o nouă credinţă —, de timpul care nu mai e timp ori e îngheţat şi necurgător. („Mai daţi-mi un răgaz”, exclamăm de obicei noi, spaniolii ironici, în faţa unor asemenea perspective, parafrazându-l pe Don Juan din versul unui contemporan al lui Marlowe; acum expresia e folosită mai puţin, dar încă poate fi auzită, când oamenii nu se mai tem de timp şi se pare că judecata prevestită nu va mai veni, rămâne mereu departe.) Poate că perioada aceea a vieţii mele se va dovedi până la urmă provizorie, dar nimic nu e niciodată provizoriu, nici nu e cu adevărat o perioadă câtă vreme nu se termină şi nu se încheie, iar câtă vreme acest lucru nu se petrece, paranteza se preschimbă în fraza principală, dominantă, şi când citeşti uiţi până şi faptul că se deschisese semnul de paranteză.

Două zile mai târziu am sunat-o pe Luisa ca s-o consult, în ciuda faptului că trecuse atâta timp şi era ceva destul de neobişnuit. Cu o soră e mai jenant să te referi la astfel de lucruri: chiar dacă ea e prima logodnică, atunci când încă nu există sânge, o soţie-copilă şi nimic mai mult. Am sunat-o pe Luisa şi am găsit-o acasă, n-am avut de ce să mă neliniştesc; mi s-a părut puţin surprinsă (nu era joi, nici duminică), dar nu incomodată. Am întrebat ce mai fac copiii, ca de obicei, m-am interesat de sănătatea lor şi a ei, iar pe urmă i-am explicat: „Te-am sunat ca să-ţi cer o consultaţie”, am zis. „Spune”, a răspuns pe un ton binevoitor. Aşa că am întrebat-o, după un preambul şi câteva cuvinte de scuză, dacă era posibil ca unei femei fără lenjerie intimă în partea inferioară a corpului, căreia i-ar veni pe nepregătite ciclul, să-i cadă o picătură de sânge pe jos, stând în picioare sau mergând („Da, nu ştiu, sau suind scările”, am încheiat fără să fie neapărată nevoie, pentru a completa acel tablou absurd). S-a lăsat o scurtă tăcere în timpul căreia m-am temut să nu-mi închidă pur şi simplu telefonul sau să-mi sugereze să plimb ursul, dar ce mi-a fost dat să aud pe urmă a fost un hohot de râs prietenos, cunoşteam bine râsul acela, vesel, binedispus, inevitabil pentru ea când ceva o amuza cu adevărat. În clipa aceea i-am văzut limpede faţa, şi ce simpatică era această faţă (am văzut-o cu ochii minţii, acolo la Londra, ori poate cu ochii amintirii, prin geamul ferestrei mele).

„Ce întrebare mai e şi asta?”, a spus printre hohotele de râs. „Scrii un roman sau ce, o reclamă la tampoane? Ori acum ai de-a face cu

femei neglijente? Sper că nu, fiindcă trebuie să fie o femeie foarte îngălată ca să se întâmple aşa ceva." Şi se auzea în continuare râsul ei vesel.

Mi-a dat astfel timp să-mi spun că, dacă era mulţumită, poate era din pricină că-mi auzea glasul în afara orarelor stabilite, ori fiindcă începuse să se contureze mai precis figura ce avea să mă înlocuiască — adulatorul cuvios ce se strecoară înăuntru, iresponsabilul petrecăreţ ce rămâne afară, suspiciosul dominant care până la urmă o zăvorăşte; eu l-aş fi preferat pe cel de-al doilea, în mod ipotetic, în ciuda gărgăunilor din capul lui; dar părerea mea nu avea să fie cerută, cu siguranţă. N-o întrebam niciodată despre asta, la fel cum nici ea nu mă întreba despre legăturile mele, o singură dată îmi spusese: „Sper că nu eşti foarte singur, acolo la Londra", dar asta nu era o întrebare, la drept vorbind. „Nu mai mult decât era de aşteptat", am răspuns eu îndată, fără să zic nici da, nici nu, în orice caz, risipind orice urmă de dramatism. Şi mi-a mai dat timp să-mi spun că, dacă vorbea aşa despre „neglijenţe", asta putea însemna că era curioasă să afle dacă aveam de-a face cu femei în situaţii atât de intime încât să umble în prezenţa mea fără chiloţi (sigur că asta era cu putinţă, dar nu-mi dădeam seama dacă nu era cumva o răstălmăcire). Şi asta putea însemna la rândul său că nu-i era indiferent şi că de aceea le pomenea într-un mod atât de degajat, poate incitându-mă să le frecventez, ori să le recrutez şi să nu-mi lipsească. N-aveam nici cea mai vagă idee cum mă privea acum, dacă simţea pentru mine o afecţiune potolită sau încă erau cu putinţă furtuni, în ce loc mă aşeza, dacă mai aştepta să se împrăştie parfumul meu cu totul şi să mă transform într-o stafie (într-una cu care păstrezi relaţii bune, ori una din acelea cu care nu te pui rău şi de care nu prea vrei să ştii, cu atât mai puţin să ai de-a face), ori dacă legătura se încheiase şi din cearşafurile patului nostru matrimonial făcuse cârpe de praf. De fapt, niciodată nu ştim nimic despre ceea ce ne priveşte direct, oricât de mult ne-am strădui să interpretăm şi să emitem ipoteze, iar eu făceam asta necontenit, poate că-mi iroseam zilele în edificiul fără nume, credeam că pot contribui acolo la ceva şi fără voia mea totul nu era decât o înşelătorie: poate că lucram în gol. Şi de altfel, pe urmă, pe scurt, îmi fusese frică, frică de Tupra şi frică să nu-i înşel aşteptările, şi simţisem o mare neîncredere în mine însumi, de asemenea (descoperisem toate astea cu câteva zile înainte, în seara păţaniei cu Manoia). Mă plăteau ca să fac pariuri privind comportamentul viitor al persoanelor şi probabilităţile sale, şi nici măcar nu vedeam chipul — cel de azi, cel de mâine; nu îl vedeam decât pe cel de ieri, cu un ochi mental şi chior — fiinţei pe care o cunoşteam cel mai bine, trăisem destui ani cu Luisa şi copiii mei îmi furnizau destule date complementare, ea se prelungea în ei, iar copiii sunt transparenţi cât timp încă sunt copiii noştri, pe urmă îşi pun

armuri ori fug ori se învăluie în negurile lor. Acum nu mai ştiam nici ce pieptănătură avea, mă refer la Luisa (căci felul cum îşi poartă ori îşi tunde ori îşi aranjează părul spune atât de multe lucruri despre o femeie), şi nici pe mine însumi nu mă vedeam; dar asta avea mai puţină importanţă, deoarece la urma urmei era adevărat ce scria în textul acela cu privire la mine pe care-l citisem oarecum pe furiş în fişierul cu numele angajaţilor: asta niciodată nu mă interesase şi nu mă preocupase deloc. O enigmă nu tocmai vrednică de atenţie, o pierdere de timp.

N-am putut evita să mă alătur râsului ei, nici n-am vrut, ci dimpotrivă: îmi fusese dor de ea şi am profitat de ocazie, ea nu mi-o mai oferise de mult, dar altădată ne molipseam unul de la altul, sau nici măcar nu era vorba despre asta, de obicei izbucneam în râs amândoi deodată, râsul ei cu mine aparţinea acelora care nu se forţează, nici nu sunt precedate de o decizie sau un calcul, la fel şi râsul meu cu ea, chiar dacă de data asta am întârziat, mă dezobişnuisem şi nu fusesem în stare să văd dinainte, singur, partea comică a consultaţiei mele, mai ales în acele zile care au urmat temerii noi şi neîncrederii nu tocmai noi; dar ei i se păruse nostimă imediat sau aproape imediat, după câteva clipe de uimire, şi n-a crezut că o sunasem ca să-i pun această întrebare („*Che vanto ridere insieme*”, exclama de obicei o veche şi deloc efemeră prietenă din Italia, din trecutul meu îndepărtat, ei îi datoram în mare parte cunoaşterea limbii italiene. Nu ştiu cum s-ar spune asta în limba mea: „Ce plăcere să râdem împreună” sau poate „Ce grozav”).

„Ce prostuţă eşti”, i-am spus, „zău că eşti prostuţă”, şi în timp ce-i spuneam aceste lucruri, râdeam împreună şi am simţit ceva asemănător unui *vanto*. „Află că nu, încă nu m-am tâmpit în halul ăsta ca să mă ocup de publicitate ori să mă apuc să scriu romane, ca toată lumea. Deşi, la urma urmei, orice se poate întâmpla, nu mai exclud acum nicio nerozie din viaţă. Dar ce prostuţă eşti, trec anii şi nu-mi vine să cred că eşti la fel de prostuţă ca atunci când te-am cunoscut.”

„A, înţeleg că o să-mi spui de ce-mi pui întrebarea asta atât de firească, de normală. Ei bine, colegii mi-o pun foarte des.” Continua sau continuam să râdem cu poftă, era ca un soi de tachinare reciprocă, ce nu jigneşte niciodată, ci provoacă mulţumire, ajutându-ne să ne arătăm afecţiunea, urma să spun acea afecţiune preliminară când stăteam împreună şi după câteva schimburi de cuvinte puteam să ne atingem, să ne sărutăm ori să ne îmbrăţişăm trântiţi pe iarbă şi cu mintea limpede. Dar acum n-am fi dorit, dacă ne-am fi văzut stând faţă în faţă, nu doar cu ochii minţii. „Ce s-a-ntâmplat? Cineva ţi-a murdărit parchetul? Nu-mi vine să cred.”

M-am oprit în sfârşit din râs pentru o clipă.

„Nu, nu-i vorba despre parchetul meu. A fost al lui Wheeler. Dar e o

poveste prea lungă ca să ţi-o pot înşira acum. Spune-mi, e cu putinţă sau nu să se petreacă aşa ceva?”

„Al lui Peter? La vârsta lui? O să-l cert. Eu sunt înţelegătoare cu toate ispitele, dar nu cred că se cuvine să facă una ca asta. Nu e bine pentru el. Cum de nu-l opreşte doamna Berry? Cum de nu le alungă pe nespălatele astea?” Şi a mai izbucnit o dată în râs, era veselă, neîndoielnic. Asta îmi plăcea şi nu-mi plăcea, putea fi din pricina mea sau din pricina altui individ, care poate tocmai plecase, ori urma să vină curând, ori era ea gata să iasă pentru a se întâlni cu el, ori el se afla acolo, acasă la mine, auzind conversaţia şi aşteptând nerăbdător să ia sfârşit, auzind-o doar în parte, nu ceea ce spun eu, ci numai ce spune Luisa. Nu credeam această ultimă presupunere, glasul ei mă făcea să bănuiesc nu existau martori şi că ea nu era condiţionată ori ameninţată de nimic. Dar cine putea şti, nu se ştie niciodată, ar fi putut fi vorba de un străin care nu înţelegea limba, vorbim ca şi cum n-ar exista martori atunci când suntem siguri că nu putem fi înţeleşi, ori chiar facem asta înadins ca să fim iubiţi sau să atragem sau aşteptăm să izbutim asta din vanitate, pentru a apărea aşa cum dorim să apărem, pentru ca martorul contemplator să admire cum suntem în raporturile cu ceilalţi, cât de plăcuţi şi de veseli suntem, există o fărâmă de prefăcătorie şi o fărâmă de exhibiţionism aici, bineînţeles, începea să mi se pară că intenţia de acum se încadra în acest repertoriu de posibilităţi. Şi pe urmă aceea nu mai era casa mea. Aceste gânduri embrionare mi-au mai potolit puţin râsul şi mi-am îngăduit să insist, nu pe un ton serios, dar oricum de grabă:

„Bine, o să-i avertizez pe amândoi că ai de gând să-i certi şi vor trebui să se dezvinovăţească. Dar, spune-mi, chiar e putinţă, povestea cu picătura de sânge, cu pata de sânge?”

Ea mă cunoştea bine, cu siguranţă eram omul pe care-l cunoştea cel mai bine, a înţeles că venise timpul să răspundă la năstruşnica mea consultare ori s-o lase baltă, s-o evite, putea s-o facă lesne, încrederea dintre noi nu mai era cea de altădată şi nu-mi datora nimic, nici măcar răspunsuri de politeţe. Cel puţin eu n-o simţeam pe ea datoare faţă de mine, iar în aceste chestiuni importanţa primordială o are sentimentul, el porunceşte (să te simţi creditor sau debitor) mult mai mult decât faptele sau banii, ori decât hotărârile şi daunele.

„Da, se poate întâmpla. Ar fi însă vorba de cantităţi mici, presupun, o picătură mică; ar trebui să fie în faza incipientă a sorocului pentru ca s-o surprindă nepregătită.”

„De vreo doi inchi, unul şi jumătate, ceva în genul ăsta? Pata. Ar fi cu putinţă?”

Asta i-a stârnit din nou un râs uşor. Nu mai era râsul dinainte, cel obişnuit; era un rest, era mai puţin cristalin.

„Inchi?”, a spus amuzată. „Cum inchi? Îţi amintesc că aici n-avem

aşa ceva, nici nu înţelegem termenii ăştia, aşa că nu exagera cu anglicismele. Şi pe urmă, vrei să spui că ai măsurat-o cu ruleta? Te-ai făcut detectiv? Ai intrat în Scotland Yard? Ce ţi-a venit?" Acum glasul ei dezvăluia surprindere, în Spania nimeni nu-şi aduce aminte că numele este New Scotland Yard, de mai mult timp.

„Scuză-mă, voiam să spun centimetri, patru sau cinci. În diametru. M-am obişnuit cu măsurile englezeşti."

„Bine, bine. Drept să-ţi spun, nu ştiu, Jaime. Eu nu iau ruleta cu mine şi, de altfel, mie nu mi s-a întâmplat niciodată aşa ceva. Eu sunt prevăzătoare şi port lenjerie intimă pentru partea inferioară a corpului, cum ai numit-o. N-am auzit înainte asta din gura ta, cu siguranţă: foarte reuşită denumire." Încă o scurtă izbucnire de râs sincer. A fost doar un simptom, ca şi cum expresia i s-ar fi părut nostimă într-adevăr, dar începuse să-i fie lene să-mi tot arate că o amuza.

„Dar femeia ar fi putut să nu-şi dea seama?"

„Da, s-ar fi putut. Deşi şi-ar da seama curând, dacă e o femeie normală şi nu o zăpăcită, desigur. Ori nu e beată sau ceva în genul ăsta. Dar la început s-ar putea fără îndoială să nu-şi dea seama, presupun. Lămureşte-mă ce rost au întrebările astea, dacă nu e vorba despre anunţuri comerciale şi nici despre un roman? Începi să mă cam iriţi."

„Şi atunci ar lăsa pata neştearsă, nu-i aşa?", am întrebat. „Dacă ea n-o vede, pata rămâne acolo." Asta fusese o afirmaţie.

Râsul se destrămase, se depărtase, se terminase, îi pusesem o întrebare în plus, poate două, dar mai ales una, îmi dădeam seama de asta înainte de-a o face, această ultimă întrebare. Dar ne vine greu să nu încercăm să ne convingem de posibilitatea ca ceva să se întâmple sau nu şi ne vine cu atât mai greu cu cât e mai depărtată.

„Nu ştiu, tu ştii mai bine despre cine e vorba. Foarte îngălată. Dar acum hai să vorbim serios: de ce mă întrebi, ce s-a întâmplat?" Nu era supărare în tonul ei, nici nu cred că era gelozie, nu sunt atât de naiv. Însă era în schimb o uşoară asprime, pesemne că se săturase de jocul acela care nu era al ei.

„Aşteaptă, mai am să te întreb ceva, poate că eşti mai informată decât mine în astfel de chestiuni, despre care eu habar n-am. Ai auzit vorbindu-se despre un produs de frumuseţe, o grefă artificială sau cine ştie ce-o fi, se zice că e o injecţie, e greu de crezut, se cheamă *botox*?"

Voiam să cercetez totul, chiar dacă era ceva anecdotic, lipsit de relevanţă, dar în felul ăsta, pe deasupra am evitat să-i răspund, la sfârşit ea întrebase oarecum serios („Dar acum hai să vorbim serios", spusese şi chiar aşa părea), iar eu nu aveam de gând să-i spun, nu numai că era o poveste lungă şi mă privea doar pe mine, ci fiindcă relatarea ar fi decepţionat-o şi mai ales n-ar fi fost intrigată după ce

afla întâmplarea. Îmi dădusem seama că e puţintel intrigată. Nu atât de mult ca să fie îngrijorată, asta mi-ar fi plăcut mai mult, căci s-ar fi gândit din nou la mine din când în când, câteva zile cel puţin. Da, se treziseră în sufletul ei curiozitatea şi nerăbdarea, eu n-o sunasem cu intenţia asta, dar îmi dădeam seama că aşa se petrecuseră lucrurile. Şi, fără îndoială, dintr-odată simţise dorinţa de a lua parte la chestiunile care mă preocupau, ca în vremurile de altădată. Pentru scurt timp, doar un minut (ah, întotdeauna există mai multe lucruri ce urmează să se petreacă, întotdeauna rămâne ceva, un minut, o lance, o secundă, febra, şi încă o secundă, visul, şi puţin pentru dans — lancea, febra, durerea mea şi cuvântul, visul şi încă puţin, pentru ultimul dans –), simţise dorinţa să-mi stea alături în cercetările mele ori căutările mele, fără să ştie măcar în ce constau, ca altădată. Bietul de mine sau de cel care eram atunci, mi s-a părut un triumf, chiar dacă fusese atât de scurt. Ori mai degrabă un prinos, un dar, o laudă, un *vanto*. Cu siguranţă avea să revină în gândurile mele timp de câteva zile, în urma acelei convorbiri telefonice, şi nu doar din când în când, ci mereu, necontenit. Însă nu puteam să mă întorc acasă, nici gând de aşa ceva, deci zilele astea aveau să fie puţine, prin forţa lucrurilor şi din fericire. Urmau să ţină până când se împrăştia din nou trecutul ce revenise atât de viu în amintirea mea, fiindcă Luisa încă nu avea să-mi spună: „Vino, vino, am greşit faţă de tine. Vino iar lângă mine, ăsta e locul tău, aici e perna pe care să-ţi pui din nou capul, n-am ştiut să te preţuiesc. Vino. Vino la mine. Aici nu e nimeni, întoarce-te, nălucirea mea s-a dus, poţi să-i iei locul şi s-o alungi pentru totdeauna. A dispărut cu totul şi timpul său nu se mai scurge. Ce-a fost e ca şi cum n-ar fi fost. Aşa că nu-mi înşela aşteptările, rămâi aici pentru totdeauna”. Avea să treacă, desigur, şi noaptea asta, iar ea încă nu spusese aceste cuvinte.

Pe De la Garza îl auzisem spunând cuvântul *botox* în timp ce-l aşteptam pe Tupra în spaţioasa toaletă pentru handicapaţi, ascultând de ordinul pe care mi-l dăduse, să mă întorc cu ataşatul diplomatic, să-l duc acolo şi să aştept până ce revenea la el, după ce avea să i-o înapoieze pe doamna Manoia soţului ei, să-l duc pe Rafita în spaţiul acela gol şi acolo să-l reţin sau să-l întreţin până când Tupra avea să ne caute, prefera să se ocupe chiar el acum, era limpede, de rezolvarea cazului, pesemne că mă socotise cam aiurit, mocăit şi deloc practic în acea situaţie excepţională ce nu suferea amânare, poate şi nu de ajuns de hotărât. Nu avusesem nevoie, cred, de mai mult de cinci minute pentru a intra şi a ieşi din cele trei toalete, pe care le-am cercetat pe rând, dar fără îndoială i s-au părut mai mult decât trebuia unuia ca el, care îşi făcuse o regulă din intransigenţa faţă de îndeplinirea întocmai a ordinelor sale.

Imediat după ce am ieşit din toaleta pentru doamne, m-am apropiat de ringul de dans, mai frenetic şi aglomerat ca înainte, şi atunci l-am văzut venind pe Tupra sau Reresby, care se ridica de la masă şi se îndrepta spre mine, deschizându-şi drum cu agilitate printre petrecăreţii din seara aceea — reuşea să se strecoare printre ei fără să-i atingă şi să se murdărească de sudoarea lor parfumată —, îl lăsase singur pe Manoia şi nu-i făcuse deloc plăcere că fusese nevoit s-o facă şi să întrerupă astfel pledoaria lui persuasivă sau propunerile pe care i le făcea, avea o privire atentă, la fel ca şi mine, când ni s-au întâlnit ochii am perceput o scânteie de reproş amestecat cu lipsă de înţelegere („Cum e cu putinţă să nu-i aduci cu tine, încă n-ai dat de ei, doar ţi-am cerut să te grăbeşti”, mi-a spus cu pupilele aproape la fel de palide ca irisul lor uneori, ori poate cu genele sale atât de lucioase şi dese încât la umbră mai ales atrăgeau cu totul atenţia); dar nu era timp pentru a exprima astfel de reproşuri, aşa încât ne-am unit privirile în căutarea dispăruţilor, erau acum patru ochi scrutători, şi primii care i-au zărit au fost ochii lui, mi i-a arătat cu un deget iritat, pe Flavia şi De la Garza, de parcă ar fi ridicat ţeava unei puşti.

Erau în mijlocul ringului şi dansau nebuneşte pe o melodie săltăreaţă, parcă stăpâniţi de diavoli şi speriindu-i pe cei din jurul lor, care fără îndoială îi priveau ca pe nişte apariţii ciudate (pe ea din pricina vârstei, pe el din pricina mişcărilor periculoase), dansul acela nu admitea contactul clasic, nici măcar apropierea partenerilor, aşa încât De la Garza nu era supus la tortura conurilor verticale ori a cuţitelor pentru gheaţă orizontale cu care făcuserăm cunoştinţă amândoi, ci de fapt acum, dimpotrivă, el o biciuia acum pe doamna Manoia — şi asta ne-a trezit îndată îngrijorarea şi ne-a silit să intervenim fără întârziere şi fără menajamente — aproape literalmente sau fără „aproape”, şi lucrul cel mai surprinzător era că ea nu părea să se plângă de loviturile involuntare — aşa am avut impresia, nu ştiu dacă şi Tupra — cu care răcanul ăla o biciuia în timpul dansului, trebuia să fie un ageamiu nenorocit ca să se apuce să ţopăie ca un sălbatic, la distanţă foarte mică, învârtindu-se precum Travolta, oferindu-i partenerei ba faţa, ba grumazul, fără să-şi dea seama că plasa aceea, care nu susţinea nicio coadă sau coamă şi pe care nimic nu putea s-o ţină locului prin greutatea sa, din pricina atâtor mişcări iuţi şi bruşte se putea transforma într-un bici, o curea, o pleasnă scăpată de sub control; dacă i-ai fi pus în vârf un ornament metalic, ar fi fost exact ca bilele unui lasou de gaucho sau ca un cnut de cazac plin de cruzime, a avut noroc că n-a omorât-o cu ţepii, cu bilele, cu zurgălăii şi cu ghimpii ăia, ar fi făcut-o chiseliţă pe Flavia; chiar şi aşa m-au trecut fiori pe şira spinării, fiindcă ceva de genul ăsta ar fi putut să treacă oricând prin capul lui sec şi ar fi fost o ispravă vrednică de un dobitoc ca el: deghizat în rapper de culoare şi în toreador din

vremea lui Napoleon, în pictorul chipeş Meléndez din autoportretul de la Luvru şi în ghicitoare ţigancă, cu nelipsitul inel zăngănind şi legănându-se (toate deodată, talmeş-balmeş). „O s-o şfichiuiască până o s-o-nvineţească", mi-am spus şi nu-mi puteam scoate din cap gândul ăsta scurt şi simplu, obsedant în clipa aceea. De fiecare dată când se învârtea, blestemata lui plasă de păr biciuia trupul Flaviei din dreptul ei atunci când o atingea, din fericire de cele mai multe ori biciul îi trecea pe deasupra părului ori poate erau peruci puse una peste alta, fiindcă De la Garza era mai înalt decât ea; dar cu toate astea am văzut cum de câteva ori, când ataşatul s-a ghemuit în răsucirile lui febrile, plasa de păr brăzda faţa doamnei Manoia dintr-o parte în alta. Cum de nu o usturau ochii, tocmai de aceea era greu de înţeles că ea nu părea să-şi dea seama de ce se petrece, oricâte straturi de machiaj ar fi putut să atenueze şfichiurile biciului: m-a făcut să-mi amintesc deodată de boxerii care pot primi nenumăraţi pumni fără măcar să clipească atunci când încasează prima bătaie — o adevărată ploaie de lovituri chiar dacă tot se aleg de obicei cu o vânătaie în umărul obrazului sau cu o arcadă spartă.

N-am aşteptat să se încheie sălbatica piesă muzicală. Ne-am repezit de îndată pe ring şi, înşfăcându-i de umeri cu iuţeală şi hotărâre (Tupra s-a năpustit spre Flavia, iar eu spre răcan, n-a fost nevoie să parlamentăm), i-am imobilizat pe amândoi. Pe feţele lor se citea descumpănirea şi am văzut — acum, când puseserăm mâna pe ei — că doamna Manoia avea pe obraz un semn, o rosătură a funiei, o zgârietură a biciului, nu-i dăduse sângele, dar era vizibilă, de parcă ar fi fost o julitură, mi-a amintit de urma care rămâne multă vreme pe gâtul spânzuraţilor din filmele western (e vorba despre spânzuraţii frustraţi; şi desigur, nu e tocmai aşa, urma funiei va dispărea repede), lui Manoia n-o să-i placă asta când o să descopere, am văzut pe chipul lui Tupra că şi el gândea la fel şi l-am auzit plescăind din limbă, ea nici nu-şi dăduse seama, pesemne că era prinsă în focul dansului, nu izbuteam să găsesc o explicaţie.

— O însoţesc la toaletă, ca să văd dacă poate fi găsit vreun leac pentru zgârietura asta ori dacă poate fi ascunsă, mi-a spus arătându-mi semnul. Apoi îndată i s-a adresat ei: Ţi-ai făcut o mică rană pe faţă, Flavia.

— Şi-a trecut degetul peste propriul obraz.

— Să mergem la toaletă, eu te aştept afară. Spală-ţi zgârietura asta, haide, şi încearcă s-o acoperi cu machiajul. Ce zici? Altfel s-ar putea ca Arturo să-şi facă griji. Vrea să fii lângă el, să te întorci. Te doare?

— Ea şi-a dus mâna la faţă şi a dat din cap în semn că nu, a rămas pe gânduri sau era pur şi simplu năucită. Tupra mi s-a adresat apoi din nou mie ca să-mi dea acest ordin, vorbea repede, însă calm: Pe el du-l la toaleta handicapaţilor şi aşteptaţi-mă acolo amândoi, n-o să întârzii

mult. Doar cât să văd dacă putem tămădui puţintel rana asta, nu pare să fie o tăietură adâncă, apoi o să întârzii preţ de câteva minute ca s-o însoţesc până la soţul ei. Păzeşte-l până atunci pe dobitocul ăsta, preţ de cinci minute, nu mai mult, ori poate şapte. Ţine-l acolo până vin eu. Pe zevzecul ăsta trebuie să-l neutralizăm, trebuie să-l anulăm.

L-a numit prima *dată* „*cunt*" şi pe urmă „*moron*", primul cuvânt îl cunoşteam pe atunci numai cu sensul de „pizdă", sexul feminin numit pe şleau şi doar în gând, cealaltă accepţie am deprins-o în seara aceea şi mi-a fost confirmată mai târziu de dicţionar, unul de slang desigur. Nu era foarte diferit de cel cu care-l numeam eu în gând, „răcan" şi „*cunt*" se prea poate să aibă o valoare asemănătoare, iar „zevzec" să fie mai puţin *exact*, nu ştiu însă dacă era mai agresiv. Dar nu-i acelaşi lucru ceea ce gândeşte cineva şi chiar ceea ce spune cu ceea ce-i aude rostind pe alţii; înjurătura pe care o spune cineva în gând şi chiar cu glas tare, el singur ştie în ce măsură e spusă serios sau nu şi că de obicei nu e atât de gravă pe cât pare, îi cunoaşte funcţia de descărcare sufletească şi de cele mai multe ori nu-şi face griji şi nu-i dă prea multă importanţă, fiindcă e conştient că nici nu are. Vehemenţa ne-o controlăm cum vrem, iar ea poate fi, în termeni generali, destul de artificială, dacă nu chiar falsă: o exagerare retorică, o reprezentaţie în faţa noastră înşine sau în faţa celorlalţi, un soi de bravadă. În schimb, înjurătura spusă de un străin ni se pare întotdeauna neliniştitoare, atât atunci când ne e adresată nouă, cât şi atunci când e adresată altora, fiindcă e greu să cântărim cât e de adevărat fondul care-i corespunde — fondul persoanei care rosteşte înjurătura cu câtă mânie ori câtă duşmănie, cu câtă posibilitate reală de violenţă. De aceea nu mi-a făcut plăcere să-l aud pe Tupra folosind aceste cuvinte şi de asemenea, cu siguranţă, fiindcă nu le mai auzisem din gura lui şi nu ne place să descoperim la alţii chiar ceea ce avem şi noi sau constituie potenţialităţile noastre cele mai urâte, ceea ce la noi pare acceptabil (ce putem face), dorim să credem că există bărbaţi şi femei mai buni, am dori să fie fără pată şi pe deasupra să ne fie prieteni ori cel puţin să-i avem alături şi niciodată potrivnici, niciodată vrăjmaşi. Desigur că nici din gura mea nu iese prea des cuvântul „răcan", ca să nu căutăm alte exemple, şi totuşi îl spusesem în gând în seara aceea de multe ori, la fel ca în timpul cinei de la Wheeler, şi pe urmă, când am rămas numai cu el. Dar nu-l spusesem cu glas tare, credeam, nu în prezenţa lui, fiindcă de asemenea a spune în gând ceva şi a păstra acel gând pentru tine, a-l păstra în tine şi a-l ţine sub tăcere nu e acelaşi lucru cu a-l spune cu glas tare de faţă cu martori ori a i-l trânti în faţă destinatarului, chiar dacă ar fi numai pentru faptul că se îngăduie atunci să-i fie atribuite cuiva anume cuvintele rostite şi acestea să fie pentru totdeauna socotite ale cuiva sau verosimile pe buzele lui („Te-am auzit, ai spus asta, în ziua aceea ai recurs la aceşti termeni"). Şi

asta înseamnă să oferim prea multe date, să dezvăluim prea multe feţe.

Mi s-a părut că ordinul era atât de greu de îndeplinit, încât i-am cerut lui Tupra să-mi spună desluşit:

— Cum adică să-l duc acolo? Sub ce pretext? Şi de ce? Ce urmăreşti?

— Spune-i că vrei să i-o sugi.

— Îşi cam pierduse răbdarea Reresby, dar l-a ţinut doar preţ de o clipă: privirea mea de mirare a fost pesemne atât de aprinsă (probabil că răzbătea din ea supărarea mea neascunsă, imediată), încât a citit în adâncul ei intoleranţa sau chiar ameninţarea mocnită.

— Aşa că a adăugat pe loc, înăbuşindu-şi cuvintele grosolane dinainte (poate că era numai Reresby spurcat la gură, nu Tupra, nici Ure, nici Dundas, dacă nu cumva era în fiecare seară cel care era, cu toate urmările şi consecinţele): întreabă-l dacă vrea o doză, una de cea mai bună calitate. Fii sigur c-o să mă aştepte acolo ca un mieluşel. Fii sigur că n-o să aibă nimic de obiectat.

— De unde ştii? l-am întrebat. Apoi mi-am spus că era o întrebare de prisos pentru Tupra, ori cu un răspuns redundant. Menirea lui era să ştie, ori aşa credeam eu, şi chiar mai mult, să ştie dinainte, să cunoască chipurile viitoare; şi spre deosebire de ce se petrecea cu mine sau cu Mulryan sau cu Rendel, poate şi cu Jane Treves şi cu Branshaw uneori (cu Pérez Nuix era mai îndoielnic), el nu avea nevoie să fie călăuzit, să i se arate drumul spre fiecare cunoaştere potrivită. Nu noi îl conduceam pe el, ci el ne conducea pe noi, el hotăra ce aspecte ale persoanelor ne interesau ori ne priveau şi ne punea întrebări despre câmpul hotărnicit, de pildă dacă Dick Dearlove, cântăreţul, era în stare să ucidă şi în ce împrejurări, ori dacă un bărbat anonim ar avea de gând să restituie un credit, o grămadă de lucruri şi la tot pasul. Niciodată nu mă întrebase dacă socoteam că De la Garza putea fi dependent de cocaină sau de aurolac sau de opiu, de fapt nu-mi aminteam să-mi fi pus vreodată vreo întrebare despre el. Aşa că numai acum, prin urmare, am început să mă gândesc la asta. Dacă stăteam să chibzuiesc, nu era deloc cu neputinţă să fie amator de orice: era prea pofticios, prea fudul şi aiurit, prea excitabil.

— Spune-i asta şi-o să vezi, mi-a răspuns Tupra în timp ce-i oferea politicos braţul doamnei Manoia şi porneau în grabă amândoi spre toaleta pentru doamne.

— Aveau să stea la coadă, fără nicio îndoială.

— Mă întorc în vreo şapte minute. Vreau să vă găsesc acolo. Până atunci ai grijă de el.

— Şi cu degetul ca o ţeavă scurtă mi-a arătat uşa cu gheara zugrăvită la vedere, era cu neputinţă să nu-ţi aduci aminte de Peter Pan de cum dădeai cu ochii de ea.

I-am spus ce aveam de spus lui Rafita, care pe moment rămăsese descumpănit, ca şi Flavia. Cuvintele mele l-au făcut să-şi vină în fire, să se învioreze; s-a arătat plin de interes, ba chiar părea cuprins de înfrigurare.

— Bine, hai, a răspuns imediat, iar apoi ne-am îndreptat spre toaletă şi am trecut de uşa cu gheară.

— Odată intraţi în toaleta pentru handicapaţi, care era tot goală, ca şi puţin mai înainte, nu şi-a ascuns nerăbdarea în faţa perspectivei deschise de cuvintele mele, probabil îşi spunea că în felul acesta avea să-i mai treacă beţia, intrase într-o fază de uşoară ameţeală, din fericire nu prea gravă, nu era gata să vomite, însă picioarele i se cam împleticeau pe scurtul drum cu destule obstacole din pricina îmbulzelii, ce-i drept, am pus-o de asemenea în parte pe seama ţopăielii lui nebuneşti, pe deasupra mai era şi gâfâiala, pe urmă mi-am dat seama că i se desfăcuseră şireturile de la pantofi, de la amândoi, ar fi putut să se împiedice şi să rămână lat pe ring, iar odată căzut ar fi putut să fie călcat în picioare de hoardele de dansatori şi noi am fi fost scutiţi de atâtea necazuri.

— Nu-i la tine doza, nu-i la tine.

— A vrut să constate dacă era sau nu la mine.

— Nu, e la domul Reresby, i-am răspuns, şi atunci mi-a trecut prin minte că Tupra ar fi putut să aibă într-adevăr la el o doză; pentru cineva ca el n-ar fi complicat să dispună de ea, în vremurile noastre i-ar fi fost de mare folos s-o ofere cuiva şi el ştia să se descurce în orice domeniu.

— N-o să întârzie mult, aşa a spus. S-a dus să vadă dacă poate să dreagă puţin crestătura pe care i-ai făcut-o leliţei noastre cu sforile astea aiurite ce-ţi atârnă din creştetul capului sau din coşul de nuiele pe care ţi l-ai pus pe cap. — În clipa aceea nu-mi mai păsa că se supără sau nu dacă-l fac albie de porci, de altfel, când eşti într-o ţară străină stabileşti repede o relaţie de încredere cu orice compatriot, fără să existe în fond vreun temei pentru asta, de obicei lucrurile ies prost, chiar foarte prost, dar prezintă avantajul că poţi vorbi pe şleau când e nevoie. De la Garza îmi pricinuia prea multe probleme şi toate puteau fi evitate, ăsta era cel mai rău lucru. M-am adaptat dinainte la obişnuitul lui jargon impostat (eu n-aş spune niciodată din proprie iniţiativă „crestătură”), asta echivala cu a străbate dintr-odată o mare porţiune din spaţiul încrederii.

— Cine-şi mai pune în cap trăsnaia asta şi îşi biciuieşte cu ea partenera de dans, tare-aş vrea să văd ce-o să zică bărbatu-său când o să vadă lovitura de biciuşcă de pe obrazul ei. — „*Uno sfregio*”, mi-am amintit deodată de consultaţiile sale, îngrozit; „o să i-o înapoiem cu un soi de *sfregio*, dacă i-am înţeles bine gestul, şi-a trecut unghia policarului peste obraz; nu-i de glumă, n-o să-i pice prea bine, deşi ar

fi fost şi mai rău dacă zgârietura era la *bazza* şi nu la *guancia*, Manoia ar putea să creadă că-i o aluzie, o batjocură, o revanşă a mea pentru purtarea lui grosolană, deşi bărbia bietei Flavia nu-i atât de pronunţată ca să fie o *bazza,* la drept vorbind." — Eşti un descreierat monumental, De la Garza. Ţi-am spus că tipul ăsta are multă influenţă la Vatican şi în toată Italia, până în Sicilia.

— Am rămas eu singur surprins că folosisem cuvântul ăsta („monumental"), pe care nu-l utilizam niciodată, probabil că am făcut-o prin asociaţie cu Vaticanul.

— Şi pe urmă l-am văzut cu capsa pusă, gata tot timpul să-i sară muştarul — probabil că făceam mai departe asociaţii de idei, alunecând spre limbajul în acelaşi timp grosolan şi pedant al zdrahonului ăluia sclifosit —, sper că Reresby o să reuşească să-i explice situaţia şi să se facă înţeles, că n-a fost ceva intenţionat, că nici nu ţi-ai dat seama. Nu-i aşa că n-a fost intenţionat, Rafita? N-ai făcut-o înadins.

— Niciodată până atunci nu-i spusesem aşa în faţă cel puţin nu-mi aminteam să-i fi spus aşa; de fapt, cred că auzisem diminutivul din gura lui Peter, după ce ataşatul plecase de la petrecere nesatisfăcut şi cu buzele umflate, pentru a se urca la volan şi a avea un accident pe şosea împreună cu primarul şi primăriţa din Thame sau Bicester sau Bloxham sau Wroxton (dar n-a fost să fie cu noroc).

— Sigur că n-a fost cu bună ştiinţă, ce credeai, c-o să rămân cu poftele nesatisfăcute, că mă pot mulţumi să stropesc pajiştea? Sper că nu mi-aţi stropit-o cu furtunul vostru, mi-aţi răpit prilejul de a-mi înfige spada şi m-aţi lăsat cu buzele umflate, sunteţi nişte nenorociţi de rahat. Nu mai suportam să stau acolo.

— Asta a spus, „mi-aţi stropit-o cu furtunul", şi metafora tauromahică, şi „nenorociţi de rahat", reuşea să împletească mitocănia cu nerozia, nefast amestec spaniol atât de răspândit printre noi, în frunte cu scriitorii noştri, printre care se numără şi mulţi tineri dezolant de învechiţi, duhnind de râncezeală, tradiţiile josnice sunt lesne de urmat, devin de neclintit. Nu-l puteam însoţi pe drumul ăsta, nu mă puteam adapta: nu puteam merge până acolo cu concesiile, nu putem accepta vulgaritatea lui.

— De ce stropit vorbeşti, De la Garza, eşti obsedat de stropitul cu furtunul. Las-o baltă. Pentru tine toate sunt la fel, nu-i aşa? Ar putea să-ţi fie mătuşă, şi a venit aici cu soţul ei, care o păzeşte, ţi-am atras atenţia de la început. De ce nu te duci la un bordel, haide, cu leafa ta poţi plăti asemenea distracţii. Ei nici nu i-a trecut prin cap aşa ceva, să fim serioşi. Iar pe deasupra o iei la ţopăială şi-i ciopârţeşti faţa, nu cred că vrea să mai aibă de-a face cu tine.

— Aş, a răspuns cu un aer nepăsător, a fost fără să vreau, uite, mă duc chiar acum să-mi scot pieptenele ăsta, la dans nu merge, te

deranjează.

— Şi-a mângâiat plasa prinsă cu un pieptene, plimbându-şi mâna de sus în jos, ca şi cum ar fi şters-o cu o cârpă.

— Nici n-a băgat de seamă, cu faţa ei umflată de *botox*. Şi nu mai bate câmpii, bătrâne, era gata-gata să-mi cadă în braţe. Nu-mi rămânea decât s-o prostesc şi s-o trag în ţeapă: să-mi înfig spada până la plăsele, până la gardă.

— A strecurat din nou metafora cu uciderea taurului. Începea să depene iar firul incoerenţelor lui obişnuite, semn că-şi revenea. Mă întrebam dacă stăpânea înţelesul cuvintelor pe care le folosea, dar n-avea rost să-l întreb pe el.

— *Botox?*

— Atunci am auzit acel neologism pentru prima oară. — Ce-i asta? Şi ce cuvânt o fi? *Botox*.

— Am pronunţat cuvântul din nou pentru a mă obişnui cu el, aşa procedăm în mod obişnuit cu cele pe care nu le cunoaştem. De la Garza numise pieptene sforicelele ce-i atârnau din păr, pesemne că în viaţa lui nu văzuse un pieptene adevărat. Nu mă puteam aştepta să-mi ofere vreo etimologie. Stăruia cu comparaţiile din domeniul tauromahiei, cu poziţiile sale specifice, asta era neîndoielnic ceva foarte specific pentru fasciştii noştri deosebiţi de ceilalţi, în sensul obişnuit al termenului, sau într-un sens analogic. Nu gestul în sine, desigur (până şi eu sunt în stare să-l imit, ca şi mişcarea în chip de fentă numită *verónica* ori un *derechazo*, alt mod de înfruntare cu taurul; făceam totul singur, bineînţeles), ci încrezuta împletire (să spunem) a învăluirilor de seducţie a femeilor cu înfruntarea unui taur fioros în faţa spectatorilor. Poate că la urma urmei spiritul lui era un spirit fascist, prin analogie.

— A, nu ştii?

— Şi a spus asta pe un ton pueril de fanfaron, ca şi cum ignoranţa mea ar fi fost dovada mondenităţii lui superioare (n-o puneam în discuţie, e plină lumea de mârlani mondeni şi sunt în continuă creştere) şi a instalării lui permanente în mediul şic la care ţinea atât de mult (din partea mea putea să rămână pe terenul ăsta până în ziua de apoi, eu nu aveam de gând să-i fac concurenţă, nici măcar să-l adulmec).

— A, nu ştii? a repetat.

— Era încântat că poate să-mi dea lecţii la ceva, cum s-ar spune.

— Îşi fac injecţii cu *botox* până nu mai pot femeile cu parale şi aud că au început să-şi injecteze şi unii bărbaţi. Prietenul tău cu siguranţă, ca să nu mergem prea departe, se lipeşte de mine ca să i-l injectez în pomeţi, în bărbie, în frunte, în tâmple, contra ridurilor. Reresby ăsta are pielea foarte netedă şi fără zbârcituri, n-are nevoie de înţepături subcutanate decât o dată la câteva luni, italianca se înţeapă la doar

câteva săptămâni, ce ştiu eu. Dacă-şi pot permite.

Ce-i drept, Tupra avea o piele neobişnuit de lustruită şi întinsă pentru vârsta lui probabilă, de o frumoasă culoare de bere blondă, şi uneori chiar de piersică, însă niciodată nu mi se păruse că s-ar fi datorat vreunui leac sau tratament, sau mai degrabă nu-mi trecuse prin minte că bărbaţii ar putea recurge la aşa ceva, nu încă de pe atunci. Cine-ar fi putut să ştie, totuşi. Începeam să fiu depăşit în anumite privinţe: ignoram existenţa acelui *botox* şi fără îndoială a altor produse, nu era decât un exemplu. Ei bine, continuam să ignor aceste lucruri, Rafita nu era persoana cea mai indicată pentru a-mi explica ceva ca lumea.

— Subcutanate? Îşi injectează medicamentul? Vrei să spui că-şi fac injecţii în toată regula, cu ac şi seringă? Ce e? Un lichid, nu-i aşa? Contra ridurilor.

— Ultima propoziţie a fost o afirmaţie, poate ca să mă obişnuiesc cu gândul. Nu puteam concepe să-şi înfigă cineva un ac în frunte sau în bărbie (în tâmplă era de necrezut) fără a fi obligat s-o facă din motive imperioase, şi de altfel cuvântul ăla… Dacă am vreun simţ deosebit, atunci e simţul limbilor şi etimologiilor, presupun că m-am deprins să fiu în alertă şi să le deduc pe când predam la Oxford, iar studenţii (de obicei cârcotaşi, chiţibuşari) îmi puneau tot timpul întrebări despre originea celor mai neobişnuite cuvinte, adesea trebuia să improvizez, să inventez etimologii din mers, cum ai putea şti în timpul orei de unde vin cuvinte ca „bobârnac” ori „bucălat” ori „potecă”. Acum n-am putut evita bănuiala că *botox* ar putea fi o contracţie (liniştitoare şi în chip de camuflaj, pe lângă faptul că era comodă şi practică) din „*botulin toxin*” în engleză, adică, din toxina botulinică atât de primejdioasă şi temută, pe care, după câte îmi spusese Wheeler, SOE o adusese *ex professo* din America în plin război pentru a impregna cu ea şi a otrăvi gloanţele cu care s-a tras în Heydrich în atentatul din 1942 de la Praga şi care a fost până la urmă cauza morţii de care izbutise atât de bine să se ferească, având o voinţă de fier. „Coincidenţa e prea mare ca să nu fie aşa. *Bo-tox*”*,* mi-am spus. „Şi dacă-i aşa, ce nebunie, să-ţi inoculezi otravă ca să nu îmbătrâneşti, ori cel puţin ca să nu se vadă, o fi fiind în cantităţi foarte atent măsurate, minime. Dar ce uşor ar fi ca practicianul să greşească doza, să pună puţin prea mult. Şi cât de vechi era cuvântul ăsta, «practician», era normal pe când eram copil”.

— N-o fi fiind *botoxul* ăsta toxina botulinică? l-am întrebat pe De la Garza.

— Uitându-mă la mutra lui, pe care era zugrăvită o brutalitate ignorantă, mi-am dat seama că habar n-avea, însă nu mă aşteptam la atâta nerozie ca aceea pe care avea să mi-o dezvăluie răspunsul său, aşa că am stat la îndoială, neputând să mă dumiresc dacă era prefăcută sau nu cumva fusese sporită de starea lui de ameţeală şi de zbânţuiala recentă pe muzica aceea îndrăcită. Nu era atât de dobitoc, orişicât, ca să facă o asemenea confuzie în mod nedeliberat.

— Asta n-are nimic de-a face cu bulimia, bătrâne, mi-a răspuns nătărăul de el. Nici cu bulimia, nici cu anorexia.

— Îşi sprijinise o mână de una dintre ciudatele bare cilindrice din toaleta spaţioasă şi curată, de singura fixă, de fapt, spre norocul lui: fără îndoială îi prindea bine, ca să nu i se facă rău în aşteptarea dozei făgăduite.

— Nu bulimică, măi omule. Botulinică. De la botulism, dac-ai auzit.

— Continua să se uite la mine cu o expresie de completă ignoranţă.

— Botulism, boala pe care o faci dacă mănânci alimente alterate sau conserve în care a intrat aer, n-ai auzit vorbindu-se despre ea? Etimologia asta o ştiam, aşa că i-am spus-o, nu zic că n-a fost ca să-i dau peste nas pentru tonul de superioritate cu care voise să-mi dea o lecţie puţin mai înainte: Carne sau peşte, nu ştiu dacă şi fructe; dar cel mai des se face de la consumul de cârnaţi, de aici îi şi vine numele: „*botulus*" înseamnă în latină „cârnat".

— Nu ştiu despre ce-mi vorbeşti, n-am nici cea mai vagă idee, nu mă întreba ce e, nici de unde l-au scos. Află că eu n-am nicio treabă cu cârnaţii sau cu salamurile despre care-mi vorbeşti. E o substanţă pe care şi-o injectează, cred că le paralizează nervii şi ridurile şi nu mai fac altele, în locul unde şi-o injectează, desigur. Dar aşa e, pe bune, ştiu chiar eu câteva cazuri: când o tipă are faţa ca un pergament, face imediat o injecţie şi se netezeşte cât ai clipi din ochi de parc-ar fi de marmură, ca o statuie. Are pielea de pe gât ca un acordeon? Îşi administrează o doză de dambla din asta şi-o vezi pe urmă cu un gât ca de lebădă. Singurul lucru rău e că, după ce le paralizează nervii, întreaga zonă rămâne insensibilă, de asta italianca nu şi-a dat seama că o zgâriasem cu asta — şi-a dus mâna la plasa de păr de parcă ar fi fost propria lui coamă —, şi de asemenea rămân cu o expresie ciudată, ca de drogate. Nu pot mişca bine nicio parte a corpului, aşa că par să fie foarte vioaie şi proaspete, dar în acelaşi timp foarte ţepene, ca nişte manechine, cu feţe de zănatice sau nebune. Nu ştiu dacă te-ai uitat bine la actriţa de colo, fosta nevastă a celui care acum e cu a noastră, la naiba, am uitat cum o cheamă, aia care parcă abia a ieşit din spital, eu cred că ochii ăştia ficşi pe care-i are acum sunt aşa cum sunt din pricina *botoxului*, bulbucaţi parcă, nu-i aşa? Nu vezi ce faţă are, ca de

ţicnită? Probabil că şi-l injectează în pomeţi şi la coada ochilor, cu nemiluita, parcă n-ar fi în stare nici să închidă ochii, nu m-aş mira să aflu că îi ţine deschişi şi când doarme. Sau ca Flavia, naiba s-o ia. Dacă te uiţi la ea dintr-o parte, parcă-i un strigoi.

Izbutise să se ţină pe picioare şi să-mi ofere sporovăiala aceea absurdă, depăşind uşoara ameţeală dinainte fără dificultate, cu o înfăţişare pe care şi-o dorea fantezistă şi modernă, dar în realitate doar ridicolă, era un muţunache din cap până-n picioare, un personaj de farsă, anunţase că-şi va scoate plasa, însă n-o făcea şi nici nu dădea semne c-ar avea de gând s-o facă, cu haina scorţoasă atârnând pe el, cu şireturile de la pantofi desfăcute. Nu mi-am putut stăpâni un zâmbet şi m-a cuprins o undă de milă. De la Garza era insuportabil din toate punctele de vedere, era ceea ce se cheamă un rahat, de care nu se poate să nu-ţi fie ruşine; însă nu era antipatic, de obicei oamenii de teapa lui nu sunt antipatici, am văzut mulţi ca el încă din copilărie, sunt surâzători şi chiar afectuoşi, la prima vedere, totuşi se dovedesc respingători şi indecenţi, pentru că îşi văd întotdeauna numai de propriile lor interese şi nu o dată recurg la adulaţie şi servilism; însă în fond nu suportă să facă impresie proastă cuiva, nici măcar celor pe care ei îi detestă, aspiră să fie iubiţi până şi de cei cărora le fac rău şi în general cred că izbutesc să fie iubiţi, n-au nici cea mai slabă capacitate de a-şi da seama că sunt nesuferiţi, de a se prinde că sunt de prisos, sunt prea încrezuţi ca să conceapă aşa ceva, trăiesc într-o înfumurare permanentă, plini de ei cum sunt, n-ar încasa niciodată o lovitură indirectă şi nici lovituri directe prea tari, iar din pricina asta anevoie pot fi izgoniţi. Pe urmă mai era chestia cu acordeonul şi ochii bulbucaţi ai stelei de cinema şi trăsăturile de strigoi ale doamnei Manoia (ce-i drept, fiind foarte plăcute, apăreau uneori ascuţite, hieratice), toate astea mi s-au părut destul de nostime şi totodată m-au făcut să-mi spun că în neghiobia lui erau fisuri, în practică e greu să găseşti un om care să fie complet lipsit de iscusinţă, mai ales verbală — sau, mai bine spus, de momente de inspiraţie bizară oamenilor le pot trece prin minte imagini sau expresii sau comparaţii nostime, în cel mai bun sens sau în cel mai apreciabil, care ne fac să zâmbim sau să râdem, chiar dacă râdem pentru cât sunt de trăsnite, ori grosolane, ori nepotrivite, puţine lucruri sunt atât de caraghioase ca deraierile şi gafele, ce importanţă mai are asta dacă ne prind bine. Poate de aceea toată lumea vorbeşte atâta şi e atât de greu să păstrezi tăcerea, fiindcă în mai toate frazele pe care le rostim, până la urmă descoperim ceva nostim, nu numai tăcerea e de aur, uneori e dimpotrivă şi asta e de fapt părerea generală, o inscripţie din *O mie şi una de nopţi*, ideea moştenită şi înrădăcinată în mintea oamenilor că niciodată nu trebuie să pierzi cuvântul, nici să închei povestirea, să flecăreşti la nesfârşit şi să nu te opreşti niciodată, dar nici măcar pentru a spune poveşti ori

pentru a convinge cu argumente sau cu vorbe învrăjbitoare, adesea de nimic din toate acestea nu e nevoie, poate fi suficient să ţii trează atenţia celorlalţi, ca şi cum în urechea lor s-ar strecura cântări fermecătoare, şi astfel să nu-i faci pe ceilalţi să plece. Şi asta poate fi de ajuns pentru a ne salva.

Deodată am simţit o poftă nebună să-l aud sporovăind mai departe pe De la Garza, turnând tot felul de fleacuri şi prăpăstii şi caraghioslâcuri (poate că simţeam lipsa limbii mele mai mult decât eram dispus să recunosc), în pofida faptului că latura lui patriotardă ieşea mereu la iveală şi era fluturată agresiv, fără ca el să-şi propună neapărat aşa ceva: „cu a noastră", spusese, cu un simţ primejdios al apartenenţei. M-am întrebat dacă nu cumva în relaţia mea cu el se petrecea (păstrând proporţiile) ceva asemănător cu ceea ce se petrecea în relaţia lui Tupra cu mine: eu îl amuzam, se simţea în largul său la şedinţele noastre de presupuneri şi examinări, în conversaţiile noastre ori pur şi simplu când mă asculta vorbind. („Ce mai ai de spus?", îmi cerea să-i desluşesc. „Ce-ţi mai trece prin cap? Spune-mi, ce crezi şi ce-ai mai văzut?"), poate că-i plăcea accentul canadian pe care mi-l atribuise în seara când ne-am cunoscut, oh mai exact din Columbia Britanică, el fusese în toate părţile. Totul e să vezi dintr-odată hazul cuiva, chiar al celui care te scoate din sărite, asta e posibil şi în acelaşi timp primejdios, să vezi la omul cel mai detestat o fărâmă de haz neaşteptat (soluţia majorităţii — mai bine zis, precauţia — e să nu admită nici cel mai mic semn, să se prefacă oarbă). Tupra vedea la mine această fărâmă de haz, fără îndoială, a văzut-o aproape de la început; era ceva cu totul neaşteptat şi mult mai ciudat că eu descopeream o urmă de haz la Rafita după două întâlniri şi după ce mă bătuse atâta la cap, prin urmare ar fi putut foarte bine să fie un miraj care n-avea să ţină mult.

Cât priveşte *botoxul*, era cu adevărat ceea ce presupuneam eu, fiindcă toxina botulinică producea cu adevărat o paralizie musculară, ataca sistemul nervos, oamenii ajungeau să nu mai poată vorbi, nici înghiţi (vai, o boală pentru a suprima vorbirea), mai târziu nici respira şi mureau aşa, prin asfixie, asta îmi amintea de avertismentele familiare din copilăria mea, când încă ne era frică de orice cutie de tablă turtită, ori ne temeam că dacă o deschizi se pot scurge gaze, ori de cel mai uşor miros suspect pe care-l simţeam când era închisă, conservele nu mai erau câtuşi de puţin o noutate, dar nu erau nici atât de răspândite şi bunicile noastre nu aveau încredere în ele, mamele nu aşa de mult sau foarte puţin, pentru că aşa apucaseră; nu aflasem în viaţa mea de nimeni care să fi suferit de botulism în Spania (ori poate numai în unele zone rurale foarte înapoiate), dar îmi rămăsese întipărită în minte o propoziţie care exprima spaima ce plutea în aer,

ceea ce te impresionează când eşti copil nu se şterge niciodată, o propoziţie rostită de bunica din partea mamei, cred, ceea ce îl impresionează pe copil îşi aduce aminte întotdeauna adultul care-i ia locul, până în ultima zi de viaţă, şi era una dintre acele ameninţări pe care atunci le crezi orbeşte, îngrozit de efectul instantaneu atribuit otrăvirii, impresionat de prestigiul pe care-l capătă tot ce e fulminant şi extrem, care îngăduie fanteziei să cutreiere fără limite în cele două tranşee, ca victimă şi ca ucigaş: „Cu niciun chip să nu gustaţi dintr-o conservă cu miros îndoielnic, şi cele mai multe sunt nesigure”, o auziserăm toţi patru cum le atrăsese atenţia slujnicelor; „fiindcă, dacă sunt stricate, toxina asta e atât de puternică, încât uneori poate fi mortal simplul contact cu vârful limbii”.

Îmi închipuiam ceva atât de obişnuit şi neînsemnat cum ar fi o lingură pe care o atinge cu limba, fie şi numai vârful sau marginea lingurii, femeia care face mâncarea, pentru a vedea dacă mai are nevoie de sare ori dacă e destul de caldă sau nu e prea fierbinte, şi o face fără nicio grijă, în timp ce fredonează un cântec sau fluieră (deşi pe vremea aceea nu fluierau decât bărbaţii, ori fetele foarte tinere, care erau însă nişte copile), poate fără să se uite în tigaie sau în cratiţă, ci uitându-se pe fereastră şi aruncând o privire în curtea în care alte femei şi alte slujnice scuturã covoarele atârnate sau prind cu cârlige la uscat rufele umede (mereu cu cel puţin un cârlig între dinţi), sau le poţi vedea înăuntru ştergând uşor praful cu un pămătuf de pene ori suite pe un taburet şi deşurubând becul din tavan care s-a ars. Auzind avertismentul, care ne era adresat şi nouă pentru viitor („Aşa că nu atingeţi cumva conţinutul suspect, pentru orice eventualitate. Până când nu a fiert”), îmi închipuiam această lingură impregnată atingând limba sau buzele şi o vedeam pe femeie, doborâtă ca de un trăsnet sau de un glonţ, căzând pe podeaua bucătăriei şi lipsită de viaţă, pe când mâncarea continua să fiarbă în oală, şi mă cuprindea teama pentru mama atunci când gătea chiar ea, căci auzind cuvântul „mortal” nu mă ducea cu gândul la un lucru amânat sau lent, imperceptibil pe loc şi ale cărui efecte apăreau mai târziu, ci la un fel de descărcare electrică impresionantă, ucigătoare, o flacără uriaşă, copiii nu concep decât lucrurile imediate sau foarte rapide, dacă ceva e fatal, atunci e fatal chiar în clipa de faţă şi niciodată pe termen lung sau mediu, cum ar fi gheara unui tigru ori un foc de muschetă în frunte ori săgeata unui maur înfiptă în inima noastră, ne jucăm cu aceste ficţiuni, pericolele sunt iminente sau în realitate nu sunt pericole, „Mai daţi-mi un răgaz”, aceasta e deviza copilului faţă de tot ce nu se obţine imediat sau nu se petrece astăzi, nici în simpla prelungire a zilei de azi care este cea de mâine; desigur că nu o face cu ironie, nici nu adoptă ca deviză aceste cuvinte, ci altele, mai infantile: „Pentru asta e nevoie de încă mult timp”, de cele mai multe

ori ca o întrebare repetată faţă de orice aşteptare sau amânare. „Mai e mult până la destinaţie?”, „Mai e mult până la vară?”, „Până la Anul Nou?”, „Până la ziua mea?”, „Până începe filmul?”, „Dar până mâine?”, urmată după cinci minute de nerăbdarea care neagă sau mistuie timpul, „A venit ziua de mâine?”. „Nu, copile, încă nu e mâine, e încă azi, care încă n-a plecat.” „Dar ca să mă întorc acasă şi la Madrid, la copii, mai e mult până să mă întorc la Luisa?” Sau întrebarea care ne însoţeşte la vârsta adultă şi ne hărţuieşte fără a fi niciodată rostită atât de direct cum o formulez eu: „Dar până la moarte, cât mai e?”.

De aceea am întrebat-o pe ea, când am sunat-o după două zile de la seara aceea cu Manoia şi Reresby şi De la Garza; înainte de a-mi închide telefonul iritată, i-am cerut informaţii despre *botox,* nu cumva ştia ceva despre el, Luisa avea o mulţime de prieteni şi cunoştinţe şi unele dintre ele erau „leliţe cu parale”, după expresia ataşatului diplomatic, mi se părea un lucru de necrezut şi plin de sarcasm că la sfârşitul timpului putea să existe o soluţie sau o măsură din toxina aceea care a fost atât de temută şi cu care se ungeau gloanţele cele mai cumplite, destinate lichidării câtorva călăi nazişti, şi să fie folosită acum de puternicii zilei pentru capriciul şi luxul lor, pentru a amâna formarea ridurilor sau a le elimina timp de câteva luni, pe baza aceleiaşi paralizii musculare sau cu nervii anesteziaţi şi lezaţi — una sau alta ori amândouă odată ori una drept consecinţă a celeilalte pe aceeaşi bază care altădată provoca ameţeli şi înţepenire treptată şi lipsă de coordonare şi halucinaţii şi tulburări intestinale grave şi apoi afazie şi apoi asfixie şi paralizie generală şi moarte. Da, totul e ridicol şi subiectiv şi parţial până la extreme insuportabile, fiindcă orice lucru cuprinde contrariul său, există o dependenţă exagerat de mare de momentul şi de locul şi de virulenţa şi de doza administrată, în funcţie de ele se poate vorbi despre boală sau despre vaccin, ori există moarte ori înfrumuseţare, la fel cum orice iubire poate ajunge la indiferenţă şi orice dorinţă la saţietate şi orice năzuinţă la ruşine şi stânjeneală, iar astfel aceleaşi persoane în aceeaşi poziţie şi acelaşi loc se iubesc şi nu se suportă în diferite perioade, azi, mâine; şi ceea ce în viaţa lor era obicei bine înrădăcinat devine încetul cu încetul sau dintr-odată — e totuna, e lucrul cel mai important — inacceptabil şi nepotrivit, iar apropierea ori familiaritatea până atunci de la sine înţeleasă între ele se preschimbă în răceală ori jignire, ce îţi plăcea înainte la celălalt şi avea farmec începi să dispreţuieşti şi-ţi face scârbă şi ponegreşti şi te face să-ţi sară ţandăra, cuvintele pe care până mai ieri doreai să le auzi otrăvesc astăzi aerul, îţi provoacă greaţă şi nu vrei să le mai auzi pentru nimic în lume, iar celor spuse de nenumărate ori încerci să le anulezi orice importanţă (să şteargă, să suprime, să desfiinţeze şi să fi tăcut mai dinainte, asta aspiră lumea să facă, fie că ştie, fie că nu, fie

că-şi dă seama, fie că nu-şi dă seama). Până şi ca să suni acasă trebuie să găseşti un motiv, pentru a-l prezenta sau invoca.

„N-ai auzit cumva de un produs de frumuseţe, o grefă artificială ori aşa ceva, nu ştiu prea bine, se spune că e o injecţie, e greu de crezut, se numeşte *botox?*" Cu întrebarea asta din penultima clipă am încercat de altfel să îndepărtez sau să alung asprimea ei incipientă, seriozitatea bruscă ce s-a instalat după râsetele ei, burzuluiala ei din pricina următoarelor întrebări, socotea că sunt prea multe, despre absenţa chiloţilor şi o pată de sânge care mi se năzărise mie, ori căreia, după ce am şters-o conştiincios în întregime, făcând să dispară până şi cercul acela atât de persistent ce pătrunsese în lemnul parchetului, acum era cu putinţă să-i spun în sfârşit ceea ce spusesem atâtor fapte şi lucruri şi atâtor morţi, ori căreia nici măcar nu se mai osteneşte nimeni să-i spună: „Dat fiind că n-a mai rămas nicio urmă a ta, n-ai fost, n-ai avut loc. N-ai străbătut lumea, nici n-ai atins pământul, n-ai existat. Nu te mai văd, aşadar nu te-am văzut niciodată". Se prea poate ca toate acestea să mi le fi spus mie Luisa în gând, când era singură, ori când dormea; chiar dacă vorbea cu mine din când în când şi exista urma permanentă a celor doi copii ai noştri, iar eu încă nu murisem. Numai că mă aflam „*in another country*", expulzat din timpul ei care-i învăluie şi-i încântă pe copii şi e acum un timp cu totul deosebit de timpul meu, care este în afara timpului ei, ce se desfăşoară acum fără să mă încorporeze, fără să mă lase să particip la el nici măcar ca martor, pe când eu nu ştiu prea bine ce să fac cu al meu, care se desfăşoară tot fără să mă încorporeze sau la care încă nu am izbutit să mă ridic (poate că niciodată n-o să mă mai pun la zi), dar în care se scurge totuşi această viaţă paralelă ori teoretică din Anglia, care nu va conta mult când va lua sfârşit şi se va închide ca o paranteză şi căreia i se va putea spune atunci la fel: „Nu mai înaintezi. Te-ai transformat într-o pictură îngheţată ori în memorie îngheţată ori într-un vis încheiat şi acum nici măcar nu te văd din depărtarea vrăjmaşă. Nu mai eşti, aşadar n-ai fost niciodată".

Luisa nu mi-a răspuns imediat, a rămas tăcută, de parcă ar fi văzut cel de-al doilea rând de întrebări pe care i le pusesem drept ceea ce era numai într-un grad foarte mic (o manevră de diversiune, un mijloc de a evita să răspund la întrebarea pusă de ea cu seriozitate), ori de parcă i s-ar fi părut la fel de nepotrivit din partea mea ca şi primul rând de întrebări şi ar fi contribuit prin urmare la descumpănirea sau surprinderea ei.

„*Botox?* Da", a repetat ea cuvântul după câteva clipe. Dar pentru Dumnezeu, Jaime, cu ce te ocupi? Chiloţi, menstruaţii, cu asta te ocupi? Sper că n-ai de gând să-ţi schimbi sexul. Nu ştiu cum ar privi copiii aşa ceva, dar mi se pare că ar fi speriaţi. Eu, una, sunt, bineînţeles."

„Ştii că ai haz”, i-am spus, şi cu adevărat mi se păruse că are haz, ori mă bucuram că îşi redobândise simţul umorului, când Luisa glumea însemna că era prietenoasă, de altfel glumele ei nu erau agresive, cel mult acide precum aceasta, şi le spunea întotdeauna cu amabilitate sau cu o afecţiune uşor de recunoscut, cu zâmbetul pe buze şi fără intenţia de a răni. O amuzase propria sa burzuluială prostească, fiindcă am auzit-o râzând din nou şi n-a putut rezista tentaţiei de a continua puţin gluma.

„Cum ar trebui să-ţi spunem, închipuie-ţi? Totul ar deveni cam tulbure. Gândeşte-te bine, te rog, Jaime, înainte de-a face pasul ăsta; ireversibil, presupun. Gândeşte-te la inconveniente şi la situaţiile încurcate. Adu-ţi aminte de trezorierul acela dintr-un *college* despre care ne-a vorbit odată Wheeler. Era foarte grav şi colegii lui nu ştiau în prima clipă dacă să-i spună «domnule» sau «doamnă», iar cei mai apropiaţi i-au spus luni de zile Arthur unei matroane cu fustă, continuau să vadă acelaşi chip al lui Arthur dintotdeauna, numai că avea buzele date cu ruj în loc de mustaţă şi era încadrat acum de o coamă scurtă şi ciufulită, n-o îngrijea deloc pe cât se vedea, nu era obişnuit s-o facă.”

Auzind-o cum îşi amintea relatarea mi-a trecut prin minte chipul Rosei Klebb, îngălata, leneşa şi „*înspăimântătoarea* femeie din SMERSH”, discipola impecabilului Beria şi infiltrată de acesta în POUM ca mâna dreaptă şi amanta lui Nin, pe care poate că l-a şi asasinat, potrivit lui Fleming; ori a fost mai curând chipul lui Lotte Lenya ca interpretă a rolului: încercând să-l calce pe Connery cu tocurile ei otrăvite, cine ştie dacă nu cu aceeaşi toxină. O, nu, pesemne că era alta, mai puternică, dacă voia să-l omoare cu pantofii ei ucigaşi, călcându-l pe picior. „Cred că nu-i deloc uşor să ţi se îndulcească trăsăturile, oricâţi hormoni ai lua, nu-i aşa?, şi făcând o operaţie de extirpare. Nu ştiu, te priveşte, dar ai o constituţie atletică şi barba destul de deasă, ai fi o femeie impunătoare, redutabilă, n-ar lua plasă nicio doamnă cu tine.” Şi a râs din nou, acum în hohote.

A trebuit să-mi muşc buza ca să nu râd şi eu, în pofida faptului că descrierea mea ca femeie mă iritase puţin; chiar şi aşa m-am dat de gol cu un uşor pufnet de râs.

„Da, îmi aduc aminte de acel bursier Vesey”, am reuşit să spun când mi-am stăpânit râsul. „De fapt, îl cunoşteam din vedere de pe vremea când eram la Oxford. Ca Arthur, desigur, nu ca Guinevere. O să-l întreb pe Peter ce s-a ales de el, ori de ea. Trebuie să fie acum destul de bătrân şi bătrâneţea pentru un bărbat nu e totuna ca pentru o femeie. Voi începeţi să ne-o luaţi înainte de la o anumită vârstă.” Şi când Luisa s-a liniştit, am reluat consultaţia: „Atunci, înţeleg că ai auzit de *botox*. E adevărat ce mi s-a spus, povestea cu injecţiile?” Îmi erau atât de cunoscute toate astea: ca de obicei, ea se eschiva să

răspundă la întrebări când stătea de vorbă cu mine şi strecura tot felul de glume. Dar spre deosebire de mine sau de Wheeler, şi de asemenea de Tupra, nu se întorcea de regulă singură la subiectul discuţiei.

„Da, am auzit pe câteva cunoştinţe vorbind despre el. După cât se pare, se adunau mai mulţi laolaltă ca să şi-l injecteze, când abia apăruse şi încă nu era recomandat de saloanele de frumuseţe ori ce-or fi fiind. Centre estetice sau cum se numesc."

„Se adunau?" Acum nu ea, ci eu repetam un cuvânt, cel care mi se păruse cel mai descumpănitor.

„Da, nu ştiu, am auzit-o vorbind despre asta pe María Olmo. O chestie pentru femei bogate, mai mult sau mai puţin; se întâlneau ca să ia o gustare sau ce-o fi fost, apărea un practician chemat de ele şi le injecta pe rând doza de care avea nevoie fiecare. Desigur, celor care voiau şi care contribuiseră, presupun, la cumpărarea *botoxului*, care era foarte scump. Practicianului i-l dădea amfitrioana." Mi-am spus: „Sunt doar cu câţiva ani mai mare decât ea, de aceea şi pentru ea e firesc să utilizeze cuvântul «practician». Însă ar trebui să fie unul specializat", aşa am presupus; n-am vrut s-o întrerup ca s-o întreb. „Era marele stimulent, se spunea că rezultatele erau spectaculoase, deşi, dacă-mi amintesc bine, mai târziu se pare că nu mai era atât de preţuit. Acum cred că poate fi găsit în multe centre de aici, dar la început, în urmă cu un an sau mai mult, era adus de nu ştiu unde, din afară, la comandă. Acum îmi închipui că fiecare poate să-şi facă singură injecţie cu *botox*."

„Din America", am spus în şoaptă, gândindu-mă la Heydrich şi la colonelul Spooner din SOE, organizatorul atentatului. „Probabil că era adus din America."

„Cred că nu, am impresia că mai curând era de aici, din Anglia; ori din Germania." Ea n-avea de unde şti la ce mă gândeam eu, nici nu fusese de faţă când Wheeler îmi vorbise despre Lidice şi ura spaţială, ura împotriva unui anumit loc, de care suferiseră de asemenea Madridul şi Londra în anii de bombardament şi de asediu; iar ura împotriva Madridului dăinuie şi astăzi, îl detestă şi l-au detestat toţi guvernanţii, fără excepţie. Ea nu mai era acum de faţă niciodată, acolo unde eram eu. Înainte, în schimb, era de multe ori; de aceea cunoşteam amândoi povestea trezorierului transsexual.

„Dar de ce? Nu era autorizat, ca melatonina? Melatonina, nu-i aşa, era interzisă în Europa. Era interzis sau ceva de genul ăsta?"

„Eu nu ştiu să fi fost interzis. Pur şi simplu a ajuns la noi mai târziu. De îndată ce lumea află că a apărut ceva nou devine nerăbdătoare şi pe urmă se grozăveşte că e avansată, după ce face rost de acea noutate. Ştii doar că există o mulţime de nătărăi care nu concep să nu meargă în fiecare an la New York şi nu se lasă până nu-ţi povestesc tot ce au văzut, sunt din ce în ce mai mulţi asemenea mârlani, eu, una, nu

mai suport să-i aud vorbind despre oraşul ăsta. Ei bine, dacă aud că acolo sau la Londra unii îşi injectează într-o veselie un produs nou care te întinereşte, dau fuga cu toţii să cumpere cât mai repede seringi, cel puţin asta."

„Dar îşi fac într-adevăr injecţii în frunte, şi în pomeţi, şi în bărbie, şi în tâmple?" Acest lucru în sine mă impresiona, acul înfigându-se în astfel de zone şi lichidul pătrunzând încet, dar încă şi mai mult — adică, mă înspăimânta — dacă *botoxul* era într-adevăr ce mă temeam că este. Astfel, tonul meu trebuie să fi fost unul de stupefacţie şi indignare, fiindcă Luisa a simţit nevoia să mă aducă la realitate şi să mă facă să cobor tonul cu răspunsul ei, chiar dacă fără intenţia de a-mi da o lecţie, nu era stilul ei.

„Ei bine, da, şi chiar în locuri la care nici nu te gândeşti. În pleoape şi în urechi, cu siguranţă în buze şi de bună seamă deasupra buzelor, ridurile verticale din zona aceea sunt un adevărat coşmar pentru multe prietene de-ale mele, la fel ca şi acelea de pe gât. Da, şi mie mi se pare un fapt cutremurător, dar probabil că sunt mai obişnuită decât tine cu toate aceste grefe şi injecţii. Şi cu tot felul de masacre. Aflu că mereu tot mai multe femei se duc la asemenea şedinţe periodice de croitorie chirurgicală de parcă s-ar duce la coafor. Şi n-o să-ţi vină să crezi, sunt destui bărbaţi amatori de aşa ceva, nu numai burlaci, craidoni şi divorţaţi cuprinşi de descurajare, ci şi destui bărbaţi căsătoriţi. Ei bine, asta dacă e să mă bazez pe ce mi se spune, însă poate că nu e adevărat." A spus aceste lucruri cu atâta degajare, încât m-a făcut să mă gândesc: „Nici nu-i trece prin minte să mă includă printre divorţaţii cuprinşi de descurajare, nu-i rău, înseamnă că nu-i inspir milă, cel puţin deocamdată, nu-mi place să fiu lăsat pe margine, cum se întâmplă cu atâţia bărbaţi îndrăgostiţi sau căsătoriţi. Desigur, nu eram încă divorţaţi. Dar totul se va hotărî, presupun, când o să vrea ea". Pentru mine nu era uşor să iau această iniţiativă. Nu se ştie niciodată. Nu i-am împărtăşit gândurile mele. „Uite. L-ai văzut pe caraghiosul ăsta de Berlusconi? La vârsta lui probabil că e în întregime din latex, pare un *ninot* de bâlci. Poate că el ar trebui într-adevăr să-şi schimbe sexul, doar aşa ar putea să arate ceva mai bine ori s-ar reumaniza, ar putea fi o bunică drăgălaşă." Şi a râs din nou, iar eu ştiam că o va face de când am auzit cuvântul „caraghios" ieşind de pe buzele ei: ne cunoşteam prea bine pentru a ajunge să nu ne mai cunoaştem. Acum risca să o ţină tot aşa mai departe şi, de pildă, să-şi închipuie alţi politicieni preschimbaţi în cucoane; aşa că am readus-o pe făgaşul dinainte:

„Dar, mai exact, ce e *botoxul*? Tu ştii?"

„Mi s-a spus cândva, dar n-am dat prea multă atenţie explicaţiilor. O toxină, cred; ori o antitoxină; drept să-ţi spun, nu-mi mai aduc aminte deloc."

„Toxina botulinică? S-ar putea? Care provoacă botulismul. Nu ştiu dacă ştii că pe vremuri era folosită ca otravă.” Şi i-am împărtăşit intuiţia mea etimologică.

Nu părea impresionată. De la cunoscutele ei şi probabil de la unele prietene, trebuie să fi avut cu adevărat cunoştinţă de cele mai sângeroase şi mai otrăvitoare leacuri împotriva îmbătrânirii.

„Nu-mi aduc aminte. S-ar putea. Nici nu m-aş mira, jumătate dintre aceşti specialişti în operaţii estetice sunt nişte iresponsabili, dacă nu chiar nişte criminali. María mi-a spus că a renunţat să meargă la unul care-o făcea să slăbească văzând cu ochii când într-o bună zi au intrat împreună într-o farmacie, el a zis că uitase acasă carnetul de reţete şi, pentru a o convinge pe farmacistă că era medic, n-a găsit alt argument decât să se întoarcă pentru o clipă la automobil şi să-i aducă un stetoscop pe care-l ţinea pe bancheta din spate, aruncat acolo. Îţi închipui. «Uite, am un stetoscop, sunt medic», şi i l-a vârât sub nas. María şi-a dat seama că nu era nici medic, nici felcer, chiar dacă reuşise să deschidă un centru medical, şi a îngheţat, nu altceva. Aşa că, vezi şi tu, totul e cu putinţă”

„Ai putea să verifici dacă e ce cred eu, toxina botulinică?”

„Cred că da. María ştie cu siguranţă, ori Isabel Uña, a apelat şi ea la asemenea leacuri, pot să le întreb. Dar ce ai tu cu *botoxul* ăsta? Ai de gând să-l foloseşti şi tu ca Berlusconi, ori e vorba despre prietena ta cea îngălată? Tu n-ai nevoie, fii fără grijă, încă n-ai niciun rid, îi faci pe toţi să crape de necaz.” Nu uitase de prima chestiune în legătură cu care apelasem la ea pentru consultaţii, de sângele căzut pe parchet, se gândea că cineva ar fi putut să mi-l păteze, cineva aflat la mine din întâmplare sau nu tocmai din întâmplare. Perspectiva ca Luisa să înceapă o mică cercetare a umplut de bucurie sufletul meu naiv. Aveam ceva comun după mulţi ani, ceva nou (nu copiii, nici banii, nici chestiuni practice), chiar dacă era vorba de un fleac. Şi urma să sunăm din nou curând pentru asta, ea pe mine, ori eu pe ea, ca să-mi dea informaţia obţinută. Ne apropia un lucru de rezolvat, iar acum asta era ceva nou.

„Mulţumesc, şi tu ai pielea foarte netedă”, i-am răspuns cu aceeaşi bună dispoziţie şi galanterie, apoi am adăugat: „Nu, te întreb pur şi simplu din curiozitate. Am auzit vorbindu-se aici despre asta şi mi-ar plăcea să aflu dacă e aceeaşi substanţă cu care a fost omorât cândva un şef nazist important, în 1942, Wheeler mi-a povestit acest caz. Ce efect provoacă, ştii cumva? Mă interesează procesul”.

„Cred că paralizează muşchii din zona injectată şi astfel o netezeşte şi o umflă, nu mă întreba de ce sau cum. Se pare că femeile care fac tratamentul ăsta rămân uşor inexpresive, chiar dacă eu n-am observat aşa ceva la María sau la Isabel, despre care ştiu că au folosit *botox*. Sigur, poate nu le-am văzut eu când erau sub efectul lui, cred că ţine

câteva luni, iar tratamentul se reia după o pauză, pe care ele tind s-o scurteze. Ce-i drept, puţin cam rigide le-am văzut, nu pot spune că nu, acum, când mă gândesc la asta, şi parcă aveau pielea mai întinsă, mai compactă… Nu ştiu, e ca o obsesie", şi după glas mi s-a părut că a căzut pe gânduri; „nu numai oamenii bogaţi, şi nu numai femeile de la o vreme, ţi-am mai spus. O să ajungem cu toţii acolo. Tu nu ştii ce-i în stare lumea să facă în ziua de azi, ce-şi pune şi îşi scoate, ce-şi injectează şi-şi extirpă, la ce e în stare să se supună. Ţi s-ar face părul măciucă dacă ai cunoaşte mai multe amănunte. Dar o să vezi curând, toţi o să ajungem acolo, ba chiar o să ne dezaprobe, pe cei care refuzăm: «Cum suporţi să arăţi aşa», o să ne spună, «cu carnea asta fleşcăită, ridurile astea şi cu pungile astea; cu zbârciturile astea, ori cu grăsimea asta, ori cu pielea asta tăbăcită, cum umbli aşa de neglijentă?». Mulţi au ajuns să compare tratamentul ăsta cu mersul la dentist: «Oare nu mergem la dentist ca să ne pună o plombă, care ne urâţeşte, şi nu ne punem proteze? La fel e şi cu restul». Ca şi cum îmbătrânirea ar fi un defect, ori o hibă consimţită, o neglijenţă. Ca şi cum ai putea alege şi ai fi vinovat de propria ta îmbătrânire. Ori neputincios, desigur, lipsit de mijloace pentru a o ascunde. Să pari bătrân va ajunge să însemne asta, că eşti un paria, o să vezi. Va fi o nouă reparaţie, o nouă diferenţă, de parcă n-ar fi destule. Va fi ca şi cum ai umbla cu hainele roase. Să dea Dumnezeu să nu ajungem să vedem una ca asta."

Şi atunci a tăcut, de parcă ar fi reflectat dintr-odată la propriul ei caz. Niciodată nu văzusem la ea nici cea mai mică veleitate sau ispită în privinţa asta: le auzea povestind pe cunoscutele şi prietenele ei angoasate de trecerea timpului, râdea cu bunăvoinţă ori considera că nu făceau nimic rău dacă ele erau mulţumite de înfăţişarea mai atrăgătoare pe care socoteau că au dobândit-o, chiar dacă era una de împrumut, falsă ori cumpărată; uneori monstruoasă. Nu fusese atrasă niciodată de aşa ceva. Însă Luisa nu mai era atât de tânără şi niciodată nu pomenise de lipsa mea de riduri — chestiune de familie; eram la înălţimea lui Tupra — ca pe un reproş comparativ, nici măcar pe tonul de glumă pe care-l folosise acum. „Poate că începe să fie îngrijorată, ca efect sau influenţă pe care o au ceilalţi asupra noastră", mi-am spus. „N-ar avea motive reale, cel puţin nu ultima dată când am văzut-o; deşi părerea mea i-ar fi fost de prea puţin folos dacă şi-a inventat motive (de asta nu e nimeni ferit) ori cineva i le-a vârât în cap (nici de asta nu e nimeni ferit), crede că eu o privesc cu ochi prea binevoitori."

„Nu cumva ai de gând să recurgi la aceste leacuri?", am întrebat-o. „Poţi fi sigură că tu n-ai nevoie de aşa ceva."

A râs o clipă, în felul acesta a ieşit din scurta ei tăcere îngrijorată.

„Dacă n-am nevoie astăzi, voi avea chiar mâine, nu poimâine", a spus. „Dar în orice caz n-aş putea să-mi permit, aş face parte din

categoria paria şi a celor cu hainele roase." Şi a râs din nou, o amuzaseră propriile ei cuvinte. „Chiar dacă ne trimiţi o grămadă de bani de când ai serviciul ăsta despre care nu sufli o vorbă", a adăugat. „Ţin să-ţi mulţumesc, Deza, acum ducem o viaţă aproape de lux. Nu e nevoie să trimiţi atât." Era ca şi cum ar fi vrut să-şi ceară iertare că acceptase; de aceea mi-a spus Deza şi nu Jaime, nu voia să scoată nimic de la mine, nici nu era prost dispusă din cauza mea.

„Mi-ai mulţumit de fiecare dată. Aşa se cuvine, tu te ocupi de copii, eu câştig bine acum şi n-am multe cheltuieli, nici nu văd din ce motive ar putea să crească."

„Înţeleg, dar ai putea pune ceva deoparte. Copiii întreabă când vii."

„Nu ştiu dacă pot veni curând. Trebuie să-l însoţesc pe şeful meu într-o călătorie, dar încă nu ştiu când, dacă peste o săptămână ori peste o lună sau mai târziu, până atunci sunt ca şi legat. Să vedem dacă pot veni până la urmă, la sfârşit de săptămână, cu *bank holiday*." Aşa sunt numite în Anglia zilele libere, care sunt puse toate lunea, în afară de Crăciun şi Anul Nou. „Dar află că am început să fac economii; am de unde. Şi cumpăr cărţi de la anticariat, mai bune şi mai scumpe ca niciodată."

„Atunci păstrează serviciul ăsta. Şi sper c-o să-mi vorbeşti cândva despre el, despre ce faci acolo." Nu credeam că o interesa cu adevărat, era un mod de-a fi amabilă. Nu se arătase curioasă cu privire la serviciul meu, în alte conversaţii. Ori poate unde erau întotdeauna mai scurte.

„Nu prea am ce să-ţi spun", am răspuns, şi aici am minţit, mai ales dacă mă gândeam la seara din urmă cu două zile. „Traduc texte de diplomaţie şi comerţ, e o muncă de rutină, chiar dacă am de-a face şi cu unii oameni interesanţi din când în când, nimic de zis. Dar nu mă cramponez de el dacă mă plictisesc, şi tu ştii asta".

A aşteptat câteva clipe şi apoi a răspuns:

„Da, ştiu. Şi mi se pare foarte bine, şi tu ştii asta".

Am văzut-o zâmbind când spunea acele cuvinte, cu ochii minţii treji. Eram în alt oraş, în altă ţară. Dar am văzut-o foarte bine de la Londra.

I-am mulţumit, i-am spus noapte bună, ne-am luat rămas-bun, am închis. Dar nu şi cu inima. Am înălţat privirea, m-am sculat din fotoliu, m-am apropiat de fereastra cu ghilotină şi am ridicat-o deodată ca să aerisesc odaia, fumasem cât timp am stat de vorbă cu ea. Nu ploua, nu era deloc frig ori aşa mi s-a părut în prima clipă, ar fi putut fi o seară de primăvară timpurie, fiindcă nu era prea târziu, nici măcar pentru Anglia, şi totuşi se întunecase cu câteva ore înainte, afară se vedea întunericul palid al pieţei sau *square*, foarte slab luminată de felinarele acelea albe ce imită lumina lunii, întotdeauna

gospodărită cu economie, şi de luminile aprinse de la hotelul elegant, ceva mai departe, şi de la casele locuite în care se adăpostesc familii sau bărbaţi singuri şi femei singure, fiecare închis în protectoarea sa încăpere galbenă, la fel ca mine pentru cine m-ar observa. Mi s-a părut că aud o muzică foarte slabă, atât de slabă încât orice mişcare de-a mea o acoperea ori o înăbuşea, aşa că am rămas liniştit — cu o altă ţigară în mână — şi am încercat să o ascult şi să o identific fără a reuşi, ajungea la mine atât de slab încât nu distingeam ce fel de muzică era, nu-i prindeam nici măcar ritmul. M-am uitat atunci, ca de obicei, pe deasupra şi dincolo de copacii şi de statuia din piaţă, până în capătul celălalt, în căutarea vecinului meu care dansa lipsit de griji.

Era acolo, ca întotdeauna, iar seara trebuie să fi fost într-adevăr călduţă, fiindcă ţinea deschise două din cele patru ferestre ale apartamentului, şi era probabil ca muzica să fi venit din salonul său larg şi lipsit de mobile, ca o pistă de aterizare, dacă n-ar fi fost târziu, ar fi renunţat la căşti ori la aparatul său fără fir şi de data asta piesa pe care o asculta n-ar fi răsunat doar în capul lui — şi în urechile deductive ale minţii mele, uitându-mă la el cum dansează —, ci în toată casa şi în afara ei, până s-ar fi risipit ca o umbră ori un fuior de fum şi-ar fi dispărut din faţa ferestrei mele. Nu era singur, ci cu cele două partenere pe care le ştiam de mai demult, cele două femei pe care le mai văzusem şi în alte dăţi, separat, dacă-mi amintesc bine: femeia albă cu pantaloni strâmţi care nu rămăsese să doarmă, după ştiinţa mea (se urcase pe bicicletă şi se pierduse în noapte pedalând voiniceşte), şi femeia neagră sau mulatră cu fustă cu volănaşe pe care n-o văzusem plecând. Acum erau îmbrăcate amândouă cu fuste destul de scurte şi strâmte (până la mijlocul coapsei, mai mult sau mai puţin, nu tocmai potrivite pentru dans), şi niciunul dintre cei trei nu mai dansa, sau nu mai dansau cum se dansează, ci mai degrabă parcă măsurau sau calculau paşii exacţi pe care trebuiau să-i facă, desigur la unison cu muzica aceea ce aproape că ajungea până la mine şi pe care n-aveam s-o recunosc niciodată.

„Le-a adunat la un loc”, mi-am spus, „poate că se specializează şi vrea să exerseze cu ele ceea ce se numeşte o *routine* în America, adică mişcările şi paşii care nu se mai improvizează, ci se potrivesc şi se coordonează, ce manie de a distruge cuvintele are ţara asta şi epoca asta, totul e din ce în ce mai surpat, mai imprecis, mai pieziş şi înţepenit şi adesea de neînţeles, cuvintele, ca şi uzanţele, ca şi reacţiile; dar se prea poate ca numai una dintre ele să fie amanta lui şi n-ar fi nimic neobişnuit să se întâlnească pentru a dansa în trei, ba chiar ca niciuna dintre ele să nu-i fie amantă şi, în schimb, dacă i-ar fi amândouă, atunci cu adevărat ar fi ceva ciudat, presupun, în pofida artificialei încetineli din vremurile noastre în care, potrivit multora, nimic nu are niciodată prea multă importanţă, nici măcar acţiunile

violente, care sunt iertate atât de uşor ori pentru care nu lipsesc niciodată neghiobi cu autoritate morală neghioabă — ori ignorantă —, gata să cerceteze cu nesfârşită răbdare deloc misterioasele lor cauze, pe care în orice caz le înţeleg, de parcă ar fi deasupra lor (pe vârful limbii au pregătită şi îi ispiteşte mereu vechea expresie a popilor, oricât de laici ar vrea să pară că sunt: «Dar de ce eşti aşa, fiule?»), până când îi dă jos din turnul de pază cineva care-i pune pe fugă şi atunci nu mai înţeleg, chiar şi eu, aş putea şi eu să fiu violent în anumite împrejurări, nu numai ca să mă apăr, dar ştiu că din pricini mărunte şi lipsite de orice mister, din frustrare sau din invidie ori din răzbunare ori din tulburarea unei temeri neîntemeiate, aşa că e preferabil să evităm pur şi simplu împrejurările: eu, unul, n-aş putea să mă întâlnesc cu un iubit sau amant al Luisei în vederea unei activităţi pe care s-o săvârşim toţi trei împreună, ar fi ceva de neconceput, nu în momentul de faţă, ci peste câţiva ani, când niciun centimetru de piele nu mi s-ar mai înroşi, şi el ar fi pe deasupra un tip formidabil, lucru de care mă îndoiesc; şi nici ea, cred, cu o iubită sau amantă de-a mea, care o să se ivească negreşit în viaţa mea, şi când te gândeşti că ea şi cu mine nu suntem acum nimic, ce vom fi ori am fi început să fim, poate doar trecut, unul pentru altul, un trecut atât de întins şi de îndelungat încât ni se părea că n-o să ajungă niciodată aşa. Ea probabil că nu e cu totul lipsită de griji zilele astea, chiar dacă am auzit-o mulţumită la început şi la fel la încheierea convorbirii, ar putea s-o preocupe întru câtva vârsta ei în viitorul apropiat", mi-am spus. „Dacă n-am nevoie de ele azi, o să am mâine, nu trebuie să aştept până poimâine", a spus despre alifiile otrăvitoare şi despre materialele plastice sângeroase, iar asta nu se deosebea prea mult de ce gândea Flavia Manoia când se trezea în fiecare dimineaţă din ultimul vis zbuciumat, dinspre ziuă, potrivit lui Reresby şi Tupra, care mi-a descris-o dinainte, ca şi pe soţul ei, condiţionând astfel percepţia mea ulterioară despre amândoi. „Aseară încă arătam bine, sigur, dar astăzi? Sunt cu o zi mai bătrână", îşi spune doamna Manoia când deschide ochii demachiaţi şi atunci, timp de câteva minute, îi e lene să se supună la altă probă şi vrea să-i închidă la loc. Ce greu îmi vine să mi-o închipui pe Luisa cu astfel de temeri, m-am obişnuit să fie tânără. Ori în realitate nu-mi vine atât de greu, dacă nu încerc să mă amăgesc: nici mie nu-mi sunt necunoscute, presupun. Acest gen de temeri nu e doar al femeilor, ci probabil al tuturor după o lovitură grea sau începând cu prima oboseală care ne lasă vlăguiţi, chiar eu am astfel de temeri zilnic, sau încep să simt semnele lor prevestitoare, mai ales în ultima vreme, de când trăiesc în străinătate şi sunt fără Luisa şi un pic cam singur, nu chiar atât de mult cum crede Wheeler, ci doar un pic şi numai din când în când; dar ele le recunosc, înfruntă temerile fără a le înnobila şi fără a le căuta o semnificaţie mai înaltă, pe când noi,

bărbaţii, cei mai mulţi dintre noi, vorbim înadins despre ele cu o cruzime care, prin chiar acest caracter deliberat, e oarecum falsă, gândul nostru e mai definitiv şi mai trist, dar în schimb izbutim să nu ne vedem frivoli, nici speriaţi de singurătate — care e ceva accesoriu —, nici de pierderea capacităţii de a simţi şi de a trezi dragostea — care e ceva substanţial, dar în acelaşi timp nesemnificativ. Aşa că mai curând ne întrebăm, ca să nu roşim: „Până la moartea mea, oare cât mai este?”.

Mi-am ciulit urechile, fiindcă mi se părea că muzica ajunge acum la mine mai clară, o dăduseră mai tare, şi uitându-mă din nou — acum fără extazierea dinainte —, am văzut că începuseră toţi trei dansul îndelung pregătit. Era elegant, nu se poticneau, nici nu alergau, ci înaintau cu paşi mici şi nu ştiu cum să spun, parcă sinuoşi şi într-adevăr sincronizaţi, aceiaşi în acelaşi timp, mişcarea era din picioare şi din şolduri şi din cap, care întărea ritmul, braţele însoţind doar uşor şi puţin dansul, puţin îndoite şi puţin întinse, la înălţimea coatelor, de parcă fiecare pereche de mâini ar fi susţinut un ziar deschis. Se deplasau pe parchet, cu iuţeală, toţi trei, dar impresia pe care o lăsau cu paşii lor mărunţi era că fiecare îşi menţine poziţia sa, ca şi cum porţiunile respective de parchet pe care se mişcau, luându-le parcă în stăpânire, s-ar fi mişcat odată cu ei şi fiecare ar fi călcat mereu pe aceleaşi scânduri din parchet; mi-au spus — ori poate că auzeam acum mai bine, chiar dacă erau mai departe — că poate dansau pe un song de Henry Mancini, ar fi putut fi celebrul *Peter Gunn*, nimeni nu mai ştie că această temă s-a născut pentru un serial de televiziune vechi cu detectivi, nu ştiu dacă s-a transmis vreodată în Spania, cred că era prin anii ’50 (adică, aproape preistoric) şi bineînţeles alb-negru, însă în orice caz muzica lui nu s-a învechit şi a devenit o piesă clasică a dansului modern elegant, dacă se îndeplineşte cerinţa unui stil elegant de interpretare, iar cei trei satisfăceau neîndoielnic această cerinţă. Ar fi putut fi la fel de bine începutul coloanei sonore din *Stigmatul răului*, sau *Touch of Evil* în engleză, un film de Orson Welles, din aceiaşi ani în care interpreta roluri de mexican nici mai mult, nici mai puţin decât Charlton Heston, era greu de închipuit că cineva ar fi putut să creadă aşa ceva, oricâte mustăţi groase se iveau peste tot, din primul până în ultimul plan, şi totuşi până la urmă credeai. Dar această muzică e mai puţin faimoasă, aşa că înclinam să cred că era vorba despre *Gunn.* Există piese fundamentale care mă însoţesc mereu dacă sunt prevăzător (n-am fost atunci când am plecat din Madrid, am luat cu mine puţine lucruri) sau pe care aştept să treacă multă vreme până le cumpăr din nou dacă rămân într-o altă ţară mai mult timp, iar printre ele nu lipsesc niciodată trei sau patru de Mancini, fiindcă înveselesc aproape negreşit orice zi posomorâtă, aşa că am căutat şi am scos discul, am programat pentru repetiţie prima secţiune, aşa cum

probabil făcuseră cei trei dansatori de peste drum (ţine doar două minute şi ei dansau de mult mai mult timp), şi am făcut-o să răsune în toată casa, la fel ca alte melodii, în alte dăţi când credeam că ghicesc ce interpreta dansatorul meu, în parte pentru distracţia mea, în parte pentru a-l scuti de ridicolul inevitabil dacă l-aş fi lăsat să se ajute şi să se mişte şi să facă sărituri absurde în faţa unui spectator care nu aude sunetele ce provoacă toate acestea, care nu aude nimic, chiar dacă pentru el era fără îndoială totuna ori nu ştia că e privit. Însă trebuie să arătăm cu atât mai mult respect pentru cineva care nu-l poate solicita.

„Această preocupare a Luisei ar putea însemna", mi-am spus, „că n-a ieşit prea mult în ultima vreme, nici n-a primit vizite incitante, că nu duce o viaţă de societate, dar asta, la rândul său — se prea poate ar putea însemna că nu m-a înlocuit cu totul deodată, altfel ar fi putut să-mi vorbească despre vreo petrecere ori un fapt mărunt mai mult sau mai puţin cotidian, chiar dacă n-ar fi contat decât într-o convorbire telefonică cu cineva anume la sfârşitul zilei, dacă nu le-ar fi fost uşor să se vadă din cine ştie ce motiv, soţia sau copiii lui ori copiii noştri. Acum îmi dau seama că asta e o deducţie fără temei, nefondată. Însă ar putea să însemne cel puţin faptul că n-a intrat încă nimeni în viaţa ei în asemenea măsură încât să intre şi în casa ei, vreau să spun nu zilnic ori nu destul de des pentru ca ea să-l aştepte, ori să nu fie surprinsă dacă el se prezintă fără altă înştiinţare decât ţârâitul soneriei din stradă, iar când ea răspunde să spună: «Sunt eu, Luisa, sunt aici, deschide», ca şi cum «eu» ar fi numele său inconfundabil, şi pentru ca ea să se bucure dacă el hotărăşte să-şi facă apariţia astfel, la lăsarea nopţii ori la venirea serii. Nu, nu se poate să fi intrat încă bărbatul adulator, sibilinic, sârguincios şi chiar silitor la început, cel care vrea să dea o mână de ajutor la cină, la dus gunoiul şi la culcatul copiilor, ca să devină — cum se spune — de-al casei, şi astfel să se instaleze şi să rămână, mulţumindu-se să ocupe golul şi încercând să nu schimbe nimic din ce găsise la venirea lui. Nici iresponsabilul şi glumeţul, nehotărâtul care se teme în schimb să treacă pragul uşii, să intre şi să-i cunoască pe copiii mei şi chiar numai să-i vadă trecând în fugă în pijama, din cadrul uşii de care se sprijină aşteptând ca Luisa să isprăvească de dat fetei instrucţiunile şi să iasă în sfârşit, să meargă la petreceri, cel care mai curând aspiră s-o scoată din casă puţin câte puţin, s-o rupă de casă seară de seară, s-o smulgă de acolo prin puterea obişnuinţei, pentru ca astfel să-l poată urma pe el, dezlegată de alte obligaţii, întru totul şi în toate părţile. N-a intrat nici îndrăgostitul prefăcut, ascunsul tiran care vrea să pară slab şi care urmăreşte s-o despartă de lumea exterioară cu scenele şi cu tertipurile lui, s-o închidă şi s-o facă să depindă de el, numai de el, îngustându-i orizontul, cel care joacă în pierdere ca să obţină şi să stăpânească pe urmă mergând la câştig, cel care se socoteşte îndreptăţit la orice prin

sentimentele sale puternice sau prin suferinţa lui profundă, şi cred că faptul de a simţi foarte intens, ca să nu spunem a suferi şi a se frământa de durere, le face ca prin farmec bune şi vrednice de atenţie şi le conferă drepturi şi că trebuie să fie răsplătite pentru asta, mereu şi la nesfârşit, chiar şi de cei care nu i-au inspirat sentimentul, nici nu i-au pricinuit suferinţe şi n-au avut nimic de-a face cu ele, pentru ei lumea întreagă le e datoare cu ceva întotdeauna şi niciodată nu se gândesc că sentimentul se alege sau e liber consimţit, cel puţin, şi că niciodată nu poate fi impus, ori că destinul nu se forţează, că suntem în aceeaşi măsură răspunzători de el cum suntem şi de momentele când ne îndrăgostim şi de iubirile noastre, contrar părerii generale care declară şi repetă vechea iluzie perpetuată de veacuri neobosit: «E mai puternic decât mine, nu stă în puterile mele să-l ocolesc» şi că la exclamaţia «Te iubesc atât de mult» ca explicaţie a actelor noastre, ca alibi ori scuză, ar trebui să se răspundă negreşit cu fraza pe care puţini îndrăznesc s-o rostească, chiar dacă e îndreptăţită atunci când iubirea nu este împărtăşită, şi poate chiar atunci când este: «Şi ce-mi spui mie asta, e numai treaba ta». Şi că pe deasupra uneori — asta în mod sigur — până şi nefericirea se născoceşte. Hotărât lucru, nimeni nu e obligat să ia în seamă iubirea pe care i-o poartă altcineva şi cu atât mai puţin deprimarea sau disperarea sa, şi totuşi cerem să avem parte de atenţie, de înţelegere, de milă şi chiar de impunitate pentru ceva care nu-l priveşte decât pe acela ce trăieşte sentimentul, «Trebuie să-l înţelegi», spunem, «trece printr-un moment foarte greu şi de asta se poartă urât cu toţii»; sau spunem: «I-am făcut rău, e în război cu toată lumea fiindcă e distrus, şi cu adevărat el n-ar putea să trăiască fără ea», ca şi cum a nu iubi pe cineva sau a înceta să iubeşti ar fi ceva îndreptat împotriva acelui cineva, împotriva celui care iubeşte neîndoielnic sau continuă să iubească, o maşinaţie sau o măsură de represalii, o decizie menită să-i aducă prejudicii, când tocmai nu e niciodată aşa. Prin urmare, eu nu pot să mă plâng şi cu atât mai puţin ar trebui s-o fac: când Luisa m-a vrut alături de ea, m-am bucurat de un dar ce se înnoia zi de zi pentru mine, tot aşa cum eu înnoiam pentru ea un dar asemănător; şi dacă într-o bună zi nu l-am mai primit, nu era cazul să fac vreun reproş, nici să văd în asta o dovadă de ostilitate voită, nici de aversiune, o renunţare şi o mare tristeţe. Nu era cazul să apelez la vreunul dintre jalnicele argumente invocate în ziua de azi, prin care indiscretele legi îi ocrotesc pe nenumăraţii profitori ce cutreieră şi se oploşesc în toate cotloanele: drepturile dobândite, timpul irosit, proiectele făurite împreună, forţa inerţiei sau obişnuinţa, nivelul de trai atins, viitorul pe care ne bizuiam şi dragostea investită, totul devine măsurabil. Şi bineînţeles, copiii dobândiţi şi contractele semnate. Ori cele nesemnate, ci doar verbale. Ori cele nici măcar verbale, ci doar implicite, abuzivele contracte implicite pe care, după

fricoasa noastră lume, le pregăteşte şi le redactează în spatele nostru simpla trecere a timpului şi pe deasupra îi mai şi pune etichete după cum îl taie capul, de parcă timpul ar putea fi vreodată acumulativ şi n-ar începe să numere de la zero cu fiecare zi, ba chiar cu fiecare clipă…"

Dintr-odată m-am simţit uşurat, parcă pentru prima dată după ce cu două zile înainte mă ridicasem de la masa unde stăteau Manoia şi Tupra la discotecă pentru a îndeplini sarcina ce mi se dăduse şi a mă duce să-i caut pe De la Garza şi pe Flavia, mă ridicasem în picioare şi dădusem scaunul la o parte cu o senzaţie subită de greutate neaşteptată, de indispoziţie şi descurajare. Înţepătura de ac în piept şi presimţirea unei nenorociri, toate astea venind de la Tupra mult mai mult decât de la mine însumi, ca şi cum el mi-ar fi transferat prin simplul său ordin respiraţia reţinută sau falsa sufocare a celui care se pregăteşte să ardă o lovitură, ori ar fi aruncat plumb peste sufletul meu treaz şi l-ar fi cufundat în somn, de atunci nu m-a mai părăsit greutatea asta presimţită şi apoi simţită, povara asta, ba chiar a crescut de la un ceas la altul, până într-acolo încât m-am întrebat necontenit, în timpul acelor patruzeci şi opt de ore ce s-au scurs atât de încet (ori nici măcar nu erau atâtea), dacă trebuia să renunţ şi să plec, să descalec, să las munca aceea atât de plăcută şi uşoară în clădirea fără nume şi pentru grupul fără nume pe care cu mai mult de şaizeci de ani în urmă îl crease Sir Stewart Menzies sau Ve-Ve Vivian sau Cowgill sau Hollis, sau poate celebrul trădător Kim Philby sau chiar însuşi lealul Winston Churchill, pesemne că puţin mai rămăsese din ei şi din metalul sau intenţia sau starea de spirit cu care l-au conceput (nu, nu înşelătorul cuvânt *mettle* îmi dă târcoale în intrusa mea engleză); sau poate că da, poate că s-au păstrat acest metal şi această stare de spirit fără să se fi degradat, şi pur şi simplu s-ar putea foarte bine ca grupul să fi fost încă de la înfiinţarea lui atât de drastic şi neîndurător cum părea începând de alaltăieri ori eu intuiam că este de numai două zile încoace: poate că ei toţi, grupul originar complet, incluzându-i pe Peter Wheeler şi pe fratele său mai mic, Toby Rylands, aveau în vene probabilităţile lui şi era numai o chestiune de timp, de tentaţii şi împrejurări să le ducă la bun sfârşit. Poate că aceste împrejurări şi tentaţii, poate că acest timp nedorit, ajunseseră acum, de puţină vreme şi când cei mai mulţi dintre ei trăiau prin discipolii şi urmaşii lor (Tupra era succesorul lui Rylands), în recenţii ani goi ai dezagregării şi abuliei ori ai ajustării şi dezordinii, pe care îi aduseseră particularii particulari, ani de delăsare şi de lene, cum îi numise domnişoara Pérez Nuix când îmi vorbise despre ei şi mi-i descrisese în seara cu ploaie nesfârşită în care mi-a făcut o vizită împreună cu căţelul ei, după ce mă urmărise pe ascuns atâta timp. Veneau când eu eram la mijloc, asta era tot. Ori perseveram. O pură întâmplare, nu era

vina nimănui; a mea nu, cu siguranţă, câtuşi de puţin. Poate că tot ce se întâmplase, tot ce văzusem şi auzisem eu, la discotecă, acasă la Tupra pe urmă, în realitate sau pe ecran nu constituia încă un motiv de a mă sustrage, nici de a-mi lua tălpăşiţa.

Am înţeles că mă simţeam uşurat datorită muzicii într-o oarecare măsură, acest *Peter Gunn* care serveşte la orice şi nu dă greş niciodată, şi îndată mi-am dat seama că asta se datora de asemenea — şi într-o mai mare măsură — dansului în care mă strecurasem fără voia mea, desigur dintr-un spirit de imitaţie instinctiv, maşinal, aproape inconştient, celor trei indivizi nepăsători din celălalt capăt al pieţei: picioarele se mişcă singure uneori sau, cum spune limba mea cu o exactitate metaforică, capătă viaţă, te poartă parcă fără să-ţi dai seama. Începusem să dansez, era un lucru de necrezut, singur în casă, de parcă n-aş fi fost eu, ci vecinul meu sprinten şi atletic, cu trăsături osoase şi mustaţă îngrijită, un caz limpede de molipsire vizuală şi auditivă, de mimesis, înlesnit pe deasupra de faptul că eram cu gândul aiurea. M-am trezit (e un fel de-a spune) înaintând prin salon, mai mic decât cel de peste drum şi plin de mobile, cu paşi mici şi iuţi şi poate chiar sinuoşi, prins într-o mişcare nebună a picioarelor şi coapselor, şi a capului care se clătina în ritmul melodiei, acompaniindu-mă şi cu braţele, dar mult mai uşor şi doar din când în când, ţinându-le uşor îndoite şi întinse pe jumătate la înălţimea coapselor, având în mâini un ziar deschis pe care de bună seamă nu-l citeam, îl luasem ca element de echilibru în dansul meu, cel puţin aşa am presupus. Şi atunci mi s-a făcut ruşine, fiindcă întorcându-mă să-i privesc cu adevărat pe dansatorii adevăraţi de peste drum, privindu-i cu privirea limpede, nu cufundat în gândurile mele, am fost silit să-mi dau seama că ei auziseră la rândul lor muzica mea într-o scurtă pauză a muzicii lor — dat fiind că fereastra mea era deschisă şi de asemenea două dintre ferestrele de la salonul lor — şi m-au reperat fără nicio dificultate, mergând pe urmele sunetului; şi, bineînţeles, s-au amuzat văzându-mă (ipistatul ipistat, vânătorul vânat, spionul spionat, dansatorul dansat); fiindcă acum nu numai că dănţuiam cu mişcări absurde şi pierzându-ne echilibrul toţi patru potrivit coregrafiei lor, ci se produsese o altă molipsire, iar aceasta mergea de la mine la ei: pesemne că li se păruse ingenioasă şi nostimă ideea mea, aşa că ţineau acum toţi trei în mâini câte un ziar deschis, era ca şi cum ar fi dansat cu paginile lui, lipindu-se fiecare de perechea sa nedespărţită.

M-am oprit pe loc, am simţit că faţa mi se îmbujorează, din fericire ei n-aveau cum să vadă asta, din pricina distanţei, deocamdată nu foloseau binoclu, cum făceam eu din când în când, când spionam salonul lor de dans. S-au oprit şi ei deodată, au ieşit la fereastră şi mi-au făcut cu mâna, m-au salutat cu gesturi largi, de fapt mi-au dat de înţeles desluşit că voiau să mă duc la ei, să mă alătur lor, să urc în

apartamentul lor şi să nu mai dansez singur, ci împreună cu ei, într-un cvartet vesel. Asta m-a făcut să mă simt şi mai ruşinat: mi-am tras iute capul înăuntru, am stins lumina, am dat muzica mai încet. M-am făcut invizibil, inaudibil. De aici înainte n-aveam să-i mai pot observa cu aceeaşi linişte, ori mai curând să-l observ pe el, care de cele mai multe ori era singur, acesta era un inconvenient. Totodată însă întâmplarea aceea m-a făcut să râd şi am văzut în ea un avantaj: mi-am spus că dacă într-o zi sau într-o noapte m-aş fi simţit atât de singur şi abătut încât nici măcar piesele lui Mancini, care fusese infailibil, şi nici altele care au asupra mea acelaşi efect nu reuşeau să-mi dea curaj, aveam acum deschisă posibilitatea de a încerca să găsesc companie şi dans de partea cealaltă a pieţei sau *square*-ului, în casa aceea primitoare şi veselă al cărei locatar nu se lăsase ghicit de deducţiile şi presupunerile mele, îmi inhiba facultăţile interpretative ori li se sustrăgea, lucru atât de rar încât îi conferea un uşor mister. Perspectiva unei vizite ipotetice, prilejul posibil sau viitor m-a făcut să mă simt şi mai uşurat. Am luat binoclul de hipodrom şi m-am uitat dinăuntru, ferit de privirile lor, mi-a trecut prin minte că schimbaseră muzica, judecând după cum dansau acum (se întorseseră la ale lor, după ce eu mă eclipsasem speriat), aşa că am scos placa din patefonul meu şi am pus alta din filmul *Stigmatul răului* şi am ales piesa numită *Background for Murder*, deloc sumbră în pofida titlului, „Fond pentru asasinat”. Dar m-am înşelat când am selectat-o pe întuneric sau mai curând la lumina felinarelor de afară, în locul ei a început să răsune o altă melodie, neprevăzută şi cu totul diferită, nu mai era o piesă de jazz, ci se auzea o pianolă, *Tana’s Theme* se numea, am văzut pe urmă pe coperta discului, o muzică pe care mi-o aminteam vag pe această coloană sonoră şi în acest film (film pe care aproape că-l uitasem, trebuia să-mi cumpăr un DVD numaidecât, mă duceam rar la cinematograf de când eram la Londra), chiar dacă încetul cu încetul, prin intermediul notelor atât de asemănătoare cu cele de flaşnetă, am început să văd ca prin ceaţă chipul lui Marlene Dietrich, cu părul negru, matură, îmbrăcată ca o ghicitoare de cărţi sau ceva de genul acesta, interpretând totodată un rol — încă şi mai neverosimil, dar până la urmă ajungeai să crezi că e cu putinţă — de mexicană sau, nu ştiu, poate de ţigancă fără patrie într-un oraş de graniţă, şi anume Tana din film.

Era o muzică melancolică şi totuşi potrivită ca să dansezi singur, muzică de despărţire, şi nimic nu semăna — de fapt era incongruent — cu paşii mari şi salturile pe care le făceau vecinii mei acum undeva departe, la ei în salon, chiar dacă eu îi vedeam aproape cu binoclul. Am vrut totuşi să ascult melodia, flaşnetele îmi aduc aminte întotdeauna de anii copilăriei, erau multe în Madridul acelor vremuri, azi mai vezi câte una, dar nu e acelaşi lucru, nu fac parte din peisaj ci

sunt o reclamă pentru turişti, acum au un alt rol; şi ascultând flaşneta asta pe care o pusesem din întâmplare la patefon şi care se repeta calm o dată şi încă o dată, agale (ca şi cum ar fi fost o pianolă adevărată, ale cărei clape se mişcă singure şi par atinse de nişte degete fantomatice), au început să se perinde prin faţa ochilor mei imagini cu străzile de-atunci, Génova, Covarrubias şi Michelangelo, imaginea unor copii mergând pe nişte străzi cu o servitoare bătrână sau cu mama tânără pe când mai trăia (amândouă sunt acum fantome), fraţii mei şi ea, trei băieţi şi o fată, ţinându-mă de mână, alături de mine, ea era cea mai mică, iar eu cel mai apropiat ca vârstă dintre fraţi, fără îndoială asta ne-a unit.

„Pare greu de crezut că e vorba despre aceeaşi viaţă", mi-am spus. „Pare greu de crezut că eu sunt acelaşi, copilul acela cu fraţii lui şi bărbatul acesta aşezat aici, în penumbră, cu propriii săi copii departe şi fără să-i mai vadă, simţindu-se cam singur aici, la Londra." „Cum pot eu să fiu acelaşi?", se întrebase Wheeler în grădina casei lui de pe malul râului, chiar înainte de a ne aşeza la masă, în duminica aceea. Cum putea fi bătrânul acela — şi-a spus, mi-a spus —, bărbatul ce se căsătorise cu o fată foarte tânără, care a rămas aşa pentru totdeauna, fiindcă murise foarte tânără? Peter preferase să lase pe altă dată („Cum a murit soţia dumitale, de ce a murit?", a fost întrebarea mea), cu siguranţă pentru o dată care n-avea să vină niciodată sau nu pe pământ, ci la Judecata de Apoi, dacă ne-o fi dat să ne înfăţişăm la ea cândva: era evident că-i venea greu să vorbească despre asta, sau nu voia. Eu, în schimb, încă mă recunoşteam în cel care s-a căsătorit cu Luisa, la întoarcerea din etapa petrecută în Anglia, pe care acum trebuia s-o numesc prima şedere, nunta am făcut-o nu mult mai târziu. Trecuseră ani, dar nu prea mulţi, şi spre deosebire de ce i se întâmplase lui Wheeler cu soţia lui, Val sau Valerie, Luisa fusese alături de mine aproape zilnic în cursul lentei mele îmbătrâniri, cel puţin aşa stătuseră lucrurile până la expulzarea şi exilul meu. Am înţeles că senzaţia mea de uşurare din seara aceea se datora de asemenea, mai mult decât muzicii sau nepremeditatului dans, întregii convorbiri telefonice cu ea şi mai ales ultimei părţi, cu acea bănuială a mea optimistă, fără temei poate, că încă nu intrase nimeni în viaţa ei, nu cu totul, şi prin urmare nu se instalase în casa mea pentru a-şi odihni capul pe perna mea şi a ocupa toate locurile mele.

„Poate că ar trebui să mai păstrez un timp slujba asta, în pofida tuturor neajunsurilor, în pofida domnişoarei Pérez Nuix, în pofida lui Tupra", mi-am spus când am simţit că mă prinde somnul, aşezat din nou în fotoliu, cu binoclul pe genunchi, îmbrăcat, aproape pe întuneric, liniştit de flaşneta sau pianola care cânta melodia aceea de interminabile despărţiri de bun-rămas (rămâneţi cu bine, clipe frumoase; rămâneţi cu bine, frumuseţi; rămâneţi cu bine, râsete;

rămâneţi cu bine, supărări), convins că în sfârşit aveam să am parte de o noapte fără insomnie şi fără zbucium, fără coşmarurile care ne strivesc şi fără greutatea care-mi stătea de obicei pe suflet. „Ea m-a sfătuit să-mi păstrez slujba, chiar dacă despre munca pe care o fac ea nu ştie nimic, cu adevărat nimic. Nu a spus-o pentru bani, nu vorbea serios, de fapt îi trimit mai mult decât are nevoie, asta a spus. Cinstea ei nu se dezminte, nu s-a schimbat de când e singură. Dar e bine să fie la un pas de lux, a mai spus şi asta, mie îmi place să-l fac posibil, chiar dacă a exagerat, şi tocmai datorită acestei munci pe care nimic nu mă împiedică s-o fac mai departe, întotdeauna poţi continua, încă puţin şi de ce nu mai mult, un minut, lancea, o secundă, febra, şi încă o secundă, visul (dar pe urmă vin întotdeauna durerea şi spada, şi se vor face zile şi săptămâni şi luni şi poate ani). Ceea ce s-a întâmplat aseară, ceea ce am văzut şi auzit atunci, începe să se înceţoşeze în mintea mea în seara asta şi se va împrăştia fără îndoială cu trecerea timpului, şi omisiunea, capacitatea noastră de a trece cu vederea este enormă ca şi aceea de negare provizorie şi trecătoare uitare, şi va ajunge poate ca pata de sânge de pe scară, pe care eu nu pot să jur că am văzut-o fiindcă atunci când am curăţat-o complet am lăsat loc îndoielii, oricât de contradictoriu ar fi acest lucru: dacă ştiu că am şters-o, cum pot să mă îndoiesc de ea; şi totuşi aşa stau lucrurile, când ştergi sau cureţi ceva şi acel ceva nu mai există, lucrul şters sau curăţat; şi nemaiexistând, cum poţi fi sigur că a existat cândva ori n-a existat niciodată; când ceva dispare fără pată sau urmă, ori cineva se pierde fără să-şi lase cadavrul la locul dispariţiei, atunci e cu putinţă să te îndoieşti de existenţa sa absolută, chiar de cea trecută şi dovedită. Te poţi îndoi prin urmare de existenţa unchiului meu Alfonso, de pe urma căruia mama n-a mai găsit decât o fotografie cu el mort, pe care o păstrez acum eu, dar nu şi trupul său. Te poţi îndoi prin urmare de existenţa lui Andrés Nin, despre care nu se ştie unde a fost îngropat, nici dacă a fost îngropat (poate într-o grădină interioară a palatului El Pardo, şi acolo i s-au răsucit oasele timp de treizeci şi şase de ani, când simţea paşii vrăjmaşi călcând nepăsători peste mormântul lui anonim sau mai curând ignorat). Te poţi îndoi de existenţa lui Valerie Wheeler, care pentru mine încă nu are moarte sau viaţă, fiindcă nimeni nu mi-a vorbit despre ele, nu e decât un nume şi ar putea să fi fost născocit ori poate că e mai bine să fie aşa (şi poate de aceea eternul său văduv mă prevenise: «În realitate n-ar trebui să povestim niciodată nimic»). Ceea ce s-a petrecut, întâmplările la care am luat parte aseară în această ţară, care pentru mine va fi din nou «cealaltă» într-o bună zi, se vor cufunda din ce în ce mai mult în ceaţă, vor deveni ireale, mai ales dacă nu se repetă şi nici eu nu le povestesc şi nu revin asupra lor, vor ajunge atunci să fie amintite cel mult ca un vis urât, iar după toate visele care trec se poate spune întotdeauna:

«Ah, nu, eu n-am vrut, n-a fost intenţia mea, n-am luat parte la aşa ceva, am fost cu totul străin, n-am avut de ales, ce pot să fac, dacă ies cumva la iveală murdăria sau violenţa pe care chiar eu le provoc, ori pe care nu le-am împiedicat…». Aşa gândeşte cel ce vrea să se amăgească, aşa gândim cu toţii, şi cine nu şi-a spus în gând un astfel de lucru, din când în când. Dar cât durează amăgirea, explicaţia noastră ţine şi nu e cazul s-o repetăm înainte de vreme, ci e mai bine să-i lăsăm la dispoziţie timpul de care are nevoie ca să fie crezută."

Dintr-odată — ori poate că n-a fost aşa, ci mi-am dat seama abia mai târziu — am văzut că luminile de peste drum erau stinse, cele ale dansatorilor, şi ferestrele erau închise. Puseseră capăt petrecerii ceva mai devreme, când eu picoteam sau moţăiam în acordurile din *Tana's Theme*, pianola asta n-o să se oprească până când n-o silesc eu s-o facă, cu comanda de la distanţă, ori n-o să contenească niciodată să-şi ia rămas-bun (rămâneţi cu bine, veselii mei prieteni, că eu trag să mor; n-o să vă mai văd, nici voi n-o să mă mai vedeţi; rămâneţi cu bine, avânturi, rămâneţi cu bine, amintiri). Nu fusesem atent la ce se întâmpla pe stradă, nu mă apropiasem din nou de fereastră ca să văd cine iese, care dintre cele două femei, dacă era una sau amândouă sau niciuna, puteam să mă apropii acum şi să caut o bicicletă legată cu lanţ, însă faptul că n-aş fi dat cu ochii de ea n-avea nicio însemnătate, posesoarea ei ar fi putut să nu fi venit cu ea în seara aceea, ar fi putut să vină cu autobuzul, cu metroul sau cu taxiul, ceea ce se întâmplă o dată nu se repetă neapărat, chiar dacă suntem înclinaţi să credem prosteşte contrariul, mai ales dacă ceea ce se întâmplă ne face plăcere; cum tot aşa n-ar fi avut nicio însemnătate faptul că aş fi văzut o bicicletă, putea foarte bine să fie a altcuiva. De fapt, nu mă interesa deloc, nu aveam de gând să mă duc la fereastră ca să cercetez piaţa, mă interesa întru câtva un singur lucru: să ştiu cine ieşea sau nu ieşea din casa mea, adică din casa unde se găseau Luisa şi copiii, din Madridul aflat acum departe; iar asta era cu neputinţă să văd, ochii minţii nu-mi erau de niciun ajutor, nu puteau ajunge până acolo. „Nu-i treaba mea, trebuie să mă obişnuiesc odată şi odată cu gândul ăsta", mi-am spus. „Cum nu-i treaba mea să ştiu cum cheltuieşte Luisa banii de care n-are nevoie, pe care-i trimit eu în plus, fără ca ea să mi-i ceară, ea ştie ce înseamnă să ceri, pentru cele două părţi ale cererii, aşa că acum, când nu mai suntem împreună, preferă să aştepte şi să nu ceară: cum nu-i treaba mea dacă ea nu cade în ispita în care au căzut cunoştinţele mele şi prietenele ei şi ia hotărârea să nu se supună riscului de-a ajunge o paria sau de-a părea că nu se îngrijeşte de înfăţişarea ei, de a nu lăsa pe mâine ce poate face azi şi de-a începe un tratament cu cine ştie ce medicamente, de-a se supune la incizii şi implanturi ori de a-şi umfla faţa cu iritante injecţii cu *botox* ca doamna Manoia dacă-i face plăcere, chiar dacă n-o văd apucând-o pe

drumul ăsta, nu încă, nu pe Luisa de care m-am despărţit şi pe care am cunoscut-o eu, nu cred că s-a schimbat atât de mult încât să-şi trădeze chipul; în orice caz, eu ar trebui să-mi păstrez slujba asta, să continui să câştig cât câştig acum şi chiar mai mult, pentru a suporta astfel de cheltuieli ori pentru a acoperi alte necesităţi sau urgenţe mai serioase, chiar dacă nu mai e treaba mea să încerc s-o ocrotesc, nici să încerc să-i îndeplinesc dorinţele, dar cum poţi să-ţi înfrânezi această tendinţă, ori deprindere; cum poţi să ţi-o scoţi din minte?”

Am oprit flaşneta sau pianola apăsând pe butonul de comandă, era şi timpul, întrecusem măsura, mă lăsasem prea mult în voia amintirilor, fără să mă plictisesc ascultând la nesfârşit aceeaşi melodie. Mi-am spus că, dacă adormeam aşa în fotoliu, îmbrăcat, m-aş fi trezit la miezul nopţii apăsat de vise grele, înţepenit, simţindu-mă murdar şi înfrigurat. Dar n-am avut destulă putere ca să mă scol, să mă duc în dormitor şi să mă întind în pat, măcar atâta. Şi când nu s-a mai auzit muzica, într-o tăcere deplină, mi-am spus că se făcuse cu adevărat târziu, nu pentru Madrid, ci pentru Londra, şi eu eram acolo, un locuitor în plus al acelei insule mari, care era patria pentru unii indivizi ca Bertram Tupra, dar pentru mine nu era, era numai cealaltă ţară în care nu există jaluzele, nici măcar perdele, nici obloane, şi luna se strecoară în toate încăperile când cerul e senin, ori felinarele de stradă când e acoperit, de parcă acolo ar trebui să ţii mereu un ochi deschis când adormi: „Trebuie să mă obişnuiesc cu gândul că nimic nu e treaba mea şi că pe deasupra sunt un nimic, în casa aceea, în cearşafurile acelea care nu mai există, fiindcă au fost deşirate pentru a face fâşii ori cârpe de şters înainte de a se subţia prea tare de vechi ce erau, ori nici măcar atâta. Un murmur afazic, un miros împrăştiat, o febră scăzută, o zgârietură fără coajă, care s-a desprins mai demult. Sunt precum pământul de sub iarbă sau mai din adânc, precum pământul nevăzut de sub pământul scufundat, un mort pentru care nimeni n-a ţinut doliu, fiindcă n-a rămas de pe urma lui niciun cadavru, o fantomă al cărei trup se depărtează tot mai mult şi doar un nume pentru cei ce vor veni după noi, care nu vor şti dacă nu cumva e un nume născocit. O să fiu urma lăsată de o pată ce nu vrea să dispară, dar încăpăţânarea ei e în zadar, fiindcă se freacă şi se curăţă duşumeaua până nu mai rămâne nicio urmă; sau ca pata de sânge care se şterge cu mare efort, dar până la urmă dispare şi se pierde, iar în felul acesta se pare că n-a existat niciodată vreo pată şi că nicio picătură de sânge n-a fost vărsată. Sunt ca ninsoarea căzută pe umerii hainei, alunecoasă şi moale, şi ninsoarea se opreşte întotdeauna. Nimic mai mult. Sau poate că rămâne totuşi ceva: «Lasă-l să se preschimbe în nimic şi ceea ce a fost să nu fi fost». Voi fi asta, ceea ce am fost şi acum nu mai este. Cu alte cuvinte, voi fi timp, ceea ce nu s-a văzut niciodată şi ceea ce nimeni nu poate să vadă vreodată”.

IV. Vis

„De altfel, mie mi se pare că timpul e singura dimensiune în care pot să stea de vorbă şi să comunice viii cu morţii, singura pe care o au în comun”, acesta era citatul exact, cum am verificat la Madrid mai târziu, pe care îl şoptisem în conversaţia cu Wheeler, în grădina lui de pe malul râului, imediat după ce el spusese: „Vorbirea, limba, e ceea ce împărtăşesc cu toţii, până şi victimele cu călăii lor, stăpânii cu sclavii lor şi oamenii cu zeii lor. Singurii care nu o împărtăşesc, Jacobo, sunt viii cu morţii”. Niciodată nu înţelesesem bine citatul acesta, iar Wheeler, care poate ar fi putut să mă lămurească, el care ştia atâtea lucruri, n-a auzit ce-am spus ori n-a vrut să ia în seamă ce spusesem, a crezut că sunt vorbele mele şi le-a dispreţuit, deşi nu erau ale mele, ci ale cuiva mai vrednic de luare-aminte decât mine, erau vorbele unui mort spuse pe când era viu, le scrisese în 1967 şi murise în 1993, dar acum era la fel de mort ca poetul Marlowe, chiar dacă acesta i-o luase înainte pe calea morţii exact cu patru sute de ani, a fost înjunghiat în 1593, acel fiu de cizmar născut în Canterbury (oraşul decanului bandit Hewlett Johnson, din pricina căruia, pe căi întortocheate şi ocolite, s-au găsit motive ca să poată fi împuşcat tatăl meu, cu mult înainte de naşterea mea), şi care învăţase la Bene’t’s College, din Cambridge, cel care avea să fie pe urmă Corpus Christi. Poate că a nu mai vorbi pune semnul egalităţii, poate că tăcerea definitivă nivelează de îndată, îi aseamănă şi o uneşte cu o puternică şi necunoscută legătură pe cei amuţiţi din toate timpurile, pe primul şi pe ultimul care într-o clipă devine penultimul şi timpul întreg se comprimă şi nu se împarte, nici nu deosebeşte, nici nu se depărtează, fiindcă încetează să aibă înţeles după ce se sfârşeşte — după ce pentru fiecare ia sfârşit timpul său —, oricât ar continua să-l depene vorbind despre cei care rămân, timpul propriu şi de asemenea timpul părăsirii celor ce s-au dus, ca şi cum într-o bună zi aceştia ar putea să se întoarcă din drum şi să nu mai fie dispăruţi. „Acum douăzeci de ani a murit mama”, spunem, sau „Se împlineşte un an de când a murit feciorul tău”.

Cam despre asta vorbea cel care a scris aceste rânduri atunci când le-a scris, era un compatriot de-al meu, sau mai mult, un bărbat din oraşul meu pe care atâţia îl urăsc şi care, pe lângă asta, a cunoscut pe viu anii asediului, un madrilen. Vizita, într-o călătorie la Lisabona, cimitirul cu vegetaţie atât de bogată care se numeşte Os Prazeres, cu aleile lui străjuite de şiruri de panteonuri, o lume redusă şi feerică de ciudate căsuţe scunde şi cenuşii, ţuguiate şi împodobite cu tot felul de ornamente, tăcute, îngrijite şi tainice — locuite şi nelocuite —, şi lua aminte la salonaşele simple care, dincolo de uşile cu geam, pot fi

văzute sau ghicite în interiorul multor morminte, cu „câteva scaune sau două mici fotolii tapiţate în faţa unui gheridon acoperit cu un voal de dantelă pe care se află o carte deschisă, cu conţinut religios, fotografia defunctului într-o ramă de argint, o glastră cu flori care nu se veştejesc şi, uneori, o scrumieră”. Într-unul dintre aceste salonaşe, „care vor să fie primitoare”, călătorul a văzut o pereche de pantofi, o pereche de şosete şi nişte rufe murdare dedesubtul sicrielor; în altul a văzut câteva pahare, iar în altul, un pachet de cărţi de joc. „După părerea mea”, a scris compatriotul meu cu privire la aceste lucruri, „un astfel de *decor* n-are alt scop decât acela de a conferi un caracter familiar, obişnuit şi confortabil vizitei pe care o facem morţilor, pentru ca aceasta să nu fie deosebită de vizita care o facem celor vii.” Cu alte cuvinte, n-a văzut obiceiul acesta înrudit cu obiceiul vechilor egipteni, care aveau grijă ca defunctul să nu ducă lipsă de nimic, în izolarea lui veşnică decretată şi pecetluită, de nimic din cele de care se bucurase şi pe care le preţuise în timpul vieţii — defunctul de vază cel puţin —, ci îl asocia, „mai mult decât cu dorinţa de a face plăcută şederea mortului în acel loc, cu nevoia celui în viaţă de a simţi că are parte de o primire călduroasă”. Şi adăuga, neputând să nu bage de seamă grava ironie: „Ne putem imagina că cei vii caută să fie alături de cei morţi, care, aşa cum sugera Comte, nu numai că sunt cei mai mulţi, dar sunt şi cei mai influenţi şi plini de viaţă”.

Dar cel mai tare l-a surprins pe călător şi l-a cutremurat „compoziţia perfectă” pe care într-una dintre acele cămări de mormânt a privit-o cu luare-aminte şi „cu o oarecare indiscreţie”: pe lângă micul covor, cele două fotolii mici şi gheridonul cu fotografia de familie, crucifixul şi câteva flori artificiale, a descoperit „un ceas deşteptător, din cele pe care puteai să le vezi în bucătăriile de pe vremea părinţilor noştri, rotund, cu clopoţelul sub o calotă sferică şi două biluţe drept picioare”. Toţi, el şi cei care-l însoţeau, şi-au lipit desigur urechea de uşă ca să perceapă „un tic-tac atât de neobişnuit, încât faţă de tic-tacul normal era ca un strigăt în raport cu vorbirea obişnuită”. Această privelişte şi cadenţa sonoră au declanşat reflecţia ce culmina cu citatul pe care eu nu l-am înţeles bine niciodată şi cu această amintire care mă pune pe gânduri. „Oare”, se întreba, „precum îngropaţii de vii ai lui Edgar Poe, încerca să aducă la cunoştinţa lumii celor vii macabra uitare din pricina căreia fuseseră părăsiţi acolo? Sau poate, pentru a face să ajungă măsura timpului la surzii aceia, avea nevoie de acest clopoţel exagerat?” Şi pe urmă trecea la miezul problemei, la adevărata întrebare pe care o trezea acel ceasornic învechit, în aparenţă cel mai inutil şi de prisos deşteptător: „Şi ce măsura, la urma urmei? Îmi pun întrebarea”, se întreba omul din oraşul meu, desigur, aceasta era întrebarea principală, „dacă nu cumva era timpul de când erau morţi, ori era — numărând invers, cum se face acum — timpul

care a mai rămas până la Judecata de Apoi. Dacă erau ceasurile de singurătate, le numărau pe cele care trecuseră sau pe cele care urmau să treacă? Niciodată nu mi s-a părut că un ceasornic — şi încă unul atât de obişnuit — a fost mai bine aşezat, adică într-un loc care să ne dea atâtea motive de meditaţie. M-am gândit, cu oarecare surprindere, că un cult care a pus un astfel de accent pe acest timp precar al aşteptării nu s-a îngrijit — până la cel care a aşezat acolo ceasornicul — să dăruiască sufletului uşurarea pe care o presupune măsurarea neliniştii sale; căci dacă sufletul aşteaptă învierea trupului, cine ar putea să-i ţină mai bine decât un ceasornic socoteala, nu atât a timpului pe care-l mai are de aşteptat, ci a timpului cât a aşteptat până atunci?". Şi aici erau inserate sau apăreau enigmaticele cuvinte: „În afară de asta, mie mi se pare că timpul e singura dimensiune… ", le-am mai spus, întocmai cum au fost scrise. Urma încă ceva, dar nu slujea nicidecum la elucidarea lor şi în realitate asta n-avea prea multă importanţă, nici pe Shakespeare nu-l înţelegem adesea sau nu pe deplin, şi totuşi ne deschide o mulţime de cărări sau drumuri pe care să păşim şi să ajungem foarte departe ori de câte ori ne oferă o metaforă obscură ori o ambiguitate uluitoare (le deschide dacă ne uităm şi ne ducem cu gândul dincolo de strictul necesar, cum ne recomanda tatăl meu, şi stăruim să ne punem întrebări nouă înşine şi ne spunem: „Şi ce mai e?", acolo unde s-ar crede că nu mai poate fi nimic): „în sensul acesta", nota călătorul, „acest ceas deşteptător care ne nelinişteşte atât de mult este singurul *deus ex machina* care îngăduie oficierea tainei, în acest salonaş confortabil şi sufocant, dialogului dintre vii şi morţi". Şi nu mai erau alte comentarii, sau, mă rog, pentru că nu ne putem lipsi de comentarii după aceste incursiuni în timpul fantomatic sau în timpul mort, călătorul se întorcea o clipă în timpul viu înainte de a-şi încheia textul şi îşi amintea că „dând să ies", îi pusese două întrebări unuia dintre însoţitorii săi (cineva cu un nume de personaj de-al lui Edgar Poe, negreşit, un anume Valdemar, nici mai mult nici mai puţin): „Dar dacă sună noaptea? Dacă se răsucesc în mormânt cei care dorm acolo?"

Mai rămânea să punem aceste întrebări cu privire la el, la compatriotul meu, mort la douăzeci şi şase de ani de la vizita aceea ori de la însemnările acelea, chiar dacă el nu era îngropat în redusa lume a cimitirului cu vegetaţie bogată din Lisabona, ci în cimitirul curat din oraşul nostru natal, după câte ştiam, numit La Almudena, unde e îngropată şi mama de douăzeci şi şase de ani deosebiţi, adică ai ei, ai mamei mele. Şi se cuvenea de asemenea să ne întrebăm cu privire la ei toţi: dar dacă, în loc să rămână tăcuţi, vorbesc între ei în timpul aşteptării şi puternica şi necunoscuta legătură care-i nivelează, îi aseamănă şi-i uneşte nu e legătura amuţirii definitive, ci legătura vorbirii la nesfârşit, în care-şi povestesc unii altora ce li s-a întâmplat,

de-a lungul acestui timp nesfârşit pe care încăpăţânatul ceasornic îl măsoară întruna cu neobişnuitul său tic-tac, şi fără ca exageratul său clopoţel să sune vreodată? Timp destul pentru a-şi povesti unii altora tot ce îşi amintesc, fiecare vis în parte — mai mult decât fiecare conştiinţă tot ce au făcut şi li s-a întâmplat şi au spus, o dată şi încă o dată şi încă una, până ajung cu toţii să ştie pe de rost povestea celorlalţi, adică fiecare să ştie poveştile tuturor şi toţi povestesc fiecăruia. Timp suficient pentru ca fiecare bărbat care a călcat pe pământ de la obârşia lui şi fiecare femeie care a străbătut lumea să aducă la cunoştinţa celorlalţi întreaga poveste a vieţii sale, de la început până la sfârşit, iar sfârşitul constă în ce i-a băgat în mormânt ori i-a expulzat dintre cei vii, pentru a-i reuni cu o altă companie, mai numeroasă şi mai influentă, mai însufleţită şi poate mai guralivă şi glumeaţă, fără îndoială mai potolită şi cu inima uşoară, cu mai puţine griji şi răspunderi. Ba chiar timp pentru a prezenta date şi a născoci poveşti despre fiinţe care n-au existat niciodată şi a relata fapte care nu s-au petrecut niciodată, ficţiuni şi fabulaţii şi jocuri cu care să-şi umple atâta amar de aşteptare, fără să cadă în repetiţii. Şi astfel am fi iarăşi ca de obicei, fără să ştim ce e sigur, sau mai curând ce s-a petrecut.

Şi ne-am putea întreba, atunci, cum ar sta de vorbă unii cu alţii morţii de moarte violentă cu morţii care i-au omorât sau cu cei care au dat ordin să fie lichidaţi — poate că nu se văzuseră niciodată —, după ce au fost reduşi la acelaşi nivel şi au început să semene leit unii cu alţii, chiar dacă numai în privinţa asta şi în realitate asta nu reprezintă nimic, faptul de a fi murit, prin urmare, şi defuncţii s-ar deosebi, nu mai puţin decât cei rămaşi în viaţă. Şi ne-am putea întreba ce versiune ar povesti, nu în faţa Judecătorului, care încă nu-şi face apariţia şi pe care nu-l putem minţi, care poate întârzie atât de mult fiindcă nu există şi n-a existat şi nici măcar n-o să existe, n-o să-l aducă sugestia colectivă, nici stăruinţa (sau poate că nu îndrăzneşte să înfrunte o atât de mare mulţime nemulţumită, dacă nu ofensată sau mai rău — batjocoritoare şi astfel amână până mâine, mereu până mâine, această înfăţişare neplăcută la care s-a angajat din trufie, şi se eschivează la nesfârşit cu o teamă sau o lene pe care nu şi le poate învinge); ci am putea să ne întrebăm ce versiune ar putea născoci unul pentru altul şi amândoi pentru toţi ceilalţi, sacrificatul şi călăul sau investigatorul şi victima, ştiind prea bine că timpul de acum, dacă l-am putea numi aşa şi de câtva timp aşa am făcut, ar fi prea lung, insuportabil de lung, pentru ca la ceea ce n-a fost cum a fost să i se dea crezare.

N-am avut timp să-i răspund decât la o frază sau două, n-am avut timp decât să zâmbesc şi să mă las cuprins pentru o clipă de milă, să

mă amuz ascultându-i comentariile despre hieratism şi înţepenirea trăsăturilor feţei pe care *botoxul* o provoacă la unele persoane, fie dive, fie simple pământene, şi să-mi spun că existau neaşteptate fisuri în neghiobia globală a lui De la Garza; ba chiar să-mi vină chef dintr-odată să-l mai ascult puţin, să-i ascult pălăvrăgeala şi neroziile şi caraghioslâcurile, ba chiar să mă întreb, într-o frântură de secundă, dacă nu cumva mi se întâmplă în relaţia cu el (păstrând proporţiile) ceva asemănător cu ce i se întâmpla lui Tupra în relaţia cu mine: îl amuzam, se simţea în largul lui la şedinţele noastre de ipoteze şi analize, în conversaţiile noastre sau numai atunci când mă auzea vorbind („Şi mai ce?”, îmi cerea. „Ce-ţi mai trece prin cap? Spune-mi ce crezi şi ce ai mai văzut”).

Toate astea n-au ţinut decât o clipă, ori poate au fost simultane şi de aceea am avut timp pentru toate, ori poate le-am recuperat şi le-am recapitulat mai târziu, în pauza dintre picoteli ori în frământările mele prelungite, stând în pat după noaptea aceea atât de lungă şi încâlcită şi neplăcută. De la Garza mă lămurise cu privire la acel produs înainte atât de otrăvitor, iar acum după cât se pare de inofensiv, şi spusese câteva lucruri necuviincioase şi destul de amuzante despre consumatoarele sau adeptele cu privirea rătăcită, ultimele cuvinte pe care le zisese erau acestea: „Nu vezi că are faţa umflată?”, referindu-se la cea pe care o numise „fosta nevastă a ăluia care-i cu a noastră”, eu îl înţelesesem perfect, inconvenient ori avantaj când stai de vorbă cu un compatriot, o femeie înaltă care are faţă de femeie înaltă, asta e într-adevăr o problemă, să ai tipul ăsta de faţă, fie că eşti înaltă, fie că eşti scundă. „Şi-l injectează în pomeţi şi în riduri, cu nemiluita, zici că n-ar putea nici măcar să mai închidă ochii, pesemne că doarme cu ei deschişi. Şi ca Flavia asta, naiba s-o ia. Parc-ar fi un strigoi.” Merita să-l vezi, ca o sperietoare şi cu şireturile desfăcute, care-i atârnau pe jos, ar fi fost uşor să se ude într-un closet, chiar dacă n-ar fi fost folosit prea mult, la toaletă e mereu ud pe jos. Era de mirare că nu-l lovise damblaua, mai ales după ultimul şi îndrăcitul dans pe care-l întrerupsesem ca s-o salvăm pe doamna Manoia de ţepii lui pseudocapilari; şi ca să-l salvăm şi pe el de ceva şi mai rău, cum a spus Tupra mai târziu, acasă la el.

— Poate că strigoii dorm cu ochii deschişi, cu toţii. N-am găsit altceva mai bun să-i răspund, ca o pregătire a glumei sau a zeflemelei, mă pufnea râsul şi nu voiam ca el s-o ia drept o graţiere, nici ca un omagiu (încrezut cum era), aşa încât am improvizat alt făgaş pe care s-o strecor: Tu ar trebui să ştii, Rafael, cu formidabilele tale cunoştinţe despre literatura fantastică universală, inclusiv cea medievală.

— Şi m-am prefăcut că râd de vorba mea de duh, de fapt râdeam de observaţiile lui mitocăneşti.

— Am introdus totuşi îndată un alt element, pentru a risipi posibilul

efect înţepător al sarcasmului meu (am avut timp, prin urmare, să-i spun mai curând patru sau cinci fraze, nu doar una singură): Bagă de seamă că ţi s-au desfăcut şireturile.

— Şi am arătat cu degetul spre pantofii lui.

De la Garza s-a uitat în jos fără să-şi schimbe poziţia; acum, după ce-i trecuse toropeala ori frenezia ori ameţeala, pesemne că i se păruse mai mult sau mai puţin şic să rămână aşa, pe jumătate sprijinit şi pe jumătate agăţat de o ciudată bară de metal cilindrică, chiar dacă totul se producea într-un spaţiu prozaic şi lipsit de spectatori (prezenţa mea nu-l putea impresiona). S-a uitat la pantofi de departe, cu un inexplicabil gest de milă, de parcă n-ar fi fost ai lui, ci ai altcuiva — ai mei şi pe urmă n-a făcut imediata mişcare ce era de aşteptat, aceea de a se apleca pentru a-şi lega şireturile. Avea o mare capacitate de a surprinde, ca toţi imbecilii făloşi, şi bineînţeles de a irita din nou într-o singură clipă şi a face să-mi dispară dintr-odată de pe faţă râsul sănătos, zâmbetul interior, condescendenţa incipientă şi firul subţire de milă ce mi se strecurase în suflet.

— Haide, leagă-mi-le tu, că eu sunt încă un pic cam ameţit ca să mă pun în genunchi, să vedem dacă vine naibii odată prietenul tău dat naibii cu doza dată naibii pe care mi-aţi promis-o. Şi-aş vrea să-mi faci fundă dublă, hai, pentru orice eventualitate. Nu te costă nimic.

Probabil că cel mai mult m-a deranjat trăsnaia de la urmă, acel „Nu te costă nimic”. Infantilismul lui m-a scos din sărite, aerele lui de fecior de bani gata. Numai gândul că eu aş putea să mă aplec până la pardoseala unei camere de toaletă, oricât de curată sau luxoasă ar fi, şi să-i leg şireturile unui dobitoc şi jumătate ca el, un filfizon cu un limbaj deşucheat care în gura lui suna fals şi care mă făcea să dau de bucluc fără ca eu să am nimic de câştigat din asta (de trei ori „naiba” e prea mult într-o singură frază şi sună întotdeauna fals)…; numai faptul că îi trecuse prin cap şi sugerase asta ca pe ceva firesc, fără să vadă nimic nelalocul lui şi cu totul neobişnuit, ca pe ceva de la sine înţeles…; faptul că o spusese ca pe un capriciu ori aproape ca pe un ordin, mai primisem până atunci câteva în localul ăla şic şi idiot, din partea celui care mă plătea şi putea să-mi dea ordine, ori nu putea, sau până la un punct…; şi pe deasupra fără să fie vreun infirm sau vreun olog, ci numai pentru că în clipa aia n-avea chef să se aplece… Sunt unii care n-au nicio limită şi te uimesc întotdeauna, oricât ai fi de avizat, sunt nişte oameni insuportabili. Nu ştiu ce i-aş fi răspuns ori ce-aş fi făcut ori ce i-aş fi făcut, nu ştiu fiindcă nu mi-a lăsat timp pentru asta; chiar dacă poate, după ce au trecut clipele iniţiale de stupefacţie, cine ştie, aş fi râs cu şi mai multă poftă, din pricina neruşinării lui fără margini. Dar n-am avut timp fiindcă a intrat Tupra chiar atunci, sau Reresby în seara aceea. Cred că în clipa când a intrat, mie mi-a trecut prin minte cel mult gândul unic şi scurt şi simplu care-

mi umpluse mintea când am descoperit biciuitorul grumaz în mijlocul pistei bântuite de vârtejul dansului: „Ăstuia i-aş da o scatoalcă să-l pupe mă-sa rece”, mi-am zis pesemne când s-a deschis uşa.

Or fi trecut cele şapte minute anunţate de Tupra, ori poate zece ori poate douăsprezece, se angajase să ducă la bun sfârşit mai multe sarcini, s-o aranjeze pe Flavia şi să-i dea o înfăţişare cât mai decentă, s-o conducă până la soţul ei, să-i dea poate lui o explicaţie, să se scuze din nou pentru că era silit să mai lipsească puţin şi să-i lase singuri pe amândoi, pe mine mă ţinuse ocupat în altă zonă, poate că rămânea el acum cu ataşatul — dar despre ce-ar putea vorbi — şi mă trimitea pe mine la masă să fiu la dispoziţia lor. Am văzut îndată, totuşi — chipul său s-a ivit în întregime, am putea spune din faţă şi din spate —, că-şi luase pardesiul, nu şi-l îmbrăcase ci şi-l pusese doar pe umăr ca un italian sau ca un spaniol-fantoşă, ori poate un slav puternic, şi că mai avea unul atârnat de braţ, al lui era de culoare deschisă şi celălalt închis, mi-am spus că ăsta era al meu şi am socotit că plecam, că avusese grijă să ia pardesiele înainte de a veni la improvizata şi absurda noastră întâlnire din closetul acela pentru invalizi, ca să nu mai pierdem timp apoi la garderobă, la ieşire (*„Don’t linger or delay*”, poate asta era deviza lui Reresby).

— Mergem? l-am întrebat.

Nu mi-a răspuns imediat, dar nici n-a întârziat prea mult. L-am văzut scoţând ceva din buzunar şi zăvorând cu el uşa, o foaie de hârtie împăturită, o pană de lemn, un carton, n-am băgat de seamă din prima clipă ce era, a făcut asta cât te-ai şterge la ochi, de parcă ar fi blocat nenumărate uşi din copilărie. Nimeni n-ar fi putut deschide uşa aia până nu descuia el zăvorul, am văzut cum a verificat împingând şi trăgând cu putere, au fost două mişcări rapide una după alta, am observat că o făcea de fiecare dată cu o hotărâre şi o siguranţă deosebite, cu multă uşurinţă.

— Nu, încă nu se vede nimeni, a spus atunci.

Părea distrat, ori mai curând ocupat, atitudinea lui era de lucru. A lăsat pardesiul de culoare închisă atârnat de una dintre barele metalice, una joasă, aflată la înălţimea coapselor noastre, iar pe al lui, în schimb, l-a agăţat cu grijă de alta mai înaltă, şi l-a scos ca pe o pelerină, chiar dacă nu era deloc uşoară, mi s-a părut cam grea şi ţeapănă, cum sunt pelerinele soioase ale cerşetorilor sau cele scrobite. Dar nimeni nu mai scrobeşte acum hainele, cu atât mai puţin un pardesiu. Al lui, de altfel, era vădit foarte scump, nou-nouţ, din acelea care subliniază respectabilitatea proprietarului, poate chiar în mod excesiv, aproape până într-atât încât să ajungi să te îndoieşti de ea.

— Era şi timpul, a îndrăznit De la Garza să se plângă. Şi a adăugat cu înspăimântătorul său accent în limba lui Tupra, adresându-i-se lui prin urmare (era o provocare, era de-a dreptul incendiar faptul că îşi

oprise privirea la jacheta acestuia şi o batjocorea, dacă stăteai să te gândeşti cum umbla el de extravagant îmbrăcat, vreau să zic jignitor pentru ochi): *It was high time, you know.*

— În gura lui nu puteai recunoaşte decât clişeele, tocmai pentru că erau tocite şi răsuflate, şi la toate adăuga „*you know*”, asta-i dă de gol pe cei care de fapt nu ştiu mai nimic din ce spun; pe deasupra, se număra printre cei care, cum avusesem prilejul să-mi dau seama, nu sunt în stare să vorbească englezeşte, nerodul ăla se încurca la prima subordonată pe care o auzise mai înainte, iar pe el nimeni nu-l putea înţelege dacă nu era compatriotul lui, iar faptul că-i eram compatriot era nenorocirea mea, şi nu numai sub aspectul ăsta. Parcă uitase de ce era acolo în realitate, parcă uitase că-l despărţiserăm de Flavia pentru a evita să-i transforme faţa într-un giulgiu de pe drumul calvarului, că era dator faţă de noi şi că ne ofensase, ca să spunem aşa, în calitate de însoţitori şi paznici ai ei, că eu i-o prezentasem. E norocul încrezuţilor, niciodată nu se simt răspunzători, nici nu au mustrări de cuget fiindcă sunt cu totul inconştienţi şi iresponsabili, îi descumpăneşte şi nu-şi explică cea mai mică sancţiune sau umilire, deşi le-au căutat cu lumânarea, ei nu greşesc niciodată, iar adesea îi conving pe ceilalţi, printr-un fel de molipsire, inoculându-le această convingere spontană a lor şi scapă astfel basma curată. Nu eram sigur că lucrurile aveau să se petreacă tot aşa şi de data asta. Mi-am spus că lui Tupra nu-i cădea deloc bine tonul acela exigent, lui De la Garza i se oferise o doză şi nici măcar direct, ci printr-o persoană interpusă (în calitate de compatriot şi aproape de interpret), iar pentru fericita lui mentalitate de neghiob fudul asta era suficient pentru a-şi permite s-o reclame cinci minute mai târziu, sau zece sau douăsprezece, era ca şi cum ai cere socoteală pentru un hatâr sau un dar.

Senzaţia de greutate care pusese stăpânire pe mine când m-am ridicat de la masă şi m-am îndreptat spre toaletă s-a înrăutăţit în clipa aceea; nu scăpasem de ea de atunci, dar acum s-a accentuat, a devenit mai apăsătoare, căci poate fi de mai multe feluri: spaimă şi grabă, lehamite faţă de represaliile reci pe care suntem siliţi să le aplicăm, blândeţe şi slăbiciune într-o situaţie de ameninţare. Acest din urmă amestec nu se potrivea în cazul lui Rafita, el nu simţea nicio ameninţare. În cazul meu era vorba acum, în schimb, mai curând de a doua combinaţie decât de prima, nu mai simţeam spaimă, nici grabă, ca atunci când m-am ridicat în picioare şi am dat la o parte scaunul ca să pornesc în căutarea Flaviei, ci un presentiment (nu ajungea la precizia unei preştiinţe) de represalii iminente, anevoie de evitat, ca şi cum săgeata ar fi fost un arc, iar acesta, deşi în silă, s-ar fi întins la maximum. Toate acestea proveneau de la Tupra, deşi trebuia să le suport eu: nemulţumirea, mârşăvia, împunsătura de ac în inimă şi presimţirea unei nenorociri. Desigur, Reresby făcea parte din categoria celor care nu te avertizează sau o fac abia atunci când nu mai foloseşte la nimic, cum să spun, când avertizarea nu e altceva decât o parte componentă a acţiunii punitive care se îndeplineşte neîntârziat.

— O să vezi că n-ai aşteptat degeaba, a spus cu blândeţe — încă nu-i comunica nimic, cel puţin nu verbal. Nu ştiu dacă ataşatul a înţeles ce voia să-i spună, dar era totuna, fiindcă în acelaşi timp Tupra a băgat două degete în buzunarul de la piept al criticabilei sale jiletci şi a scos un pliculeţ. Cu cele două degete, mijlociul şi arătătorul, i l-a întins lui De la Garza; ba nu, el n-a făcut niciun pas înainte şi nici n-a întins mâna, aşa că doar i l-a arătat, ţinându-l sus sau atârnat de cele două degete, ca un adult care flutură prin faţa nasului unui copil premiul pe care acesta l-a câştigat, pentru ca diplomatul lipsit de diplomaţie să se apropie să-l ia; şi Reresby chiar l-a invitat s-o facă: *Help yourself*, a adăugat, iar asta înţelege orice nătâng care a pus piciorul în Anglia, „Poftim”.

— Nu lua prea mult deodată. Trebuie să-ţi ajungă toată noaptea.

— Încă părea distrat, de parcă îndeplinea nişte formalităţi sau se afla în tratative preliminare. Şi chiar dacă engleza nu indica asta în mod expres, am înţeles că-l tutuia.

„Prin urmare, era adevărat”, mi-am spus fără nicio umbră de mirare: nu era nimic deosebit, într-adevăr, ca un om ca el să dispună cu uşurinţă de unul sau două grame şi chiar mai multe, ba pe deasupra puteau să provină de la poliţie, în urma unei confiscări; nici măcar nu trebuiau să fie pentru consumul propriu, putea să le deţină numai în vederea unei situaţii precum cea de acum, să utilizeze substanţa ca momeală sau gratificaţie simbolică, s-o ofere pentru a obţine ceva în schimb. „Comendador o folosea pe vremuri ca pe o nadă cu care să prindă-n mreje gagici”, mi-am adus aminte dintr-

odată, „se urcau în maşina lui sau mergeau la el acasă şi într-unul din aceste locuri şi-o trăgea cu ele, nu întotdeauna, dar oricum destul de des, chiar dacă ele nu avuseseră de gând s-o facă la început, când se urcaseră în automobil. Ăsta era vocabularul lui şi, cu toate că sunt atât de deosebiţi, coincide în parte cu limbajul acestui dobitoc, ba fusese şi limbajul meu cândva, când eram mai tânăr şi nestăpânit, şi poate fi şi astăzi în situaţii deosebite — niciun limbaj nu se uită, sunt în stare să le recuperez pe toate cele pe care le cunosc —, când o femeie e dispusă să fie gagică sau e dispusă să fie numai asta şi să se culce cu un bărbat fără ascunzişuri prealabile sau ulterioare şi subite sentimente de afecţiune, puţine femei n-au cunoscut în viaţa lor o noapte în care nu şi-au dorit altceva decât să se lase în voia trupului aprins de zburdălnicie, să joace fie rolul de prădător, fie pe acela de despuiat, nuanţa asta e indiferentă, până şi Luisa a cunoscut în tinereţe astfel de nopţi, chiar dacă eu nu cunosc amănuntele, iar acum ar putea să încerce din nou, aşa cum am făcut eu aici uneori, cine ştie dacă n-o face şi Luisa chiar în noaptea asta, ca să nu mai căutăm alt exemplu; şi domnişoara Pérez Nuix trebuie să le admită, nu e la vârsta la care să le pună capăt, vreau să spun un capăt trecător, nu vădit, fiindcă nimic nu poate fi exclus niciodată definitiv. Cu farmecul lui, Tupra a reuşit să mă facă să-l aduc pe acest *cunt* într-o cabină de toaletă pentru invalizi şi să-l suport aici mai mult de zece minute. Astfel că deocamdată a obţinut ce-şi dorea mai urgent, să-l neutralizeze, să nu complice şi mai mult lucrurile cu doamna Manoia, iar Arturo al ei să nu-şi facă griji şi mai ales să nu se înfurie, principalul e fără îndoială ăsta”. Acum însă îi oferea pacheţelul, m-am întrebat ce-l mai interesa să obţină de la el în schimb, ca să i-l dea, poate că avea de gând să-l cumpere cu el (i-ar fi putut spune mai târziu: „Păstrează-l”), făcându-l să dispară cu totul, să iasă din acea cabină de toaletă şi să nu se mai oprească până în stradă, fără nicio escală, însă aşa ceva nu era cu putinţă, trebuia să se întoarcă la petrecăreţii lui prieteni ori cel puţin trebuia să-i anunţe, numai dacă nu plecaseră fără să-l aştepte, văzându-l într-un asemenea hal. Reresby spusese şi el: „Acest *moron* trebuie anulat”, ceea ce însemna, *sensu stricto,* că trebuia redus la nimic, ceva asemănător cu anihilarea.

De la Garza i-a luat pliculeţul din mână, poate că nu fusese încă deschis, era destul de voluminos.

Nici măcar n-a spus „*Thank you*”, s-a mulţumit să verifice, întinzând uşor pumnul cu degetele pline de inele, că uşa era închisă, mai bine zis blocată, şi apoi a început să-şi prepare doza lângă robinet, pe placa de marmură neagră ce înconjura faianţa concavă. Dar şi-a schimbat gândul de îndată ce şi-a scos portofelul (poate că nu avea totuşi încredere în pana pusă de Tupra, nu i se părea un lacăt sigur) şi s-a închis într-o cabină cu el şi cu plicuţelul în mână; bineînţeles că n-a

închis uşa, am fi văzut în asta o jignire ori o posibilă intenţie de a întrece măsura. Când intrasem prima dată în cabinele de toaletă nu băgasem de seamă — fusese o simplă inspecţie oculară în căutarea fugarilor — şi trecusem cu vederea cele trei sau patru bare aflate la înălţimea coapselor noastre pe lângă cele de mai sus, de la înălţimea umerilor; pe una din ele era pardesiul meu, dacă era într-adevăr al meu; nu băgasem de seamă nici cât de ample erau cabinele, numai două, dar largi aproape ca două săliţe, totul era acolo spaţios, fără îndoială ca să uşureze mişcările invalizilor şi să permită scaunelor cu rotile tot felul de viraje (chiar şi în gol); la fel de generoasă era iluminarea, magnifică, cu siguranţă ca să evite ciocnirile, totul era imaculat şi nou-nouţ, strălucitor şi primitor, fără niciunul din elementele sordide pe care le întâlneşti adesea în toaletele publice. Era într-adevăr admirabil cât de respectată era de valizii britanici, care n-o invadau cu totală neruşinare, n-o acopereau cu noroi şi n-o socoteau pierdută, aşa cum e regula între bărbaţi şi optativ între femei. Ei bine, acum eram acolo trei valizi, nu numai făcând uz ilegal şi semidelictiv de droguri, ci împiedicând intrarea oricărui invalid care s-ar fi putut să aibă nevoie să intre, era o coincidenţă puţin probabilă; însă doi dintre cei trei intruşi eram spanioli şi cu noi, doar se ştie, treaba merge la fel cum merge cu cei mai mulţi: e de-ajuns să ni se interzică ceva ca să ne repezim să încălcăm poruncile, ba chiar şi indicaţiile şi rugăminţile. Ideea originară, totuşi, fusese a englezului din trio, aceea de a ne întâlni acolo ori de a pângări acel loc, cu toate că numele lui putea să fie finlandez sau ceh, turc sau rus; era un englez în toată puterea cuvântului, poate chiar patriot, şi pe deasupra răspundea la numele Reresby în locul acela, în seara aceea. Adevărul e că îmi era greu să-mi aduc aminte, când îşi schimba numele: eu mă gândeam mereu la Tupra şi ăsta era numele care-mi venea pe limbă, nici măcar Bertram sau Bertie după ce mă invitase să-l tratez cu mai multă încredere, ba chiar insistase s-o fac.

De la Garza a lăsat jos capacul de la closet şi a pus pliculeţul şi portofelul pe rezervorul din spatele capacului, dar s-a oprit îndată, şi-a dat seama că era alb, aşa încât le-a mutat pe capac, care era de bachelită, sau ceva asemănător, albastru închis, neted şi şlefuit, şi a îngenuncheat în faţa lui ghemuit, sprijinindu-şi fundul pe călcâie („Aha, vasăzică maimuţoiul ăsta nu mai face acum pe boierul”, mi-am spus cu pică; „adineauri nu voia nici măcar să se aplece ca să-şi lege şireturile şi avea pretenţia să i le leg eu, iar acum se ghemuieşte pe vine ca să-şi pregătească o doză, ce bine mi-ar părea să-l văd călcând pe şireturi şi căzând în nas; şi le-ar lega frângându-şi gâtul”). Şi-a dat la spate, scuturând din cap, plasa de păr, ca să nu-l mai deranjeze, de parcă ar fi fost o chică ce atârna într-o parte, a scos din portofel un card, am văzut că era *platinum*, probabil că dispunea de sume

frumuşele în conturile lui, ori administra fonduri ale ambasadei, conturi grase, cardul ăsta Visa nu se acordă orişicui. A deschis pliculeţul cu grijă şi nu prea multă îndemânare, o fi un consumator ocazional; cu o muchie a cardului a împrăştiat o cantitate mică de cocaină direct pe capac, neavând nimic la îndemână care să-i slujească de patenă sau tavă, praful alb se distingea foarte bine pe el, spre deosebire de ce s-ar fi întâmplat dacă-l punea pe faianţa rezervorului. Cu plasticul rigid l-a aliniat până a alcătuit o linie, n-a abuzat, ba chiar a pus o parte din praful pe care-l scosese la loc în pliculeţ, pe care apoi l-a îndepărtat de parcă ar fi dobândit dintr-odată simţul proprietăţii străine, l-a împăturit, fără a-l închide însă complet. Nu manevra cardul cu prea multă îndemânare, frământa întruna grămăjoara, eu îi observam uimit mişcările din pragul cabinei, iar Tupra a rămas afară, în spatele meu, sau cel puţin aşa am presupus, la el nu mă uitam, ci numai la Rafita ghemuit pe vine (chiar dacă nu era îndemânatic, operaţia era scurtă, ori ar fi trebuit să fie aşa). Nu mi s-a părut foarte mare grămăjoara, comparată cu cele pe care le văzusem cândva la Comendador şi la cercul lui de prieteni sau la alte persoane mai puţin noctambule la diferite petreceri şi în alte cabine de toaletă (mai ales la sfârşitul anilor ’80 şi în anii ’90, dar nu numai), incluzând un ministru şi un potentat, pe preşedintele unui club de fotbal, pe un judecător cu faimă de mare severitate, ba chiar şi pe respectivele şi foarte îndrăzneţele lor soţii, cu diferite tipuri de educaţie, concepţii şi vârste, atât în Anglia, cât şi în Spania, precum şi câteva actriţe şi doi episcopi (în mod separat: unul catolic şi altul anglican, dar amândoi incognito), pe o multimilionară din Opus Dei sau din Legionarii lui Hristos, nu-mi aduc aminte, şi de curând pe Dick Dearlove, la sfârşitul cinei-*cum*-celebrităţi oferite de el, şi pe câteva din aceste celebrităţi-*ad*-cină; iar în Statele Unite, cu un anumit prilej, pe un şef al Pentagonului, deşi nu pot povesti acest lucru, adică cine e, nici unde l-am văzut, nici în ce împrejurări; dar m-am aflat la faţa locului din întâmplare, de altfel asta s-a petrecut mai târziu şi atunci încă nu-l văzusem (cred că ceea ce m-a scăpat de o detenţie acolo a fost faptul că văzusem asta, ori ceea ce a anulat-o îndată, mai mult chiar decât recitarea incompletă a *formulei Miranda* de către detectivul ce ne-a pus cătuşe, mie şi acestui şef, şi la încă două femei şi doi indivizi, „Aveţi dreptul să păstraţi tăcerea…”: mai mult ca sigur că, dacă n-aş fi păstrat tăcerea, aş fi putut să-l pun într-o mare încurcătură pe acel înalt funcţionar cu atâţia militari în subordine).

De la Garza şi-a pipăit pantalonii şi jacheta uriaşă (cu poalele măturând podeaua) şi s-a uitat la mine fără să mă vadă şi fără să întoarcă măcar capul ca să mă poată vedea, m-am temut că voia să-mi ceară o bancnotă, era în stare, ori lui Tupra. „Dacă vrei să-ţi vâri o bancnotă în nas, scoate una de-a ta, lichea”, mi-am spus cu o

involuntară rimă. Dar până la urmă şi-a vârât mâna în buzunar şi a scos o hârtie de cinci lire pe care a înfăşurat-o iute — mai dibaci de data asta —, ca să improvizeze un tub prin care să inhaleze praful de talc rămas pe capac. „Asta e", mi-am zis, „aici miroase puţin a talc. Câtă grijă pentru curăţenie au infirmii ăştia", deşi mă îndoiam din ce în ce mai mult că în discoteca aia ar fi intrat vreunul de multă vreme, poate că acea cabină de toaletă abia se inaugurase, era o îmbunătăţire recentă. „Ori poate nu e cocaină, ci talc, praful pe care Tupra i l-a băgat pe gât", mi-a trecut deodată prin minte. L-am văzut pe De la Garza aplecând capul şi întinzând gâtul înainte, se pregătea să tragă doza pe nas, o jumătate pe fosa nazală stângă, astupându-şi nara dreaptă cu arătătorul. „Parcă e un osândit la moarte de odinioară", mi-am spus, „care-şi pleacă grumazul, cu gâtul dezgolit, pentru a primi cuţitul ghilotinei, cu capacul de la closet în chip de butuc, iar dacă ar fi fost ridicat, vasul de toaletă ar fi ţinut loc de coş ca să cadă capul înăuntru, cum ar cădea o vărsătură în apa albastră, şi să nu se rostogolească."

Atunci am auzit glasul lui Tupra, care-mi spunea pe un ton autoritar:

— Dă-te la o parte, Jack.

— Şi în acelaşi timp m-a luat de umăr, cu putere, dar fără să mă bruscheze, şi m-a scos de acolo, m-a smuls din loc, vreau să spun din pragul cabinei care era aproape ca un salonaş, probabil că avea mărimea unuia dintre panteonurile minuscule ale cimitirului Os Prazeres, sumar împodobite şi pretins primitoare, locuite sau nelocuite. „*Stand clear, Jack*", au fost cuvintele lui, ori poate „*Clear off*", ori „*Step aside*", ori „*Out of my way, Jack*", mi-e greu să-mi aduc aminte exact cuvintele acelea care-şi pierd importanţa pe lângă ceea ce urmează, în orice caz le-am prins din zbor înţelesul, oricare ar fi fost propoziţia, asta voia să spună şi pe deasupra era însoţită de gestul ferm al mâinii puse pe umărul meu, care s-a ferit într-o parte, cu bunăvoinţă putea fi înţeleasă ca „Dă-te la o parte", cu rea-voinţă ar fi putut însemna „Ieşi afară, Jack, şterge-o, nu te băga şi nu încerca să mă opreşti", însă tonul se potrivea mai curând cu prima propoziţie, era prea blând ca să fie un ordin ce nu admitea neascultare sau amânare, nicio întârziere în îndeplinirea lui sau vreo rezistenţă sau vreo îndoială sau protest, nici măcar vreun semn de spaimă, fiindcă e cu neputinţă să ai obiecţii sau să te împotriveşti faţă de cineva care ţine o spadă în mână şi o ridică deasupra capului, gata să te izbească, să te spintece, fără ca tu să fi văzut apărând arma şi să fi ştiut de unde s-a ivit, o lamă primitivă, o pală medievală, arma albă cea mai nefolositoare şi certată cu vremurile moderne, mai mult decât o săgeată şi decât o lance, un anacronism, o gratuitate, o extravaganţă, o incongruenţă atât de mare încât provoacă panică numai când o vezi,

nu doar simpla teamă de moarte, ci o traumă atavică, de parcă ţi-ai recăpăta într-o clipă convingerea că spada este arma care a omorât cel mai mult de-a lungul veacurilor — cea care a omorât de aproape, putând să vezi faţa mortului, fără ca ucigaşul sau răzbunătorul sau cel îndreptăţit s-o facă să se desprindă ori să se despartă de ea în timp ce săvârşeşte prăpădul şi o înfige şi taie şi spintecă, cu acelaşi fier pe care nu-l lasă din mână, ci îl apucă şi-l ţine strâns, cu tot mai multă forţă, în timp ce-şi croieşte drum, mutilează, străpunge, ciopârţeşte, nu un sac de făină, ci întotdeauna un sac de carne care cedează şi se deschide sub pielea asta a noastră care nu rezistă, nu e bună la aşa ceva, totul o răneşte, până şi o unghie o zgârie, şi un cuţit o taie şi o lance o sfârtecă, şi o spadă o sfâşie numai ce-o atinge şfichiuind aerul; convingerea că e cea mai primejdioasă şi tenace şi temută, fiindcă, spre deosebire de armele pe care le arunci, poate repeta lovitura şi ciurui cu vârful şi tăişul ei la nesfârşit, o dată şi încă o dată şi încă o dată, şi de fiecare dată cu mai multă răutate, cu mai multă înverşunare, nu e o săgeată ori o lance, care-şi ating ţinta şi nu trebuie să le urmeze altele, care să-şi atingă şi ele ţinta şi să se înfigă în acelaşi trup, poţi arunca una singură e destul, şi poate că fac o singură tăietură sau o singură sfârtecătură, care se pot vindeca dacă nu sunt unse cu otravă, în timp ce spada intră şi taie cu insistenţă, e în stare să-l omoare pe cel sănătos, să-i dea lovitura de graţie celui rănit şi să-l ciopârţească pe cel mort la nesfârşit, până ce purtătorul ei se prăbuşeşte la pământ doborât de osteneală, dar n-o lasă din mână şi n-o pierde, doar dacă nu cade la rândul lui mort ori vrăjmaşul îi smulge braţul; de aceea gestul de a o scoate din teacă implica obligaţii, şi pe bună dreptate, era mai bine să-l faci pe jumătate ca o ameninţare sau îndoială sau avertisment de băgare de seamă şi punere în gardă, fiindcă odată ce spada întreagă era scoasă, odată vârful slobod şi la vedere, asta însemna un anunţ sigur că vărsarea de sânge nu mai putea fi oprită.

Nu-l văzusem pe Tupra scoţând spada, dacă avea cu adevărat o spadă în teacă, dar am zărit deodată în mâna lui o lamă de oţel, ivită ca prin farmec, un tăiş nu prea lung, ascuţit şi înfricoşător în orice caz, măsurând fără îndoială mult mai puţin de un metru, cu un mâner deloc medieval, chiar dacă toate par aşa la prima vedere, cu excepţia celor care sunt ca o gardă de floretă sau „*a tazza*”, poate că era mai curând renascentist, mi s-a părut o spadă lanschenet atunci şi mai târziu, când îmi aduceam aminte de ea în orele de veghe sau de insomnie, odată ajuns acasă, nu sunt nicidecum un expert în astfel de arme, însă în anii de profesorat a trebuit să traduc la Oxford, printre numeroasele pasaje pretenţioase şi demodate de nule aplicaţii practice, unul de Sir Richard Francis Burton — pentru anticari „Captain Burton” şi nimic mai mult — despre diferite tipuri de spade,

un pasaj de altfel ilustrat, şi mi-au rămas întipărite în minte numele ăsta şi imaginea corespunzătoare, precum şi alte câteva („à la Papenheim", bunăoară), spada lanscheneţilor, era cunoscută de asemenea cu un supranume german, „*Katzbalger*" sau ceva în genul ăsta, ceva care însemna „spintecă-pisici", modestă însărcinare şi cu riscuri mici, sau de-a dreptul avantajoasă şi josnică, la urma urmei lanscheneţii erau mercenari germani de infanterie, din cei la care în ţara mea nu s-a renunţat totuşi în regimentele imperiale, poate că traducerea absurdă fusese din spaniolă în engleză şi nu invers, *Asedierea Vienei de către Carol Quintul*, de cine-ar putea să fie piesa asta dacă nu de inepuizabilul Lope de Vega, de cine altul aş fi putut cunoaşte pe de rost aceste versuri (deşi poate că nu era imposibil, dacă-l auzisem recitindu-le pe tata, atât de mare amator de aşa ceva, la fel ca Wheeler sau chiar mai mult, erau cam de aceeaşi vârstă): „Spaniol trăsnet şi pară şi biruitor te las. Rămas-bun, glie străbună, sufletul mi-e-nfiorat de viteji ce pe vrăjmaşi îi sfârtecară fără glas, ca un trăsnet fără tunet, ca un tunet înfundat". Pasaj patriotic şi prezumţios şi foarte izbutit, în gura unui invadator ce fuge, nu era cazul în acel asediu de a dejuca şi a pune capăt altuia, asediul Vienei de către otomani sub comanda lui Soliman Magnificul, acolo trebuie să fi mişunat „spintecă-pisici" în mâinile lanscheneţilor cu soldă, mai curând neîndurători decât neînfricaţi, ce apar în gravurile lui Dürer şi Altdorfer, în ele se văd şi armele lor, spada aceea nu prea lungă purtată orizontal, de vreo şaptezeci de centimetri de-a curmezişul pântecelui, sau poartă uneori lănci, nu foarte diferite de acelea de la Breda din tabloul lui Velázquez, asta ar mai fi lipsit acum: să-l văd pe Tupra fluturând o astfel de spadă ca să ne vâre spaima-n oase, mie cu siguranţă, dar mai ales victimei sale, De la Garza, asupra căruia a ridicat spada, Reresby o ţinea într-o mână când m-a dat la o parte ca să treacă şi m-a îmbrâncit, dar a apucat-o cu amândouă mâinile ca s-o înalţe şi să spintece cu ea. Am văzut cum i se ridica jacheta când şi-a dus braţele deasupra capului, şi-a luat avânt, i s-a văzut cămaşa cu dungi foarte fine, elegante, pale, deasupra curelei, pe dedesubt.

„O să-l omoare", mi-am spus, „o să-i taie capul, gâtul, nu, nu se poate, n-o să facă asta, ba da, o să-l decapiteze pe loc, o să-i despartă capul de trunchi şi eu nu mai pot evita asta, fiindcă lama o să coboare, cu două tăişuri, nu poate să-i dea o singură lovitură cu muchia, fiindcă nu există nicio muchie, ci două tăişuri care vor secera negreşit, De la Garza va muri îndată şi de acum va trebui să aşteptăm la nesfârşit până să-l vedem din nou întreg, dintr-o bucată, până în ziua în care din decenţă se vor îmbina cele două părţi în care se va transforma, pentru a se înfăţişa la Judecată dichisit, nu ca o pocitanie de bâlci, cu capul pe umeri şi nu sub braţ, de parcă ar fi un balon sau un glob terestru, şi acolo să strige: «Am murit în Anglia, într-o cabină de

toaletă publică, într-un closet pentru invalizi din vechiul oraş al Londrei. M-a omorât bărbatul ăsta cu o spadă şi a făcut din mine două bucăţi, iar ăstălalt a fost de faţă, l-a văzut, n-a mişcat un deget. Uciderea mea s-a săvârşit în altă ţară, iar cel ce m-a omorât era în ţara lui, însă pentru mine era un străin, fiindcă asta era el faţă de ţara mea; în schimb, cel care a asistat şi n-a făcut nimic vorbea limba mea şi amândoi eram din aceeaşi ţară, mai la sud, nu foarte depărtată, deşi e despărţită de cealaltă printr-o mare. Încă nu ştiu de ce am fost asasinat, n-am făcut nimic grav şi nici nu constituiam pentru ei un pericol. Mai aveam o jumătate de viaţă şi chiar mai mult înainte, probabil aş fi ajuns ministru sau ambasador la Washington cel puţin. Nu l-am văzut venind, am rămas fără viaţă, am rămas fără nimic. Au fost ca un trăsnet fără tunet: unul m-a spintecat, celălalt a rămas tăcut». Dar poate că De la Garza nu va putea vorbi în felul ăsta nici măcar în ziua de apoi, în acea zi fiecare bărbat şi fiecare femeie vor continua să fie cei care au fost întotdeauna, necioplitul n-o să devină delicat, nici laconicul elocvent, răul n-o să se facă bun, nici sălbaticul civilizat, nici câinosul milos, nici credinciosul trădător. Aşa că cel mai probabil e ca Rafita să facă denunţul în modul său pretenţios şi grosolan şi să strige în faţa Judecătorului această plângere: «Am mierlit-o în Anglia, de mâna casapului, ia ascultă, a venit zdrahonul ăsta şi mi-a luat gâtul pe capacul unui closet public pentru ologi, îţi vine să crezi? Un fecior de mare curvă din Marea Britanie, un pezevenghi de care n-am ştiut să mă feresc. Am fost un boboc, n-am mirosit nimic, nu m-am prins, fir-ar a naibii de treabă, băusem şi dănţuisem şi mă afumasem, numai ipecacuana-mi mai lipsea, habar n-aveam de nimic şi nici nu bănuiam ce mă paşte, dar mă jur că nu i-am făcut nimic, i-a căşunat pe mine, psihopatul dracului, pentru mine e o enigmă inexplicabilă, nu ştiu de unde-a scos spada şi sălbaticul ăsta mi-a tăiat capul dintr-o lovitură, pesemne că s-a crezut Conan Barbarul, sau Cidul, sau Gladiatorul, ce ştiu eu, ţicnitul naibii, un tip cu jiletcă, să te oftici nu alta, iar pe deasupra apare din senin şi scoate spada, toanele lui mă costă capul, am dat de dracu', până aici mi-a fost, fir-ar să fie, uite cum mi se curmă firul vieţii. Iar celălalt se uita încremenit ca o statuie, nimicit, un tip din Madrid, cumsecade, un compatriot, unul de-al nostru, nici măcar n-a încercat să-l prindă de braţ, sau mai curând de amândouă, fiindcă ticălosul ăla a apucat spada cu amândouă mâinile ca să mă spintece dintr-o pălitură, ca în literatura medievală şi universală, şi poate că-i mai bine aşa, crede-mă, o lovitură bine ţintită, închipuie-ţi că m-ar fi spintecat doar pe jumătate şi capul mi-ar fi atârnat încă pe umeri, iar eu aş fi fost încă viu pe jumătate, văzându-mă în halul ăla şi dându-mi seama că eram omorât degeaba. Am murit la Londra, acolo am murit, într-o noapte de beţie, fără s-apuc să mă bucur de ea până la capăt, nu mi-au lăsat

timp, mi-au întins o cursă. N-am mai apucat decât să îngenunchez, atâta tot, mama mă-sii. Şi pe urmă totul a luat sfârşit». Cel mai iute dintre toate lucrurile e glasul, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să strig la el."

— Tupra!

I-am strigat numele, mai mult n-aveam timp să fac, nici măcar să adaug „Ce faci!" sau „Eşti nebun!" sau „Opreşte-te", ca în romanele vechi sau în benzile desenate, sau oricare dintre exclamaţiile acelea inutile în faţa unui lucru care nu e iminent, ci în realitate a început, e în curs de desfăşurare şi e o săgeată în zbor. De la Garza şi-a ferit capul într-o parte într-o fracţiune de secundă — s-ar fi rostogolit ca un glob terestru —, la fel cum făcuse puţin mai înainte, când voise să-mi ceară o bancnotă ca să şi-o vâre în nas înfăşurată, cu alte cuvinte fără a-şi întoarce privirea cu totul, fără a viza ţinta, fără a putea să vadă mai mult decât o rafală tulbure din ceea ce se afla deasupra lui sau zbura peste el, însă fără îndoială a văzut abătându-se asupra capului său oţelul, pieziş, cu coada ochiului, recunoscând lama şi tăişul, fără a recunoaşte propria sa recunoaştere, fără a da şi în acelaşi timp dând crezare, fiindcă primejdia de moarte reală se percepe întotdeauna şi pe ea o credem îndată, chiar dacă până la urmă trece şi nu rămâne decât spaima de moarte. Ca atunci când se prelungeşte în vis o situaţie de ameninţare cu riscul anihilării, sau o stăruitoare secvenţă de urmărire şi prindere şi iar urmărire şi iar prindere, şi conştiinţa adormită e doborâtă de panică şi fatalism şi în acelaşi timp înţelege că ceva nu e în regulă şi că fatalitatea nu e atât de sigură, fiindcă visul continuă fără încetare, fără goluri şi fără încheiere, şi mereu întârzie să cadă lovitura care de o bună bucată de vreme şi-a început căderea: *it delays and lingers and dallies and loiters*, lovitura, despicătura de sabie, visul, dăinuie şi aşteaptă şi totul e plumb pe sufletul meu, se congelează şi câştigă timp pe când conştiinţa luptă ca să se trezească şi să ne salveze, ca să risipească ori să rupă în bucăţi coşmarul şi să alunge ori să deschidă făgaş pentru plânsul înăbuşit ce năzuieşte să izbucnească şi nu izbuteşte.

I-am văzut expresia de mort, de om care se socoteşte mort şi se ştie mort; dar fiind încă viu, chipul lui exprima o frică infinită şi un mare zbucium, acesta numai mental, poate o dorinţă; din pricina spaimei puerile şi neascunse, gura pesemne că i se uscase instantaneu, iar paloarea i se aşternuse pe faţă de parcă cineva i-ar fi mânjit-o dintr-o tuşă rapidă de penel cu vopsea albă murdară sau cenuşie sau de culoare spălăcită, ori i-ar fi azvârlit în ochi făină sau poate talc, a fost ceva asemănător cu norii iuţi când întunecă păşunile şi turmele sunt înfiorate de frig, sau cu o mână ce îngrijeşte plaga ori închide ochii defuncţilor.

Buza de sus i s-a ridicat, aproape s-a răsfrânt, a fost un rictus, i-a

dezvelit gingia uscată şi de ea s-a agăţat partea interioară a buzei, din lipsă de salivă, acum nu mai putea s-o coboare, avea să rămână strânsă până la sfârşitul veacurilor, pe un chip chinuit despărţit de trup, a plecat capul de îndată ce a zărit rafala tulbure de metal, deasupra lui şi deasupra mea, acolo sus, cu tăiş dublu, ţinută cu două mâini, un mâner, căzând pe capac de parcă ar fi vrut să-l spulbere, şi-a încovoiat gâtul instinctiv, şi-a înfundat capul între umeri ca într-un spasm, gestul ăsta trebuie să-l fi făcut fără să vrea sau cu bună ştiinţă toţi ghilotinaţii de două sute de ani încoace şi cei care au căzut doborâţi de secure de-a lungul sutelor de veacuri, chiar şi vinovaţii împăcaţi cu soarta şi nevinovaţii resemnaţi, gestul ăsta trebuie să-l fi făcut până şi găinile şi curcanii.

A lăsat în jos spada cu mare viteză, cu mare forţă, ar fi fost de ajuns acea lovitură ca să-i taie capul şi să ajungă şi la capac şi să-l facă ţăndări sau să-l spargă, însă Tupra a oprit brusc lama în aer, la un centimetru sau doi de grumaz, carne, cartilagii şi sânge, îşi controla impulsul, ştia să-l măsoare, a vrut să-l frâneze. „N-a făcut-o, nu l-a decapitat”, mi-am spus cu uşurare şi fără atâtea cuvinte, dar asta n-a ţinut decât o clipă, fiindcă îndată a ridicat-o din nou, împlinind ceea ce este propriu şi temut la armele ce nu se lasă din mână şi nici nu se aruncă şi care sunt arme de repetiţie prin urmare, aşa încât pot să se abată o dată şi încă o dată, pot amăgi la început şi secera pe urmă ori despica mortal, o hotărâre sau o spintecare bruscă nu echivalează cu un răgaz, cu o momentană graţiere, nici cu o efemeră încetare a ostilităţilor, cum ar fi fost, în schimb, lancea azvârlită care-şi greşeşte ţinta sau săgeata ce deviază şi se pierde în înaltul cerului sau cade la pământ, e nevoie de câteva secunde pentru a scoate alta din tolbă şi a o fixa în arc, a-ţi trage răsuflarea pentru a ţinti mai bine şi a întinde coarda fără să simţi durere în umăr, în timpul acestei scurte pauze duşmanul poate să se pună la adăpost sau să înceapă să fugă în zigzag, cu speranţa că nu-i mai rămân multe săgeţi supăratului arcaş care l-a luat la ţintă, trei, două, una, niciuna. Fiecare mişcare a lui Tupra continua să fie sau era hotărâtă, nu improvizată, trebuie să le fi cunoscut sau calculat pe toate înainte de-a intra în acea cabină de toaletă, chiar din momentul când mi-a ordonat pe ringul de dans să-l duc acolo pe ataşat şi să aşteptăm amândoi sosirea lui cu făgăduita doză, se ţinuse de cuvânt, nimic de zis, o adusese, dacă nu cumva era talc praful acela acum risipit, plutind pe deasupra capului lui De la Garza, care se ferise zadarnic, fiindcă n-avea unde să fugă, unde să se ascundă. Dar dacă Reresby ştia ce are de făcut, eu unul nu, şi cu atât mai puţin De la Garza, aşa că n-am ştiut cum să interpretez zâmbetul pe jumătate — ori n-a ajuns la jumătate, a fost doar un sfert, sau nici măcar atât, şi nimic mai mult decât expresia lui batjocoritoare — pe care mi s-a părut că-l văd fluturându-i pe buzele cărnoase, puţintel

africane sau mai curând hinduse, ori poate erau slave, când şi-a oprit spada şi a ridicat-o din nou şi mi s-a părut iarăşi că avea să-l omoare, mai mult decât prima oară mi s-a părut că avea s-o facă, fiindcă atunci când a trecut un prilej rămân cu unul mai puţin ca să te salvezi şi posibilităţile s-au redus. Asta-i tot, şi nu altminteri.

— *Tupra, don't!*

— De data asta am avut, ce-i drept, timp să adaug o silabă, ar fi fost nevoie de cinci în limba mea: „Nu face asta!", sau poate ar fi fost de ajuns să spun: „Tupra, nu!", l-am văzut capabil s-o facă şi l-am văzut incapabil s-o facă, amândouă lucrurile, ceea ce însemna, mi-am spus mult mai târziu întins în pat, că de data asta n-avea s-o facă, dar că neîndoielnic avea destul sânge-rece ca s-o facă altă dată — ori poate era cruzime, ori numai metalul, sau dispoziţia sufletească, sau caracterul, sau indiferenţa, sau era ceva legat intim de „el însuşi" — şi că poate o făcuse mai demult, în tinereţea lui şi în trecutul lui îndepărtat, sau când a ajuns la vârsta adultă, poate acum câteva luni, săptămâni sau zile şi eu nu ştiam nimic, nici nu-mi închipuiam aşa ceva; se prea poate s-o fi făcut în alte ţări şi aducând întotdeauna servicii ţării lui, chiar dacă avea grijă înainte de orice de foloasele proprii; în locuri depărtate în care o lovitură de spadă e necesară uneori pentru a înăbuşi sau a înteţi incendii uriaşe şi pentru a astupa sau a deschide mari breşe, pentru a domoli sau a promova dezordini care incită la război, pentru a potoli sau a stârni insurgenţi, înşelându-i de fiecare dată. Şi ce era o lovitură de spadă pe lângă focarele de holeră, şi de malarie, şi de ciumă, cum făcuse Wheeler cu ani în urmă sau spunea că făcuse, sau pe lângă o singură insinuare care prinde şi se răspândeşte ca o molimă, care se preface într-un foc ce se întinde şi pârjoleşte totul sau într-o epidemie şi o eliminare a tuturor celor ce stau în cale sau numai în apropiere sau în vecinătate, a tuturor celor ce nu pot să fugă, nici să se refugieze, n-ai unde să fugi de atâtea ori, nici unde să te ascunzi, nici măcar n-ai un loc sigur, o aripă sub care să te adăposteşti.

De la Garza recursese la amândouă aripile, la cele două braţe împreunate pe grumaz, inutile ca o umbrelă în timpul unei furtuni pe mare, şi închisese ochii, îi ţinea strânşi şi-i tremurau sau palpitau — poate că pupilele i se roteau înspăimântate sub pleoape pesemne că-şi dăduse seama de situaţie, deşi nu privea în jur, spada se abătuse brutal, dar se oprise înainte de a-i reteza gâtul şi acum revenea la poziţia ei ameninţătoare, poate pentru a face o rectificare de un milimetru şi a asigura traiectoria cea mai potrivită, pentru a căuta poziţia perfect perpendiculară pentru o lamă sau a ţinti mai bine, ameninţarea nu numai că stăruia, dar era chiar mai mare (deşi dacă s-ar fi săvârşit fapta din prima n-ar mai fi existat nicio ameninţare, nici mai mică, nici mai mare). De la Garza a preferat să nu se uite din nou

în nicio parte, nici măcar fără să vizeze ceva anume, nici cu coada ochiului, n-a mai vrut să vadă o nouă rafală tulbure pe lumea asta, ultima imagine de pe retina lui era o cabină de toaletă şi capacul de closet într-un vârtej în care se amestecau şi portofelul şi cardul Visa, i s-a părut că murise şi credea că e mort de-a binelea, avusese la dispoziţie câteva secunde de conştiinţă sau de viaţă ca să se sperie şi mai tare şi ca să înţeleagă faptul că într-adevăr i se întâmpla, că ajunsese s-o vadă şi pe asta, pe neaşteptate, şi protestase, fără vreo cauză anume pe care el s-o cunoască şi care să îndreptăţească o asemenea exagerare, pentru acea somaţie, sau era sfârşitul. Mi-am spus că, dacă i s-ar mai fi îngăduit câteva clipe, ar fi fost în stare să adoarmă pe loc, cu capul sprijinit, lipit de bachelită, deşi ca pernă nu era defel potrivită, este singura modalitate de a scăpa de durere şi de a te odihni, uitând uneori de disperare, o modalitate de narcolepsie, aşa se cheamă, dar cine nu cunoaşte acest somn subit şi neobişnuit, nepotrivit, cine n-a adormit sau n-a dorit să adoarmă când e cuprins de frică sau podidit de plâns, fie când se aşază în scaunul dentistului, fie când în drum spre sala de operaţie încearcă să anticipeze minuţioasa pregătire a anestezistului, irezistibilul somn de negaţie ultimă şi fugă, să viseze ce se întâmplă îl va transforma într-o fiinţă fictivă.

Tupra a şfichiuit aerul cu spada atât de hotărât, de parcă a răsunat o plesnitură de bici, însă şi de data asta, cu aceeaşi măiestrie, a oprit-o brusc, fără ca arma să intre în contact cu vreun corp însufleţit sau neînsufleţit, cu materia, carne, piele, obiect, totul a rămas intact, capul, tăblia chiuvetei, dalele, gâtul, încă n-a tăiat, nici n-a despicat, n-a descăpăţânat, nici n-a secerat, n-a retezat nimic. Atunci a ţinut tăişul pentru o clipă aproape de grumazul încovoiat, ca şi cum ar fi vrut ca De la Garza să-şi dea seama bine de prezenţa lui — suflare de oţel — şi să se familiarizeze cu ea înainte de lovitura definitivă, aşa cum după câtva timp simţim în spatele nostru respiraţia agitată sau ochii sfredelitori care ne vor binele sau ne vor răul, n-are importanţă asta, ci faptul că sunt ascuţiţi şi lacomi ca nişte fierăstraie sau securi tăioase ca o custură. Ca şi cum ar fi vrut ca el să-şi dea seama că e viu şi că avea să moară în clipa următoare — una, două, trei, patru; încă nu; pe urmă a cincea —, iar ataşatul trebuie să-şi fi spus, dacă mai putea să gândească şi nu cumva visa că s-a cufundat în somn: „Să n-o faci, te rog, să n-o faci, depărtează de mine arma asta absurdă şi n-o mai flutura deasupra capului meu, cine te crezi, un arap, un viking, un căpcăun, un pirat, lasă deoparte spada, bag-o în teacă şi păstreaz-o, ce sens are, iar Deza să facă ceva, să facă în sfârşit ceva, să ţi-o smulgă din mână, să te trântească la pământ sau să te convingă, nu poate îngădui să se întâmple aşa ceva, n-o să mi se întâmple tocmai mie, oricui, dar nu mie, continui să gândesc, prin urmare nu s-a întâmplat,

timpul s-a oprit în loc, dar eu continui să gândesc, aşadar nu tot timpul s-a oprit în loc".

Ceva de soiul ăsta trebuie să fi trecut prin mintea mea, poate de asemenea imploratoare şi aţipită — *numbed* —, poate din pricina incredulităţii, sau amorţită, chiar dacă eu n-aş fi decât martor sau complice involuntar — dar la ce: încă la nimic — şi nu capul meu ar fi ameninţat. Să încerce să-i smulgă din mână spada unui bărbat ce ameninţă cu ea nu i-ar da prin gând decât unui nesăbuit, putea să întoarcă împotriva mea tăişul ei dublu, lanscheneta sau „spintecă-pisici", şi să fie capul meu în primejdie şi să ajungă să se rostogolească pe dalele acelei cabine de toaletă, deşi Tupra nu dădea nici cel mai mic semn că ar fi nebun sau ieşit din minţi, era la fel ca întotdeauna, atent la manevră, senin, în alertă, destul de metodic, uşor batjocoritor, chiar uşor simpatic în această posibilă faptă de a ucide pe cineva, care este fapta cea mai urâtă şi nespus de antipatică. Era puţin probabil să-i căşuneze pe mine, eu eram cu el, lucram cu el, veniserăm împreună şi urma să plecăm împreună, era un om loial, pardesiul meu era acolo, doar el se dusese să-l ia şi să mi-l aducă, de ce nu termina odată cu violenţele astea şi n-o ştergeam din locul ăla infect, eu nu voiam să văd sânge, nici pe De la Garza descăpăţânat, fără scăfârlie, ca un pui tăiat, ce-am fi făcut cu cadavrul şi ce-o să spună la ambasadă, s-ar deschide o investigaţie în Spania, la urma urmei era un diplomat, în pofida aspectului său indescriptibil, iar New Scotland Yardul ar deschide propria sa investigaţie, fuseserăm văzuţi cu el pe ringul de dans, mai ales eu, şi doamna Manoia. Mi-am dat seama cu siguranţă atunci: Tupra n-o să-l omoare, fiindcă nu putea s-o bage pe ea într-o astfel de belea. Numai dacă nu rămânea cadavrul, în cazul în care l-am fi luat cu noi. Dar cum?

— *Are you mad or what*? *Don't do it!*

— De data asta mi-a lăsat timp să mai spun ceva, nu prea mult, să-i spun: „Eşti nebun? Nu face una ca asta!", genul ăsta de fraze de prisos, ineficiente, sărace, care ne vin pe buze în faţa unei brutalităţi neaşteptate, simplu contrapunct oral pentru ceea ce se poate lipsi de orice cuvânt şi e numai acţiune violentă, înjunghiere, cafteală, omucidere, asasinat sau sinucidere, mie mi-au venit pe buze cu toate că nu socoteam că Tupra ar da semne de nebunie, el ştia foarte bine ce face şi ce nu trebuie să facă, în atitudinea lui n-am văzut mânie şi nici măcar supărare, cel mult enervare, nerăbdare, agasare, fără îndoială un reproş amânat: acesta din urmă mă privea pe mine în parte, cu siguranţă, eu fusesem puntea de legătură cu De la Garza în seara aceea; mie mi-l băgase pe gât Wheeler, însă asta aparţinea trecutului şi întotdeauna numai ziua de azi are importanţă. Mai degrabă era vorba despre aplicarea unei pedepse exemplare, sau încasarea unei datorii, o pedeapsă pe care o executa sau avea s-o execute la cald cu

spada aceea intempestivă, tot nu-mi dădeam seama nici acum de unde apăruse, nici de ce recurgea el la o armă atât de demodată şi deloc practică — ocupă mult loc, e aproape o povară —, te descumpăneşte în zilele noastre. De unde apăruse am aflat îndată; de ce recurgea la ea, abia mai târziu, când am ieşit afară.

A ridicat lanscheneta, a depărtat-o de grumazul dezgolit, acesta era momentul rău şi bun în acelaşi timp, putea fi preludiul loviturii finale, mortale, putea fi clipa când tragi aer în piept pentru a izbi cu sete şi a tăia capul asupra căruia plana ameninţarea, ori putea să însemne la fel de bine renunţarea, aplanarea conflictului şi risipirea spaimei, decizia de a nu se folosi de spadă şi de a lăsa capul unit încă de trunchi. A sprijinit partea plană a spadei de umărul drept, de parcă ar fi fost puşca unei santinele sau a unui soldat la defilare. A fost un gest de moderaţie, meditativ. S-a uitat în jos, spre De la Garza îngenuncheat, care rămăsese nemişcat, zguduit din când în când de fiori involuntari şi dezagreabili ca nişte spasme, pesemne că încerca să-ţi ţină respiraţia, deşi inima-i bătea să sară din piept, nu voia să facă nimic ca să încline balanţa, să nu scoată o vorbă, să nu privească la nimic, să nu existe, ca insectele acelea care încremenesc în faţa primejdiei, crezând că pot să dispară pentru văz şi chiar pentru miros, să-şi schimbe brusc culoarea şi să se facă una cu piatra sau cu frunza pe care le-au surprins duşmanii. Atunci Tupra şi-a coborât mâna stângă, a apucat plasa de păr a lui De la Garza şi a tras de ea cu putere, că a blestemat nefericitul de el ceasul în care şi-o pusese. Ataşatul a simţit că i se smulge plasa, şi-a strâns ochii de parcă ar fi vrut să-i înfunde în orbite şi şi-a ghemuit şi mai tare grumazul, dar era lipsit de carapace şi era cu neputinţă să şi-l pună la adăpost.

— Să nu fac ce, Jack?

— Asta mi-a spus Reresby, fără să se uite la mine, se uita la ipochimenul grămădit la picioarele lui, la discreţia lui, îngenuncheat dinaintea vasului de toaletă.

— Cine ţi-a spus ce am de gând să fac sau n-am de gând să fac? Eu, unul, nu te-am anunţat, Jack. Spune-mi exact ce nu vrei să fac.

— Şi abia atunci a ridicat ochii. M-a privit drept în faţă. Aşa cum privea toate lucrurile, cu o privire netedă şi dreaptă, de la înălţimea staturii umane. Iar pe urmă a coborât spada.

I-a tăiat plasa de păr dintr-o lovitură, ar fi fost de ajuns un cuţitaş, o foarfecă, un briceag neted pentru a face aşa ceva, un tăiş mai scurt decât are nevoie un toreador ca să-şi taie coada când se retrage din arenă, chiar dacă ar fi făcut-o mai încet şi n-ar fi produs o impresie atât de puternică nici ameninţatului, nici martorului, nici n-ar fi răsunat cum a răsunat şfichiuirea spadei de data asta, n-a fost ca înainte, ca un bici sau harapnic despicând văzduhul, ci ca o directă

uşoară în figură sau o palmă peste obraz sau numai ca un scuipat pe lespezile cabinei, în orice caz s-a auzit, destul de tare pentru ca De la Garza să-şi ducă automat mâinile la urechi cu o mişcare de protecţie imaginară, nu i-a trecut prin minte că, dacă putea să facă gestul ăsta înseamnă că e viu, fără îndoială a avut nevoie de mai mult timp decât am fi putut crede ca să-şi spună că supravieţuise şi după cea de-a treia apropiere, trecere sau şfichiuire a teribilei lame, că oţelul nu-i ciuntise sau deschisese nicio parte a trupului, sau poate nu-i venea să creadă — şi bine făcea, dacă era aşa —, aştepta încă următoarea lovitură, şi încă una, şi încă una, a armei ce se reţine şi nu se azvârle; de bună seamă, pe cea de-a doua am aşteptat-o şi eu câteva secunde, mai puţin decât el, pentru că am văzut ceea ce el nu putea încă să vadă: în timpul foarte scurt de care a avut nevoie Tupra pentru a se depărta câţiva paşi, a rămâne cu mâinile goale şi a se întoarce de unde plecase, De la Garza a stat ca o stană de piatră, ca o ciudată statuie imploratoare şi angoasată, sau mai degrabă învinsă, resemnată la sacrificiu, înspăimântată, cu ochii închişi şi urechile astupate, iar asta m-a făcut să-mi aduc aminte de Peter Wheeler — dar numai asta — când s-a ferit la fel de zgomotul elicopterului care i s-a părut că e un Sikorsky H-5 şi de vântul pe care-l stârnea, în dimineaţa aceea de duminică din grădina lui de pe malul râului, în ziua aceea în care mi-a vorbit mai mult despre Tupra şi grupul lui fără nume din care făcuse parte el şi din care făceam parte acum eu, din pricina acestei apartenenţe tacite mă aflam acolo în seara aceea, în cabinetul de toaletă, luminos şi curat, făcând parte din groaza unui om.

Cel care în seara aceea era Reresby s-a depărtat, într-o mână cu spada şi în cealaltă cu plasa de păr obţinută ca un palid trofeu, mult mai puţin decât o claie de păr, o simplă zdreanţă asudată; a ieşit din cabină făcându-mi cu ochiul — dar n-a fost un gest liniştitor, l-am înţeles ca şi cum m-ar fi anunţat: „Până aici a fost preambulul” — şi s-a apropiat de pardesiul lui atârnat de bară, acum atât de rigid în căderea sa, iar atunci am dedus că în partea căptuşită, la spate, avea un buzunar interior foarte lung şi înăuntrul lui o teacă, fiindcă acolo a pus lanscheneta, care în alunecarea sa a scos un sunet metalic, şi dacă n-ar fi avut husă, vârful ar fi găurit fundul acelui buzunar atât de strâmt şi atât de lung, şaptezeci de centimetri cel puţin pentru lama de *Katzbalger* şi poate că mânerul rămânea la vedere pentru a uşura scoaterea, n-am putut să văd bine, însă în mod necesar nu există o altă deducţie posibilă. Am respirat adânc — ori poate mai mult decât atât — când am văzut dispărând acel fier mortal, pentru moment. Faptul că-l pusese în teacă nu însemna neapărat că n-avea să recurgă la el din nou — continua să-i fie la îndemână — şi putea să asculte de o precauţie foarte caracteristică pentru Tupra, să nu lase o astfel de armă la îndemâna duşmanului, cuvântul e nepotrivit, bietul ataşat-

fantoşă nu lupta, nici măcar nu opunea rezistenţă; însă dacă Reresby s-ar fi mărginit să lase spada pe rezervor ori ar fi pus-o jos, nimeni nu i-ar fi garantat că într-un acces de disperare şi panică De la Garza nu s-ar fi repezit la ea şi n-ar fi apucat mânerul, iar atunci cine poate spune ce s-ar fi întâmplat, s-ar fi putut inversa rolurile, două tăişuri, uşor de mânuit, nu prea grea, întotdeauna reprezintă o primejdie insul cel mai insignifiant şi slab, cel mai laş şi mai doborât la pământ, şi pe nimeni nu trebuie să subestimăm niciodată, nici să-i dăm ocazia de a se reface, nici de a se birui pe sine, de a-şi aduna ultimele puteri, nici de a-şi face curaj pentru a se sinucide, asta era o lecţie pe care o învăţasem de la Tupra şi de aceea a înţeles foarte bine cândva — i-a plăcut şi a băgat-o la cap — expresia spaniolă ce ne defineşte aşa de bine şi pe care eu i-am adus-o la cunoştinţă şi i-am tradus-o: „Poţi să rămâi chior încercând să-ţi orbeşti duşmanul”, se temea de atitudinea asta ca de ciumă. Se cuvenea să-i mulţumesc că nu i-a dat prin cap să-mi ceară să-i ţin eu spada „spintecă-pisici”, nu mi-ar fi făcut deloc plăcere să mă trezesc cu ea în mână, cu alte cuvinte s-o ţin de mâner, chiar dacă aş fi luat-o şi fluturat-o, desigur. Ori poate nu avea destulă încredere în mine ca să fie sigur cum aş fi putut s-o folosesc, că dacă evenimentele ar fi luat o altă întorsătură n-aş fi folosit-o împotriva cui nu trebuia, niciodată n-am ştiut pe deplin dacă mă bucuram sau nu de încrederea lui, asta de fapt nu se ştie niciodată, cu privire la nimeni.

Aşa că s-a întors în cabină, punându-şi nişte mănuşi pe care le-a scos din pardesiu, din buzunarele convenţionale — mănuşi negre, de piele, normale, bune — şi a venit din nou lângă mine cu plasa de păr sau captura de război în mână, avea mai departe un aer hotărât şi pragmatic şi detaşat, ca şi cum ceea ce atingea în fiecare moment ar fi fost programat şi pe deasupra ar fi aparţinut unui program experimentat mai demult. Mi-a mai făcut o dată cu ochiul şi n-a fost nici de data asta un gest liniştitor pentru mine, erau gesturi ce nu implicau zâmbetul, ci o simplă înştiinţare sau un anunţ învecinate cu ordinele sau instrucţiunile, de data asta am înţeles ceva de genul: „Hai, la treabă, n-o să dureze mult şi scăpăm de-o grijă”; de aceea m-am trezit spunându-i:

— Destul, Tupra, lasă-l în pace, ce vrei să-i mai faci acum, nu vezi că e pe jumătate mort de spaimă? — însă tonul meu a fost mai puţin alarmat decât atunci când îl strigasem pe nume şi nici nu se putea altfel, fiindcă şi alarma mea era mult mai mică, de îndată ce dispăruse spada; de altfel, uşurarea mea era aşa de mare şi într-atât mă lăsaseră deodată grija şi spaima şi apăsarea, încât aproape orice lucru ce s-ar fi petrecut acum mi se părea uşor, bine-venit, neînsemnat. Ce ştiu eu, o pereche de palme, câţiva pumni, până şi câteva şuturi (chiar în gură): în comparaţie cu certitudinile mele de acum câteva clipe mi se păreau daruri picate din cer şi, la drept vorbind, nu mă vedeam deloc dispus

să le împiedic; sau numai cu glasul, presupun. Asta era, desigur: mă simţeam mulţumit la gândul că avea să-l pălmuiască, aşa cum îmi închipuiam că va face, acum că-şi pusese mănuşile. Nimic mai mult decât să-l pălmuiască. Nu să-l taie în două, nici să-l facă bucăţele, nici să-l ciopârţească, ce noroc chior, ce bucurie.

— N-o să dureze decât un minut. Şi ia aminte cine sunt, e a treia oară.

N-am prins înţelesul ultimelor lui cuvinte, de altfel nu mi-a lăsat timp să mă gândesc şi nici să reflectez la îngrijorătorul meu sentiment de gratitudine şi nefireasca senzaţie de uşurare a poverii, dacă n-a fost chiar de uşurătate criminală, fiindcă imediat după aceea Tupra s-a pus pe treabă: cu sârguinţă, a luat pliculeţul de pe capacul closetului, l-a împăturit şi l-a băgat în buzunarul de la jachetă — din variata lui colecţie n-o să uit una anume, de culoarea pepenelui verde închis —, apoi a înşfăcat cardul Visa tot cu cele două degete, l-a pus în portmoneul lui De la Garza, din care fusese scos, şi l-a vârât în alt buzunar de la jachetă, împreună cu bancnota făcută sul. Ce-a rămas din doza de cocaină sau talc a măturat cu mâna, praful s-a împrăştiat în zbor şi a căzut pe jos, Rafita nici măcar nu apucase să-l aspire, nu s-a putut bucura de substanţa aceea după ce-şi dăduse atâta osteneală ca să şi-o prepare. Pe urmă Tupra i-a petrecut plasa în jurul gâtului şi a tras de ea, în clipa aceea liniştea mea a intrat în carantină — „o să-l stranguleze, o să-l spânzure", mi-am spus, „nu, nu se poate, n-o s-o facă" —, înainte de a-mi da seama că nu asta era intenţia lui — nu i-a strâns-o în jurul gâtului, n-a tras de ea —, ci doar să-l silească astfel să-şi ridice capul, ataşatul continua să zacă atât de strâns lipit de capac, încât puţin mai lipsea ca să îmbrăţişeze vasul de toaletă; şi l-ar fi îmbrăţişat, cred, dacă n-ar fi preferat să-şi astupe urechile cu mâinile, alesese să nu vadă şi să nu audă nimic cu nesăbuita speranţă de a nu-şi da seama prea mult de nimic, abia când simţul tactil îi va da de ştire avea să ia cunoştinţă de durere şi de lovituri.

După ce l-a depărtat îndeajuns, Tupra a ridicat amândouă capacele de la closet şi i-a cufundat cu brutalitate capul în vas, i l-a vârât cu atâta putere încât i s-au ridicat de la pământ până şi picioarele, am văzut fluturând în aer şireturile desfăcute de la pantofii lui De la Garza, nici el, nici eu nu izbutiserăm să le legăm. Nu mi-a fost frică, la început, că ar fi putut să se înece în apa depozitată la fund, fiindcă toboganul se îngusta potrivit normelor şi n-ar fi încăput acolo în întregime faţa lui lăţăreaţă de lună plină, care fără îndoială se izbea cu brutalitate de faianţă — şi rămăsese cam şifonată — ori de câte ori Tupra i-o împingea şi o scotea din nou, iar pe deasupra trasul apei de trei-patru ori la rând, şuvoiul de apă albastră era atât de puternic şi atât de prelungit încât din nou m-a cuprins pentru o clipă alarma supremă — „O să-l înece, o să-i inunde plămânii", mi-am spus, „nu, nu

se poate, n-o să facă aşa ceva” — şi mi-a dat prin cap că în orice caz erau de ajuns două degete de lichid, o băltoacă, pentru a-i cufunda oricui gura şi nasul şi a-i răpi pentru totdeauna posibilitatea de a mai respira; şi că momentana urcare a nivelului apei, la fiecare tragere, o să-i provoace cu siguranţă lui Rafita o senzaţie de sufocare, sau cel puţin senzaţia că i se pune un nod în gât; şi unde mai punem faptul că era toaleta pentru invalizi: din fericire nu existau mirosuri puturoase şi — o fericire şi mai mare — încă nu fusese folosită până atunci.

„Nu vreau să-l văd pe Tupra ca pe *Sir Death,* Cavalerul Morţii”, mi-am spus, „cu braţele lui reci de sergent disciplinat, încordat şi foarte ocupat întotdeauna; dar aşa încep să-l văd, prin prisma insistenţei capacităţilor sale şi a variatei desfăşurări a ameninţărilor sale, descăpăţânare, strangulare, înecare, până acum sunt trei, câte-or mai fi rămas, cu care dintre ele o să rămână la sfârşit dacă rămâne cu vreuna, pe care o s-o aleagă pentru a-şi încununa opera sau lucrarea lui de expert, care-o să fie dusă la capăt şi săvârşită pe deplin, şi nu doar făgăduială amăgitoare şi simplă tentativă. Nu-l cufunda în apă pentru mult timp, pe De la Garza, aşadar nu părea să fie ăsta obiectivul său definitiv, deşi în orice clipă putea să-şi schimbe gândul şi nu lipsea decât să lase să treacă secundele necesare, câteva în plus, nu prea multe, acele secunde care trec de obicei atât de repede încât nici nu ne dăm seama de ele, clipe de prisos ale timpului, n-aveam altceva de făcut decât să le las să treacă, cu faţa compatriotului meu lipită de luciul apei — nasul şi gura, era de ajuns astfel viaţa şi moartea depind adesea de dispreţuitele secunde ce se irosesc sau de cei câţiva centimetri care de multe ori sunt făcuţi cadou rivalului sau cedaţi pe nimic, secunde sau centimetri de care a depins renunţarea la folosirea spadei. „Doi zbiri m-au legat cu capul în jos şi m-au înecat în butoiul tău de vin împuţit, sărmanul de mine, sărmanul Clarence, apucat de picioare, care mi-au rămas afară şi s-au zbătut caraghios până ce m-am făcut criţă, a fost ultimul meu chiolhan, am fost trădat şi înjosit şi omorât de neobosita viclenie a limbii tale negre şi diforme.” Dar de data asta nu era vinul acrit din butoi, ci apa albastră care cădea în şuvoaie, iar el nu era George, ducele de Clarence, ci ţicnitul idiot de De la Garza, iar noi nu eram doi zbiri şi cu atât mai puţin ai regelui asasin. Ori poate eu eram într-adevăr zbirul lui Tupra sau Reresby, primeam mici ordine din partea celui dintâi în fiecare zi, iar din partea celui de-al doilea în seara aceea, erau mai importante şi de o natură neprevăzută, deosebită de cea îngăduită de remunerarea muncii mele, mă scoseseră din sarcinile mele obişnuite sau forţaseră perimetrul obligaţiilor mele, chiar dacă acestea nu fuseseră niciodată precizate în scris sau stipulate, niciodată în termeni desluşiţi. Ori poate că eram cu adevărat zbiri amândoi, deşi eu ignoram asta, ai statului, ai Coroanei, ai serviciului MI6, ai armatei, puteam să fiu în

slujba unei ţări străine fără să-mi dau seama prea bine, în visul meu de extraneitate, şi poate într-un mod în care niciodată n-aş fi acceptat să fiu în slujba ţării mele. Ori am fi putut fi zbiri ai lui Arturo Manoia (după părerea domnişoarei Pérez Nuix, patronii noştri erau vulnerabili în zilele acelea) şi atunci ne-am fi aflat acolo, făcându-l zob pe Rafita la cerinţa lui şi pentru a-l despăgubi cumva pe el, nu ştiam cum primise întoarcerea soţiei sale la masă cu obrazul brăzdat de *sfregio* sau tăietură, ea ieşise să se distreze şi să danseze şi se întorcea cu un semn, cu siguranţă că asta nu-i căzuse prea bine lui Manoia. Machiajul nu putuse acoperi rana.

Dintr-odată a răsunat o muzică stridentă, rahitică, de telefon mobil care sună, am avut nevoie de ceva timp până să recunosc — nu era simplu — acordurile răsuflate ale unui faimos şi foarte neaoş spaniol *pasodoble*, era probabil arhicunoscutul *Suspine spaniole* la care recurg atât de des în ţara mea romancierii şi cineaştii pentru a crea o anumită emoţie ieftină şi de proastă calitate (stângiştii cu deviza lipită de frunte o preţuiesc la fel ca şi criptofasciştii), ceva insuportabil, trebuie să fi fost melodia aleasă pentru mobilul său, cu pedanterie rasială, de De la Garza, bietul De la Garza, puţin mai înainte îmi spusesem: „Cu ăsta, chiar dacă-l iei cu binişorul, tot nu o scoţi la capăt", aşa-mi spusesem pe ringul de dans şi puţin mai târziu, când a avut pretenţia să-i leg şireturile, poate şi puţin mai înainte; dar ăsta era un fel de a spune, o formă figurată de-a vorbi, în realitate de foarte puţine ori vrem să spunem exact ceea ce spunem şi cu atât mai mult ceea ce gândim (dacă e un gând îndeajuns formulat), aproape toate propoziţiile noastre sunt de fapt metaforice în ele însele, limbajul nu e decât o aproximaţie, o tentativă, o exprimare ocolită, până şi acela folosit de cei mai nătărăi şi inculţi, ori poate că cel mai metaforic e tocmai al lor, poate că se salvează doar limbajul tehnic şi cel ştiinţific, chiar şi aşa nu întotdeauna (geologii vorbeau foarte colorat, de exemplu). Acum vedeam că era luat la palme — nu cu binişorul, câtă vreme Tupra încă nu-l atinsese nici măcar o dată cu mâinile lui, nici măcar cu mănuşile ce începuseră să se ude, o să le arunce la gunoi — şi eram foarte speriat şi tulburat, nu numai pentru că nu ştiam până unde avea să meargă cu represaliile, dacă avea să se transforme cu totul în faţa ochilor mei în *Sir Death* sau în Sergentul Moarte sau avea să rămână nimic mai mult decât *Sir Blow,* nu era puţin, Domnul Lovitură, sau *Sir Wound*, Domnul Rană, sau în *Sir Thrashing* — în orice caz era *Sir Punishment*, Domnul Pedeapsă —, niciunul nu putea fi descoperit cu plăcere la un apropiat, şi cu atât mai puţin puteai contempla cu plăcere faptele lui; ci şi pentru că obiceiul atât de profund înrădăcinat de a vedea violenţe la televizor, faptul că fiecare pumn şi fiecare şut în fund răsună ca nişte tunete fără fulger sau explozii de dinamită sau clădiri care se năruie ne-a făcut să credem că

violenţa are un caracter oarecum scuzabil, când de fapt natura nu e niciodată scuzabilă, şi să asişti la semne de violenţă în realitate, să percepi manifestările ei de aproape, să-i simţi prezenţa în mod direct, palpitant, alături de tine, să miroşi sudoarea celui ce se luptă şi se zbate şi a celui ce se încovoaie şi se teme, să auzi cum trosneşte un os când se dislocă şi cum scrâşneşte umărul obrazului spart şi cum se sfâşie carnea sfârtecată, să vezi ciozvârte şi hălci de carne şi sângele care stropeşte, toate astea nu numai că te îngrozesc, ci pot să îmbolnăvească pe oricine, să-l facă să-i fie cu adevărat rău, cu excepţia sadicilor şi a celor obişnuiţi cu aşa ceva, a celor ce au de-a face zilnic sau destul de des cu aşa ceva, şi, bineînţeles, a celor obligaţi să facă toate astea din îndatorire profesională. A trebuit să presupun că Tupra aparţinea celor din urmă, îl văzusem atât de hotărât şi dibaci, cu mişcări aproape de rutină.

Despre toate acestea îmi vorbise cândva tatăl meu, într-una dintre conversaţiile noastre despre trecut sau mai degrabă despre trecutul lui, nu al meu, despre timpul Războiului Civil şi despre pasiunile ce i-au cuprins pe oameni în primii ani ai regimului franchist, primii ani care au fost atât de lungi încât păreau să fie veşnici, fiindcă lumea nu şi-a dat seama când s-au sfârşit şi pe lângă asta din când în când se întorceau.

„Generaţia voastră şi cele care au urmat”, mi-a spus folosind persoana a doua plural, la care recurgea adeseori, nu pierdea din vedere faptul că avea patru copii şi, când vorbea cu unul, era ca şi cum s-ar fi adresat tuturor de cele mai multe ori, sau ca şi cum ar fi fost încredinţat că interlocutorul de serviciu avea să transmită mai târziu cuvintele lui celorlalţi, „aţi avut norocul să simţiţi pe pielea voastră puţină violenţă reală, violenţa n-a fost prezentă în existenţa voastră de zi cu zi, dacă v-aţi lovit de ea a fost o decepţie şi n-a fost prea gravă, câteva ciomege la o manifestaţie sau o încăierare într-un bar, care se potoleşte până la urmă şi de obicei nici nu apucă să se aprindă de-a binelea, necum să se înteţească; poate o bătaie, o spargere. Din fericire, şi bine-ar fi ca lucrurile să nu se schimbe, n-aţi avut parte de situaţii din care violenţa nu putea fi înlăturată şi trebuia să-i faceţi faţă. Vreau să spun că era o prezenţă sigură, că toţi ştiam că avea să-şi facă apariţia într-un anumit moment din zi sau din noapte şi că, dacă întâmplător nu se ivea de-a lungul unei zile sau nu te întâlneai cu ea faţă în faţă şi aveai de-a face cu ea numai din auzite — de asta cu siguranţă nu scăpa nimeni, de relatări şi zvonuri puteai să fii sigur că era un dar ce nu se va repeta a doua zi, deoarece calculul probabilităţilor nu îngăduia un hazard atât de binevoitor. Ameninţarea era permanentă, la fel era şi starea de alertă. Camera mea a fost distrusă într-o seară, a căzut peste ea un obuz, a nimerit în plin, a făcut o gaură mare în perete şi a pustiit totul înăuntru. Eu nu

eram acasă, ieşisem puţin mai devreme şi urma să mă întorc curând. Ar fi putut însă foarte bine să cadă peste mine un obuz în altă parte, când mergeam pe stradă sau cu tramvaiul, într-o cafenea, în bucătărie, în timp ce o aşteptam pe mama voastră la poartă, la radio sau la cinematograf. În primele luni de război puteai să vezi arestări la tot pasul, cu îmbrânceli şi uneori cu lovituri cu patul armei, ori oameni vânaţi în propria lor casă, erau scoase şi duse cine ştie unde familii întregi, împreună cu musafirii aflaţi acolo din întâmplare, puteai să nimereşti oricând peste o scenă de urmărire sau un schimb de focuri la un colţ de stradă la prima vedere liniştit, puteai să auzi noaptea împuşcături, execuţii în afara oraşului, erau aşa-zişii fugiţi de sub escortă, ori câte un foc izolat tras de maurii strecuraţi pe terasele caselor pe înserat sau dis-de-dimineaţă, mai ales în primele zile (franctirorii, ai auzit de ei, desigur), iar dacă se trăgea în zori erau focuri trase de aproape, în tâmplă sau în ceafă, la marginea unui şanţ, dar nu întotdeauna, uneori dădeai peste o asemenea execuţie şi vedeai sărind creierii unui bărbat îngenuncheat, nu vorbesc metaforic, vedeai curgând materia encefalică. Cel mai bine era să treci mai departe, să nu te uiţi, să te depărtezi repede, nu puteai să faci nimic, după ce vedeai, iar dacă vedeai numai cu coada ochiului te puteai socoti fericit. Erau călăi care se puneau pe treabă la căderea nopţii, le era lene să se depărteze dacă nu aveau maşina la dispoziţie ori n-aveau destulă benzină, aşa că se băgau într-o fundătură unde nu era ţipenie de om şi acolo săvârşeau lichidările, n-aveau răbdare să aştepte până când oraşul adormea pe jumătate, fiindcă în întregime n-a adormit niciodată în anii aceia lungi de asediu, foamete şi frig, şi nici mai târziu, începând din 1939 poliţia lui Franco pătrundea în miez de noapte în casele oamenilor, în anii în care Gestapoul proceda în felul acesta în restul Europei, erau rude apropiate. Mai bine organizaţi, săvârşeau execuţiile direct în cimitire, după ora închiderii sau închizându-le ei pentru a-şi duce treaba la bun sfârşit, aşa că în anumite zone au continuat să se audă împuşcături în puterea nopţii mult timp, timp de pace potrivit decretelor. Nu era însă multă pace, sau era numai pentru cei din tabăra lor, ei dormeau cu adevărat liniştiţi. Niciodată n-o să înţeleg cum puteau fi atât de liniştiţi, în mijlocul acelui măcel. Ba mai mult. Unii dintre ei erau jenaţi, dar cei mai mulţi se făleau cu asta." Îmi aduc aminte că tata făcuse atunci o pauză, sau mai bine zis mi-am dat seama după aceea că era o pauză. A tăcut o vreme, eu m-am întrebat dacă nu cumva uitase ce voia să-mi spună, nu-mi prea venea să cred, de obicei tot el înnoda firul, sau era de ajuns ca eu să trag puţin de el pentru a relua şirul. A rămas cu privirea aţintită înainte, fără să vadă nimic, ochii lui albaştri şi limpezi se îndreptau spre epoca aceea, şi o scrutau cu discernământ, fără nicio îndoială, de parcă ar fi avut capacitatea de a o observa cu un binoclu

supranatural, era o privire foarte asemănătoare celei pe care o surprinsesem la Peter Wheeler uneori, bunăoară atunci când am urcat până pe primul palier al scării ca să le arăt lui şi doamnei Berry unde văzusem pata de sânge pe care mă căznisem s-o spăl în toiul nopţii şi pentru care nici el, nici ea nu găsiseră nicio explicaţie. Era privirea aceea pe care o au adesea bătrânii, chiar atunci când nu sunt singuri şi stau de vorbă cu însufleţire, nişte ochi maţi, cu irisul dilatat, cu bătaie foarte lungă în direcţia trecutului, ca şi cum într-adevăr ar vedea cu ei în mod fizic, vreau să spun ca şi cum ar vedea amintirile. Nu e o privire absentă sau pierdută, ci intensă şi concentrată, numai că se opreşte la ceva aflat la mare depărtare. O mai văzusem în ochii de două culori ai fratelui său, care-şi păstrase numele de familie, Toby Rylands. Vreau să spun că fiecare ochi era de altă culoare, unul de culoarea uleiului, iar celălalt de un cenuşiu deschis. Unul era sfredelitor şi aproape crud, de vultur sau de pisică, iar celălalt de câine sau de cal, cu o privire meditativă şi curată. Însă când priveau în chipul pomenit mai înainte erau la fel, indiferent de culoare.

„Eu am avut parte de spectacolul cruzimii de aici, de la Madrid”, a continuat tata, „şi chiar mi-a fost dat să aud mai mult decât am văzut, mult mai mult. Nu ştiu ce-i mai rău, să asculţi o relatare sau să vezi cu ochii tăi ce se întâmplă. Poate că ce vezi e mai greu de suportat şi te înspăimântă mai tare pe loc, dar în acelaşi timp e mai uşor să ştergi din minte sau să înceţoşezi şi să crezi că te-ai înşelat, să te convingi că n-ai văzut ceea ce de fapt ai văzut. Să socoteşti că ai anticipat cu privirea ceea ce te-ai temut că s-ar putea să se întâmple şi în realitate nu s-a întâmplat. Relatarea e în schimb un lucru încheiat şi inconfundabil, iar dacă e scrisă poţi să te întorci la ea şi să o verifici; dacă e orală poţi să o auzi rostită din nou şi, chiar dacă nu ţi-o spune nimeni a doua oară, oricum cuvintele sunt mai puţin îndoielnice decât faptele, cel puţin acelea pe care le auzi, în comparaţie cu cele pe care le vezi. Uneori acestea sunt doar întrezărite, sunt ca o rafală de viziune ce nu ţine prea mult, ca o flacără ce te poate orbi, şi pot fi manipulate pe urmă de memorie, aranjate; în schimb, ceea ce auzi, ceea ce ţi se relatează nu îngăduie prea multe tergiversări. Sigur că e cam mult să vorbim despre o relatare, e cam mult să numim aşa ce mi-a fost dat să aud într-o zi în tramvai, câteva frânturi de fraze spuse cu dispreţ, la o săptămână sau două de la izbucnirea războiului, pline de furie asasină şi absolut scăpate de sub control, mulţi oameni au cedat nervos şi s-au încărcat de mânie, iar dacă aveau arme, trăgeau cu ele şi se foloseau de pretexte politice pentru răfuieli personale şi răzbunări exagerate. Ce să-ţi mai spun, ştii şi tu prea bine. Şi lucrurile se petreceau la fel în amândouă zonele: în zona noastră s-au îngrădit oarecum aceste abuzuri ceva mai târziu, chiar dacă nu îndeajuns; în zona cealaltă, mai deloc în cei trei ani de conflict, şi nici mai târziu,

după ce duşmanul a fost învins. Dar atât de mult m-a impresionat violenţa aceea care mi-a fost relatată — în principiu nu mie, ci tuturor celor din preajmă, acesta e lucrul cel mai cumplit —, încât îmi aduc aminte perfect şi astăzi locul pe unde trecea tramvaiul în clipa aceea, în clipa când a ajuns la urechile mele. Veneam dinspre Alcalá şi dădeam colţul spre Velázquez, când o femeie aşezată pe bancheta din faţă a arătat cu degetul spre o casă, la etajul de sus, şi i-a spus prietenei de lângă ea: «Uite, aici stăteau bogătanii aia pe care i-am ridicat şi i-am lichidat. Am luat şi un copil din leagăn, eu l-am luat, l-am apucat de picioare, l-am învârtit de câteva ori şi i-am zdrobit creierii de perete. N-am lăsat niciunul în viaţă, am trimis la dracu' toată familia». Era o femeie cam necioplită, dar nu mai mult decât altele pe care le poţi vedea la piaţă, la biserică sau într-un salon, sărace sau bogate, îmbrăcate mai prost sau cu gust, murdare sau curate, în toate mediile sau clasele sociale găseşti oameni răi la suflet, eu, unul, am văzut femei la fel de câinoase la slujba de la San Fermín de los Navarros, cu haine de piele şi giuvaiere scumpe. Femeia aia a comentat blestemăţia pe care o săvârşise pe acelaşi ton pe care ar fi putut spune: «Uite, aici am fost slujnică vreo câteva luni, dar n-am făcut mulţi purici şi i-am lăsat baltă, că erau tare nesuferiţi. Au rămas cu buzele umflate». Firesc. Fără să dea lucrurilor prea multă importanţă. Cu senzaţia de absolută impunitate care a existat în acele zile, nu-i păsa defel că ar fi putut să o audă cineva care nu-i împărtăşea părerile. Ba chiar cu mândrie. Ori cel puţin lăudăroşenie. Bineînţeles, cu un dispreţ suveran faţă de victimele sale. Să aştepţi din partea ei o umbră de remuşcare ar fi fost o naivitate, desigur, de asta nici nu putea fi vorba. Am rămas încremenit şi scârbit şi am coborât la prima staţie, pentru a nu fi silit s-o văd şi să risc s-o aud povestind şi alte isprăvi de soiul ăsta, cu câteva staţii mai devreme decât coboram de obicei. N-am spus nimic, în zilele acelea era imposibil să spui ceva dacă voiai să-ţi scapi pielea, puteai fi arestat din orice fleac şi lichidat, chiar dacă erai republican; sau ca unchiul Alfonso, care nu însemna nimic, era un băieţandru, sau ca pe fata care era cu el când i-au arestat, care nu însemna nici atât. M-am uitat la ea cu coada ochiului înainte de-a coborî. Era o femeie obişnuită, cu trăsături grosolane, dar nu urâte, tânără, chiar dacă nu atât de tânără încât să presupui din partea ei inconştienţa vârstei fragede, poate că avea copii sau a avut curând. Dacă a supravieţuit războiului şi n-a fost victima represaliilor (şi nu pentru asta, pentru ce-am auzit eu că a făcut, cu siguranţă; ci numai dacă s-a făcut remarcată prin alte lucruri mai uşor de recunoscut şi reconstituit la sfârşitul războiului sau dacă cineva cu o poziţie importantă atunci a avut pică pe ea şi a denunţat-o pur şi simplu, fără vreun motiv anume, ci doar pentru că ghicise ce hram poartă; fiindcă n-au ieşit de la început la iveală toate atrocităţile), cel

mai probabil e că a dus o existenţă obişnuită şi că fapta aceea nu-i provocase mustrări de cuget. O fi fiind o femeie onorabilă, ca atâtea altele, poate surâzătoare, prietenoasă, simpatică, cu nepoţi pe care-i iubeşte foarte mult, ba chiar se prea poate să fi fost o franchistă înfocată în anii dictaturii şi nimic din toate astea să nu-i fi creat nicio problemă. Mulţi oameni care săvârşiseră mari ticăloşii şi crime incalificabile au trăit liniştiţi ani întregi; aici, în Germania, în Italia, în Franţa, cum bine ştiţi, dintr-odată nimeni n-a fost nazist, nici fascist, nici colaboraţionist şi fiecare dintre cei ce de fapt fuseseră se convingea până la urmă că nu fusese şi rămânea cu conştiinţa împăcată, ba pe deasupra oferea explicaţii: «A, nu, cazul meu a fost diferit», e de obicei afirmaţia-cheie. Sau: «Aşa era epoca, cine n-a trăit-o n-o poate înţelege». Aproape niciodată nu-i greu să ieşi basma curată în faţa propriei tale conştiinţe dacă ţii cu orice preţ la asta sau dacă de asta ai nevoie, cu atât mai puţin dacă această conştiinţă e împărtăşită, dacă face parte dintr-o conştiinţă mai mare, colectivă, ba chiar masivă, ceea ce facilitează o explicaţie de genul: «N-am fost singurul, n-am fost un monstru, n-am fost altfel decât ceilalţi, n-am ieşit din rând, fiindcă trebuia să supravieţuieşti şi aproape toţi au făcut la fel, ori ar fi făcut la fel dacă s-ar fi născut pe vremea aia». Iar pentru credincioşi poate fi mai uşor decât pentru ceilalţi, ca să nu mai vorbim de catolici, preoţii abia aşteaptă să-i absolve de păcate în teritoriul lor sublim, cel mai intim, iar cei de aici, să n-ai nicio îndoială, au fost mai dispuşi ca niciodată să absolve, să relativizeze şi să justifice orice josnicie sau ticăloşie a ocrotitorilor şi confraţilor lor, ţine seama de faptul că şi ei au luat parte la război şi i-au încurajat, în sfârşit, toate astea ajută, dar nici măcar nu e nevoie de ele. Oamenii au o capacitate incredibilă de a uita cu bună ştiinţă ce au săvârşit, pentru a-şi spăla trecutul sângeros nu atât faţă de alţii — aici capacitatea lor e infinită, nelimitată —, ci faţă de ei înşişi. Pentru a se convinge că lucrurile au fost altfel decât au fost într-adevăr, că ei n-au făcut ceea ce în mod sigur au făcut, sau că n-a avut loc ceea ce în mod vădit a avut loc, şi pe deasupra cu concursul lor indispensabil. Cei mai mulţi suntem maeştri în arta de a ne îmbogăţi biografiile, sau de a le îndulci, şi este cu adevărat uimitor cât de simplu e să alungi gândurile negre, să îngropi amintirile neplăcute şi să vezi trecutul sordid sau criminal ca pe un simplu vis de a cărui realitate vie ne scuturăm pe măsură ce trece timpul, adică pe măsură ce viaţa noastră merge înainte. Eu, totuşi, după atâţia ani, ori de câte ori trec pe la intersecţia străzii Alcalá cu Velázquez, nu mă pot stăpâni să nu mă uit în sus, la etajul trei, la casa aceea pe care femeia a arătat-o cu degetul într-o zi din 1936 din tramvai, şi să nu-mi aduc aminte de copilul acela smuls din leagăn şi omorât, chiar dacă pentru mine el nu are chip şi nici nume şi niciodată n-am ştiut despre el mai mult decât atât, câteva propoziţii

sinistre pe care hazardul le-a adus la urechile mele.”

Tatăl meu a păstrat din nou un moment de tăcere, iar acum am avut eu ceva de spus în pauza pe care el o făcuse. Ochii lui erau parcă mai albaştri ca niciodată. Am spus, de fapt, ceea ce gândeam dinainte, de puţin timp înainte:

„Poate că, începând de acum, şi eu o să mă uit la casele astea, chiar dacă nu ştiu exact care sunt, când o să trec pe la intersecţia cu pricina. Acum, după ce am auzit relatarea ta”.

A brăzdat aerul cu mâna, sau mai degrabă cu trei degete, arătătorul, degetul mijlociu şi cel gros, însoţindu-şi gestul cu o uşoară întârziere, ca şi cum aş fi atins o chestiune foarte veche, de mult timp dezbătută şi tranşată. Ca şi cum ar fi vrut să o alunge sau să o înlăture, pentru că asemenea lucruri nu pot fi iertate.

„Da, ştiu, poate că n-ar trebui să povestim nimic niciodată”, mi-a răspuns. „Vreau să spun, nimic rău. Când v-aţi născut voi, mama voastră şi cu mine ne-am pus problema: cum aveam să vă spunem ce se-ntâmplase aici, unde trăiam, numai cu cincisprezece-douăzeci de ani înainte ca voi să veniţi pe lume, sau chiar mai mult în cazul soră-tii? Ni se părea că acele lucruri nu pot fi spuse unor copii, şi cu atât mai puţin explicate; nu erau nici pentru noi înşine, care fuseserăm martori de la început până la sfârşit. Pentru capacitatea noastră de a uita nu era mult, de altfel rănile au rămas deschise mai mult decât credeam, regimul avea grijă de asta. Nu s-a încercat nicio limpezire a lucrurilor, niciodată, şi nu s-a făcut nimic pentru a domoli spiritele, lipsa lor de generozitate a fost permanentă şi, precum toate celelalte, totalitară, fiindcă s-a manifestat în toate domeniile şi în toate aspectele vieţii, până şi în cele mai intime. Am lăsat-o să hotărască pe ea, pe mama voastră, care stătea mai mult cu voi. Întotdeauna aţi fost mai mult ai ei decât ai mei şi de aceea mă doare sufletul că a apucat să se bucure de voi mai puţin decât mine, mai puţin timp şi când voi eraţi la o vârstă fragedă, cum să spun, eraţi încă în curs de formare, nu ca acum, când v-aţi format de-a binelea, mai ales tu, iar asta i-o datoraţi ei. Şi n-a apucat să se bucure nici de nepoţi, pe care nici măcar nu i-a văzut. Mie mi s-a părut că privea lucrurile cu multă înţelepciune. Socotea că nu trebuie să vă simţiţi niciodată ameninţaţi, îngrijoraţi pentru viaţa voastră, temători că vi s-ar putea întâmpla ceva îngrozitor. Nesiguri de viaţa voastră de zi cu zi. Trebuia să vă simţiţi ocrotiţi şi în afara oricărei primejdii. Dar mai socotea în acelaşi timp că nu se cuvine şi nu e bine pentru voi să nu ştiţi ce e lumea, ce poate ajunge să fie sau ce a fost, socotea că, dacă aflaţi cum e încetul cu încetul, fără cruzimi şi fără detalii urâte şi la urma urmei de prisos, fără să vă simţiţi din pricina asta ameninţaţi direct de vreo primejdie, aţi fi preveniţi şi mai pregătiţi, aţi avea mai multe mijloace de

apărare. Şi mai depindea, desigur, de ce întrebări puteaţi să ne puneţi. Întotdeauna a respins gândul de a recurge la minciună. Vreau să spun, de a vă minţi în faţă, de a vă spune că nu e adevărat ceea ce de fapt era adevărat. Putea să-l atenueze sau să-l deghizeze puţin, dar nu să ascundă adevărul. Nu ştiu de ce acum există tendinţa de a-i închide pe copii într-o incintă de fericire ca-ntr-o băşică de săpun, e un spaţiu de anesteziere prostească şi falsă tihnă, de a nu-i pune în contact nici măcar cu aspectul neliniştitor al vieţii şi de a-i împiedica să cunoască frica, ba chiar să fie conştienţi de existenţa lor, sunt lăsaţi să umble în neştire, să creadă că trebuie să lase în grija altora să le spună ce să citească sau să citească versiuni cenzurate, măsluite sau edulcorate ale poveştilor clasice de Grimm, Perrault şi Andersen, lipsite de elemente înfricoşătoare şi crude, de tot ce e ameninţător şi sinistru, ba chiar de neplăceri şi înşelăciuni. O neghiobie fără pereche, după părerea mea! Părinţi nătângi. Educatori iresponsabili. Eu aş considera asta un delict, prin lipsă de ocrotire şi omisiune de ajutor. Deoarece copiilor le prinde bine să perceapă sentimentul de teamă sau de frică încercat de alţi oameni, astfel pot să-l conceapă cu seninătate, de pe platforma siguranţei lor de fond; le prinde bine să-l cunoască indirect, prin intermediul altora, mai ales prin intermediul personajelor de ficţiune, ca o molipsire de scurtă durată şi de altfel numai cu împrumut, deloc închipuită. A-ţi imagina ceva înseamnă a începe să-i ţii piept şi acest lucru se aplică şi la ceea ce s-a întâmplat în trecut: poţi înfrunta mai uşor nenorocirile atunci când, după ce ai avut parte de ele, reuşeşti să ţi le imaginezi. Şi bineînţeles, cel mai obişnuit mijloc la care recurg oamenii e să le relateze. În sfârşit. Asta nu înseamnă că ar socoti că totul poate sau trebuie spus, câtuşi de puţin. Însă nu putem admite nici să falsificăm prea mult lumea şi să lansăm în ea idioţi şi naivi care n-au fost niciodată contrariaţi şi care au fost feriţi de orice zbucium sufletesc. De-a lungul vieţii am încercat să măsor ceea ce se putea relata, înainte de a relata ceva. Cui, cum şi când. Trebuie să stai pe gânduri şi să vezi în ce fază sau moment al vieţii este cel care ascultă şi să ţii seama că un lucru pe care i-l spui îl va ţine minte toată viaţa. Va încorpora acel lucru în conştiinţa lui aşa cum am încorporat eu crima despre care am aflat în tramvai, care era una dintre nenumăratele crime de felul ăsta. Dar nu m-am putut descotorosi de lucrul de care am luat cunoştinţă atunci, după cum vezi, aşa cum n-am putut scăpa niciodată de apăsarea altei relatări din război despre care, uite, nu i-am spus nimic atunci mamei voastre, chiar dacă ea trecuse prin multe şi în ziua aceea eu mă întorsesem acasă foarte agitat. Dar la ce bun, mi-am spus, la ce bun s-o tulbur cu încă ceva, acum când războiul s-a terminat, o să-mi treacă, o să uit eu singur, fără să împart povara amintirii sau s-o aşez pe umerii ei. Şi mi-a trecut încetul cu încetul, fiindcă aproape totul trece. Dar n-am uitat, ar fi însemnat să

cer prea mult, cum aş fi putut uita. Darul mi l-a făcut un faimos scriitor falangist, care pe urmă s-a scuturat de falangism, ca mai toţi, şi în ultimii ani de franchism, ca să nu mai vorbim de anii de după moartea lui, a mai avut destulă neruşinare ca să încerce să treacă drept veteran de stânga, ce părere ai, şi lumea îi înghiţea minciunile. Oameni care ştiau cum se petrecuseră lucrurile, oameni de presă şi din lumea politică. Aşa a fost preţuit mereu, sub două culori, cu superficialitatea etică atât de caracteristică Spaniei."

S-a oprit o clipă, dar de data asta nu-şi amintea cu atâta intensitate şi pasiune, ci stătea pe gânduri, sau şovăia, ba chiar îşi muşca limba. Pusese frână.

„Nu pot să am nicio părere", am profitat eu de ezitarea lui, „dacă nu ştiu despre cine-i vorba, nu e nevoie să-mi spui întâmplarea. Ce poveste a fost asta? Cine era?"

„Mi-ai reproşat adineauri că ţi-am vorbit despre tramvaiul acela", mi-a răspuns, şi mi s-a părut că era puţintel jignit. „Nu ştiu dacă trebuie să spun mai multe." Şi-a sunat ca şi cum mi-ar fi cerut scuze. A sunat ciudat.

„Nu-i chiar aşa. Nu era niciun reproş, ar fi absurd. Ar însemna să le reproşăm istoricilor că scriu despre ceea ce investighează sau despre ceea ce cunosc din surse de prima mână. Ne petrecem viaţa sporind catalogul ororilor, care ies necontenit tot mai multe la iveală, ies mereu la suprafaţă. Faptul că te aud pe tine relatându-le nu poate produce asupra mea acelaşi efect pe care ţi l-au produs ţie cuvintele acelei femei. Relata faptele chiar cel ce le săvârşise, şi încă fălindu-se cu ele. Şi se întâmplaseră cu puţin timp în urmă. Încă se mai întâmplau, aici şi în toate părţile, e cu totul altceva. Nu-ţi face griji. Poţi să-mi spui orice, nimic n-o să fie mai rău decât multe altele despre care citesc sau decât cele pe care le vedem la televizor în fiecare zi. Nu te preschimba tu acum într-un tată nătâng, tocmai acum. Asta mai lipsea. Şi pe urmă ar trebui să te denunţ. Să te acuz de lipsă de ocrotire şi, cum ai spus, omisiune de ajutor."

A râs încetişor, l-a amuzat faptul că demontam improvizatele lui reţineri cu propriile lui argumente şi cuvinte, pe care le folosise cu puţin timp în urmă. Însă nu s-a putut abţine să mi se adreseze la plural, înainte de-a continua: faptul că ne includea pe toţi patru era de asemenea un fel de a modera represiunea exercitată asupra unuia singur.

„Da' îndărătnici mai sunteţi uneori", a spus. Apoi mi s-a adresat din nou numai mie. „Ei bine, n-o să-ţi spun cine a fost, n-o să-i pomenesc numele. Nu pot să fiu sigur că dacă-l afli o să-l ţii sub tăcere, aşa cum am făcut eu. Din punctul tău de vedere n-ai avea motive s-o faci. Nu te-ai simţi obligat, nici dacă ţi-aş cere-o eu, şi prefer să nu risc, Jacobo. Nu o fac din consideraţie pentru el, fiindcă singurele

sentimente pe care le-am avut faţă de el au fost dispreţul şi ranchiuna din clipa când l-am auzit povestind acele lucruri. Sau, la drept vorbind, mai mult decât atât: o scârbă şi o aversiune cumplită. Poftă de răzbunare, presupun că nu, mai mult decât orice din pricină că pofta de răzbunare te roade pe tine mult mai mult decât te-ar putea satisface împlinirea ei, eu eram un ins supus represaliilor, pe când el era un învingător cu influenţă, închipuie-ţi. Dar uite că timp de cincizeci de ani n-a contenit să publice cărţi şi să primească premii şi să fie lăudat şi să apară în presă şi la televiziune, iar eu cred că jumătate din această perioadă sau chiar mai mult n-am citit niciun rând scris de el şi am dat repede pagina oricărui ziar în care a apărut un interviu cu el sau o recenzie la vreo operă de-a lui, nu puteam suporta să-i văd chipul, nici numele tipărit. Mai târziu, da: am fost curios să văd de ce era în stare, până unde putea să ajungă cu biografia-ficţiune pe care a început să şi-o fabrice în mod public, fără cea mai mică ruşine. Şi mai ales, întâmplarea a făcut s-o cunosc pe soţia lui la serviciu şi să am de-a face cu ea. Era o persoană foarte cumsecade şi foarte veselă, care fără îndoială nu cunoştea aspectele respingătoare din viaţa soţului ei sau faptele cele mai respingătoare din anii războiului. Era mai tânără decât el cu vreo zece-cincisprezece ani, probabil că se căsătoriseră prin 1950, el cam târziu pentru epoca aceea, să tot fi avut puţin peste treizeci şi cinci de ani. Iar ea nu numai că era bună la suflet, veselă, şi bine pregătită, ci într-o anumită împrejurare s-a purtat foarte frumos cu noi şi cu mama voastră în mod deosebit. N-are legătură cu ce vreau să-ţi spun în continuare. Însă eu îi păstrez o recunoştinţă enormă şi consideraţia mea s-a îndreptat întotdeauna spre ea, nu spre el."

„Mai trăieşte? Mai sunt în viaţă?", l-am întrebat. „Nu. El a murit acum câţiva ani, iar ea l-a urmat puţin după aceea."

„Şi atunci?" Voiam să spun: „De ce păstrezi atunci consideraţia şi tăcerea?", iar tata a înţeles întrebarea mea.

„Fiicele lui sunt încă în viaţă, erau două fetiţe tare drăgălaşe, încântătoare, le-am văzut o dată sau de două ori. Unde mai pui că erau şi fiicele ei, şi sunt, nu numai ale bărbatului important. Bineînţeles, important cât a trăit şi a putut să-şi apere poziţia, iar pentru asta s-a folosit de toate mijloacele. Dar iată că au trecut foarte puţini ani şi abia dacă se mai vorbeşte despre el, iar amintirea lui se va împuţina tot mai mult, a fost o figură umflată. Însă eu n-aş putea să le aduc o astfel de supărare fiicelor ei, pe care le iubea la fel de mult ca pe ticălosul de bărbatu-său, se topea după ele şi mai cu seamă după el, era una dintre iubirile acelea statornice care nu se micşorează şi nu sunt puse în cumpănă, nici de timp, nici de infidelităţi, sunt deasupra acestor lucruri (infidelităţi scuzabile, el o iubea tot aşa de mult în felul lui egoist şi uşuratic şi n-ar fi putut trăi fără ea; până şi aici a avut

noroc, pentru că a murit înaintea ei). Nu, nu aş fi în stare niciodată să le fac de ocară pe fiicele lui. Şi chiar dacă ele n-ar fi existat, nici pe el nu l-aş putea face de ocară postum, când a fost un om atât de afectuos şi compătimitor. Am impresia că pentru generaţia voastră şi pentru cei mai tineri ca voi n-are prea multă importanţă renumele bun sau rău al morţilor, însă pentru noi are. De altfel, cu siguranţă cineva o să dezvăluie adevărul într-o bună zi, fiind vorba de un personaj public, şi, cine ştie, s-ar putea ca atunci nimeni să nu mai ţină seama de asta şi purtarea lui să nu mai fie socotită o josnicie, nici măcar o pată, iar apologeţii lui s-o treacă sub tăcere, ca şi cum ar fi ceva lipsit de însemnătate: ţara asta nu e numai superficială, e arbitrară şi foarte părtinitoare şi, când acordă cuiva o indulgenţă, arareori i-o retrage, dar eu, unul, n-o să spun ce s-a întâmplat, nici nu se va afla dintr-o imprudenţă a mea faţă de tine, nici dintr-o neglijenţă a mea, nici din pricina mea. Chiar dacă cei mai mulţi au murit, când l-am auzit eu vorbind eram de faţă cinci, şi cu siguranţă n-a fost aceea singura dată când l-a luat gura pe dinainte, aşa că povestea e cunoscută de mai mulţi (se prea poate să fi rămas puţini în viaţă). Însă nu m-aş mira defel dacă aş afla că aceea a fost ultima dată şi că, începând din acel moment şi-a ţinut gura, ba chiar a început o acţiune de minuţioasă ocultare ulterioară. Tot ce se poate!”

„Acel moment? De fapt ce-a spus?”, l-am întrebat fără să subliniez tonul interogativ. Mi-am dat seama că începusem să vreau să aflu, în pofida faptului că de obicei nu-l descoseam pe faţă chiar dacă ceva îmi trezea curiozitatea, nu-i tulburam amintirile dacă el nu voia să le scoată la lumină. Şi în pofida faptului că-l minţisem puţin şi că mă minţise şi el în treacăt puţin, momentan: nu era adevărat că putea să-mi povestească orice, vreau să spun fără consecinţe pentru starea mea sufletească, nici că ceea ce mi-ar fi relatat prin viu grai, oricât de îngrozitor, era mai suportabil, mai puţin nociv decât cele mai cumplite atrocităţi citite în cărţile de istorie sau decât cele contemporane văzute la televizor. Ceea ce povestea el nu numai că era la fel de real şi veridic ca asediul Vienei din 1529 sau înspăimântătoarea cădere a Constantinopolului în mâinile turcilor necredincioşi în 1453; ca masacrul de la Gallipoli al compatrioţilor lui Wheeler şi cele trei bătălii sau măceluri de la Ypres din timpul Primului Război Mondial; ca raderea de pe faţa pământului a satului Lidice şi bombardamentele de la Hamburg şi Coventry şi Köln şi Londra în timpul celui de-al doilea; ci pe deasupra se întâmplase aici, în aceleaşi oraşe şi pe aceleaşi străzi paşnice, vesele, azi prospere, „locuri desfătătoare”, în care eu îmi petrecusem cea mai mare parte a vieţii şi aproape întreaga copilărie; şi nu numai că se întâmplase aici — la fel ca execuţiile din 3 mai 1808, în timpul conflictului pe care englezii îl numesc Războiul Peninsular ori ca asediul cetăţii Numantia între anii 154–133 înainte

de Hristos, ori în atâtea şi atâtea înverşunate bătălii ci erau lucruri care i se întâmplaseră lui, pe care le văzuseră ochii lui albaştri şi le vedeau în clipa asta din nou (acum maţi şi cu pupila dilatată), sau pe care le auziseră urechile lui lipsite de apărare şi le auzeau acum din nou (cu stomacul întors pe dos, cu pieptul strivit ca în visele tulburi şi agitate, de parcă tone de plumb i-ar fi apăsat sufletul). Ceea ce făcea ca experienţele lui neplăcute să fie pentru mine mai greu de cunoscut decât orice nenorocire sau cruzime din trecut, ba chiar din prezent, însă depărtate, era faptul că îl afectaseră personal şi-i amărâseră viaţa, pentru mine viaţa unui om atât de apropiat şi pe care pe deasupra îl aveam acum în faţa mea, încă viu, încă în carne şi oase, cine ştie pentru cât timp, cu capul încă limpede. Nu, nu se primeşte, nu se îmbină la fel de bine informaţia de primă mână a unui necunoscut, un cronicar, un martor, un crainic, un istoric — ca aceea a unui om cu care stai de vorbă de când te ştii pe lume. Vezi ochii care au văzut şi care au descoperit într-un fişier, cu mare tristeţe, fotografia unui mort tânăr, cu un glonţ în ureche sau în tâmplă; şi auzi glasul care a trebuit să o înştiinţeze pe sora mortului, sau care a trebuit să tacă plin de groază sau de durere sau cu mânie înăbuşită, când urechile celor din preajmă au auzit fără să vrea, într-un tramvai sau într-o cafenea, cuvinte pe care ar fi preferat să nu le audă niciodată („Taci, taci şi nu spune nimic. Ţine-ţi gura, muşcă-ţi limba, înghite-ţi-o, chiar dacă simţi că ai mâncărimi şi ţi-e greu să te abţii. Taci, şi atunci îţi salvezi pielea”).

„Mă dusesem într-o dimineaţă la editura Gómez-Antigüedad”, mi-a răspuns glasul acesta, „ca să văd dacă îmi dădeau să fac vreo traducere, cu toate că nu puteam semna cu numele meu, sau alte munci anonime şi sporadice, referate despre cărţi străine sau ceva de soiul ăsta. De editură se ocupa pe atunci mai mult fiul său, Pepito, pe care eu îl cunoşteam vag de la colegiu şi de la facultate, şi care a fost unul dintre puţinii învingători care s-a purtat cu bună-cuviinţă şi generozitate, după cum ştii: ne-a întins o mână unora dintre cei supuşi la represalii pe care îi considera oameni de valoare, mai ales în primii ani, când ne era cel mai greu să găsim ceva de lucru, până în 1945 a fost foarte greu, apoi s-a mai uşurat situaţia, dar nu prea mult, până în 1953. Mama voastră şi cu mine ne-am putut căsători mulţumită orelor ei de franceză, a unui mic ajutor din partea naşei de botez a mamei voastre, care fusese bogată şi reuşise să păstreze o parte din bani în vremurile acelea grele, şi a colaborărilor mele sporadice la *Revista de Occidente*; însă pentru a o scoate la capăt trebuia să caut mereu încă ceva, fiindcă trei sferturi din ceea ce încercam erau sortite eşecului. Sau chiar mai mult. Antigüedad fiul m-a primit şi i-am expus cazul meu.” („De fiecare dată când cerem ceva suntem expuşi, vânduţi”, mi-am spus, „la discreţia aproape absolută a celui care acordă sau

refuză.”) „În pofida diferenţelor de orientare politică, i s-a părut nedrept ce se întâmplase cu mine şi mi-a dat să traduc câteva opere, una din germană, Schnitzler, şi alta din franceză, Hazard, îmi aduc aminte foarte bine. Atunci asta era pentru mine ca un câştig la loterie. Să poţi face ceva remunerat chiar dacă era pe sponci. Primeai orice, te bucurai că ai găsit ceva de lucru, întotdeauna v-am spus că nu există slujbă rea câtă vreme nu găseşti alta mai bună. A fost foarte amabil şi, pentru a sărbători colaborarea, m-a invitat să bem ceva într-un loc care se chema pe atunci Cafeneaua Roma, pe strada Serrano, editura lui era foarte aproape, pe strada Ayala.”

„Îmi amintesc foarte bine Cafeneaua Roma”, i-am spus, „mai exista cel puţin în primul meu an de universitate.”

„Se poate”, a răspuns, fără a dori să se oprească mai mult la acest detaliu. Mi-am spus că era mai bine să nu-l întrerup de aici încolo, începuse să povestească ceva şi-i venea greu să o facă, era mai bine să nu se gândească iarăşi dacă trebuia sau nu s-o facă, să stea în cumpănă, aşa cum făcuse cu mama atunci, în ziua când el auzise grozăvia aceea şi hotărâse să păstreze tăcerea. „De cum am intrat, a fost chemat la o masă de nişte cunoscuţi sau prieteni de-ai lui, care ne-au invitat să ne alăturăm lor. Nu ştiu dacă mă cunoşteau, vreau să spun dacă nunele meu le spunea ceva când le-am fost prezentat, dar eu ştiam în schimb cine erau doi dintre ei, ceilalţi doi nu. Unul era scriitorul cu pricina, încă falangist înflăcărat, iar celălalt un monarhist, dintre cei cu nesfârşită răbdare şi nicio grabă, altfel spus, în acel moment un franchist sadea. Amândoi cu respectivele lor însărcinări, încă de pe atunci. Scriitorul, de fapt, abia începuse să se afirme ca atare: publicase o carte de poezii prăfuite, ori poate două, foarte lăudată din motive lesne de înţeles, mai târziu a renunţat la versuri şi s-a consacrat romanului, iar cu romanul a făcut carieră; a scris şi nişte piesuliţe de teatru mediocre şi un eseu la fel de mediocru. Cei doi pe care-i cunoşteam păreau să se fi reîntâlnit după mult timp cu ceilalţi, şi încă de pe atunci oamenii îşi povesteau ce se petrecuse cu ei în timpul războiului, cât de mult suferiseră sau cât de mult îi făcuseră pe alţii să sufere. Era şi cazul de faţă. Se schimbau experienţe, întâmplări de tot felul, isprăvi de vitejie, nenorociri, acte de cruzime. Gómez-Antigüedad lua parte din când în când la discuţie, eu nu. Şi în vacarmul ăla, scriitorul a pomenit un nume pentru mine foarte cunoscut şi destul de preţuit, numele unui fost coleg de universitate. Nu fuseserăm prieteni foarte apropiaţi, era dintr-un an mai mic, dar avusesem o relaţie bună cu el, ocazională, şi pe deasupra era un om plăcut: Emilio Marés, andaluz, foarte simpatic, ingenios, era încrezut cu farmec şi uşuratic în chip deliberat, voia să treacă drept anarhist, dar nu făcea paradă de asta, ba chiar până şi în peroraţiile lui era un ton de băşcălie, şi în afară de asta umbla mereu dichisit, la

patru ace, nu se potrivea cu tipul anarhistului clasic din romane; un om foarte drăguţ, întotdeauna binedispus. Începutul războiului l-a surprins la ai lui, pe 18 iulie mulţi studenţi care nu erau din Madrid plecaseră la locurile lor de baştină ca să-şi petreacă vara în familie, el era dintr-un sat de lângă Málaga sau Granada, nu sunt sigur, unde taică-său era primar, cred că socialist: din Grazalema sau din Casares, sau Manilva, cam aşa ceva. Ne-au ajuns veşti, în plin război, că fusese omorât la Málaga de naţionalişti, am presupus că în oraş, care căzuse în februarie 1937, în urma intervenţiei decisive a Cămăşilor Negre italiene, mai mult de zece mii. Ne-am închipuit că a fost împuşcat pur şi simplu. Represiunea a fost acolo neobişnuit de sângeroasă, cu acte de răzbunare, fiindcă oraşul rezistase timp de şapte luni şi oamenii făcuseră multe blestemăţii, execuţii sumare, jafuri, biserici incendiate, răfuieli personale, ca aici la început. Pe urmă s-a spus că naţionaliştii, după ce au luat oraşul, cu ducele de Sevilla în frunte, au sporit şi desăvârşit prăpădul şi în termen de o săptămână au executat vreo patru mii. Poate că n-au fost atâţia, însă e totuna: s-au săturat să le dea cafea, ăsta era, după cum ştii, eufemismul lui Franco şi alor săi pentru a ordona execuţiile, «Daţi-le cafea», spuneau, şi cei arestaţi erau puşi la zid. La Málaga îi duceau pe plajă pe mulţi. Represiunea a fost atât de sălbatică încât italienii au protestat, s-au simţit mânjiţi de sângele vărsat, iar ambasadorul lor, Cantalupo, a vorbit cu Franco şi a venit personal acolo ca să potolească lucrurile. Într-un loc am citit că a rămas cu gura căscată văzând furia dezlănţuită şi cum până şi domnişoarele bogate, bune catolice, nu se dădeau în lături de la profanarea mormintelor de republicani, mă rog.” Tatăl meu s-a oprit şi şi-a trecut mâna peste frunte, apăsând-o cu cele patru degete, de parcă ar fi vrut să-şi stoarcă creierul, să smulgă ceva de acolo, poate imagini, poate întâmplări. Avea optzeci şi ceva de ani. Dar a fost o pauză foarte scurtă şi curând a reluat firul: „Nu-mi aduc aminte exact cum s-a ajuns la acel episod, în vechea Cafenea Roma, în timpul conversaţiei. În schimb, mi s-a întipărit în memorie faptul că era vorba despre Marés. Cred că unul dintre ei a comentat pe un ton indignat că mulţi republicani, când s-au predat sau au fost arestaţi, «pe deasupra se ţineau ţanţoşi», a spus ceva în genul ăsta. Şi cam atunci, îmboldit de pomenirea acestei îndrăzneli, scriitorul a prins curaj şi a povestit lecţia pe care i-o dăduse unuia dintre ei. A povestit că odată, în Ronda (Ronda căzuse mult mai devreme decât Málaga, în septembrie sau octombrie 1936), au dus trei arestaţi la marginea oraşului ca să-i împuşte în zori şi, cum era obiceiul, le-au ordonat să sape o groapă (potrivit obiceiului din amândouă taberele, şi mă tem că din orice alt război). Unul dintre ei, «un ţângău pe care-l chema Emilio Marés», astea au fost cuvintele lui, «fiul unui primar roşu din partea locului, a refuzat şi le-a spus călăilor lui: ’Pe mine puteţi să mă omorâţi şi ştiu că

o să mă omorâţi. Dar n-o să mă hăituiţi ca pe un taur'». Nu era dispus să facă o parte din munca lor, asta era. Bravada asta m-a dus imediat cu gândul la personajul pe care-l cunoşteam, chiar dacă în ziua aceea se afla într-o cu totul altă dispoziţie decât cea obişnuită: o ultimă ieşire, probabil nu voia să se vadă cu o cazma în mână în momentul acela, scoţând pământul din groapă, asudând şi murdărindu-şi hainele. «Făcea pe grozavul, golanul dracului», a continuat scriitorul, «de parcă ar fi putut să pună el condiţii. Se vedea de la o poştă că, oricât se dădea el roşu, era un fecior de bani gata, spilcuit şi dichisit, cuconaşul. Iar pe deasupra i-a îndemnat şi pe cei doi tovarăşi ai lui să refuze şi ei. Nu l-au luat în seamă, din fericire pentru ei. Erau prea speriaţi şi s-au pus pe săpat. El a crezut pesemne că oricum aveau să-i împuşte pe urmă pe toţi trei, în faţa gropii. Unul din grupul nostru, care era din partea locului şi care-l luase la ochi de mai mult timp, l-a izbit cu patul puştii peste faţă de l-a trântit la pământ şi i-a ordonat încă o dată să sape groapa. Iar golanul a refuzat din nou şi a repetat că pe el puteam să-l omorâm, chiar şi în bătaie dacă aşa aveam chef, dar nu să-l hăituim ca pe un taur în arenă. 'Să nu-mi spuneţi mie Emilio Marés dacă mă las hăituit', o ţinea una şi bună. Îi intrase în cap şi repeta întruna chestia asta, se făcea cu numele lui, nu ştiu cine se credea. Dar staţi să vedeţi. Într-un ceas rău pentru el folosise expresia asta, dar am găsit noi ac de cojocul lui. Ştiţi ce-am făcut?» Şi scriitorul a aşteptat puţin, ca pentru a ne ţine cu sufletul la gură şi a spori efectul de surpriză, ca şi cum ar fi vrut să ne audă întrebând: «Nu, ce-aţi făcut?», deşi ce-i drept n-a aşteptat prea mult, fiindcă întrebarea era numai retorică, teatrală. Atunci a coborât deodată degetul arătător, fără să atingă însă masa, de parcă ar fi vrut să marcheze sau să sublinieze ceva, de parcă ar fi ghicit răspunsul, şi în timp ce făcea gestul ăsta, şi-a oferit şi ne-a oferit răspunsul: «L-am hăituit ca pe un taur», a spus cu fudulie. Satisfăcut de lecţie. Îmi aduc aminte că îndată s-a aşternut tăcerea, de stupoare, de nedumerire. Cred că niciunul dintre noi nu reuşea să înţeleagă pe deplin, sau nu din prima clipă, fiindcă până atunci cuvântul «a hăitui» fusese folosit, bineînţeles, cu sensul de «a-şi bate joc»; şi fiindcă era de neconceput altminteri. Cu descumpănire şi parcă începând să înţeleagă, Antigüedad şi-a luat inima-n dinţi şi-a întrebat: «Ce vrei să spui prin a hăitui?». «Asta. Că am luat în serios cuvântul folosit de el şi l-am hăituit, pur şi simplu. Ne-am luptat cu el cum te lupţi cu taurii», a răspuns scriitorul. «Ideea a fost a malaganului care-l luase la ochi mai demult. 'Vasăzică, nu vrei să sapi?', i-a spus. 'O să vezi tu curând.' A luat camioneta, s-a întors în oraş şi în mai puţin de jumătate de oră era înapoi cu toate cele de trebuinţă. Am început de îndată să-l fugărim cu banderilele şi să i le înfigem, l-am împuns puţintel cu lancea suiţi pe camionetă, silindu-l să se ferească cu mişcări largi, iar pe urmă consăteanul lui şi-a asumat

rolul de matador. Un pirpiriu sângeros, dat naibii, se vedea că are practică, l-a omorât din prima lovitură, spada a pătruns până la plăsele, s-a înfipt în inimă. Eu i-am înfipt doar o pereche de banderile scurte în grumaz. Ca să ştie cu cine are de-a face Emilio Marés. Pe ceilalţi doi i-am pus să asiste la luptă ca spectatori şi i-am silit să strige ole. Nu i-am împuşcat decât după ce s-a terminat corida, ca răsplată pentru că săpaseră groapa. Aşa au putut să vadă de ce scăpaseră. Malaganul a stăruit să-i oferim ca premiu o ureche. Tipul era cam ţicnit, dar nu puteam să-l domolim în niciun chip.» Asta a povestit când ni s-au servit gustările faimosul şi mult lăudatul scriitor", a adăugat tata şi glasul lui era foarte abătut când a încetat să-şi depene acea amintire; „deşi, când a ajuns cu adevărat faimos, n-a mai povestit asta niciodată. A avut parte de funeralii solemne când a murit. Cred că a pus umărul să-i poarte sicriul chiar un ministru foarte democrat."

A rămas tăcut mai mult timp, cu privirea îmbătrânită de amintiri, ca şi cum într-adevăr s-ar fi întors între timp la dispăruta Cafenea Roma de pe strada Serrano, sau în Ronda, unde nu fusese niciodată, vreau să spun nu în septembrie 1936, când îl hăituiseră ca pe un taur şi îl uciseseră pe prietenul lui. A fost pe 16 septembrie, am constatat mai târziu, când a căzut acest oraş „eroic şi fantastic", cu enorma lui prăpastie sau râpă, când a căzut în mâinile generalului Varela, cel cu nelipsitele mănuşi albe — sau poate era colonel pe atunci: dormea cu decoraţiile pe piept după cât se povestea un bărbat mult mai sângeros decât şeful Cămăşilor Negre, colonelul italian Roatta, care a înaintat spre Málaga şi a fost poreclit „Mancini", la fel ca muzicianul meu tutelar, după obiceiul de a-şi pierde sau de a renunţa la numele adevărat pe care l-au urmat atâţia în acel război; dar nu mai puţin, în orice caz, decât cel care a pus stăpânire şi a dat ordine la Málaga după ce a fost luată, ducele de Sevilla, care şi-a arogat acest titlu nepotrivit: mereu răsar ca din pământ spaniolii ăştia care taie şi spânzură, unii pe tăcute, alţii lăudându-se în gura mare, vai, „bărbaţii ăştia plini de mânie" sunt atât de mulţi şi răsar necontenit.

În Ronda stătuse câteva luni poetul Rilke, cu douăzeci şi patru de ani în urmă, la sfârşitul lui 1912 şi începutul lui 1913, când nici măcar Wheeler nu fusese adus pe lume, la antipozi, sub numele de Peter Rylands. Şi există aici o statuie a poetului tăiată în marmură neagră, în grădina hotelului din al cărui balcon de sus se văd întinse câmpii mănoase, poate pe una dintre ele a avut loc scurta coridă despre care am vorbit mai înainte, deşi improbabil, n-ar fi imposibil, fiindcă în zori nimeni n-ar ieşi să contemple câmpia ori locul ar fi ocupat de trupele victorioase care n-ar dezaproba spectacolul, dacă l-a zărit vreo santinelă: poate că erau printre soldaţii voluntari carlişti pe care Varela îi instruise din sat în sat în Navarra, deghizat în popă şi cu

caraghiosul supranume „Unchiul Pepe”; şi fără îndoială legionari şi mauri, grotescă „cruciadă” — era numele ei predilect — de voluntari catolici fanatici şi mercenari, anihilând împreună şi pustiind o ţară laică. Hotelul acesta e Regina Victoria, dacă nu mă înşel, pe care „diavolul le-a sugerat englezilor să-l construiască aici”, aşa a spus Rilke, şi se vizitează de asemenea camera în care a fost găzduit, un soi de mic muzeu sau panteon minuscul, împodobit cu un portret şi câteva mobile, câteva cărţi vechi, nişte însemnări manuscrise de-ale lui în limba germană, de care se slujea, poate un bust (sunt ani buni de când am văzut-o, nu sunt prea sigur). Poate că acolo a început să scrie aceste versuri, ori mai bine ar fi să spunem aceste frânturi de versuri, de care mi-aduc eu aminte: „Fără-ndoială e straniu să nu mai locuieşti pe pământ, să nu mai urmezi abia-deprinsele obiceiuri, să nu mai fi ceea ce ai fost şi însuşi numele tău să-l laşi deoparte. Straniu, dorinţele să nu le mai doreşti. Straniu, să vezi toate câte se legau între ele fluturând de ici colo prin spaţiu. Trudnică şi plină de reînceputuri e starea de moarte…”[13]

. Cine ştie dacă Emilio Marés nu a gândit la fel, chiar dacă nu a făcut-o cu cuvintele astea.

„Şi ce s-a întâmplat, ce-ai făcut, cum ai reacţionat?”, l-am întrebat pe tata, nu numai ca să-l scot din tăcerea lui şi din lunga lui călătorie. Eram nerăbdător să aflu ce ar fi putut face sau spune, dacă făcuse sau spusese ceva. Pentru orice fleac l-ar fi putut aresta şi băga din nou la închisoare în anii aceia, ar fi putut foarte uşor să aibă o soartă mult mai vitregă; soarta lui era ceva excepţional, şi încă în 1939 nici mai mult, nici mai puţin, când aproape nimeni dintre cei învinşi n-a avut o soartă mai bună.

Nu fără efort, s-a întors din depărtare. Un oftat. Mâna la frunte, cu verigheta pe care nu şi-a scos-o niciodată. Şi-a dres glasul. Apoi şi-a aţintit privirea la mine şi mi-a răspuns. La început agale, parcă deodată prevăzător, poate la fel ca atunci, când s-a nimerit să fie martorul acelei destăinuiri din Cafeneaua Roma.

„Ei bine”, a spus. „De când am auzit numele lui Marés, mi s-a făcut frică şi am devenit şi mai prevăzător decât până atunci. Nu-mi plăcea câtuşi de puţin întorsătura care o lua discuţia. Dar n-am făcut nimic câtă vreme scriitorul a povestit. Nici nu mi-a trecut prin gând să-l întrerup. Eram stăpânit de greaţă şi de mânie, pe măsură ce ascultam, de amândouă lucrurile deodată mai curând decât alternativ. Aş fi dorit să nu fiu acolo, să nu aflu ce-i făcuseră oamenii aceia colegului meu de facultate pe care-l preţuiam. Îl ştiam mort şi nimic mai mult, pentru mine era de ajuns, era o veste proastă, nimic de zis, dar nu era un prieten atât de bun încât să nu-l pot uita cu timpul, să-mi mai aduc aminte de el din când în când, apoi să-l uit iar. În schimb, mi-am dat seama că nu puteam să rămân indiferent la realitatea aceea

înspăimântătoare, după ce auzisem începutul. Pesemne că am pălit sau m-am îmbujorat, nu ştiu, am simţit că mă trec fiori reci şi fierbinţi, de asemenea amestecaţi. Indiferent de culoare, asta nu atrăgea atenţia nimănui, nu deveneam un suspect, nu mă dădeam de gol, fiindcă ceilalţi care erau acolo făceau feţe-feţe, erau palizi, în pofida faptului că erau toţi patru din tabăra franchistă şi văzuseră, fără îndoială, fiecare dintre ei, tot felul de lucruri îngrozitoare, ba chiar le săvârşiseră. S-a oprit o clipă, s-a uitat în jur — eram în salonul casei lui, la sfârşitul secolului XX, sau trecuserăm în cel de-al XXI-lea — şi a urmat mai curgător: „Cred că scriitorul a calculat greşit. A început să povestească foarte fudul, cu îngâmfare, dar pe măsură ce vorbea, chiar dacă s-a mai lungit pe parcurs, trebuie să fi băgat de seamă că povestea lui nu le cădea prea bine celorlalţi, că era excesivă, că ne depăşea pe toţi. Dacă în toiul războiului, când toţi erau înverşunaţi, ar fi putut să pară nostimă cuiva (e un fel de a spune), acum în niciun caz nu. Era prea mult să relatezi un astfel de episod în jurul unei mese de cafenea din Madrid, într-o dimineaţă însorită, având în faţă o farfurioară cu măsline şi câteva halbe de bere. Tăcerea care s-a lăsat când a spus «L-am hăituit ca pe un taur» şi a coborât degetul arătător ca o banderilă, ca o suliţă sau ca o spadă, a stăruit până şi-a încheiat povestea şi nu s-a risipit nici după aceea. Şi pentru că făcuse o impresie proastă, iar scriitorul era probabil, dintre cei de faţă, persoana cea mai influentă, unul pe care eu nu-l cunoşteam dinainte nici după nume, cel mai linguşitor, a rupt tăcerea cu o glumă de prost gust pe care n-a avut tăria să o ţină pentru el, sau poate că, fiind un om mărginit, n-a găsit altceva mai bun ca să umple acel gol şi să-l laude pe povestitor: «Şi cum se face că n-a obţinut amândouă urechile şi coada pe deasupra?», l-a întrebat, referindu-se la malagan şi la urechea pe care o dobândise. Scriitorul a calculat din nou greşit, sau poate atmosfera îngheţată pe care o produsese întâmplarea povestită de el l-a făcut să se simtă, nu ştiu, stânjenit, ruşinat, iar asta duce mai întotdeauna la înrăutăţirea lucrurilor, orice ai încerca pentru a le drege, cel mai bun lucru este să te linişteşti şi să taci. A zâmbit de parcă s-ar fi deschis cerurile. Poate că s-a cramponat de ideea lui, poate că a continuat să creadă că efectul povestirii lui fusese cel pe care-l aştepta, numai că puţin întârziat din pricina caracterului impresionant al lecţiei, sau o considera o faptă de vitejie. Nu era prea inteligent, era doar descurcăreţ şi vanitos până în măduva oaselor, cum sunt cei de teapa lui când îşi dau seama că sunt apreciaţi mai presus de talentul lor, din motive necurate sau pe baza proptelelor sau în urma insistenţei lor. Nu suportă să nu facă impresie bună sau să nu iasă la suprafaţă ca untdelemnul, la ei totul e atât de fragil şi de fals încât îi face să-şi piardă încrederea orice privire mai puţin călduroasă sau cea mai mică rezervă. Aşa că a răspuns, pe un ton în care se

amestecau fandoseala şi gluma: «Ei bine, acum era totuna, însă nu voiam să sar peste cal. Dar asta nu l-a împiedicat să-şi ia trofeul. Era de speriat omul nostru. Şi nu s-a lăsat până n-a salutat cu basca lui roşie în chip de beretă de toreador şi fălindu-se cu cele trei trofee». Nu ştiu dacă era adevărat sau dacă, aţâţat de întrebarea celuilalt, a improvizat acest amănunt ca să-şi garnisească povestea; s-ar putea să fi crezut că n-a făcut bine încercând să dea înapoi şi că răceala publicului i s-a tras de pe urma fâstâcelii. Pentru mine însă era totuna; ba chiar era mai rău, dacă-l născocise din mers, ca să ne măgulească, după mintea lui, ca să ne impresioneze. N-am mai suportat. Nu mai suportam de mult. Dar în clipa aceea m-a fulgerat o imagine imprecisă a lui Marés mutilat după ce fusese torturat şi omorât, a omului atât de plăcut pe care-l cunoşteam. Atât de mândru şi de apropiat în acelaşi timp, transformat într-un trup ciopârţit, ca şi cum n-ar fi fost un om, ci un animal. M-am ridicat şi, adresându-mă numai lui Gómez-Antigüedad, am reuşit să spun cu un glas pierit: «Trebuie să plec, s-a făcut târziu. Plătesc eu rândul ăsta». Şi m-am îndreptat spre tejghea ca să cer nota. Dacă făceam această escală înainte de o şterge, băteam mai puţin la ochi şi era un gest mai puţin tăios decât dacă m-aş fi îndreptat direct spre uşă. Mă ustura la pungă să plătesc nota, poţi să-ţi închipui, şi era un local foarte scump pentru mine, nici măcar nu eram sigur că or să mi-ajungă banii pe care-i aveam la mine; şi să plătesc pentru cei patru nu-ţi dai seama ce silă-mi făcea. Însă nu-mi părea rău de bani, dacă aşa puteam să nu-i mai văd în faţa ochilor, să nu mai aud râsul lor fals şi batjocoritor şi glasul acelui asasin nenorocit; şi să ies de acolo, desigur, fără să dau de bucluc. Ar fi fost un dezastru să mă aresteze cu antecedentele mele. Am rămas nu departe de ei, cu spatele, aşteptând în picioare la tejghea să vină barmanul sau vreun chelner, şi l-am auzit pe scriitor zicându-i lui Antigüedad: «Ce i-a venit ăstuia, poţi să-mi spui? Zici că-l cheamă Deza, nu? De unde a mai ieşit? Şi ce l-a apucat?». E rău când te iau la ochi şi-ţi cunosc numele, şi-l ţin minte, şi-l trec la catastif, fie că e vorba de autorităţi, fie de criminali, ca să nu mai vorbim de cazul în care autorităţile sunt criminale. Am crezut că n-o să reuşesc, că scriitorul n-o să mă lase să plec aşa uşor, că o să ţină să se lămurească ce era cu mine, şi atunci n-aveam să mă mai pot stăpâni, cu siguranţă. Dacă îmi cerea socoteală, eram în stare să sar la gâtul lui pe loc, fără să-mi mai măsor cuvintele. El ar fi ieşit şifonat, iar eu şi mai rău. N-aş fi scăpat fără o ciomăgeală zdravănă într-un beci în noaptea aia, şi cine ştie dacă pe urmă nu mi-ar fi instruit un alt proces, dacă le-ar fi căşunat pe mine. Din fericire, răspunsul lui Antigüedad a venit imediat, şi pentru asta i-am rămas îndatorat până când a murit: «L-o fi apucat ce m-a apucat şi pe mine, m-ai întors pe dos, fir-ar a dracului de treabă», i-a spus. De obicei nu vorbea urât, dar în anumite împrejurări ştia să recurgă la cuvinte mai

tari. E o chestiune de autoritate uneori. Şi cu această autoritate l-a muştruluit, aproape l-a repezit: «Crezi că o grozăvie ca asta poate fi povestită aşa, pe nepusă masă? Crezi că are haz? Vino-ţi în fire, omule, vino-ţi în fire. E timpul să încetăm de-a ne mai face sânge rău unii altora». Chiar dacă scriitorul avea o poziţie mai bună în cadrul regimului, Antigüedad făcea parte dintr-o familie bogată şi de dreapta de mai multe generaţii, terminase războiul cu gradul de căpitan şi era în afara oricărei bănuieli; şi pe deasupra moştenea o editură care avea să fie a lui într-o bună zi şi chiar de pe-atunci avea un cuvânt greu de spus, iar un scriitor aflat la începutul carierei nu poate să nu ţină seama de asta, fiindcă nu se ştie când s-ar putea să aibă nevoie de el. Aşa că a înghiţit muştruluiala, călcându-şi pe inimă. «Ei bine, Pepito, n-o lua aşa, că n-o fi foc. Cunoaştem cu toţii întâmplări mai mult sau mai puţin îngrozitoare. Dar poate că într-adevăr asta nu e potrivită pentru vremuri de pace, recunosc că ai dreptate», i-a spus. Atunci Antigüedad a lăsat-o de îndată mai moale. L-a bătut pe umăr părinteşte şi i-a răspuns: «Nu-i nimic, las-o baltă, să ne vedem cu bine. Pe curând, domnii mei». Şi-a luat astfel rămas-bun de la ceilalţi, în grup, fără să le strângă mâna, şi a venit lângă mine chiar în clipa când sosea chelnerul care ne servise. «Dă-mi mie nota, Deza, fac eu cinste, am anunţat de la început», şi i-a smuls-o înainte ca băiatul să mi-o întindă mie. Eu începusem să număr banii în mână cu mare grijă, mă temeam că nu aveam de-ajuns. Am plecat împreună, el s-a mai întors o dată din uşă şi i-a salutat pe cei patru făcându-le cu mâna. Apoi, când am ajuns în stradă, s-a scuzat faţă de mine, chiar dacă el n-avea nicio vină. «Nu ştii ce rău îmi pare, Deza, nici nu mi-a trecut prin cap», mi-a spus. «Tu îl cunoşteai pe Marés, nu-i aşa? Eu îl ştiam numai din vedere.» A fost unul dintre cei puţini care au temperat lucrurile din tabăra învingătorilor, unul dintre cei puţini care n-au ascultat cu sfinţenie de lozincile lui Franco, de înjosire permanentă şi de pedepsire înverşunată a celor învinşi. Şi nici nu ştii cât de mult m-am bucurat să-i pot întoarce binele pe care mi l-a făcut într-o împrejurare grea pentru el: în anii optzeci am izbutit să-l scap de închisoare, pentru o chestiune de contabilitate, un transfer ilicit de fonduri, în sfârşit, ceva de genul ăsta. Aş fi preferat, desigur, să nu-l văd ajuns la necaz, dar pe de altă parte a fost pentru mine o binecuvântare să fiu în stare să-i întind o mână de ajutor şi să-l scap de belea. Când cineva te ajută într-un ceas de mare cumpănă şi fără să aibă motive personale, ori foarte slabe… (voi nici nu le-aţi cunoscut, vremuri *foarte* grele)… asta nu se uită niciodată. Dacă eşti un om cinstit, bineînţeles, şi nu iei ajutorul ăsta ca pe un soi de înjosire proprie sau ca pe o jignire cu martori.”

Am avut impresia că spunând ultimele cuvinte şi-a amintit de Del Real, prietenul trădător al cărui chip schimbat, cel din 1939, nu putea

să-l prevadă în anii anteriori.

„Te-ai mai întâlnit cu scriitorul mai târziu, ai dat ochii cu el?”, l-am întrebat.

„Foarte târziu, treizeci şi ceva, dacă nu chiar patruzeci de ani după aceea, la câteva manifestări publice la care eram invitaţi amândoi. Prima oară era cu soţia lui, aşa că am dat mâna cu el ca să nu se simtă ea prost sau să nu-şi facă griji, şi am stat de vorbă despre banalităţi, am schimbat câteva formule de politeţe. A doua oară era singur, sau mai bine zis cu unul dintre ciracii lui, omul ăsta nu făcea un pas neînsoţit. M-a văzut şi m-a ocolit, chiar şi-a ferit privirea. Nu pentru că i-aş fi căutat-o eu, ferească Dumnezeu. Dar pentru orice eventualitate. Lucrurile astea se simt. El a ştiut întotdeauna cine eram eu. Vreau să spun, nu numai cu ce mă ocupam, sau că aveam cu soţia lui o relaţie cuviincioasă, de mare stimă reciprocă. Ci că reţinuse numele meu din ziua aceea, de la cafenea, şi de atunci nu-i ieşea din mine faptul că eu auzisem istorioara lui. Pesemne că regretase de nenumărate ori că-l luase gura pe dinainte şi spusese prea multe în timpul acelei gustări de la cafenea, că se arătase prea mândru de isprava sa. De aceea cred că a fost ultima dată când a depănat firul acelei poveşti. Contribuţia lui la coridă, ce nu-i făcea deloc cinste. Reacţia lui Antigüedad, mai ales, probabil că fusese pentru el un avertisment. Şi tăcerea care s-a lăsat pe urmă. Aşa că nu trebuie să te surprindă faptul că eu nu i-am spus nimic mamei voastre, chiar dacă aş fi avut chef s-o fac, înainte de toate pentru a-mi descărca sufletul apăsat în momentul în care m-am întors acasă în ziua aceea când, cum ţi-am spus, de fapt obţinusem două traduceri. Îl cunoscuse şi ea pe Marés la universitate şi avea pentru el multă simpatie, ca mai toată lumea, era unul dintre oamenii aceia care fac lumină în jurul lor, fac lumea mai bună şi mai încrezătoare. De ce să-i fi adus o nouă întristare, de ce s-o fi împovărat cu ceva nou, care nu putea fi schimbat şi pentru care nu există nicio uşurare şi, bineînţeles, nicio despăgubire. Şi pe deasupra, ei îi plăceau coridele, mult mai mult decât vouă, moştenise pasiunea asta de la tatăl ei, dar nu ţinea prea mult să v-o transmită şi vouă. Nu o dată vă spuneam că mergeam la teatru sau la cinematograf şi de fapt mergeam la coridă.” Aici tata a râs scurt şi amuzat, amintindu-şi şi mărturisind acea măruntă şi nevinovată minciună. „Nu puteam să-i distrug pasiunea pentru luptele cu tauri, şi probabil că asta s-ar fi întâmplat. Până şi eu, care eram mai puţin amator de coride, ba chiar eram indiferent, am fost afectat şi am avut nevoie de timp şi de un efort de voinţă pentru ca moartea lui Marés, aşa cum îmi fusese istorisită, să nu-mi distrugă complet interesul pentru coride. La început îmi aduceam aminte de el de fiecare dată şi mi se înceţoşa privirea, umbra lui se strecura în fiecare fază a spectacolului. Nu ştiu cum să-ţi spun. La fel ca atunci când trec

prin intersecţia Alcalá cu Velázquez şi nu mă pot opri să nu mă gândesc la copilul acela pe care femeia l-a strivit de perete, cum ea singură a povestit." Tata obosise, mi-am dat seama când am văzut că face o nouă pauză; a închis ochii de parcă l-ar fi durut după ce privise atât de departe şi atât de mult timp. Dar încă nu era ora mesei, m-am uitat la ceas, mai erau vreo douăzeci de minute până să intre şi să ne poftească la masă femeia care-i gătea, sau să pice sora mea, care ne anunţase că va trece să mănânce cu noi dacă îşi termina la timp treburile. Iar el încă nu se întorsese de pe tărâmul amintirilor, aşa încât abia într-un târziu s-a hotărât să continue să-şi depene firul, la început fără să deschidă ochii: „Am văzut multe lucruri, ne-a fost dat să vedem lucruri poate şi mai urâte", a spus folosind un plural ambiguu sau alternându-l cu un singular fără echivoc. „Mulţi morţi deodată, cunoscuţi şi necunoscuţi de-a valma, căzuţi la un loc în timpul bombardamentelor, iar atunci n-ai timp să te concentrezi la niciunul dintre ei, nici măcar o secundă, de obicei eşti stăpânit de o senzaţie de sfârşit absolut, de prăbuşire generală, de exterminare ce se săvârşeşte complet, asta e senzaţia pe care o ai atunci şi se amestecă impulsuri contrare, şi anume acela de a supravieţui cu orice preţ, de a călca pe cadavre, de a căuta scăpare, de a te pune la adăpost, şi acela de a rămâne cu ei, vreau să spun de a te contopi cu ei, de a te culca alături de ei, de a face parte din grămada aceea inertă şi de a încheia socotelile o dată pentru totdeauna: un impuls care seamănă cu invidia. E ciudat, însă chiar în mijlocul zgomotului asurzitor al prăbuşirii edificiilor şi al haosului, în mijlocul zorului de a da o mână de ajutor unui rănit sau de a te adăposti undeva, descoperi dintr-odată că aceste impulsuri nu mai sunt de niciun folos. Nu pricinuiesc niciun rău nimănui, şi totodată îţi strecoară în suflet linişte şi împăcare. Ce-i drept, cel mai probabil era, dacă urmai cel de-al doilea impuls, să obţii fără să vrei efectul celui dintâi, căci următoarea bombă nu cădea aproape niciodată unde căzuseră cele dinainte: asediatorii nu făceau risipă de muniţii şi poate că niciun loc nu era mai sigur ca un morman de morţi lângă care să te ghemuieşti. Dar ia aminte. Uite, ţi-am vorbit până acum despre două lucruri pe care eu nu le-am văzut, pe care noi nu le-am văzut, şi care mi-au fost istorisite sau mai degrabă le-am auzit fără să vreau, în niciunul dintre cele două cazuri, cuvintele nu-mi erau adresate mie, nu în mod personal, sau nu mie în mod exclusiv; şi totuşi mi-au rămas în memorie la fel ca lucrurile pe care le vedem sau poate mai mult, e mai uşor să-ţi interzici evocarea unei imagini insuportabile decât evocarea istorisirii unor fapte, oricât de îngrozitoare ar fi, tocmai fiindcă orice naraţiune lasă impresia că e mai suportabilă. Şi chiar este, într-un anumit sens: ceea ce vedem se întâmplă în prezent; ceea ce ascultăm s-a întâmplat în trecut, orice ar fi, ştim că s-a încheiat; dacă n-ar fi aşa, nimeni n-ar putea să

istorisească. Cred că amintirea mea atât de vie a acestor două întâmplări, a acestor crime, se datorează faptului că le-am auzit povestite de cei care le-au săvârşit. Nu de un martor, nici de o victimă care ar fi supravieţuit, al căror ton ar fi fost de reproş şi tânguiri îndreptăţite, dar tocmai din pricina asta de o veracitate îndoielnică, întotdeauna poate apărea suspiciunea de exagerare în descrierea unei suferinţe, fiindcă cel care a suportat-o tinde să o prezinte ca pe o virtute sau un merit, un sacrificiu nobil, când uneori nu există nimic din toate astea şi la mijloc e numai ghinionul. În amândouă cazurile, cei care au istorisit faptele s-au fălit cu ele fără nicio şovăială. Neîndoielnic, am făcut paradă de ele. Dar pentru mine era ca şi cum s-ar fi acuzat, şi pe deasupra fără a fi obligaţi, scriitorul falangist şi femeia din tramvai. Ori aşa au înregistrat urechile mele, care nu s-au amuzat, nici nu s-au extaziat la auzul cruzimilor istorisite, ci au fost îngrozite şi scârbite, iar judecata mea le-a osândit în gând." („Muşcându-ţi limba", mi-am spus.) „Asta te ajută să-ţi faci o idee despre cum au trăit experienţa violenţei mulţi dintre noi; despre cum se obişnuiesc cu ea oamenii cei mai superficiali şi mai simpli — nu neapărat cei mai primitivi şi mai inculţi —, iar atunci nu mai cunoaşte limite; şi te ajută să-ţi faci o idee despre cât de multă violenţă exista. Atât de multă şi de la sine înţeleasă, încât putea fi afişată cu linişte deplină, cu fanfaronadă, de către cei care o săvârşeau în modul cel mai brutal şi gratuit, cu cea mai mare nechibzuinţă şi cu ura cea mai lipsită de motiv, stârnită din senin. Poţi să-mi spui de ce era nevoie să-i împrăştii creierii unui copil izbindu-l cu capul de perete? Şi de ce era nevoie să-l răneşti cu banderilele şi cu lancea pe un condamnat şi pe urmă să-l mutilezi? Dar toate astea s-au întâmplat şi nu ne-am obişnuit cu ele niciodată, nu te poţi obişnui cu aşa ceva dacă nu-ţi pierzi perspectiva, dacă nu intri în logica scuzelor comode: «Acum era totuna…», cum i-a spus tipul ăla scriitorului când l-a întrebat de coridă şi de cealaltă ureche. Dacă nu se trece de la concret la abstract, ceea ce li se întâmplă multora, începând cu teroriştii şi terminând cu guvernanţii: ei nu-şi dau seama de partea concretă a procesului pe care-l pun în mişcare, şi bineînţeles nici nu vor să-şi dea seama. Nu ştiu. Cei mai mulţi oameni din societăţile astea ale noastre au văzut prea multă violenţă, fictivă sau reală, la cinematograf şi la televizor. Şi confundă lucrurile, iau violenţa drept un rău necesar, drept ceva nu prea grav. Dar nicio violenţă nu e adevărată pe ecran, în imaginea plană, oricât de groaznice ar fi lucrurile pe care ni le arată. Nici măcar la buletinul de ştiri. «Da, ce oroare, asta s-a întâmplat în realitate», gândeşte lumea; «dar nu aici, nu în camera mea». Dacă s-ar întâmpla în casele noastre, ar fi cu totul altfel: să vezi, să respiri, să miroşi, întotdeauna miroase, întotdeauna. Ce înfiorare şi ce panică. Lumea n-ar putea suporta, ar simţi frica în oase, frica străină sau frica proprie,

efectul şi şocul sunt asemănătoare, şi de altfel nimic nu e mai molipsitor decât frica. Lumea ar fugi, ca să se pună la adăpost. Uite, e de ajuns ca cineva să fie îmbrâncit într-un bar sau pe stradă, sau în metrou, ori ca doi şoferi neatenţi să se acroşeze sau să se ciocnească, pentru ca lumea să se sperie şi să intre într-o stare de panică, adesea incontrolabilă, atât fizică, cât şi morală, ni se întâmplă aproape tuturor. Ca să nu mai vorbim de cazul în care se produce o încăierare. Iar dacă mai dai şi un pumn zdravăn, se prea poate să te doară tare de tot şi să-ţi zdreleşti mâna şi să ţi se umfle timp de câteva zile. Dintr-un singur pumn. Nu-i de glumă." („Aşa-i", mi-am spus, dar n-am zis nimic ca să nu se îngrijoreze; „mi s-a întâmplat şi mie odată, pe urmă abia puteam să mişc mâna.") „Cine a cunoscut direct violenţa zi de zi într-o etapă a vieţii lui n-o să se joace niciodată cu ea, n-o s-o ia în glumă. O s-o administreze cu grijă, mai mult, cu mare precauţie, cu zgârcenie, cu o enormă calicie. N-o să recurgă la ea, o s-o chivernisească bine, şi asta e cu putinţă întotdeauna. Totodată o va suporta mai uşor, dacă va trebui să-i facă faţă." A deschis din nou atunci ochii şi i-am văzut iar senini, se împrăştiase negura amintirilor. „Cu excepţia ficţiunii, aici e altceva, chiar dacă ar trebui să se ştie mai bine. Exagerarea e amuzantă, nimic de zis, în filme parcă asişti la spectacole de acrobaţie, sau la focuri de artificii, asupra mea au un efect de ilaritate, trupurile ce zboară prin aer, sau sângele ce curge şiroaie, se vede de la o poştă că trupurile sunt aruncate de un resort şi că sângele ţâşneşte din nişte pungi pe care le înţeapă. Morţii adevăraţi care cad seceraţi de gloanţe nu sar în sus, ci se prăbuşesc şi rămân nemişcaţi. Violenţa asta nu e nocivă, sau n-ar trebui să fie, dacă perspicacitatea oamenilor n-ar fi slăbit atât de mult. Pentru un om bătrân ca mine e uimitor cât de proastă a devenit lumea. E ceva inexplicabil. Ce vremuri de decădere, nu vă puteţi închipui. Nu doar sub aspect intelectual, ci pur şi simplu ca putere de discernământ. În sfârşit. Nu se deosebesc cu nimic de ciomăgelile din romanul Don *Quijote sau* din Tom şi Jerry care vă plăceau când eraţi copii, de fapt ştim că nimeni nu e ciomăgit cu adevărat, că toţi se ridică teferi şi stau la masă ca nişte buni prieteni. Nu e cazul să faci pe puritanul în astfel de situaţii, nici pe fandositul, cum fac cei care preschimbă poveştile clasice în povestiri siropoase. În schimb, când avem de-a face cu violenţa reală, n-ar trebui să ne permitem nicio slăbiciune. Dar gândeşte-te şi spune-mi dacă s-au schimbat cât de cât lucrurile şi atitudinea faţă de ele: când i s-a declarat război lui Hitler, şi poate că n-a existat niciodată un motiv mai puternic şi perfect îndreptăţit de a declara război, nimeni altul decât Churchill a scris că simplul fapt că s-a ajuns în acel punct şi la acel eşec îi transformă pe cei răspunzători, oricât de onorabile erau motivele lor, în vinovaţi în faţa Istoriei. Se referea la guvernul ţării sale şi la guvernul Franţei, înţelegi, iar prin extensie la el însuşi, chiar

dacă el ar fi vrut ca această vină şi acest eşec să-i fi lovit mai devreme, când situaţia nu era atât de potrivnică şi nici n-ar fi fost atât de crud şi greu să poarte acest posibil război. «În această istorie atât de amară de judecăţi greşite din partea unor persoane capabile şi bine intenţionate…», aşa a spus. Şi acum, vezi bine, aceiaşi oameni care se scandalizau de ciondănelile dintre Tom şi Jerry şi dintre descendenţii lor dezlănţuie războaie inutile, stârnite de interese egoiste, fără niciun motiv care să facă cinste cuiva, evitând să recurgă la alte mijloace, dacă nu cumva torpilându-le. Şi spre deosebire de Churchill, nici măcar nu se ruşinează de ele. Nici măcar nu le deplâng. Şi bineînţeles nici nu se disculpă, nu există aşa ceva în lumea de astăzi… În ţara noastră această şcoală a fost creată de franchişti. Niciunul nu s-a disculpat niciodată, şi tot ei au dezlănţuit un război inutil. Cel mai rău cu putinţă. Ce-i drept, cu colaborarea neîntârziată a mulţi dintre adversarii lor… Ce exagerare a fost totul…” Acum am băgat de seamă că tata mai curând gândea cu voce tare decât stătea de vorbă cu mine, şi cu siguranţă erau gânduri pe care le avea din 1936 şi cine ştie dacă nu cumva îl năpădeau zilnic, aşa cum nu e zi sau noapte în care să nu ne vină în minte într-un anumit moment ideea sau imaginea morţilor apropiaţi, oricât timp ar fi trecut de când ne-am despărţit de ei, sau ei de noi: „Rămâneţi cu bine, clipe frumoase, rămâneţi cu bine, vorbe de duh; rămâneţi cu bine, dragii mei prieteni; eu mă sting încet, dorindu-mi să vă revăd curând împăcaţi pe lumea cealaltă”. Şi în gândul care i-a venit în minte atunci, tata a folosit un cuvânt pe care mai târziu l-am auzit în gura lui Wheeler, cu referire la războaie, chiar dacă el îl spunea în engleză, şi era „*waste*”, dacă nu mă-nşel. „Şi ce risipă incredibilă… Nu ştiu. Îţi aduci aminte şi nu-ţi vine să crezi. Uneori mi se pare că nu-i adevărat că am trăit toate astea. Nu-ţi dai seama din ce cauză s-au petrecut, mai ales după câţiva ani, e din ce în ce mai greu. Nu pentru a începe un război, de bună seamă, închipuie-ţi, lucrurile apar întotdeauna disproporţionate, când le priveşti retrospectiv… Nu mai poţi vedea vreun motiv pentru care oamenii să se omoare unii pe alţii.” (Iar atunci până şi judecăţile noastre atât de compătimitoare şi ascuţite vor fi la rândul lor taxate drept zadarnice şi naive, de ce a făcut asta, vor spune despre tine, de ce atâta zbucium şi de ce ţi-a crescut pulsul, de ce te-ai înfiorat şi de ce ţi-a tresărit inima; şi despre mine vor spune: de ce a vorbit sau a tăcut sau a vorbit de bine sau de rău, de ce atâta zbucium, atâtea îndoieli şi atâta chin, de ce a făcut cutare sau cutare pas. Iar despre amândoi vor spune: de ce s-au războit în loc să privească şi să rămână liniştiţi, de ce n-au ştiut să vadă mai bine, la ce bun atâta vis şi acea zgârietură, durerea mea, cuvântul meu, febra ta, dansul şi atâtea îndoieli, şi atâta chin.)

Muzica aceea depărtată m-a făcut să mă desprind instantaneu de

versurile apocrife din *The Streets of Laredo,* care-mi dădeau târcoale, melodia asta nu mă părăsise nicio clipă în pofida spaimelor şi neliniştilor mele, iar acum, văzându-l pe De la Garza înghiţind apă albăstruie, mi-a trecut prin cap o altă versiune, a treia, cred: baladele pot fi cântate ca texte mereu noi, iar eu auzisem balada despre Laredo şi Armagh transformată în *Doc Holliday* de capriciul vreunui cântăreţ uitat, care-i cânta povestea, pe muzica asta, celui care l-a acompaniat pe Wyatt Earp la O.K. Corral, în faimosul duel sau mai degrabă faimoasa luptă în câmp deschis dintre bande, trişorul tuberculos şi alcoolic licenţiat în medicină (sau în odontologie, ca Dick Dearlove) şi bun cunoscător al lui Shakespeare, cel puţin aşa îl prezentau în cel mai bun film pe care-l văzusem despre ei, despre Earp şi Holliday în oraşul Tombstone, nu în Laredo şi nici, bineînţeles, în necunoscuta localitate Armagh din Irlanda: „*But here I am now alone and forsaken, with death in my lungs I am dying today*”, şi chiar asta putea să-şi spună Rafael de la Garza cu propriile lui cuvinte, întotdeauna mai caraghioase şi grosolane, chiar dacă el nu murea din pricina bolii care se manifesta cu tuse şi batista dusă la gură şi sputa cu sânge, ci înecat într-o băltoacă, „Căci aşa mi-a fost dat mie să mor, nimeni să mă ştie, înecat fără-omenie”.

Acel *pasodoble* strident îl supărase pe Reresby, ba chiar îl iritase, şi nu-i deloc de mirare, fiindcă până şi pe mine mă scosese din sărite.

— *What's this shit?* a spus, în timp ce eu mă întrebam, în gând: „Încă o dată?”.

Sunetul stăruitor l-a făcut să-şi întrerupă loviturile şi scufundările lui De la Garza în bazin. Atunci l-a percheziţionat iute şi brutal, în căutarea mobilului impertinent, şi când i l-a găsit într-un buzunar de la jacheta de rapper, l-a luat în mână, s-a uitat la el cu surprindere şi cu mânie, şi l-a trântit de perete cu toată puterea, aparatul s-a spart în bucăţi, iar scena aceasta tipic spaniolă s-a încheiat pe loc. „Cel puţin n-o să-l înece”, mi-am spus, „deocamdată”, şi pe deasupra mi-am dat seama că dacă nu punea din nou mâna pe spadă situaţia era mai puţin primejdioasă, mai puţin mortală, şi asta fiindcă pentru o strangulare sau o înecare e nevoie de ceva timp, oricât de puţin, şi acest timp lasă timp să intervină altuia care ar trebui să fiu eu, dar cum, nu mai era nimeni în locul acela şi nici nu încerca nimeni să intre, ar fi găsit cu toţii uşa blocată şi ar fi presupus că acea cabină nu putea fi folosită; pe când pentru decapitare sau spintecare nu-i nevoie de niciun răgaz, şi dacă Tupra nu şi-ar fi înfrânat prima lovitură, capul ataşatului ar fi fost acum retezat şi s-ar fi rostogolit pe podea, iar el ar fi fost despicat în două sau n-ar mai fi fost. Aşa că eu priveam cu teamă la tot ce făcea Reresby, dar în acelaşi timp trăgeam cu coada ochiului la pardesiul lui atârnat pe bară, ştiam acum că acolo îşi păstra temuta armă a lanscheneţilor şi că se putea întoarce s-o ia la prima izbucnire de

mânie, s-o scoată iarăşi din teacă şi s-o rotească deasupra capului sărmanului De la Garza.

Tupra l-a înşfăcat apoi pe Rafita de guler ori mai degrabă de piepţii jachetei şi a făcut cu el ce a făcut şi cu mobilul, vreau să spun că a dat cu el de perete, şi am văzut cum una dintre ciudatele bare cilindrice care ieşeau din zid i se înfigea în spate. Din fericire nu erau ascuţite, însă chiar şi aşa pesemne că l-a durut îngrozitor. Tupra îl izbise de perete cu toate puterile. După izbitură De la Garza s-a prăbuşit cu un urlet înăbuşit de om înfrânt. Cămaşa îi ieşise din pantaloni şi atunci am descoperit cu uimire — şi totodată cu ruşine, sau era milă — că diplomatul avea incrustat în buric un giuvaier, cu un mic briliant sau poate o perlă, cu siguranţă tinichele, imitaţii, falsuri. „Dumnezeule", mi-am spus, „vrea să se simtă modern cu orice preţ şi nu i-au fost de ajuns cercelul de ţigan şi plasa de păr, l-o fi purtând mereu, chiar şi la ambasadă, sau numai când se găteşte ca să iasă la petreceri?" Tupra l-a apucat din nou şi l-a ridicat în aer, ţinându-l mai departe de piepţii jachetei, l-a târât puţin pe jos şi l-a izbit încă o dată de bara metalică pentru ologi, era bara fixă, am avut senzaţia că i se înfigea acum în omoplaţi. De la Garza era o paiaţă, un sac, era ud leoarcă şi mânjit cu albastru, cu tăieturi în bărbie şi la frunte şi o despicătură în umărul obrazului, *uno sfregio,* hainele şifonate şi rupte pe alocuri, iar strigătele lui se auzeau foarte slab, ca un geamăt abia stăpânit ori de câte ori se izbea cu spatele de bara aceea, fiindcă Reresby nu se oprea nicio clipă, mânuindu-l întruna ca pe o păpuşă: îl ridica, îl depărta puţin de perete şi-l izbea de berbec, probabil că-i rupea mereu câte o coastă, dacă nu-i producea cumva leziuni interne cu consecinţe încă şi mai grave, cutia toracică a ataşatului răsuna de fiecare dată şi din interiorul ei ieşea un scrâşnet, la fiecare izbitură parcă i se oprea de tot respiraţia. Reresby a făcut asta de cinci ori în total, de parcă ar fi numărat cu răbdare şi cu multă disciplină, ai fi zis că îşi făcuse planul dinainte. De la Garza nu s-a apărat nicio clipă (nu mai putea să se ghemuiască, nici să-şi astupe urechile), nu ştiu, presupun că îţi dai seama dacă poţi să faci ceva sau nu, dacă forţa şi hotărârea celuilalt — sau numărul, dacă ceilalţi sunt mai mulţi sau armele, atunci când eşti lipsit de apărare — sunt cu mult superioare şi nu poţi face altceva decât să aştepţi să obosească sau să ia hotărârea să te dea gata definitiv. Rafita s-o fi gândit şi el la spadă cu teamă şi cu o fărâmă de speranţă în timpul izbiturilor, în timpul împunsăturilor, la fel cum se gândise pesemne Emilio Marés pe câmpia de lângă Ronda, când şi-a dat seama că i se înfig în carne mai întâi banderilele şi apoi lancea: „Au de gând să-şi ţină cuvântul, ticăloşii, nenorociţii. De-adevăratelea", trebuie să-şi fi spus atunci. „Or să mă alerge ca pe un taur, cel mai bine ar fi să mă omoare cât mai repede, să nu greşească, să nimerească drept la ţintă, să nu fie nevoie să folosească în chip de spadă cine ştie ce cuţit bont, ăştia sunt în stare

să-mi bată un cui în frunte."

Când şi-a încheiat treaba, Tupra s-a întors spre mine şi mi-a zis:

— Tradu-i asta, Jack, vreau să priceapă bine şi să-i intre-n cap. Şi înainte de-a începe a adăugat: Ai un pieptene?

De la Garza era în sfârşit pe podea, zăcea nemişcat şi n-avea să-l mai ridice cu forţa *Sir Blow* sau *Sir Punishment* sau *Sir Thrashing*, cel puţin nu era Cavalerul Moarte, în faţa ochilor mei. Reresby s-a uitat în oglindă în timp ce vorbea, şi-a potrivit puţintel cămaşa, şi-a curăţat jacheta, şi-a netezit jiletca, în rest aspectul lui era cel obişnuit, nici măcar pieptănătura nu i se stricase. Şi-a îndreptat cravata, şi-a potrivit mai bine nodul, făcând totul fără mănuşile ude, pe care le-a pus cu scârbă lângă chiuvetă. Lucrase cu mănuşi, nu-l lovise nici măcar o dată cu pumnul gol sau cu mâna deschisă — nici cu piciorul —, toate loviturile fuseseră date cu obiect interpus, vasul closetului, bara cilindrică şi chiar plasa de păr şi şuvoiul de apă ce umplea vasul, probabil că era la curent cu ceea ce-mi spusese tata mie cu ani în urmă, anume că lovind cu pumnul gol poţi să-ţi zdreleşti mâna. În Spania au fost cunoscute dintotdeauna comodităţile astea pentru violenţă: în 1808 (e un exemplu), în timpul Războiului Peninsular sau de Independenţă, trupele lui Filanghieri, guvernatorul oraşului La Coruña şi italian după naştere, ca să fie şi mai suspect (nu era un spaniol get-beget), l-au considerat trădător al cauzei din pricină că a întârziat puţin să proclame independenţa *(he lingered,* numai din prudenţă strategică, a spus, dar era prea târziu); aşa că şi-au înfipt baionetele în pământ, cu vârful în sus (s-a întâmplat, după câte se pare, în Villafranca del Bierzo, nu ştiu de ce se aflau acolo), şi l-au azvârlit în aer pe căpitanul lor, lăsându-l să cadă pe ele de mai multe ori, până când un organ vital a fost străpuns şi n-a mai fost nevoie ca răzvrătiţii să-l mai azvârle încă o dată, cruţându-şi astfel forţele şi lăsându-l pe bietul Filanghieri, care era pe jumătate mort, să se înfigă singur în ele. După cât se vede, n-a fost prima dată când s-a recurs la această metodă de execuţie foarte comodă, inaugurată poate de cartaginezi, cu lănci, aplicată generalului roman Atilius Regulus în secolul al III-lea înainte de Hristos; iar un călător englez în Spania a observat că a-i asasina pe abuzivii, despoticii, incompetenţii şi infecţii generali şi şefi care de obicei şi-au asumat comanda în peninsula noastră de-a lungul istoriei (buni vasali, răi seniori întotdeauna) era „un inveterat tertip iberic". A mai observat că „Ajutoare din Spania târziu sau niciodată" (în ajutorul lui Filanghieri a sărit cel care avea să-i fie succesor, însă mult după ce fusese pus la încercare în chip de fachir până la capătul răbdării, fără succes), şi de aceste lucruri mi-am adus aminte când m-am aplecat asupra lui De la Garza ca să mă interesez inoperant şi vag de starea lui jalnică, nu puteam face prea mult pentru el atunci, făcut zob neghiobul de el şi semiinconştient şi

lungit pe jos, poate chiar ologit pentru o bună bucată de vreme, trăgeam nădejde că nu pentru totdeauna sau avea să se obişnuiască să se folosească de cabine ca aceea. Aşa că mi-am pus întrebarea dacă la originea numelui Tupra nu se aflau, în negura vremurilor, vechi şi leneşi compatrioţi de-ai mei.

— Un pieptene? i-am răspuns, puţintel cam îmbufnat.

— Îmi aminteam comentariul lui Wheeler cu privire la latini, în grădina lui, pe malul râului, după aterizarea impecabilă a elicopterului. Faimă de îngâmfaţi.

— Ce te face să crezi c-aş avea la mine un pieptene?

— Voi, latinii, aveţi de obicei un pieptene la voi, nu-i aşa? Uită-te să vezi dacă el are unul.

— Şi a făcut un gest cu capul spre cel lungit pe podea.

Nu m-am simţit în largul meu, mi s-a părut deplasat ca Reresby să se folosească, după toate câte se întâmplaseră, de pieptenele pe care De la Garza îl avea la el fără îndoială, dacă nu-l pierduse în dezechilibrata încăierare sau în îndrăcitul dans dinainte. Mi-a fost ruşine să-l percheziţionez pe bietul cotonogit, pe acela care fusese biruit atât de uşor. Aşa că l-am scos pe al meu, cu toate că astfel îi dădeam dreptate.

— Eşti foarte ager, i-am spus lui Tupra şi i-am întins pieptenele.

— După cât se vede, era o idee răspândită în Marea Britanie, cea cu pieptenele.

Dar nu-mi părea rău că în felul ăsta i-o confirmam: mă simţeam dintr-odată foarte uşurat, fiindcă violenţa aceea luase sfârşit şi De la Garza scăpase cu viaţă, căci eu îl văzusem mort ceva mai devreme. Mort de-a binelea, spintecat, cu capul într-o parte şi trupul în alta. Primejdia cea mai mare trecuse, pe cât se pare, chiar dacă trecuse recent, e fantastic şi totodată agasant faptul că încetarea unui lucru atrage după sine un soi de falsă anulare momentană a celor ce s-au petrecut. „De vreme ce nu-l *mai* burduşeşte, e aproape ca şi cum nu l-ar fi burduşit", ne spunem în nemăsurata noastră adoraţie a prezentului, care se află într-o nebunească şi permanentă creştere. „De vreme ce nu *mai* arde, e aproape ca şi cum n-ar fi ars. De vreme ce nu *mai* bombardează, e aproape ca şi cum n-ar fi fost niciun bombardament. Neîndoielnic, morţii şi mutilaţii sunt aici, casele arse şi distruse sunt aici, însă astea s-au petrecut mai înainte, sunt lucruri care aparţin unui *mai înainte* şi nimeni nu le mai schimbă, nu le poate face să nu fie, iar acum *cel puţin* nu omoară pe nimeni, şi nici nu mutilează, nici nu distrug, nu fac asta în timp ce eu sunt aici şi-mi văd de treaba mea şi respir." Gândurile astea ne trec prin cap ori de câte ori are loc unul dintre aceste războaie actuale mai mult sau mai puţin televizate şi pentru care simt atâta dispreţ oamenii bătrâni care au luat parte la atâtea războaie deloc frivole, ca tatăl meu sau Wheeler:

războiul din Golf, cel din Kosovo, cel din Afganistan, cel din Irak cu motivele lor nu tocmai onorabile şi interesele murdare şi lipsa unei necesităţi absolute în afară de îngâmfarea fără limite a celor care le-au stârnit. Cât timp există lupte şi bombele cad peste militari şi civili, pune stăpânire pe noi o nelinişte enormă, vedem ştirile zilnic cu inima strânsă; faza asta e de obicei scurtă în ziua de azi, uneori ţine numai o săptămână sau câteva luni în orice caz, şi n-avem timp să ne obişnuim şi prin urmare să devenim suficient de insensibili, să acceptăm că aşa e orice război viclean, sau drept, şi că putem trăi cu el zi de zi, fără a-i da prea multă importanţă şi fără a ne face griji pentru alţii în fiecare zi, mai cu seamă pentru necunoscuţii depărtaţi, nici măcar pentru noi înşine şi pentru cunoscuţii apropiaţi, dacă e să-ţi vină rândul, asta e şi gata, asta-i tot, odată ce s-a dezlănţuit măcelul. Dacă un glonţ poartă numele tău, cum a spus Diderot înaintea altora, dacă nu mă înşel. Astăzi nu mai avem timp să ne instalăm în starea de război, care face imposibilă starea de pace şi invers, după cum a observat Wheeler („Oamenii nu sunt conştienţi până unde una o neagă pe cealaltă”, spusese, „o suprimă, o respinge, o exclude din memoria noastră şi o alungă din imaginaţia şi din gândirea noastră”), şi astfel gradul de excepţionalitate se menţine foarte înalt prin însăşi durata scurtă a ororii văzute pe ecran, aşa încât, atunci când se încheie această fază, ajungem la strania convingere că totul s-a terminat şi până la un punct a fost şters. „Cel puţin nu se mai întâmplă acum”, ne spunem, ba chiar cu un oftat de uşurare; şi acest „cel puţin” implică o mare nedreptate: cele întâmplate îşi pierd gravitatea şi forţa numai şi numai din pricină că nu se *mai* întâmplă, şi atunci *aproape* că nu mai vrem să ştim de răniţi şi de morţi, care ne apăsau şi ne afectau atât de mult *câtă vreme* se produceau. Acum au devenit trecut, de îndată ce poate cineva să se ocupe, să reconstituie, să se îngrijească, să îngroape, să adopte, de preferinţă aceiaşi oameni care au săvârşit faptele, ce apar astfel în postură de reparatori, e culmea absurdului şi înşelătoriei. E încă un simptom al infantilizării lumii, ceea ce mamele le spuneau copiilor pentru a-i calma: „A trecut, gata, a trecut”, după un vis urât sau o sperietură, ori după ce s-au înecat cu ceva, ori şi-au prins degetele în ceva, de parcă ar declara: „Ceea ce nu mai e, nici n-a fost”, chiar dacă durerea nu trece şi pe urmă se formează o coajă care ustură sau degetele se învineţesc şi se umflă şi uneori rămâne o cicatrice, pentru ca adultul s-o mângâie şi să-şi aducă aminte de zgârietura aceea şi de ziua aceea.

Faptul că mă simţeam uşurat după ce asistasem la o chelfăneală primită de un om speriat şi luat pe nepusă masă, pe jumătate beat, şi că nu îndrăznisem sau nu fusesem în stare s-o împiedic; faptul că socotisem că tovarăşul meu avea să-i taie capul dintr-o lovitură, că avea să-l stranguleze cu o plasă de păr şi să-l înece într-un vas de

closet nu-mi făcea cinste şi nu era vrednic de un om chibzuit cum credeam că sunt. Şi totuşi aşa era, Tupra se oprise la timp şi eu eram mulţumit, era mult mai importantă greutatea pe care mi-o luase de pe umeri decât cea pe care mi-o pusese, şi nu era mică, câtuşi de puţin. De la Garza nu mai era în pericol, ăsta era gândul grotesc ce mi se înfipsese în cap, fiindcă primejdia prin care trecuse era o primejdie de moarte. Nu murise, ce-i drept, însă părea ridicol să mă conformez cu asta, cu faptul că era încă în viaţă, şi să mă bucur pe deasupra, când puţin mai înainte, când îl condusesem în acea cabină, mă gândisem că avea să iasă cu zgârieturi şi răni adânci, cu oasele rupte mai mult ca sigur, în cel mai bun caz. Dacă avea să mai iasă, fiindcă Reresby, aranjându-şi hainele şi încercând să-şi îmblânzească părul negru, bogat şi ondulat cum nu vezi de obicei în regatul lui (cu excepţia Ţării Galilor), cu cârlionţi la tâmple şi probabil vopsit (şi-a trecut de câteva ori pieptenele prin claia lui de păr, care nu şi-a schimbat prea mult forma), mi-a ordonat din nou să traduc ce spune, şi anume următoarele:

— Tradu-i, Jack, mi-a spus, nu vreau să sufere din pricina înţelegerii greşite a vorbelor mele, căci el va suferi şi nu noi, să-i intre bine-n cap, spune-i-o, spune-i ce ţi-am spus până acum.

— Şi aşa am făcut, i-am comunicat lui De la Garza, în limba mea, să bage bine la cap ce-i spun; îşi ţinea ochii întredeschişi şi avea privirea înceţoşată, însă fără îndoială era în stare să mă audă.

— Spune-i că tu şi cu mine o să ieşim acum de aici în linişte, iar el o să rămână întins pe jos încă o jumătate de oră, acolo unde e, fără să se mişte, patruzeci de minute pentru mai multă siguranţă, mai am câteva treburi de încheiat afară. Să nu-i dea cumva prin cap să plece, nici măcar să se ridice n-are voie. Să nu strige şi să nu ceară ajutor. Să rămână aici, o să-i prindă bine răceala pardoselii şi n-o să-i strice să stea câtva timp nemişcat pe jos, înainte de-a ieşi la aer. Spune-i toate astea.

— Şi aşa am făcut, i le-am spus pe toate, până şi chestia cu răceala pardoselii.

— Pardesiul lui e aici — a continuat Reresby şi a arătat spre cel de-al doilea pe care îl adusese, cel închis, pe care-l atârnase pe una din barele de jos, şi atunci am înţeles până unde prevăzuse totul, în cele mai mici amănunte, vremelnicul meu şef: nu pardesiul meu, ci pe acela al lui Rafita îl luase de la garderobă înainte de a veni la toaletă, se bucura pesemne de multă trecere în acel local şic şi idiot sau ştia să se facă ascultat, căutaseră pentru el pardesiul şi i-l dăduseră fără să-i pună întrebări, ba chiar făcând o reverenţă.

— Când o să şi-l pună, nimeni n-o să bage de seamă în ce hal e, cu hainele boţite, n-o să atragă atenţia. Dacă se împleticeşte, or să creadă că-i afumat. N-are decât să se prefacă, dacă nu e cu adevărat, cel puţin pe jumătate. Când pleacă, să iasă direct în stradă, fără să se oprească în sală în ruptul capului, să se ducă acasă. Să nu-i mai calce picioarele aici niciodată. Hai, tradu-i.

— Şi i-am tradus din nou, eu am spus „afumat” în spaniolă, Tupra spusese „*sloshed*”.

— Să nu-i treacă prin minte să se ducă la poliţie, sau să stârnească un scandal la ambasadă, sau să înainteze o plângere pe cale diplomatică, de orice fel ar fi: ştie acum ce i se poate întâmpla. Să nu-ţi ceară ţie socoteală, să te lase în pace, să uite de tine. Să se împace cu gândul că n-are de ce să ceară socoteală, nu există motive pentru denunţuri sau proteste. Să nu povestească nimănui nimic, să-şi ţină gura. Nici ca pe-o aventură. Şi să-şi bage minţile în cap. — „Taci, taci şi nu spune nimic, nici măcar pentru a-ţi salva pielea. Taci, şi atunci salvează-te”, mi-am zis încă o dată, şi i-am dat instrucţiunile lui De la Garza. Însă Tupra a mai adăugat câteva, spuse repede, ca şi cum ar fi recitat o listă sau ar fi fost consecinţele ştiute dinainte ale unui plan îndeplinit, sechelele unui tratament: — Spune-i că are probabil două-

trei coaste rupte, cel mult patru. Chiar dacă-l dor foarte tare, or să se vindece, or să se sudeze cu timpul. Iar dacă se descoperă ceva mai grav, să fie mulţumit că a scăpat cu atâta. Ar fi putut să rămână fără cap, n-a lipsit mult. Şi cum nu şi l-a pierdut, spune-i că mai e timp, într-o bună zi poate o s-o facem şi pe asta, ştim unde să-l găsim. Să nu uite, spune-i că spada îl aşteaptă. Dacă trebuie să se interneze într-un spital, să spună ce spun toţi beţivii şi vagabonzii, că a căzut peste el uşa de la garaj. Să-şi ude părul înainte de-a pleca, să şi-l aranjeze, chiar dacă tonul ăsta albăstrui n-o să surprindă pe nimeni. Ei, de fapt e mai puţin excentric şi mai puţin ridicol decât cu plasa de păr pe care-o purta înainte. Spune-i asta, spune-i şi hai să mergem. Verifică dacă şi-a strâns toate lucrurile. Şi poftim pieptenele, mulţumesc.

Mi l-a înapoiat. El, spre deosebire de Wheeler, nu avusese precauţia de a-l privi contra luminii ca să-şi dea seama dacă e curat, când i-l întinsesem. Eu, în schimb, am făcut-o, când l-am luat din nou în mână, nu avea fire de păr. I-am tradus ataşatului ultima parte a pomelnicului, dar am omis chestia cu spada. Nu poţi cere cuiva să traducă tot fără să cumpănească şi să judece dacă acceptă sau refuză s-o facă, să traducă orice nebunie, orice insultă sau calomnie, orice sudalmă sau blestemăţie. Chiar dacă nu vorbeşti tu, chiar dacă eşti un simplu transmiţător sau reproducător de cuvinte şi fraze străine, adevărul e că devin în mare parte ale tale când le faci înţelese şi le regreţi, în mult mai mare măsură decât îţi închipuiai la început. Le auzi, le înţelegi, uneori ai opinii despre ele; le găseşti un echivalent mijlocit, le dai o nouă formă şi le rosteşti. E ca şi cum le-ai subscrie. Nimic din ce se petrecuse în acea cabină de toaletă nu-mi plăcuse. Nimic din ce făcuse Tupra. Nici pasivitatea mea, sau descumpănirea mea, sau era laşitate, sau fusese prudenţă, poate că evitasem nenorociri mai mari. Şi mai puţin îmi plăcuse pluralul acela nepotrivit al lui Reresby, „ştim unde să te găsim”, m-a neliniştit şi m-a deranjat faptul că m-a inclus în treaba asta, fără să mă cunoască desigur şi fără consimţământul meu. Nu mi se putea cere să fiu activ pe deasupra şi să ameninţ pe cineva cu arma ce trezeşte atâta frică, o frică atavică, ce a făcut cele mai multe victime de-a lungul veacurilor, de aproape şi putând să vezi chipul mortului. Şi de care mă temusem atât de tare câtă vreme fusese scoasă din teacă şi fluturase deasupra capului lui De la Garza.

Am încheiat, şi am adăugat de la mine în limba mea:

— Ar fi mai bine, De la Garza, să faci tot ce spune el, e limpede pentru tine? Cu adevărat. Am crezut că nu mai scapi cu viaţă. Nici eu nu-l cunosc prea bine. Sper să-ţi revii. Noroc.

De la Garza s-a declarat de acord, a făcut o uşoară mişcare cu bărbia, cu ochii rătăciţi şi tulburi, nu voia nici măcar să se uite la noi. Plin de vânătăi şi zgârieturi, care-l dureau probabil foarte tare, cred că

era mort de frică, n-o să-i treacă până nu dispărem din câmpul lui vizual, chiar şi atunci o să-l însoţească amintirea acelor clipe de coşmar.

Avea să asculte cu siguranţă, n-o să îndrăznească să ceară socoteală nimănui, să mă caute, să mă sune. Poate nici să-i telefoneze lui Wheeler ca să se plângă, mentorul său teoretic în Anglia. Nici tatălui său în Spania, vechiul prieten al lui Peter. Îl chema *don* Pablo şi era mult mai reuşit decât fiul său, după câte-mi aminteam.

Tupra şi-a luat pardesiul deschis cu un aer respectabil şi rigid şi l-a pus apoi pe umeri, nu era nicio deosebire între cel care ieşea şi cel care intrase. A ridicat mănuşile ude şi le-a băgat într-un buzunar al pardesiului, după ce le-a stors şi le-a învelit în hârtie igienică. A deblocat uşa şi a ţinut-o deschisă pentru mine.

— Haide, Jack, a spus.

Nu l-a învrednicit cu o privire măcar pe cel căzut. Asta era, un om căzut şi nimic mai mult, nu mai era treaba lui, el îşi făcuse treaba. Asta e impresia pe care am avut-o, că aşa vedea el lucrurile, probabil fără vrăjmăşie şi fără milă. Aşa vedea el pesemne toate lucrurile: le făcea când se iveau, se ocupa de ele, le găsea soluţie, le dezactiva, le dădea foc sau le echilibra *(„Don't linger or delay*"); pe urmă le uita, erau trecut şi întotdeauna exista ceva care aştepta să fie tratat, cum am mai spus, mai avea câteva treburi de rezolvat afară şi avea nevoie de treizeci sau patruzeci de minute, din pricina atâtor întreruperi nu încheiase tratativele sau mituielile, şantajele sau pactele cu domnul Manoia. Sau nu-l convinsese ori înduplecase, sau nu-i dăduse destule ocazii lui Manoia ca să-l înduplece ori să-l convingă pe el, indiferent de ce ar fi fost în joc. Şi nici nu i-a dat o lovitură cu piciorul în semn de despărţire sau parafă când a trecut prin dreptul mogâldeţei trântite pe pardoseală care era De la Garza. Tupra era *Sir Punishment* fără nicio îndoială, însă poate nu şi *Sir Cruelty*. Ori poate era din pricină că niciodată, dar niciodată, nu lovea direct, cu nicio parte a corpului său. Numai cu poalele pardesiului, într-o fluturare ca de capă de toreador, a atins faţa celui căzut în drum spre ieşire.

Înainte de a trece de uşa a doua, cea care dădea acces la discotecă, mi-a mai venit în minte un vers din *The Streets of Laredo,* cu melodia sa insistentă ce nu mai contenea. Acest vers mi s-a părut nepotrivit, fiindcă nu puteam să fiu sigur că n-aveam să subscriu puţin la el în clipa aceea, ca la ceva pe care-l traduci sau îl repeţi într-un jurământ, sau că n-avea să fie însuşit de Tupra în seara aceea, după comportarea mea nesatisfăcătoare în ochii lui, de la început până la sfârşit: „*We all loved our comrade although he'd done wrong*", spunea, sau ceea ce e totuna: „Toţi îl iubeam pe camaradul nostru, chiar dacă făcuse rău". Sigur că s-ar fi putut traduce şi în felul următor: „… chiar dacă rănise pe cineva", şi poate că aceasta era versiunea mai exactă.

Reresby ştia de cât timp are nevoie, exact treizeci şi cinci de minute a trebuit să petrecem stând la masă înainte de a pleca de la discotecă toţi patru, domnul şi doamna Manoia, el şi cu mine. Pe ei îi lăsaserăm în doi mult mai puţin timp, întreaga operaţie de la toaletă nu ţinuse nici zece minute, vreau să spun violenta intervenţie a lui Tupra, şi până atunci el fusese plin de solicitudine însoţind-o pe Flavia, întâi la toaleta pentru femei şi pe urmă înapoi la masă: n-o neglijase nicio clipă, şi prin urmare nici pe el, nu se puteau plânge de absenţa noastră. De altfel, Manoia nu mi s-a părut neliniştit din cale-afară, nici prost dispus, ori poate că-l înfuriase atât de tare acel *sfregio* pe faţa soţiei sale, încât după aceea nu s-ar fi putut petrece decât o scădere a febrei, şi s-a liniştit astfel prin comparaţie, în timp ce noi îi aplicam pedeapsa neisprăvitului (acum m-am inclus eu în plural), poate în numele lui şi poate la ordinul lui.

Tupra, în orice caz, nu şi-a mai lăsat pardesiul la garderobă, s-a aşezat la masă lăsându-l pe speteaza scaunului în chip de capă, silit să facă asta de rigiditatea armei, părea obişnuit (probabil că şi l-a murdărit la poale, care atingeau podeaua). M-am întrebat dacă Manoia o fi având idee despre ce purta ascuns şeful meu, poate că nu i s-ar fi părut amuzant. Nu era exclus nici că spada n-o adusese de la început cu el, că n-o purta mereu la el, că i-o dăduseră la garderobă împreună cu pardesiul, la cererea lui; că la un semn al lui i-o puseseră în buzunarul adânc ca o husă, că o ţineau spre păstrare în localul acela, ca să spunem aşa, şi i-o puneau la dispoziţie când avea nevoie de ea. Cu siguranţă era un client asiduu, privilegiat, şi trebuie să fi fost un client al tuturor locurilor în care mergeam, aşa era tratat cel puţin, ca cineva foarte cunoscut, linguşit, respectat şi chiar puţintel temut, fie că se numea Reresby într-un loc, Ure sau Dundas în altul. Însă nu în toate îi puneau la dispoziţie arme. Arme albe lungi.

În timpul celor treizeci şi cinci de minute s-a cufundat în conversaţia cu Manoia, după ce i-a făcut, când am ajuns, un gest pe care am îndrăznit să-l înţeleg ca „Gata" sau „Ţi s-a dat satisfacţie" sau „Am scăpat de scârbosul ăla, îmi pare rău de incident". I-am auzit repetând câteva nume dinainte, izolate: Pollari, Letta, Saltamerenda, Valls, „*the Sismi*", habar n-aveam ce-i asta. Manoia nu m-a învrednicit măcar cu o privire, îşi făcuse o impresie foarte proastă şi prefera să evite orice contact, chiar şi cel vizual, cu mine. Mi-a revenit rolul de a sta de vorbă cu Flavia, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic; dar ea era îmbufnată, n-avea chef de vorbă, aproape deprimată, arunca împrejur priviri largi, plictisite, doar ca să-i treacă vremea, urmărea ritmul muzicii bătând din picior, leneş şi aproape neobservat, îşi machiase bine obrazul, însă chiar şi aşa se vedea că fusese zgâriat şi îi rămăsese un semn, îşi despletise părul la dans şi în cazul ei n-ar fi fost de ajuns

un pieptene propriu sau străin ca să recompună cum trebuie şuviţele, probabil false, aşezate cu mare dichis. Parcă avea cu câţiva ani mai mult, poate că lăsase să i se prelingă pe obraz câteva lacrimi artificiale, puerile, asta accentuează imediat vârsta celor care o mistifică sau o ascund (lacrimile prefăcute, nu şi cele adevărate). Abia după câtva timp, când soţul ei şuşotea la nesfârşit în urechea lui Tupra, m-a întrebat în italiană:

— Prietenul dumitale?

— Dintr-odată se întorsese la adresarea cu dumneata, încă un indiciu al deprimării sale.

M-am uitat cu coada ochiului la sfârcurile ascuţite sau *brutali capezzoli*, nu ţi-e dat prea des să vezi astfel de *piolets*. Indirect, purtau toată vina pentru ce se întâmplase, de bună seamă pentru neglijenţa mea.

— A plecat, i-am răspuns. Se plictisea. Şi se făcuse târziu, el se scoală foarte devreme.

— Mă tem că ultima informaţie i-am dat-o cu răutate, în clipele acelea eram foarte nemulţumit de mine şi n-o suportam deloc pe femeia aceea.

Am căutat apoi cu privirea grupul de spanioli gălăgioşi cu care venise De la Garza; nu-i auzeam, pe urmă mi-am dat seama că era normal să nu-i văd, masa lor era goală. Ei cu siguranţă plecaseră sau se împrăştiaseră, fără să-l aştepte pe el sau să meargă să-l caute, socotiseră că-i ieşise trampa cu tipa de pe ring, nu era cazul să-şi facă griji pentru ei, să-şi recupereze prietenul şi astfel să-l împiedice să respecte ordinele categorice date de Tupra şi termenele fixate de el.

Au fost suficient de multe minute de timp contemplativ sau mort pentru ca eu să mă înfurii de-a binelea, retrospectiv. Cum de a fost cu putinţă? mă întrebam, şi cu fiecare clipă ce trecea mi se părea tot mai mult un vis stupid şi insipid, din acelea pe care nu poţi să le alungi şi care se ţin scai de tine. De ce nu se mulţumise Tupra să-l lase baltă pe De la Garza, întorcându-i spatele toţi patru şi având grijă să nu se mai ia după noi? De ce ţinea să continue acolo conversaţia, în locul acela nesuferit şi zgomotos, în loc să meargă altundeva, oriunde, fără incidente şi imixtiuni? Oraşul era plin de asemenea locuri, chiar în zona aceea de Knightsbridge, şi în toate Tupra ar fi fost ca la el acasă; nu vedeam necesitatea cotonogelii, şi cu atât mai puţin a spadei. Şi de ce nu-l apucasem eu de braţ? (Când am văzut că era să-i spintece trupul cu ea.) Răspunsul la această ultimă întrebare mi-a venit imediat, şi de altfel era foarte simplu: fiindcă putea să-mi taie mie gâtul sau să-mi reteze în cădere un umăr şi să ajungă la plămâni. Dintr-o singură lovitură cu amândouă mâinile. („*And in short, I was afraid*” „Şi, pe scurt, mi-a fost frică.”) Iar în concordanţă cu acest răspuns şi cu ce-mi fusese dat să văd, mi-am pus câteva întrebări

despre Tupra, ca şi cum Tupra m-ar fi supus pe mine la un interogatoriu într-una din sesiunile noastre de interpretare a vieţii unor indivizi de toate soiurile în edificiul acela fără nume, şi ar fi putut foarte bine să-mi pună întrebări ca acestea — la care aproape că nu puteai răspunde la început, până când îţi dădeai drumul — a doua zi după fiecare şedinţă sau deplasare pe teren, după fiecare întâlnire, după fiecare persoană cu care stăteam de vorbă, sau cu care doar stăteam împreună pur şi simplu, sau pe care nu făcuserăm decât s-o observăm şi s-o auzim:

„Tu crezi că omul ăsta poate să omoare, sau e un fanfaron şi nimic mai mult, unul dintre cei care se fălesc dar nu lovesc? De ce crezi că şi-a oprit spada?”.

Iar eu aş fi putut să răspund:

„Poate că ar trebui să ne întrebăm de ce a scos-o, înainte de toate. Era strălucitoare şi netrebuincioasă, şi până la urmă nici măcar n-a folosit-o decât ca să-i taie plasa de păr şi să bage spaima în sufletul victimei şi de asemenea în sufletul martorului, de bună seamă. Rămânea un semn de îndoială dacă a fluturat-o mai ales pentru ca eu s-o văd şi să mă alarmez şi să fiu impresionat, cum s-a şi întâmplat de fapt. Nu ştiu. Pentru ca eu să cred că era în stare să omoare cu adevărat, fără să stea prea mult pe gânduri, în modul cel mai sălbatic şi pentru mai nimic. Dar poate că de asemenea a oprit-o apoi pentru ca eu să cred contrariul, că nu era în stare de aşa ceva, în pofida faptului că era îndreptăţit şi gata s-o facă. Ori poate a vrut să mă pună la încercare, să vadă reacţia mea, să-şi dea seama dacă eu îl ajutam, ori dacă mă spălam pe mâini, ori dacă aş fi încercat să-l opresc să săvârşească un asemenea act de violenţă. Ei bine, asta o ştie acum. Ştie că nu aş încerca să-l opresc, dacă nu sunt înarmat. Ceea ce nu înseamnă că ştie prea multe: mai folositor i-ar fi fost să afle dacă e aşa sau nu dacă aş fi avut şi eu o armă în mână”.

„Şi atunci, ce crezi, în definitiv? Nu mi-ai răspuns, Jack, şi dacă te întreb, o fac pentru că mă interesează să-mi răspunzi; că-mi dai răspunsul corect sau răspunsul greşit e totuna, fiindcă de cele mai multe ori n-o s-o aflăm niciodată. Crezi că poate ucide acest Reresby sau că niciodată n-ar putea s-o facă de-adevăratelea? Nu te gândi numai la ocazia asta, gândeşte-te la el în general.”

„Da, cred că poate”, aş fi spus. „Toată lumea poate, însă unii mai mult şi cei mai mulţi mai puţin, iar în privinţa asta este un mai puţin ce se apropie de infinit: infinit mai puţin.” Şi aş fi adăugat, numai pentru mine: „Poate Comendador, o ştiu dintotdeauna, poate Wheeler şi pot şi eu, am aflat asta mult mai târziu; nu poate Luisa, domnişoara Pérez Nuix nu ştiu dacă poate, îmi scapă, şi cu siguranţă pot s-o facă Manoia şi Rendel; nu însă şi Mulryan, nici De la Garza, nici Flavia, ori poate că ar fi fost în stare cel de-al doilea, fără să vrea, dacă l-ar fi

cuprins panica şi ar fi avut spada în mână; n-ar fi putut nici Beryl, nici lordul Rymer la Frasca — pe acesta nu-l tulbură starea de ebrietate, poate că l-ar tulbura starea de sobrietate, dar asta nu ne-o amintim în schimb ar fi putut s-o facă doamna Berry, la fel şi Dick Dearlove, însă din orori deosebite, nu ştiu care, nu din oroare narativă, nici din oroare biografică, ce planează asupra vedetelor. Nu pot să facă aşa ceva tatăl meu, nici sora mea, nici fraţii mei, n-ar fi putut s-o facă nici mama, nici Cromer-Blake, nici Toby Rylands, sau Toby numai în toiul unei bătălii, şi a şi făcut-o cu siguranţă. Nu Alan Marriott, cu câinele său cu trei picioare, dar cu siguranţă, în schimb, Clare Bayes, vechea şi lipicioasa mea iubită de la Oxford. N-o să poată băiatul meu şi poate că va fi în stare fiica mea, în măsura în care poţi să prevezi astfel de lucruri. Fără îndoială poate Incompara, chiar dacă eu am susţinut contrariul". Şi aş mai fi socotit următoarele: „Dacă mă gândesc bine, ştiu asta despre aproape toate persoanele pe care le-am cunoscut, sau sunt undeva pe aproape, şi mai cred că ştiu cine ar fi în stare să mă omoare pe mine, să mă lichideze, cum au făcut cu Emilio Marés şi cu atâţia alţii: dacă ar putea, dacă ar izbucni un nou Război Civil în Spania, dacă ar găsi confuzia şi pretextul pentru crima lor, şi modul de a o ascunde. E mai bine că sunt în Anglia". Şi apoi aş fi ajuns cu interpretările la Reresby: „El ar fi făcut-o, probabil. Câteodată cu mâinile lui şi de mult mai multe ori cu intrigile lui, cu tăinuirile lui, cu defăimările lui, cu veninul lui, cu subînţelesurile lui, cu laconicele lui ordine şi cu tăcerile echivalând cu o condamnare. Sigur că a semănat focare de holeră, şi de malarie, şi de ciumă şi pe urmă a făcut pe miratul sau pe cunoscătorul, după cum era cazul şi cum bătea vântul, după cum voise să-şi păstreze sau să-şi scoată masca. Să şi-o scoată pentru a trezi spaima, să şi-o păstreze pentru a inspira încredere. Amândouă aduc mari foloase, nu dau greş niciodată".

„Cu el trebuie să fii cu ochii în patru", ar fi spus Tupra despre Reresby. „Reprezintă cu adevărat o primejdie şi trebuie să-ţi fie frică de el."

Aceasta era mai mult sau mai puţin concluzia raportului vag pe care îl citisem despre mine în vechiul fişier din edificiul fără nume, redactat de Dumnezeu ştie cine, de cineva care se referise la persoane concrete, fără ca eu să ştiu cine erau (sau poate era vorba despre arhetipuri), şi cu un destinatar: „S-ar putea să nu-l intereseze prea mult ce li se întâmplă altora, nimănui în particular… —, spunea acel text în engleză care-mi fusese consacrat. „Lucrurile se întâmplă şi el le notează, fără să se simtă atins de ele de cele mai multe ori, cu atât mai puţin implicat. Poate de aceea percepe atâtea lucruri. S-ar zice că nu-i scapă nimic, ţi se face frică închipuindu-ţi câte ştie, câte vede şi câte înţelege. Despre mine, despre tine, despre ea. Ştie mai multe despre noi decât ştim noi înşine…

— Şi ceva mai încolo adăuga: „Nu se foloseşte de ceea ce ştie, e foarte ciudat. Dar ştie multe, iar dacă într-o bună zi s-ar folosi de ceea ce ştie, atunci ar fi de temut. Cred că nu iartă”. Şi încheia, stăruind puţintel asupra acestui punct: „Ştie că nu se înţelege şi că n-o s-o facă. Şi astfel nici nu încearcă s-o facă. Cred că nu reprezintă o primejdie. În schimb, e de temut”.

Primul lucru putea fi adevărat, că rareori îmi păsa de ce se întâmpla în jurul meu (poate de aceea nu-l apucasem de braţ pe Reresby, când ţinea lanscheneta deasupra capului). Al doilea era exagerat din punctul meu de vedere: oricât de mult aş fi crezut că ştiu, nu ştiam atât de mult, diferenţa e întotdeauna enormă între aceste două lucruri care se confundă permanent, să crezi că ştii şi să ştii cu adevărat. Şi cine era „eu”, cine era „tu”, cine era „ea” în acel raport? Oare „eu” era Tupra? „Tu” era Pérez Nuix, ori ea era „ea”?

Dintr-odată mi-a trecut prin minte că „eu”, cel care scria raportul, cel care se frământa, cel care mă observase, trebuia să mă cunoască de mai mult timp şi mult mai profund decât colegii mei (chiar dacă acest gând a presupus o momentană uitare a ocupaţiei pe care o aveau ei, ori o aveam noi, şi pe care o îndeplineam într-un mod foarte arbitrar şi cutezător). Oare era Wheeler, era doamna Berry, chiar Toby Rylands, persoana care-l redactase sau dictase ori pregătise cu ani în urmă, pentru orice eventualitate, când eu locuiam încă la Oxford, şi nici măcar nu eram căsătorit, şi nu se putea prevedea că mă voi întoarce în Anglia după ce mi se încheia contractul cu universitatea? Strângeau atâtea materiale ce s-ar fi putut dovedi inutile? Să fi procedat cu atâta anticipaţie? Şi atunci, „tu” era fratele lui, era Wheeler, cu care de abia avusesem de-a face cât stătusem la Oxford? Şi cine putea să fie „ea” dacă nu Clare Bayes, care a fost singura „ea” din timpurile acelea? „Ştie mai multe despre noi decât ştim noi înşine.” Poate că era o modalitate de a se referi la Congregaţie, aşa se numeşte pe sine însuşi ansamblul de *dons* sau profesori al universităţii, urmând puternica tradiţie clericală a locului, iar cei doi fraţi erau membri. Peter îmi spusese că Toby fusese primul care-i vorbise despre mine şi despre presupusul meu dar: „De fapt, aşa am ajuns tu şi cu mine să ne cunoaştem, el mi-a trezit curiozitatea. Că tu puteai fi ca noi, cine ştie…”. Şi aici era alt „noi”, iar ăsta nu era o referire la Congregaţia de la Oxford, ci la faptul că amândoi erau sau fuseseră interpreţi de persoane şi traducători de vieţi omeneşti. „Asta mi-a spus-o mai demult şi apoi mi-a confirmat-o când s-a pomenit într-o conversaţie de vechiul grup.” Astea fuseseră cuvintele lui la micul dejun şi pe urmă fusese şi mai explicit: „Toby mi-a spus că întotdeauna a admirat darul deosebit pe care-l aveai de a surprinde trăsăturile caracteristice şi chiar esenţiale ale prietenilor şi cunoscuţilor tăi, adesea nebăgate de seamă şi neştiute de ei înşişi.

Prin urmare totul putea să fie, totul, chiar şi că acela era glasul lui Rylands de dincolo de mormânt, informându-l despre mine pe Wheeler sau pe însuşi Tupra, vechi elev al său în branşă, oricum i-am spune la urma urmei, nu trebuia să uit asta. (Nu ştii niciodată până la ce punct şi în ce fel eşti observat de cei ce te înconjoară, de cei mai apropiaţi şi mai loiali, care ţi-au lăsat impresia că au renunţat la obiectivitate de mult timp şi că sunt de partea ta cu trup şi suflet, fără nicio îndoială şi fără nicio discuţie şi că-ţi acordă toată încrederea lor; nu ştim ce judecăţi fac mai târziu în tăcere, care prin forţa lucrurilor sunt schimbătoare, soţiile noastre şi soţii noştri, părinţii noştri şi copiii noştri, prietenii noştri cei mai buni: pe ei îi considerăm siguri şi mai presus de orice bănuială tot timpul, ca şi cum ar trebui să rămână mereu aşa, când nu încape îndoială că feţele lor se schimbă pentru noi şi ale noastre se schimbă pentru ei, că putem să-i iubim astăzi şi să-i urâm mâine, că pot să fie necondiţionat de partea noastră până când într-o bună zi ne întorc spatele şi încep să ne sape, să ne piardă, să ne înfunde şi să ne facă să suferim. Ba chiar să ne izgonească de pe faţa pământului şi să ne scoată din timpul nostru, cu alte cuvinte, să ne anihileze.)

Cât priveşte punctul al treilea, că eu nu aş reprezenta o primejdie, însă aş fi de temut, şi că pe deasupra n-aş ierta (chiar dacă asta se exprimă doar ca o părere), mi se părea şi mai exagerat. Bineînţeles că nu sunt sigur că cineva ştie dacă e sau nu de temut, cel puţin dacă încearcă să fie în mod conştient, să se străduiască să fie, pentru a stăpâni voinţa altora şi a trasa jaloane şi a da tonul, ca parte dintr-un plan sau dintr-o strategie, sau ca o formă destul de răspândită de a-ţi croi drum în lume, dacă stau să mă gândesc. Dacă n-ar fi astfel, cum să-ţi explici aşa ceva, nu te percepi pe tine însuţi ca pe o fiinţă de temut fiindcă niciodată nu te temi de tine însuţi. Iar dintre cei care se străduiesc să ajungă aşa, să fie de temut şi temuţi, reuşesc cu adevărat foarte puţini. Tupra şi Wheeler, fiecare în felul său, erau două exemple de izbândă; iar dacă între ei erau legături, şi dacă erau la rândul lor între fiecare dintre ei şi maestrul sau prietenul sau fratele mort; dacă între toţi trei erau asemănări şi legături de caracter, ori nu erau de genul ăsta, ci de capacitate, de daruri asemănătoare, cum aveam şi eu judecând după criteriul lor pătrunzător, atunci nu era imposibil ca şi eu, numai că fără să-mi propun asta, să fiu într-adevăr temut şi textul acela să nu se fi înşelat cu privire la mine. Cu Tupra nu fusesem sincer cândva, când a trebuit să formulez o interpretare în cazul Incompara: dădusem curs cererii domnişoarei Pérez Nuix, şi prin urmare ţinusem sub tăcere unele observaţii sau le omisesem sau minţisem. Şi poate că asta era de ajuns ca să mă transform într-un om de temut, sau, ceea ce e totuna, într-un om în care nu poţi avea încredere, sau, ceea ce seamănă mult cu asta, într-un trădător. (A cere, a cere, e blestemul cel

mai frecvent după a povesti; unde nu dă Domnul să nu ni se ceară niciodată nimic şi să ni se dea numai ordine.)

„Ce mai vorbă”, i-aş fi răspuns din nou lui Tupra, în legătură cu Reresby. „Chiar dacă nu te intimidează la început şi nu te sileşte să te pui în gardă, ci mai curând te invită să pui scutul jos şi să-ţi scoţi coiful ca să te laşi mai bine în voia lui, cucerit de calda şi învăluitoarea lui atenţie, de ochiul lui ce sondează trecutul şi ajunge să-l ridice în slăvi pe cel precaut; chiar dacă la început ţi se pare cordial, zâmbitor, deosebit de simpatic şi de deschis pentru un britanic, cu o vanitate blândă şi naivă care nu numai că nu deranjează, ci te face să-l priveşti cu o uşoară ironie şi cu o instinctivă şi uşoară afecţiune, chiar şi aşa reprezintă un pericol nespus de mare şi trebuie să te temi de el nespus de mult, şi încă cum. Cu siguranţă e un om căruia nu-i place deloc să nu faci ceea ce el consideră just, necesar, potrivit sau bun. Mai ales când se poate face.”

Şi Tupra mi-ar fi pus atunci întrebarea la care era cel mai greu să răspund:

„Crezi că ar fi putut să te omoare pe tine, Jack, în cabina de toaletă pentru invalizi, dacă l-ai fi apucat de braţ, dacă ai fi încercat să-l împiedici să-i taie capul acelui muţunache? Ai crezut că avea să-l omoare şi ţi se părea un lucru rău, foarte rău. Chiar dacă-l detestai pe individul acela, ai fost cuprins de spaimă. De ce nu l-ai oprit? De ce te-ai gândit că în loc de unul era în stare să omoare doi şi că aveaţi cu toţii de pierdut din treaba asta? Doi morţi în loc de unul, iar unul dintre ei chiar tu? Vreau să spun, îl crezi în stare să te omoare pe tine, care nu-i eşti prieten, însă oricum eşti unul din subalternii lui, un funcţionar, un angajat, un coleg, un asociat la aceeaşi cauză cu a lui? Fii curajos şi încearcă să vezi limpede. Asumă-ţi răspunderea de a vedea. În astfel de situaţii credem că ştim cum stau lucrurile”.

Şi m-aş fi întors la tentaţia obişnuită de la început, din primele sesiuni în care mă interogau despre oameni faimoşi sau necunoscuţi scrutaţi pe casete video sau în carne şi oase în falsul vagon de tren sau faţă în faţă, şi adesea mă întrebau lucruri prea specifice despre unele aspecte ale persoanelor care sunt de obicei impenetrabile la prima vedere şi chiar la ultima, până şi ale celor mai apropiate, poţi să-ţi petreci viaţa alături de cineva şi să-l vezi murind în braţele tale, şi în ceasul morţii să nu ştii încă de ce e în stare şi de ce nu, şi să nu fii sigur de adevăratele lui aspiraţii, nici lămurit dacă şi le-a împlinit cu îndreptăţită mulţumire ori dimpotrivă a turbat de neputinţă întreaga lui existenţă, iar asta se întâmplă mai des, dacă nu cumva n-ai asemenea morţi apropiaţi, ceea ce se întâmplă rar, întotdeauna apare câte unul modest. (Desigur, poţi să fii convins, dar nu să ştii cu certitudine.)

Aşa că aş fi dorit să răspund „Nu ştiu”, cele două cuvinte care nu

interesează niciodată şi nici nu erau acceptabile în edificiul fără nume, în noul grup moştenitor şi degradat al celui vechi, de asta mi-am dat seama din ce în ce mai mult, că nu trezeau simpatie, ci dispreţ, şi cădeau în gol. Nu numai pentru Tupra nu erau acceptabile: nu erau nici pentru domnişoara Pérez Nuix, Mulryan şi Rendel, probabil nici pentru Branshaw şi Jane Treves, care, chiar dacă erau numai colaboratori sporadici, nu puteau să le admită din partea informatorilor şi confidenţilor de rang mai mic. „Poate" era îngăduit — ce mângâiere —, însă făcea impresie proastă, era puţin apreciat şi până la urmă se trecea peste el ca şi cum n-ai fi avut niciun aport şi n-ai fi înaintat cu nimic, producea acelaşi efect ca un vot în alb sau o abţinere, cum să spun: atitudinea cu care era privit nu avea mai niciodată un corelativ verbal, dar echivala cu o mormăială de tipul: „Ei, mare scofală. Să trecem la altceva"; şi uneori se încrunta sau dădea din mână plictisit. În stadiul acela al îndrăznelii mele induse şi al pătrunderii mele lucrate sau dezvoltate ar fi fost neverosimil să fi răspuns aşa la întrebarea finală despre Reresby în noaptea lui fără sfârşit: „Poate. E puţin probabil. Nu-i exclus. Cine ştie? Nu ştiu". Aşa că ar fi trebuit să risc şi, după ce aş fi reflectat o clipă, aş fi emis în sfârşit verdictul sau pariul meu cel mai sincer, adică mai credibil pentru mine cu adevărat sau, cum îi place lumii să repete, din adâncul inimii:

„Cred că nu i-ar fi fost uşor, că i-ar fi venit greu s-o facă şi că ar fi încercat să ne scutească de asta, cu alte cuvinte, că mi-ar fi dat o ocazie sau două înainte de a izbi, ocazia de a da înapoi. Poate o rană, o tăietură, o avertizare sau două. Dar cred de asemenea că ar fi putut să mă omoare dacă ar fi văzut că eu nu renunţam şi că pentru mine era o treabă serioasă, sau că aş fi avut vreo şansă de a-i zădărnici execuţia hotărâtă dinainte. Pentru că devenisem supărător şi insistent, ar fi putut să mă omoare şi pe mine. Însă, după cum s-a văzut, nu hotărâse încă această execuţie".

„Vrei să spui că l-ai fi descumpănit, că l-ai fi făcut să-şi piardă controlul, că i-ar fi tremurat mâna şi ar fi greşit ţinta într-un acces de nerăbdare, trufie, mânie?", ar fi putut dori să afle Tupra, ofensat poate de o asemenea posibilitate.

„Nu, nu-i asta", aş fi recunoscut eu. „Ar fi fost din cauza pomenită mai înainte, fiindcă nu suportă să nu se facă ceea ce după părerea lui ar trebui să se facă, putându-se face astfel. Ceea ce el a hotărât cu motive puternice, cu propriile şi asumatele lui motive, la care uneori ajunge după lungi reflecţii sau maşinaţii şi alteori foarte repede, într-o străfulgerare, de parcă ochii lui ageri şi-ar roti privirea la înălţimea potrivită şi dintr-o ochire şi-ar da seama ce se va petrece. Dintr-o singură privire, aţintită fără şovăire, cu o hotărâre neclintită. Nu ştiu cum să spun: ar fi putut să mă omoare din simţ de disciplină, de care a

dus lipsă lumea; din simţ de hotărâre, din simţ practic, ca urmare a unui plan; din obiceiul de a depăşi obstacolele, iar eu devenisem un obstacol neprevăzut, gratuit, superfluu, neindicat în prealabil: din punctul lui de vedere, fără raţiune de a fi." Dar pe urmă aş fi fost incapabil să nu exprim o ultimă îndoială, fiindcă era o îndoială reală, şi aş fi adăugat: „Sau poate că nu, poate că n-ar fi putut, cu toate astea, dintr-un singur motiv: poate că avea o părere bună despre mine şi încă nu se plictisise de mine aşa cum eram".

Când ne-am ridicat şi ne-am dus să ne luăm pardesiele, domnul şi doamna Manoia şi cu mine, Tupra a vrut să treacă din nou un moment pe la toaleta pentru invalizi. Nu mi-a spus, dar l-am văzut. Mi-a făcut semn să mă duc eu cu Flavia la garderobă, mi-au dat fisele cu număr ca să pot cere hainele, şi i-am văzut pe el şi pe Manoia cum o luau într-acolo, treceau de prima uşă, am presupus că şi de a doua, dar n-aş putea spune cu certitudine dacă au făcut sau nu asta. Nu mai aveam putere ca să mă alarmez încă o dată, ci numai ca să-mi fac inimă rea: ceea ce se întâmplase era de ajuns, şi faptul că De la Garza nu murise — mi-am dat seama — nu schimba prea mult lucrurile. Eu aşa îl văzusem, cu expresia unui mort, a cuiva care se vede mort şi aşteaptă să moară. De trei sau patru, ba chiar de cinci ori s-ar fi putut să-i crape inima. „Nu m-aş mira ca Reresby să-l caute iar şi să-l omoare acum", mi-am spus fără să cred în ceea ce-mi spuneam, „încă poartă spada la spate. Ori poate vrea să se asigure că i-a ascultat ordinele. Ori poate că vrea să-i arate lui Manoia cum l-a pedepsit, să-şi ofere sau să-i ofere o satisfacţie. Sau poate că Manoia voise să vadă cum fusese făcută treaba şi să o aprobe sau nu: *«Basta cosi»* sau *«Non mi basta»*. Sau poate că sicilianul, napolitanul sau calabrezul ăsta nu vrea să verifice, ci să dea lovitura de graţie personal, el însuşi." N-au întârziat mult, doar cât să intre şi să iasă, încă aveam pardesiele puse pe bara de la garderobă, doamna şi cu mine, când ne-au ajuns din urmă. Probabil că fusese vorba de a patra sau de a treia posibilitate, de a da socoteală sau de a-şi da aere; de a doua nu cred, Tupra ştia le fel de bine ca mine că De la Garza nu se mişcase niciun centimetru din locul unde zăcea. Nimeni n-a plătit nimic în acel local idiot, sau cel puţin eu n-am făcut-o, nici n-am văzut pe nimeni care s-o fi făcut. Reresby avea pesemne credit, ori era invitat permanent, ori era acţionar. Ori cine ştie dacă nu plătise De la Garza fără să ne spună, înainte de ultimul lui dans întrerupt, pentru a o cuceri pe doamna Manoia cu un gest culant. Dar asta nu se potrivea cu el, nici n-o merita doamna din partea acelui neisprăvit.

Ne-am urcat toţi patru în Aston Martinul din serile de răsfăţ sau fuduleală, asta era una dintre primele; puţin cam strâmt, dar nu se făcea să ne luăm rămas-bun de la ei suindu-i într-un taxi, noi eram gazdele, şi de altfel drumul era scurt. I-am lăsat la hotel, opulentul

Ritz nici mai mult, nici mai puţin, lângă librăria Hatchard's din Piccadilly, unde eu mă duceam foarte des urmând paşii celebrilor înaintaşi, Byron şi Wellington, Wilde şi Thackeray, Shaw şi Chesterton; şi nu departe de Heywood Hill, unde mergeam mai des când locuiam la Oxford, şi de magazinele lui Davidovich şi Fox de pe St James's Street, de unde Tupra îşi cumpăra probabil Ramses al II-lea şi mă alegeam şi eu uneori cu mai puţin preţioasele ţigări Karelias, din Pelopones.

Spunându-i la revedere Flaviei am avut presentimentul — sau a fost preştiinţă — că, dacă era încă decepţionată sau descumpănită de incidentul cu amorezul ei şi de sustragerea lui, după câtva timp, pe întuneric, când soţul ei şi ea stăteau tăcuţi în patul lor dublu sau fiecare în patul său, avea să-şi aducă aminte mai ales de ceea ce o flatase în timpul serii şi avea să adoarmă mai liniştită şi satisfăcută decât se trezise în dimineaţa aceea; şi decât prin urmare ar fi putut să se trezească în dimineaţa următoare gândindu-se: „Aseară încă da, dar astăzi?". Aşa că cel puţin sub acel aspect îmi făcusem datoria şi îi urasem indirect şi pompos — cel mai bun mod: cât de mult i-ar fi plăcut să fie pricina unui act de violenţă —, încă o amânare. Încă una înainte de ziua în care primul gând avea să fie: „Aseară n-a mai fost să fie, şi atunci astăzi…?". I-a dat o sărutare lui Tupra şi alta mie şi a intrat, fără a-l învrednici cu o privire măcar pe portarul cu fireturi care i-a deschis şi i-a ţinut uşa şi fără a aştepta ca soţul ei să-şi ia rămas-bun la rândul lui de la noi. El n-avea s-o certe din pricina asta, iar ea probabil că dorea să se uite la sfre*gio* pe care şi-l făcuse într-o oglindă mărităoare şi cu o lumină mai puternică şi să înceapă să convoace apoi în tăcere clipele cele mai frumoase ale acelei nopţi lungi, când încă era atât de binedispusă încât să-mi ceară cu un reproş prefăcut: „*Su, va, signor Deza, non sia così antipatico. Mi dica qualcosa di carino, qualcosa di tenero. Una parolina e sarò contenta. Anzi, mi farà felice*".

Cât despre Manoia, i-a strâns mâna lui Reresby cu ceea ce la un bărbat atât de anodin, iezuit şi blând ar fi o dovadă de efuziune — însă un blând prefăcut — şi am presupus că până la urmă hotărâseră ceea ce era lucrul cel mai convenabil pentru amândoi, ori smulseseră unul de la altul ceea ce îşi ceruseră sau îşi propuseseră sau îşi impuseseră printr-o extorsiune neexprimată.

— A fost o mare mare plăcere, mister Reresby — i-a spus în engleza lui catifelată: n-am găsit o altă formă de a traduce „*grandissimo*".

— O noapte cu peripeţii, dar nu din pricina asta mai puţin plăcută. Fii bun şi ţine-mă la curent. — În continuare a fost rece cu mine, de fapt m-a lăsat cu mâna întinsă şi s-a limitat să încline uşor capul, ca un diplomat de tip vechi (e mult spus că l-a înclinat). Nici măcar nu s-a uitat la mine, ori poate că eu n-am reuşit să-i văd ochii maţi şi

lunecoşi sub ochelarii mari ce reflectau totul. Şi i-a ridicat pentru ultima dată fără să-i fi căzut, cu degetul gros, şi mi-a spus: *Buona notte.*

Apoi a dat fuga s-o ajungă din urmă pe soţia lui, fără îndoială nu se putea despărţi de ea. Mi s-a părut mai curând un funcţionar corect decât un violator, mai puţin un om din Mafia sau din Camorra sau 'Ndrangheta şi mai degrabă din Opus sau din mişcarea Legionarilor, sau poate din Sismi, orice ar fi fost aceasta din urmă. Dar pe Flavia n-am mai văzut-o în hol, din stradă, dinspre Piccadilly. Era probabil în ascensor, în drum spre camera ei, pentru a se închide câtva timp singură în baie şi a amâna astfel reproşurile fără martori ale soţului ei. Pe el îl avertizase că nu trebuie să-i vorbească prin uşa de la baie, iar în acest gen de lucruri cu siguranţă că o asculta.

Nici măcar nu adăugase: „*E grazie*". E drept că n-avea pentru ce să-mi mulţumească, el nu era la curent cu mânia mea crescândă, nici cu tulburarea mea. Ba chiar ar fi putut crede că eu îi dădusem bătaia aceea zdravănă lui De la Garza, de al cărei rezultat fusese satisfăcut, când s-a apropiat de cabina de toaletă ca supervizor. Poate că mă lua drept un simplu acolit, un zbir, un ajutor de bătăuş, un mardeiaş năimit. Şi adevărul e că în acele clipe mă simţeam un acolit şi un zbir, ba chiar un ajutor de bătăuş: îi adusesem lui Tupra victima acolo unde-şi dorise el. Dar nu un *thug*, niciun *hitman*, niciun *goon,* nu un mardeiaş adevărat, fiindcă eu nu mă atinsesem de nimeni, nu mă atinsesem nici măcar de un fir de păr, şi nici n-aveam de gând s-o fac. Aşa cum speram că nimeni n-o să se atingă de mine, cu spadă sau fără spadă, nici cu un pieptene sau fără pieptene.

Cât ghiceam sau ştiam eu despre el şi el despre mine, presupuneam, nu poţi descifra în voie, fără să fii pedepsit, ghemuit sau nevăzut ca spectatorul de acasă sau ca o stafie, pe cineva care la rândul lui te studiază şi descifrează, să observi pe cel ce te observă cu aceleaşi facultăţi şi cu aceleaşi arme sau cu arme asemănătoare care s-ar putea să fie mai bune, sau poate că atunci s-ar produce o sterilă neutralizare reciprocă, o impenetrabilitate, un blocaj, o anulare şi o orbire — acalmie şi descurajare de război rece —, mutuala dezactivare a blestemelor sau darurilor, amândouă paralizate şi inutile când ai în faţa ta o altă minte care le suferă sau se bucură de ele, dacă Wheeler şi el nu se înşelau şi nu minţeau şi eu eram într-adevăr la înălţimea aşteptărilor lor. Încă mă mai îndoiam atât de mult de asta, încât în realitate nu credeam că e adevărat, cu toate că cel dintâi mă convinsese, invocând autoritatea lui Rylands, care bineînţeles că n-avea să-l dezmintă, că posedam câteva din acele însuşiri, şi cu toate că mă grozăvisem în edificiul fără nume pe zi ce trece mai mult cu sarcina noastră excesivă, ataţat de încrederea celorlalţi şi de

exigenţele lor: „Spune-mi ce mai vezi, nu te opri, ce mai vezi, orice, spune fără preget, *don't delay or linger*, pentru noi nu prezintă niciun interes să ai reţineri, să te îndoieşti, să-ţi asiguri spatele, nu te plătim pentru prudenţă, şi cel mai puţin interes prezinţi pentru noi dacă nu ştii şi nu spui nimic. Toate pot fi crezute la timpul lor, ia aminte, aşa că ai face bine să nu taci niciodată, nici măcar pentru a-ţi salva pielea, aici nu-i loc de aşa ceva şi nimeni nu-ţi taie limba dacă vorbeşti prea mult, şi nici nouă, care suntem aici cu tine, aşa că nu ţi-o înghiţi tu singur. Nici dacă ai vrea să te sufoci…". Sau: „Eşti abia la început, dă-i drumul. Hai, mergi mai departe, grăbeşte-te, pune-ţi mintea la contribuţie. Cel mai interesant şi dificil lucru e să mergi mai departe: să gândeşti mai departe şi să priveşti mai departe când ai senzaţia că nu mai ai la ce să te gândeşti şi la ce să priveşti, că să mergi mai departe ar însemna să-ţi pierzi timpul de pomană. Esenţialul e mereu aici, în timpul pierdut, unde ai zice că nu poate fi nimic. Aşa că spune-mi, ce mai vezi, gândeşte-te, dă-i înainte, nu te opri, hai, continuă…". Aşa ne spunea tata încă de când eram mici, când stăteam de vorbă.

Iar situaţia asta de remiză sau de pat şi de renunţare, de anulare a duelului, de suspendare a partidei putea să se ivească nu numai cu Tupra şi bineînţeles cu Wheeler, ci şi cu ceilalţi trei, cu domnişoara Pérez Nuix şi Mulryan şi Rendel, şi cine ştie dacă nu şi cu Branshaw şi Jane Treves, la o adică. Ba chiar şi cu doamna Berry.

După ce a dispărut Manoia (ce tevatură!), Tupra s-a uitat la mine foarte serios, cu o privire ce nu promitea nimic bun; stăteam amândoi pe trotuar, în luminile de la Ritz Hotel, Ritz Restaurant, Ritz Club. Apoi mi-a zâmbit larg şi mi-a spus:

— Vrei să te duc spre casă? Parcă stai lângă Dorset Square sau undeva pe-aproape, nu? În zona aia.

Ştiam foarte bine că el îmi cunoaşte adresa cu exactitate şi că se prefăcea că nu ştie decât cu aproximaţie unde stau, cunoştea cu siguranţă pe dinafară până şi etajul şi numărul apartamentului meu, aşa cum ştia adresele tuturor colaboratorilor săi. Mi-am dat seama că *voia* să mă conducă, nu doar din deferenţă pentru mine, ci dintr-un alt motiv. Voia să stea de vorbă cu mine, să comenteze puţin vicisitudinile. Sau voia să-mi adreseze câteva observaţii. Sau să-mi dea sfaturi şi poate instrucţiuni pentru altă dată, după botezul meu de foc, ca martor şi cu armă albă. Nu credeam că avea de gând să-mi dea explicaţii ori să se disculpe, cel mult să netezească asperităţile. Dar voia ceva. Am presupus, prin urmare, că avea să mă ducă până aproape de casă cu automobilul lui Aston Martin, *velis nolis*. Şi că, dacă eu respingeam propunerea, avea să insiste. Şi că, dacă îl refuzam, tot n-avea să se dea bătut.

— Nu-i nevoie, o să iau un taxi, am răspuns, şi el trebuie să-şi fi dat seama că nu-mi trecuse supărarea.

Stăteam amândoi în faţa hotelului Ritz, în picioare pe trotuar, sub galerie sau arcadă; lăsase deschisă portiera din faţă a maşinii în timp ce ne despărţeam în grabă de domnul şi doamna Manoia, portiera din stânga, din partea pe care coborâsem eu. Portarul cu fireturi se muta de pe un picior pe altul, ca şi cum i-ar fi fost frig. Ne supraveghea, nerăbdător să ne vadă plecaţi, acolo nu se putea staţiona, de bună seamă, nici să te opreşti n-aveai voie.

— Haide, haide, pentru mine nu-i niciun deranj; cu toate câte s-au întâmplat, mi-a fugit somnul. Durează zece minute, nici atât, ţi le-ai câştigat. Haide, urcă, aici deranjăm.

Aş fi luat un taxi şi n-ar mai fi încăput nicio discuţie, dar nu trecea niciunul în clipa aceea, şi parcarea hotelului era probabil după colţ, nu se vedea de acolo, sau poate era chiar acolo, dar nu era niciun taxi. Acum ştiam cu siguranţă că avea un interes, sau poate mai mult decât atât, ţinea morţiş să mă conducă.

Perspectiva nu-mi plăcea deloc. Preferam să nu-l mai văd în ochi în seara aceea şi să evit riscul de a mă înfrunta cu el, de a-i face reproşuri şi de a-i cere socoteală, şi vedeam că era imposibil să nu ajung aici dacă continuam drumul împreună. A doua zi — urma să ajungem mai târziu, asta era normal când stăteam până seara târziu în interes de serviciu, iar orarele în general erau flexibile — aveam să fiu mai liniştit şi mai împăcat, cel puţin aşa credeam. Şi chiar dacă ştia foarte bine unde locuiam, nu-mi plăcea deloc să se apropie de teritoriul meu, fără voia şi încă împreună cu mine. Când cineva te lasă într-un anumit loc sau te urmăreşte sau îţi dă târcoale sau te spionează şi te vede intrând pe uşă la căderea nopţii sau la căderea serii, a văzut mult mai mult decât se pare şi decât ar trebui: te-a văzut — cum să spun — în retragere, ba chiar în clipa când eşti gata să te laşi în voia inerţiei şi să rămâi fără ocrotire după lunga zi de prefăcătorie şi efort, de falsă alertă; şi pe lângă asta a asistat la un lucru pe care-l repetăm în fiecare zi, poate ca pe ceva cotidian, de rutină. Lumea se lasă însoţită ori condusă fără probleme, sau mulţumeşte pentru asta şi aşteaptă asta, cum fac adesea femeile; dar e ca şi cum începând de atunci acest cineva ar şti unde să ne găsească — sau ar fi văzut cu propriii săi ochi şi ar păstra imaginea, e ceva deosebit de a şti pur şi simplu — şi aproximativ la ce oră. (De fapt e primul lucru pe care-l constată şi îl observă hoţii şi răpitorii, violatorii şi ucigaşii, spionii şi poliţiştii, când te întorci acasă, când eşti acasă sau casa rămâne goală, după scopurile lor şi după cum le convine să fii acasă sau să nu rămână urme.) Are multă importanţă, desigur, să fii văzut pe propriul tău domeniu sau în împrejurimi, ca să nu mai spunem să fii văzut urcând cele patru sau cinci trepte ce despart trotuarul de uşa ta de la Londra, deschizând-o cu propria ta cheie, intrând, închizând-o cu încetineala involuntară a gestului obosit. După câteva minute vor fi

identificate ferestrele noastre cu lumina aprinsă şi balcoanele, de pe trotuar, sau din copaci, sau de pe statuie — ori era o fereastră; şi atunci oricine îşi poate imagina mai bine cum suntem în interioarele noastre, putem fi ghiciţi, poate să cunoască tipul de iluminare care ne place, ba chiar poate să ne zărească faţa dacă ne apropiem de geamuri, sau să ne privească îndelung şi cu luare-aminte în cadrul nostru intim dacă ieşim în balcon ca să fumăm o ţigară sau să admirăm asfinţitul, să simţim cum adie briza sau să udăm florile, sau să vadă cine sună la sonerie într-o seară ploioasă după ce ne-a urmărit mult timp, ea şi apoi eu cu umbrela şi ea cu un căţel alb, pâş, pâş, pâş, făcea câinele păşind uşurel. Şi cineva din piaţă, de la distanţă, sau mai curând din casele de peste drum, din casa dansatorului fudul, putea să ne fi văzut pe amândoi în timp ce vorbeam, în timp ce domnişoara Pérez Nuix îmi cerea un serviciu care mă deranja, nu tocmai uşor, şi-mi explica de ce acum clienţii noştri nu erau întotdeauna din structurile statului, nu erau întotdeauna din structurile ministerului armatei, forţelor navale, ale altor ministere sau ambasade, nu aparţineau New Scotland Yardului sau corpului judecătoresc, parlamentului, Băncii Angliei, Serviciilor Secrete, MI6, MI5 sau chiar Palatului Buckingham, Coroanei; şi de asemenea în timp ce răspundea la numeroasele mele întrebări, uneori fără să fie nevoie să i le pun şi alteori după ce le asculta, „Ce ştii tu despre criminali?”, şi „Cine sunt *wet gamblers*?”, şi „Despre cine trebuie să mint sau să-mi ţin gura, ca să-ţi fac plăcere?”, şi „Încă nu mi-ai spus ce serviciu îmi ceri să-ţi fac, nu ştiu exact în ce constă”, şi „De câţi ani eşti aici, la ce vârstă ai început, cine ai fost sau cum erai, înainte de asta?”, şi „Ce particulari particulari sunt ăştia şi cum se face că de data asta ştii atâtea despre munca asta, despre originea ei, despre provenienţa ei?”. Nu putea să fie şi n-a fost „un moment”, aşa cum te anunţase ea după ce răspunsese „Sunt eu”, din stradă. (Totul se lungeşte îndată sau se încurcă sau totul tinde să se lipească, e ca şi cum fiecare acţiune ar purta în sine propria ei prelungire şi fiecare propoziţie ar lăsa în aer un fir de pergament ce atârnă şi nu poate fi niciodată tăiat fără să te mânjească şi mai mult când încerci s-o faci. Totul stăruie şi continuă singur, chiar dacă vrei să te retragi.)

Şi de câte ori am adus o femeie acasă, când eram burlac sau în timpul acela când stăteam la Londra (vreau să spun că am adus-o pentru a-mi petrece noaptea cu ea, sau nici atât, pentru a-mi trece prin pat), mi-a fost frică să nu apară din nou în locul unde mai fusese, fără a fi invitată sau solicitată: pentru asta, pentru simplul fapt că îmi călcase pragul şi mă văzuse acolo, înăuntru, văzuse cum trăiesc, şi păstrase imaginea aceea. Şi adesea frica mea s-a dovedit a fi întemeiată. Iar dacă uneori am adus pe cineva în acest teritoriu, pentru că am vrut eu şi mi-a făcut mie plăcere, sau chiar am dorit asta

din toată inima, atunci există o cameră în care nu trebuie să intre, nici măcar pentru a ne însoţi când mergem să pregătim o băutură, sau o gustare, dacă nu dorim să se instaleze la noi, dacă nu suntem dispuşi să mergem până acolo; iar această cameră nu e alcovul, care e indiferent până şi pentru a ne petrece noaptea acolo, şi nici baia, camerele de baie ale bărbaţilor sunt lipsite de imaginaţie; ci bucătăria, fiindcă dacă o femeie intră în ea pentru a putea să stea de vorbă cu noi în timp ce ne deplasăm prin apartament sau pentru a ne ajuta fără să i-o cerem sau să i-o sugerăm; dacă ne urmăreşte până acolo din proprie iniţiativă, sau aproape instinctiv precum raţele, cel mai probabil e că vrea să rămână *sine die* alături de noi — acolo încearcă sau miroase o clipă de convieţuire chiar dacă ea încă nu ştie, şi este pentru prima dată când vine, chiar dacă ar tăgădui sincer dacă cineva ar prevesti aşa ceva. Poate că acesta era unul din învăţămintele obişnuite pe care mă ajuta să le trag darul sau blestemul meu, dacă aveam aşa ceva.

Tupra nu era femeie, nici n-avea să rămână, nici măcar n-avea să urce până în apartamentul meu, ci numai să ajungă în piaţă şi să mă lase în faţa casei, în rigidul său automobil Aston Martin. Dar chiar şi aşa, nu-mi plăcea ideea, fiindcă puteam să mi-l închipui mai târziu, sau în altă seară, în altă zi sau în zori, spionând din copaci sau de pe soclul statuii, cu ochii aţintiţi la fereastra mea, sau stând la pândă în hotelul din faţă, atent la luminile din apartamentul meu şi la fereastra mea cu ghilotină şi la posibila femeie care ar fi venit să mă vadă, nu neapărat să petreacă o noapte în patul meu. Aşteptând să plece. Nu degeaba mi se păruse de la început un tip care mergea mai mult pe străzi decât pe covoare, mai puţin dispus să-şi roadă coatele la un birou decât să umble în aer liber.

Am deschis portiera şi m-am urcat, fără să-i răspund nimic. El a ocolit automobilul şi a intrat pe partea cealaltă. I-am dat adresa exactă, cu ironie, ca şi când ar fi fost un taximetrist, asta a fost tot. Ştiam că n-aveam să mă stăpânesc în timpul acelor minute în care rămâneam singuri, dar nu eram sigur cum aveam să încep, poate că nu era bine pentru mine să izbucnesc, în pofida supărării, aruncându-i în faţă primul reproş care mi-ar trece prin minte şi care ar fi putut fi de ordin secundar, un simplu detaliu în comparaţie cu motivele profunde de supărare. Încă nu mă hotărâsem să părăsesc acea muncă, la asta trebuia să mă gândesc cu mai multă chibzuinţă, şi să încerc să-mi reiau lucrul la Radio BBC, cu lungile ore de plictiseală prost plătite. Am aşteptat câteva clipe care parcă nu se mai terminau, automobilul pornise şi luase viteză, ca să văd dacă el spunea ceva şi-mi oferea astfel un prilej. „N-o s-o facă, mi-am spus, ştie să suporte momentele de tăcere, cele stabilite de el.” Era interesul lui să mă ducă aproape de casă, însă poate n-o făcea ca să-mi dea o lecţie, nici ca să mă certe

(din cauza mea se lipise de noi De la Garza), nici ca să pună lucrurile la punct, ci ca să audă izbucnirea mea la cald, până nu se răcea, cum spunea Don Quijote, şi să măsoare capacitatea mea de supărare. În scurt timp s-a instalat între noi tăcerea a două persoane care nu vor să-şi vorbească.

— Zona în care stai nu-i deloc ieftină — a murmurat el atunci; aşadar, tăcerea, mi-am spus, nu avea nimic de-a face cu hotărârea şi cu voinţa lui, şi pe astea le suporta mai greu: vehemenţa sau tensiunea lui permanentă îi cerea să umple tot timpul cu conţinuturi palpabile, audibile, recognoscibile sau măsurabile. Întreg automobilul, acum fără interferenţele sau rivalitatea înmiresmată a Flaviei, mirosea a aftershave, era ca şi cum îi pătrunsese în piele sau s-ar fi dat mereu pe ascuns. Nu-l văzusem făcând-o în faţa oglinzii din cabina pentru invalizi. Am coborât puţintel fereastra.

— Nu, nu-i ieftină, e mai curând scumpă, am răspuns aproape fără să vreau. Însă prefer să cheltuiesc mai mult aici, fug de mizerie ca de ciumă.

— Deodată am băgat de seamă că de câtva timp Tupra nu mai avea pardesiul pe el, nici pe braţ, nu-mi dădusem seama de când şi-l scosese, nici unde-l pusese, poate la ieşirea din discotecă, ori făcuse un schimb rapid la garderobă, pe care nu-l observasem. Am întors capul ca să văd dacă nu cumva era pus în partea dinapoi, dincolo de bancheta din spate. Însă nu l-am văzut, unde naiba era, blestemata de spadă.

— Dar spada? am spus.

Tupra — n-o să-i mai spun Reresby, chiar dacă noaptea nu se terminase — a scos o ţigară, şi-a aprins-o cu bricheta automobilului, preţ de o clipă i s-au luminat obrajii netezi şi îmbujoraţi, ca şi cum ar fi fost proaspăt bărbierit. De data asta nu mi-a oferit una dintre preţioasele lui ţigări egiptene. Am scos atunci una dintre peloponesiacele mele, ca să subliniez diferenţa, dar nu am aprins-o imediat.

— E în portbagaj.

— Vreau să spun, ce-i cu spada asta? De ce o porţi? A fost o brutalitate, o sălbăticie, am crezut că o să-i tai capul cu adevărat, era gata să mor eu, eşti nebun, ce-i asta, unde suntem, eşti un sălbatic, şi ce nevoie aveai de ea…

În sfârşit vorbeam făcând băşici la gură, izbucnisem, în ciuda faptului că răspunsul lui („E în portbagaj”) fusese rostit pe acelaşi ton conclusiv cu care îmi răspunsese cândva în biroul lui („Da, am aflat”) când l-am întrebat dacă aflase despre lovitura de stat împotriva lui Chávez din Venezuela (şi adăugase: „Mai e ceva, Jack?”). Tonul meu nu era încă de furie, însă dacă aş fi continuat cu noianul de întrebări dezlânate, tonul ăsta s-ar fi ridicat tot mai mult, te înfierbânţi şi-ţi ieşi

din fire, de cele mai multe ori o faci doar mental, mai ales dacă se produce o pauză, o condensare, o aşteptare obligatorie între fapte şi explozie. Tupra n-a părut să se simtă afectat, nu încă — nici măcar incomodat sau uşor alterat de izbucnirea mea necontrolată şi mi-a stăvilit torentul, abia pornit la vale, cu o propoziţie senină şi laterală, din care am înţeles doar o parte. Să nu înţelegi frânează mai mult decât orice altceva, şi să vrei să înţelegi îţi dă bice, te face să izbândeşti mai mult decât orice altceva.

— Asta am învăţat-o de la Kray.

— El a spus în engleză „*The Krays*", ca pluralul de prisos în spaniolă pentru numele de familie ori pentru soţ şi soţie când sunt numiţi în colectiv (pluralul e indicat de articol, „*los Manoia*"), pe care din ce în ce mai mulţi neisprăviţi conaţionali de-ai noştri îl aplică la limba noastră din ignoranţă mimetică: vor ajunge să spună „*los Lópeces*" sau „*los Santistébanes*" sau „*los Mercaderes*". Dar eu n-am înţeles cuvântul atunci, nu mi l-am reprezentat cu majusculă, şi nu ştiam că era un nume de familie, cu atât mai puţin cum se scrie (*crase, craze, kreys, crays, crease, creys* sau chiar *krais*? Pentru cei mai mulţi dintre noi, spaniolii, e greu să distingem diferitele tipuri de *s*). De aceea am oprit brusc cascada, în acelaşi timp în care el oprea în faţa unui semafor.

— De la cine?

— De la fraţii Kray, *k, r, a, y*, mi-a răspuns.

— Şi a silabisit numele, după obiceiul din limba lui.

— N-ai cum să fi auzit de ei, erau doi gemeni, Ronnie şi Reggie, doi gangsteri pioneri din anii cincizeci şi şaizeci, au început în East End, oameni ieşiţi din Bethnal Green sau de pe-acolo; le-au luat locul italienilor şi maltezilor, au prins cheag, s-au întins, până când au ajuns la puşcărie la sfârşitul anilor şaizeci, unul a murit în dosul gratiilor, iar celălalt cred că încă e la închisoare, trebuie să fie bătrân acum şi cu siguranţă n-o să iasă niciodată de acolo. Au fost cei mai violenţi şi temuţi, colerici, cu un control foarte slab al cruzimii lor, erau sadici, şi la începutul carierei au folosit spada. Sigur că ei au făcut asta de nevoie, n-aveau bani pentru arme mai scumpe, în primele lor răfuieli şi încăierări. Băgau spaima în sufletul victimelor cu săbiile lor, le brăzdau faţa dintr-o lovitură sau îi însemnau de-a lungul spinării, ba chiar şi mai jos. Le făceau şi a doua tăietură, iar pe o femeie se spune că au marcat-o cu patru tăieturi. S-a scris o carte sau chiar două despre ei, s-a făcut şi un film, credeam că mergi la cinematograf. Se prea poate să nu fi rulat în Spania, subiectul nu prezintă un interes prea mare pentru publicul din alte ţări, o poveste măruntă din Londra. Dar pe asta am văzut-o, şi într-o scenă sau două îi vedeai cu spadele în mâini, stârnind panică. Îmi aduc aminte una, la un salon de biliard. Nu era rea, destul de bine documentată, iar actorii erau şi ei tot gemeni. Film biografic, aşa se cheamă.

— Nu auzisem niciodată denumirea asta. „*Biopic*” — da, însă „*biographical cinema*” — niciodată, iar el aşa spusese.

Mă dezamorsasem, cel puţin pentru moment. Aşa proceda când vorbea, sărea de la o frază la alta, şi cu fiecare se abătea tot mai mult de la cea dinainte, de la originea conversaţiei sau de la consideraţiile de la început, dacă de la aşa ceva se stârnise vorba. La origine, în cazul ăsta, era supărarea mea, resentimentul meu pentru că mă amestecase în violenţele lui sau pentru că mă silise să le privesc, în filme şi în romane oamenii se omoară pentru nimic şi nimeni nu clipeşte, nici autorul, nici personajele, nici spectatorii, nici cititorii, mereu pare foarte uşor totul şi foarte obişnuit, foarte firesc. Dar nu e tot aşa în viaţa reală, nu e uşor, nici obişnuit, nici firesc, nu în viaţa pe care o duceau marea majoritate a oamenilor — imensă, cu adevărat —, aici provoacă o stare proastă şi o tulburare şi o apăsare ieşite din comun, de neînchipuit pentru cine n-a mai fost implicat într-o astfel de situaţie. (Da, începi să tremuri, cum cred că am mai spus, şi te ţine mult timp. Iar apoi rămâi abătut, şi asta te ţine şi mai mult.) Din fericire, noi nu omorârăm pe nimeni, în pofida apariţiei acelei arme care te făcea să prevezi cu totul altceva, aşa credeam (aveam să-l caut mai târziu pe De la Garza, fără să afle Tupra — asta mai lipsea —, ca să mă asigur că neisprăvitul ăla era încă în viaţă, că n-o mierlise din pricina vreunei leziuni interne). La urma urmei fuseseră numai nişte lovituri şi nişte scuturături şi o încercare de înecare, adică ceva mărunt, obişnuit într-un film sau într-unul dintre romanele care imită producţiile acelea americane dezlânate cu psihopaţi spintecători sau asasini în serie analitici, aproape aritmetici, au apărut o grămadă, chiar şi în Spania, care maimuţăreşte toate noutăţile. Şi totuşi aceste ficţiuni fără cap şi coadă îmi lăsaseră o senzaţie de febră şi greaţă şi trecătoare sudori reci, ţineau puţin, dar nu treceau cu totul, şi ori de câte ori automobilul se oprea la un semafor roşu şi nu intra aer pe fereastră, îmi reveneau şi mă cuprindeau cu totul în câteva secunde. Asta în timpul drumului, care era scurt, mai ales noaptea, ne apropiam de piaţă.

Tăcusem după explicaţiile lui despre gemenii Kray, la fel de descumpănit, mai prost dispus ca înainte şi mai serios, aşa că a fost nevoie să mă duc înapoi cu mintea ca să recuperez, dacă nu originea, cel puţin zona învecinată cu subiectul: spada.

— Ce vrei să spui prin faptul că ai învăţat asta de la ei? Te referi la isprăvile cu spada? Şi de unde-ai învăţat, din cărţi, din film, ori poate i-ai cunoscut?

Tupra se născuse probabil prin 1950, puţin mai devreme sau puţin mai târziu. Putea să-i fi cunoscut pe când îşi făcea ucenicia, ca boboc, ca acolit, înainte de arestarea lor, sunt profesii în care te iniţiezi foarte de timpuriu, când eşti aproape un copil. Cu un alt prilej pomenise de

Bethnal Green, cartierul cel mai de jos al Londrei din epoca victoriană, mizeria de acolo ţinuse mult mai mult decât lunga domnie a reginei. Timp de câteva decenii a fost acolo un balamuc, Bethnal House Lunatic Asylum, iar districtul numit „Jago” — cum îmi spune mie Tupra uneori, ironic de pe lângă Old Nichol Street, era vestit pentru sărăcia lui lucie şi necontenitele crime. Dacă venea dintr-un astfel de loc — însă pe de altă parte studiase la Oxford, poate datorită calităţilor lui —, asta putea să explice faptul că se descurca la fel de bine în mediile cele mai de jos ca şi în cele mai de sus: să se poarte cum se cuvine în lumea de sus poate învăţa oricine; în schimb, la nicio şcoală nu poţi învăţa să te descurci în lumea interlopă, pe care o cunoşti numai cufundându-te în ea. După vârstă era posibil să provină de acolo. Însă Tupra nu mi-a răspuns direct, adevărul e că nu era obiceiul lui.

— Filmul trebuie să se găsească pe DVD sau video. Dar era destul de sumbru şi de sordid. Aşa că, dacă fugi de lucrurile astea ca de ciumă, ar fi mai bine să nu-l vezi — a spus ca şi cum n-ar fi auzit întrebările mele sau le-ar fi găsit de prisos; pe deasupra mi s-a părut că mă ia puţin peste picior, interpretând cuvintele mele în sens literal, aversiunea mea pentru toate lucrurile sordide.

— Juca într-un rol secundar un actor pe care-l cunosc bine, un vechi prieten, şi într-o seară, când turnau, l-am ajutat să interpreteze scena în care juca. Cred că pe urmă m-am dus să văd filmul pentru asta, a luat mult din stilul meu. Stătea împreună cu gemenii, când făceau armata, însă erau foarte tineri; îi observa şi le ţinea lecţia prescurtată despre ce aveau de făcut când o să iasă şi o să se reintegreze în viaţa civilă. E lecţia cea mai condensată pentru a obţine ceva. În realitate îţi serveşte întotdeauna pentru orice. „Ştiu cum vă numiţi, Kray”, le spuneam.

— Şi de data asta Tupra a pronunţat numele cu accent *cockney* sau de om fără multă carte, adică de parcă ar fi pronunţat cuvântul „*cry*”*,* „strigăt” sau „plânset”, după împrejurări. De parcă ar fi interpretat el rolul, momentan, prin procură: ieşise la iveală din nou vanitatea lui naivă, flexibilă. Tocmai atunci intram în liniştita piaţă unde locuiam, în piaţa tăcută după căderea nopţii; a parcat în faţa copacilor şi a oprit imediat motorul, însă nu m-a lăsat să cobor imediat, continua să vorbească. Şi încă nu-mi spusese care era motivul pentru care ţinuse să mă conducă. — „Şi-mi spun, George, îmi spun” — şi-a urmat monologul, era ca şi cum l-ar fi memorizat din seara aceea de repetiţie cu prietenul lui actor, cu ani în urmă —, „băieţii ăştia sunt deosebiţi, băieţii ăştia sunt ceva nou. Aţi găsit. Aţi nimerit drept la ţintă. Şi eu pot să văd asta.” — Frazele astea şi altele asemenea erau deviza muncii noastre. „Eu pot să văd, pot să văd chipul tău, chipul tău, mâine”. — „Şi trebuie să învăţaţi să vă folosiţi de asta. Uitaţi, sunt

oameni afară, foarte mulţi oameni, cărora nu le-ar plăcea să le facă cineva vreun rău. Nici lor, nici proprietăţilor lor. Şi uitaţi, oamenii ăştia, cărora nu le place să le facă cineva vreun rău, plătesc unele persoane, pentru ca acestea să nu le facă rău. Ştiţi despre ce vorbesc, aşa-i? Sigur că da. Ei bine, când o să ieşiţi de-aici, băieţi, deschideţi bine ochii, pândiţi-i pe oamenii cărora nu le place să le facă cineva vreun rău. Fiindcă şi pe mine mă faceţi să mă cac pe mine de frică, băieţi. Minunat." „*Cos you scare the shit out me, boys. Wonderful*", aşa a spus Tupra în engleză, ultima parte, cu dicţiunea lui falsă care poate că era cea adevărată, în interiorul automobilului său atât de rapid, în lumina felinarelor ce semănau cu lumina lunii, aşezat în dreapta mea, cu mâinile încă pe volanul nemişcat, apăsându-l sau sugrumându-l, nu mai purta mănuşi, le ţinea în pardesiu împreună cu spada, murdare şi ude şi învelite în hârtie igienică.

— Aşa stau lucrurile, Jack. Frica — a adăugat, şi aceste cinci cuvinte (în limba lui au fost mai puţine) au răsunat de parcă ar fi aparţinut şi ele rolului pe care-l imita, sau pe care-l uzurpase, sau pe care poate că i-l furaseră, sau pe care credea că-l interpretase el oricum, prin intermediul prietenului său. Dar nu sunau exact în stilul *lui,* nu în cel obişnuit al lui Bertram Tupra pe care-l ştiam eu, ci ca recrearea unui actor shakespearian, în orice caz sumbru, nu ştiu dacă şi sordid, mai curând sinistru, sau prevestitor, n-a fost de mirare că, după ce m-au trecut sudorile şi am avut o senzaţie de febră, m-a zguduit un fior.

Cu toate astea, indispoziţia îmi mai trecuse, de când el oprise automobilul. Vedeam luminile aprinse din apartamentul meu, de multe ori lăsam câteva aprinse, dacă nu pe toate, ca şi cum aş fi fost mereu acasă, cu excepţia timpului în care dormeam sau în care le stingeam înadins uneori — când ascultam muzică —, pentru cineva care m-ar fi spionat de dincolo de piaţă sau din stradă.

— Luminile astea sunt de la tine? m-a întrebat Tupra uitându-se la ferestrele la care mă uitam şi eu, s-a aplecat spre mine o clipă şi şi-a apropiat faţa de fereastra deschisă pe care priveam eu, îi plăcea să controleze tot, iar ceea ce vedea scruta cu ochii lui mereu nesăţioşi, albaştri sau cenuşii după cum bătea lumina.

— Da, nu-mi place să găsesc casa în întuneric, când mă întorc târziu.

— Nu cumva te aşteaptă cineva sus? Şi eu te ţin de vorbă.

— Nu, nu mă aşteaptă nimeni, Bertram. Ştii doar că locuiesc singur.

— Ar putea fi cineva în vizită, un musafir obişnuit, care ar avea un rând de chei. N-ai cumva o iubită englezoaică? Sau ar trebui să fie spanioloaică?

— Nimeni nu mai are cheile mele, Bertram, şi seara asta era cu totul

nepotrivită pentru întâlniri. Când ieşim cu tine, nu ştim niciodată la ce oră ne întoarcem. Astăzi nu s-a făcut prea târziu, însă dacă De la Garza s-ar fi împotrivit, sau ar fi rupt-o la fugă, sau ar fi trebuit să trecem pe la comisariat pentru că am făcut scandal într-un loc public sau pentru originala ta posesie de armă, atunci am fi scăpat de acolo la ore târzii sau poate abia mâine-dimineaţă.

Poate că uşorul ton de reproş pe care-l recăpătasem l-a făcut să-şi aducă aminte de ce ţinuse să mă conducă, şi atunci mi l-a spus pe al lui, reproşul lui, pentru a-l zdrobi şi a-l anula pe al meu sau pentru că-l avea pregătit dinainte, şi pentru asta, pentru a mi-l trânti în faţă, voise să mă conducă până acasă. Desigur, ăsta era motivul, nu era omul care să treacă cu vederea greşelile şi să scape prilejul de a-şi arăta nemulţumirea.

— N-ar fi putut s-o ia la fugă. Şi nici să se împotrivească, ştii prea bine, a precizat el. Dar, uite, acum că-mi spui Bertram, chiar asta voiam să-ţi zic.

— Şi faţa i s-a înăsprit brusc, probabil că-l supărasem cu adevărat.

— De trei ori, de trei ori, dacă nu chiar de patru, mi-ai spus Tupra în seara asta, în faţa dobitocului ăstuia al tău. Cum ai putut să faci aşa ceva, Jack? Unde ţi-a fost capul?

— Şi a mers până acolo încât mi-a dat o uşoară lovitură peste frunte cu partea cea mai moale, partea de jos a palmei, de parcă ar fi fost un profesor de gimnastică.

— Dacă sunt Reresby în seara asta, Jack, atunci în seara asta n-am alt nume, asta era limpede, pentru nimic în lume. O ştiţi prea bine cu toţii, şi peste asta nu puteţi să treceţi în nicio împrejurare, în afară de cazul când vă anunţ eu de vreo schimbare. Cum ai putut să faci o astfel de greşeală? Dobitocul ăsta a auzit numele meu. Puteau să-l audă şi alţii, în ce-l priveşte pe el, nu-i nimic, nu-i ceva grav, pentru el e totuna ce nume port şi nu-mi fac griji că o să vrea să-şi mai amintească de mine, de faţa mea şi de numele meu. O să dorească să uite de întreg coşmarul prin care a trecut, ăsta n-o să vrea să se răzbune. Dar închipuie-ţi că ţi-ar fi scăpat faţă de Manoia, pentru care sunt întotdeauna Reresby, de când mă cunoaşte. Sunt ani de muncă la mijloc, Jack, nu înţelegi? Nu poţi să-i târăşti în noroi într-o clipă, pentru că ţi-ai pierdut controlul şi ai devenit isteric şi ai anticipat ce aveam sau n-aveam de gând să fac, până când nu mă vezi făcând ceva nu poţi să ştii ce-o să fac, iar uneori nu poţi să ştii nici dacă mă vezi făcând, înţelegi? N-aş fi făcut-o, oricum. Pe lângă faptul că nu e treaba ta să ştii sau să nu ştii ce fac eu. Curând o să mergi în deplasare cu mine, Jack, o să mă însoţeşti afară, şi or să mai fie şi alte deplasări, dacă vrei să rămâi şi să colaborezi mai departe cu noi. Orice m-ai vedea făcând, nu te mai amesteca niciodată. Nici nu vreau să mă gândesc la asta: cu Manoia ar fi fost ani lungi de încredere dobândită

cu greu, niciodată sigură, mereu pusă la încercare, şi aruncaţi acum peste bord într-o clipă. Cum crezi că reacţionează cineva când aude spunându-i-se unui negociator sau unui asociat pe alt nume decât acela pe care-l cunoaşte el?

Avea dreptate în parte, ba chiar într-o mare măsură: fusese o greşeală. Dar se produsese când se produsese, în clipele când crezusem că avea să-l omoare pe dobitocul ăla, nu era o situaţie oarecare, însă în loc să mă apăr imediat, am profitat de prilej ca să încerc o verificare (de trei ori însemna de multe ori):

— Aşadar, vă cunoaşteţi de mult şi totuşi te crede Reresby, am spus. Nu ştiam, şi nici nu mi-ai spus-o limpede. Ce e Sismi, dacă pot să întreb?

Tupra a râs, de data asta singur, sec, aproape pe un ton sarcastic; sau, mai rău, condescendent.

— Nu numai că poţi, mi-a răspuns, ci nici n-ar trebui să întrebi. Probabil că figurează în dicţionare, italian-englez, italian-spaniol în *cazul tău.*

Serviciul de Informaţii de acolo. Serviciul de Siguranţă şi Informaţii Militare sau ceva în genul ăsta, sunt sigle, în italiană SISMI, s, i, s, m, i, nu-i niciun mister. Erai mai atent decât mi s-a părut.

— Ah! Trebuie să trag de aici concluzia că Manoia aparţine acestui serviciu? Un slujitor al lui Berlusconi, atunci. Ce nenorocire pe capul funcţionarilor şi militarilor din această ţară să fie cu toţii vasalii unui măscărici. I se ghicesc paietele şi vesta din satin roşu, chiar dacă nu şi le pune. Nu, nu eram atent, însă cuvântul ăsta nu-l cunoşteam în nicio limbă.

N-a gustat gluma, dar nu din respect pentru prim-ministrul cu pricina, ştiam că era şi el de părere că e un măscărici cu vestă roşie şi paiete.

— Asta ar însemna să mergi prea departe cu concluziile, Jack. Aşa că nu-mi mai pune întrebări. Să vorbeşti despre CIA sau despre MI6 sau MI5 nu presupune faptul că faci parte din aceste servicii, nu-i aşa? Ba mai mult, rareori le pomenesc cei care fac parte din ele, aşa cum le este interzisă folosirea cuvântului „Mafia" multor mafioţi, nu suportă nici să-l audă în gura altora, a unor civili. De altfel, n-ai fost angajat ca să tragi concluzii şi nici ca să pui întrebări, aşa că poţi să te lipseşti de aceste sarcini, dacă te ispitesc cumva. Dar pe mine nu mă supăra, nu mă zăpăci.

De data asta a devenit antipatic, impertinent. „*But don't piss me off, don't pester me*", ceva în genul ăsta a spus, şi a făcut-o cu mult dispreţ. Pentru mine nu era greu să recuperez supărarea, de fapt, supărarea de fond n-avea să-mi treacă mult timp şi niciodată n-aveam să uit gustul acela amar, sentimentul de înjosire şi abuz pe care mi-l trezise, de neputinţă şi de golănire, chiar de fascism analogic. Dacă era într-

adevăr analogic: mă făcuse să-mi aduc aminte de banda de naţionalişti sau de falangişti care hăituise un bărbat într-o coridă la marginea oraşului Ronda, în acel depărtat octombrie sau septembrie 1936. M-a călcat pe bătătură şi i-am răspuns cu aceeaşi monedă.

— Voiai să-mi dai o explicaţie, i-am spus. Despre blestemata aia de spadă. Despre Kray şi ceilalţi. Ce-ai învăţat atât de important de la ei, să fii ca Zorro? Ca D'Artagnan, Gladiatorul, Conan Barbarul, Spartacus? Ca Prinţul cel Viteaz, Cei şapte samurai, Aragorn, Scaramouche? Sau ca Darth Vader? Care-i modelul tău?

Şi-a sprijinit iarăşi mâinile de volanul blocat. A întors faţa spre mine, spre stânga lui, în lumina slabă — care venea toată de la lună — ochii i se vedeau negri şi opaci, ca niciodată; ori poate era efectul umbrei lăsate de genele lui, lungi şi prea bogate ca să nu stârnească invidia femeilor şi bănuiala bărbaţilor. Sunt bărbat, dar nici eu n-am genele scurte sau rare. A râs uşurel, cu mai multă plăcere de data asta, ieşirea mea îl amuzase. Încă o dată îl amuzam, este cel mai bun mijloc de-a scăpa de orice (nu de antipatii, nici de răzbunări, dar cu siguranţă de represalii şi de ameninţările colerice, şi nu-i puţin lucru).

— Da, acum poţi să râzi, Iago, mi-a zis.

— Îmi spunea aşa când voia să mă înţepe, pe un ton de glumă. Apoi a devenit mai serios.

— Râzi, dar acum o oră, când eram cu spada în mână, erai la fel de îngrozit ca Garza ăsta — i-a pronunţat numele ca un englez, i-a ieşit „Gaatsa". Iar dacă aş coborî acum din maşină, m-aş duce la portbagaj şi aş lua-o iar, ai muri din nou de frică pe loc; iar dacă aş ridica-o deasupra capului, ai rupe-o la fugă blestemând existenţa cheilor, pe care trebuie să le scoţi din buzunar şi să le bagi în broască, nu-i uşor să nimereşti când viaţa ta depinde de asta şi eşti disperat şi simţi că n-ai aer. Niciodată nu ajungi la timp. Te-aş ajunge înainte să poţi deschide uşa. Sau să reuşeşti s-o închizi, lăsându-mă pe mine afară cu spadă cu tot, tăişul ar încăpea prin uşa crăpată şi te-ar împiedica s-o trânteşti la timp. Până şi visele ştiu asta, că de obicei eşti ajuns din urmă, şi o ştiu de la *Iliada*.

— S-a oprit o clipă şi s-a uitat la intrare, a arătat-o cu degetul, ca şi cum amândoi am fi putut să vedem, dedublaţi, scena ipotetică pe care o descria, un om alergând până acolo ca un nebun, urcând treptele dintr-o săritură şi încercând să bage cheia în broască, complet desfigurat; iar în urma lui altul, cu o spadă spintecătoare cu tăişul dublu, cu o lanschenetă ridicată deasupra capului. Am simţit cu adevărat un fior rece, am încercat să-mi ascund spaima. M-a descumpănit faptul că pomenise de *Iliada*.

— E frica, Jack. Frica. Ţi-am spus odată că dobândeşti cea mai mare forţă dacă reuşeşti să te obişnuieşti cu ea, să o accepţi, să convieţuieşti cu ea fără să-ţi pierzi cumpătul. Atunci poţi trage un folos din ea şi o

poţi întoarce în favoarea ta şi poţi săvârşi isprăvi de vitejie la care nici în visele cele mai îndrăzneţe nu te-ai gândit, să lupţi cu mult curaj, sau să ţii piept, şi chiar să învingi un vrăjmaş mai puternic. Femeile cu copii la sân luptând în prima linie ar fi cei mai buni oşteni în bătălii, v-am mai spus. De asta trebuie să ai mare grijă cu frica pe care o strecori în sufletul altora, fiindcă se poate întoarce împotriva ta. Frica pe care le-o bagi altora în oase trebuie să fie atât de groaznică încât să nu poată fi suportată, încorporată, adaptată şi consimţită, să nu se poată produce o stabilizare sau o pauză care să îngăduie convieţuirea cu ea, nici măcar o secundă, care să-i îngăduie să se strecoare şi să-şi găsească adăpost, iar astfel să slăbeşti o clipă epuizantul efort de a o izgoni. Asta paralizează şi-ţi secătuieşte puterile şi te goleşte de vlagă, neînţelegerea, neîncrederea, negaţia, lupta. Şi dacă lupta nu mai e asta (care e deşartă), atunci forţele sporesc iarăşi. Nimeni nu se gândeşte că o să moară, nici în situaţia cea mai vitregă, nici în cea mai potrivnică împrejurare, nici în faţa celui mai inevitabil sfârşit. Astfel, frica pe care i-o vâri altuia în oase nu trebuie să fie cunoscută, nici măcar imaginabilă. Dacă e o frică previzibilă, convenţională, sau cum să zic, răsuflată, cel care o suferă va fi în stare s-o înţeleagă, să câştige timp şi odată cu el obişnuinţă, şi poate mai târziu să-i ţină piept. N-o să-i treacă, n-o s-o piardă, nu e vorba despre asta: frica va continua să lucreze neobosit, apăsându-l şi chinuindu-l, însă va putea s-o asume parţial, va putea să-şi adune forţele şi să reflecteze puţin, iar sub stăpânirea ei gândurile sunt mai iuţi, imaginaţia se ascute şi atunci apar soluţii, mai mult sau mai puţin realizabile, mai mult sau mai puţin sortite eşecului, dar în orice caz se întrezăresc, mintea e mai trează şi odată cu trezirea ei se limpezesc toate celelalte. Eşti în stare acum să sari un gard ce părea de netrecut altă dată şi să alergi ore în şir pe când înainte ai fi zis că n-ai destul suflu nici pentru a prinde autobuzul care abia a plecat din staţie. Sau începi să vorbeşti, să trezeşti atenţia celor din jur, să povesteşti şi să argumentezi, să-l descumpăneşti pe cel care te ameninţă şi poate chiar să-l faci să se răzgândească, deşi toată viaţa ta de până atunci părea să fie vitregită de elocinţă şi mai înainte nu erai în stare nici măcar să-l faci pe ospătar să-ţi ia comanda. Oamenii cuprinşi de frică se transformă, dacă li se dă timp ca să precumpănească nu doar instinctul, ca înainte, ci iscusinţa năvalnică a supravieţuirii.

Aici Tupra a tăcut, nu mai era Reresby, fără îndoială, şi-a oprit disertaţia, se vedea că studiase temeinic frica şi că o încercase pe pielea lui, o trăise, iar asta se datora faptului că apelase la ea de multe ori în viaţă, cu diferite prilejuri, în misiunile şi deplasările lui în tot felul de locuri, peste tot apar răzvrătiţi şi cu atât mai mult atunci când eşti în slujba unui vechi imperiu în ruină şi pe deasupra în retragere, care nu mai poate lăsa decât mici detaşamente de elită pentru a face

joncţiuni, a străpunge fronturi şi a organiza atacuri prin surprindere. Mi-a trecut prin minte gândul sinistru că ar fi torturat, cine putea şti, şi ar fi văzut acolo atâtea scene îngrozitoare, ca Orlov şi Bielov şi Contreras schingiuindu-l pe Andrés Nin odinioară (cel dintâi se numea în realitate Nikolski, iar cel de-al treilea era în realitate Vidali şi pe urmă Sormenti în America: Tupra avea şi el mai multe nume), într-o pivniţă sau cazarmă sau casă sau închisoare sau hotel din Alcalá de Henares, în colonia rusească din oraşul în care s-a născut Cervantes; un informator sumbru, care nu-şi dezvăluie numele, presupunea că a fost jupuit de viu de cei trei tovarăşi; însă îmi era atât de tare frică de această versiune sau idee, încât am respins îndată gândul sinistru despre Tupra, colegul meu, la urma urmei era un om pe care-l vedeam aproape zilnic, cel puţin în zilele de lucru, în perioada aceea în care trăiam la Londra.

A tăcut deodată, parcă lipsit de suflu verbal mai degrabă decât respirator, cu mâinile tot pe volan, ca un copil care s-a suit într-un automobil de jucărie sau în automobilul oprit al tatălui său, fără cheie de contact. Avea privirea pierdută, ochii lui nu erau aţintiţi spre ceva anume, cu siguranţă nu vedeau nimic din lucrurile aflate în faţa lor, intrarea casei mele, piaţa, copacii, birourile, hotelul, felinarele, statuia sau scena pe care mi-o închipuisem cu puţin timp în urmă, în care mă ajungea hotărât să mă omoare — era ciudat să vezi cu privirea rătăcită ochii aceia de obicei atât de vioi şi atât de lacomi —, sau luminile aprinse din apartamentul vecinului meu, dansatorul, Tupra nu ştia nimic despre existenţa lui, nici că-mi petreceam timpul iscodind ce face când eram singur acasă, obosit sau abătut sau cuprins de dor, şi că uneori îmi găseam alinarea uitându-mă la bărbatul acela dezinvolt şi mulţumit, care dansa cu cele două femei la petrecerile pe care le dădea din când în când. Piaţa era goală aproape tot timpul, nu era străbătută decât arareori de câte un automobil sau un trecător singuratic, la un interval de câteva minute; şi fiind un loc retras, aproape o oază de linişte, paşii trecătorilor pe trotuar răsunau foarte puternic. Unii dintre ei îşi dădeau seama de asta şi atunci călcau mai uşor, încercau să facă mai puţin zgomot, ca şi cum ar fi dorit ca picioarele lor indiscrete să calce pe un covor. Nu însă şi automobilele, care în toate părţile sunt lipsite de politeţe. Nici măcar nu-şi încetineau viteza. Nici noi n-o făcuserăm cu maşina Aston Martin, la intrarea în piaţă.

— Şi atunci? am zis eu, care nu lăsam să-mi scape prada atunci când mă interesa ce se spune, la fel cum făceau şi Wheeler şi Tupra. Ucenicia, spada?

— Am lăsat deoparte tonul jignitor sau cel puţin de glumă prietenească.

El a ieşit îndată din starea aceea de visare, şi-a aprins o ţigară

Ramses al II-lea şi de data asta mi-a întins şi mie faraonicul pachet deschis de culoare roşie, a făcut-o maşinal, cred că fără să-şi dea seama că până atunci nu mai făcuse asta. Ţigările fumate mai înainte le-am stins cu grijă în scrumieră, la Londra nu se aruncă pe fereastră beţele de chibrit şi mucurile de ţigară. A vorbit cu aceeaşi energie ca şi înainte şi cu aceeaşi convingere. Fără îndoială, îşi studiase şi căutase metodele, reflectase la ele sau reflectaseră la ele nişte experţi, iar el le adaptase după ce ascultase explicaţiile şi în cunoştinţă de cauză, aproape nimic nu era întâmplător, sau un capriciu sau o extravaganţă, din ce a spus atunci (şi de data asta nu s-a mai depărtat de la firul expunerii, sărind când într-o parte, când într-alta cu fiecare frază):

— Stai să vezi. Dacă îl ameninţ pe un individ cu pistolul sau cu cuţitul, sigur că se va speria, dar va fi o sperietură convenţională, sau răsuflată, cum ţi-am spus, poate că ăsta e cuvântul cel mai potrivit. Fiindcă aşa se petrec de obicei lucrurile în ziua de astăzi şi chiar de vreo două secole şi mai bine, de fapt încă de mai mult. Dacă suntem jefuiţi sau răpiţi, dacă suntem ameninţaţi ca să spunem ce ştim sau agresorii vor să ne silească să facem ceva sau se pregătesc să ne schingiuiască, în toate aceste cazuri o vor face sub ameninţarea pistolului sau a şişului: la ele se recurge de obicei şi de altfel e comod şi practic, încap într-un buzunar şi le putem scoate repede cu o singură mână, şi tot astea sunt armele pe care presupunem că le are celălalt când presimţim o întâlnire nefericită. E lucrul cel mai probabil când dăm nas în nas cu o bandă de huligani din galeria unei echipe de fotbal sau de punkişti şi cântărim o clipă posibilitatea de a trece pe trotuarul celălalt, aproape întotdeauna e prea târziu, dacă ne-au luat la ochi încercarea nu foloseşte la nimic, ba chiar înrăutăţeşte lucrurile. Tot aşa dacă ne urmăreşte cineva cu o intenţie suspectă: femeia care simte că s-au luat după ea nişte derbedei cu gândul s-o violeze se sperie şi se aşteaptă să i se pună cuţitul în piept sau la gât, bărbatul care simte că i-au pătruns hoţii în casă se aşteptă să i se pună la tâmplă sau la ceafă ţeava pistolului, e normal şi previzibil şi, ca să zicem aşa, se obişnuieşte cu gândul ăsta. Să te obişnuieşti cu gândul nu înseamnă prea mult, dar e totuşi ceva, fiindcă fără să vrei începi să te gândeşti la modalităţile de a scăpa sau de a limita daunele, chiar dacă nu sunt deloc plăcute în împrejurările date; însă nu mai eşti luat pe nepregătite şi mai ales nu te laşi cuprins de spaimă şi nu mai eşti atât de surprins, sau numai în măsura în care te trezeşti la strâmtoare când ai crezut întotdeauna că ţie nu ţi se poate întâmpla aşa ceva, că erai în afara oricărei primejdii, optimismul oamenilor e fără margini, în timp ce în faţa nenorocirii altora, chiar în cazul unor fiinţe apropiate, pot să adauge pentru ei înşişi, după ce-şi exprimă părerile de rău: „Din fericire, nu mi s-a întâmplat mie, eu am scăpat teafăr”. Sunt acum nişte bande, ai citit desigur în presă, majoritatea sunt

indivizi din Est, albanezi, ruşi, ucraineni, kosovari, polonezi, care pătrund în casele oamenilor cu pistoale-mitraliere şi n-au pic de milă, sparg uşa şi-i culcă la pământ, ca nişte sălbatici; iar uneori întrec măsura şi omoară oameni. Sunt metode ale vechiului KGB, sau ale şi mai vechiului NKVD, care la rândul lor nu se deosebeau de ale Gestapoului. — „Din cauză că nu ştiau cum se poartă Orlov şi oamenii lui din NKVD", mi-am adus aminte de citatul ăsta, pe care-l citisem acasă la Wheeler, în timpul acelei nopţi nesfârşite în care am studiat misterioasa dispariţie a lui Nin.

— Asta cu adevărat îţi bagă frica-n oase, vreau să spun că e o frică mai puţin aşteptată şi că violenţa se percepe imediat ca disproporţionată pentru a imobiliza şi jefui o familie obişnuită, paşnică, ce n-a încercat să opună rezistenţă; şi atunci ajungi să te temi de orice altă disproporţie posibilă. Cred că în Spania procedează la fel, în afară de slavii ăştia nerecunoscători, columbienii şi peruvienii, aici încă nu sunt prea mulţi din ăştia, limba voastră e aliatul lor, îi ispiteşte, în ţara ta n-au probleme cu limba şi n-au de ce să meargă în altă parte. Asta ne scapă pe noi de pacostea asta deocamdată. La noi vin arabi şi chinezi, rastafarieni şi pakistanezi, dar asta-i altă poveste. Însă spaima pe care o trezeşte o puşcă-mitralieră, oricum, e cumplită, sau cel puţin ceea ce numesc eu cumplită, adică o spaimă ce anulează totul şi cuprinde totul, fără a-ţi lăsa loc să te gândeşti la altceva, ci numai la ea, la spaima care te-a cuprins cu totul. Fiindcă e greu să foloseşti o astfel de armă. N-or s-o facă dacă nu e neapărată nevoie. E zgomotoasă şi greu de mânuit, vibrează şi are un recul ce te zguduie şi te oboseşte, atât e de puternic, şi nici nu poţi s-o ascunzi prea uşor dacă trebuie să dai bir cu fugiţii. Funcţia ei e, la urma urmei, mai mult de intimidare decât de folosire propriu-zisă, iar victima ştie sau intuieşte asta din prima clipă, îşi vine în fire şi prinde puteri gândindu-se că tâlharii vor trage cu ea numai dacă lucrurile iau o întorsătură urâtă pentru ei.

— Tupra a făcut aici o nouă pauză, foarte scurtă de data asta, ca şi cum ar fi vrut să pună punct şi să înceapă un paragraf nou, dar nu să treacă la alt capitol.

— În schimb, o spadă, a adăugat îndată, e altceva. Poţi să râzi tu mult şi bine acum, poţi să faci haz de caracterul ei neobişnuit, anacronic, ba chiar de rugina care s-a pus pe ea. Tu n-ai putut vedea cum te-ai schimbat la faţă când ai descoperit-o în mâinile mele. Ai văzut doar faţa maimuţoiului de Garza şi ţi-a fost de ajuns.

— Ce-i drept, de fapt a spus „*monkey*", „maimuţă" pur şi simplu, ar fi greu de conceput să auzi cuvântul „*macaque*" ca o insultă în gura unui englez.

— Cu siguranţă e arma care provoacă cea mai multă spaimă, tocmai pentru incongruenţa ei cu timpurile astea în care aproape nimeni nu

mai luptă de aproape, sau numai ca un sport ciudat. Se aruncă bombe şi proiectile de la distanţe inimaginabile, e ca şi cum ar cădea singure din cer, te asigur, nici măcar nu se văd avioane de multe ori, nici nu se aud, ori zboară fără pilot sau aşa li se pare celor de jos. Se suportă distrugerile înspăimântătoare, însă rareori îl vezi pe cel care le provoacă, asta e tendinţa de când s-a descoperit arbaleta, pe care Richard Inimă de Leu şi alţii au socotit-o ruşinoasă, pentru că prezenta un avantaj prea mare şi un risc foarte mic pentru arbaletrier, într-o măsură mult mai mare decât arcul, deoarece pentru acesta era nevoie de mult mai multă îndemânare şi sforţare şi nu te slujeai de un mecanism şi bătea, cum s-ar spune, până unde putea să bată forţa braţului, niciodată mai departe şi nici mai repede, nici mai precis. Totul tinde să-l pună la adăpost pe acela care ucide, să-l transforme într-un anonim de câteva secole încoace, şi să-i ştirbească onoarea de luptător; iar asta face ca o spadă să pară o armă mai serioasă ca oricare alta. — „*In earnest*”, a spus.

— Pare cu neputinţă s-o iei în mână fără rost, nu ştiu dacă-ţi dai seama: pare cu neputinţă să faci altceva cu ea decât s-o foloseşti pentru a-ţi spinteca duşmanul, şi a-l spinteca imediat.

Într-adevăr, îmi pusesem întrebările astea despre ea când am văzut-o în mâinile lui — sau poate am făcut asta mai târziu, când în sfârşit m-am întors acasă (nu atunci, pe drum sau când ne-am oprit) şi am adormit atât de greu (prin urmare a putut să formuleze gândurile astea în locul meu, să le fi rostit în maşină, iar gândul meu să fie un simplu ecou al cuvintelor lui) —, şi o făcusem în aceşti termeni: „De unde a ieşit o lamă primitivă, cu mâner medieval, o gardă homerică, un vârf arhaic, arma albă cea mai nefolositoare şi certată cu timpurile astea, mai mult chiar decât o săgeată şi mai mult decât o lance, un anacronism, o gratuitate, o extravaganţă, o incongruenţă atât de excesivă încât provoacă panică numai când o vezi, nu doar teama de moarte pur şi simplu, ci o teamă atavică, de parcă ai redobândi într-o clipă conştiinţa unui adevăr, şi anume că spada a omorât de-a lungul veacurilor mai mult decât oricare armă, a omorât de aproape şi putând să vezi faţa mortului”.

Tupra îl pomenise pe Homer şi acum vorbea despre al doilea rege Plantagenet şi primul Richard, născut chiar la Oxford, însă despre care există îndoieli că ar fi cunoscut engleza sau că măcar o rupea pe englezeşte şi care în cei zece ani cât a domnit n-a stat mai mult de câteva luni în ţara unde se vorbea această limbă — însumând scurtele răgazuri de pace fiindcă şi-a petrecut restul timpului în Cruciada a Treia sau în războaiele de familie din Franţa, unde a murit la asediul cetăţii Châlus, în anul 1199, nimerit de o săgeată de arbaletă nici mai mult, nici mai puţin — parcă în bătaie de joc —, după cum am verificat mai târziu consultând câteva cărţi: încă un britanic străin,

încă un englez fals şi încă unul cu mai multe nume: nu numai „*Cœur de Lion*” poreclă atât de cunoscută, ci şi „*Yea and Nay*”, vechi forme pentru „Da şi Nu”, bineînţeles mai târziu; fiindcă Richard Da şi Nu sună mai nostim, chiar dacă a fost numit astfel din pricina bruştelor şi necontenitelor schimbări de păreri şi de planuri, până şi în mijlocul bătăliilor (trebuie să fi fost exasperant monarhul acela îndârjit). A fost inevitabil ca aceste referinţe culte făcute de Tupra să mă surprindă puţin, în conversaţia lui obişnuită nu se iveau prea des, cel puţin nu de natură istorică sau literară, chiar dacă asta se datora poate faptului că de obicei nu aveam nevoie de ele: vorbeam despre alte persoane, aproape toate erau prezente şi niciuna nu era fictivă, chiar dacă cele mai multe erau, ce-i drept, necunoscute pentru mine. Poate era din pricină că el cunoştea bine întreaga istorie a armelor, din motive profesionale. Ori din pricină că fusese student la Oxford, la urma urmei, şi discipol al lui Toby Rylands, profesor distins şi emerit de limbă şi literatură engleză, cu o formaţie mai aleasă decât lăsa impresia. Întotdeauna mă însoţea bănuiala că influenţa lui Rylands se manifesta mai mult în cadrul grupului fără nume, unde învăţai din practică, decât în universitatea faimoasă prin care trecuserăm cu toţii. Până şi eu trecusem pe acolo timp de doi ani, care mi se păreau acum îndepărtaţi şi abia dacă lăsaseră urme asupra mea, aşa cum prevăzusem cu siguranţă atunci, când încă trăiam acolo, conştient că eram în trecere şi că nu aveam să las nicio urmă. Acum, în epoca londoneză, gândeam la fel uneori, chiar cu mai multă convingere, în pofida faptului că nu-mi era niciodată foarte limpede dacă aveam să mă întorc sau încotro mă voi duce, dacă hotăram să plec: „Când o să plec de aici, când o să mă întorc în Spania, viaţa mea din zilele astea reale — şi unele se scurg foarte încet — o să fie un „Da şi Nu” sau ca un vis fără importanţă, şi nimic din toate astea n-o să aibă vreo importanţă, nici întâmplările cele mai grave, nici ispita asta sau spaima asta, nici scârba asta sau violenţa asta pe care o pricinuiesc chiar eu, nici apăsarea pe care o simt în inimă. Şi-o să vină mai înainte o zi în care o să le spun acestor zile un rămas-bun asemănător poate cu despărţirea scrisă de Cervantes pe care am vrut să i-o aduc aminte lui Wheeler, fără a îndrăzni totuşi s-o fac, în grădina lui de pe malul râului. Ceva mai puţin veselă, neîndoielnic, însă în schimb mai uşoară. Bunăoară: Rămâneţi cu bine râsete şi jigniri. N-o să mai am parte de voi, nici voi de mine. Rămâi cu bine înflăcărare, rămâneţi cu bine, amintiri”.

— Ce studii ai făcut la Oxford, Bertram? l-am întrebat brusc, chiar dacă mai mult ca sigur nu era momentul potrivit, mai ales dacă mă gândesc că fuseseră atâtea prilejuri (şi aveau să mai fie) în sesiunile noastre şi dialogurile şi pauzele de ezitare sau căutare a nuanţelor şi

în timpii morţi, ca să mă interesez de asta. Adevărul e că nu ştiam fiindcă niciodată nu făcusem asta, anume să mă intereseze atât de tare încât să-l întreb, şi era destul de ciudat, dacă stai să te gândeşti că ăsta e unul din primele subiecte pe care le abordezi în Anglia pentru a rupe gheaţa între necunoscuţi, ba chiar şi între colegi. Aşa se întâmpla când mă întâlneam întâmplător cu vreun *don* de la Oxford în afara orelor petrecute la universitate, bând o cafea la Senior Common Room de la Tayloriana, în pauzele dintre orele de curs sau dintre curs şi seminar; sau ca la infernalele *high tables* sau mese simandicoase la care participau cele treizeci şi nouă de *colleges* (cine cu pretenţii şi pe deasupra interminabile), unde te puteai trezi aşezat, nemişcat câteva ore în şir, alături de un economist tânăr care nu era în stare să vorbească decât despre un neobişnuit impozit englezesc pe cidru, în vigoare între anii 1760 şi 1767, despre care-şi făcuse teza (e un exemplu real, luat din vechea mea experienţă, Halliwell se numea acel om nemaipomenit), iar asta datorită faptului că eu îi adresasem din politeţe întrebarea inaugurală şi în acelaşi timp fatală pentru mine: „*What is your field*?" „Care e domeniul dumneavoastră?" sau „Cu ce vă ocupaţi?", sau acolo putea să însemne la fel de bine „Ce predaţi?" Orice variantă era nepotrivită pentru a-l întrerupe pe Tupra în mijlocul unui discurs despre spadă.

Dacă-mi aduc aminte încă de acel Halliwell, obez şi roşcat şi cu o mustăcioară militărească, însă cam rară, cum să nu-mi amintesc de toţi ceilalţi din perioada aceea, de bătrânul portar Will cu ochii limpezi şi senini, care călătorea în timp fără oprelişti, şi de Alec Dewar Parlagiul, Spintecătorul, Inchizitorul sau Ciocanul — *the Butcher*, *the Ripper*, *the Inquisitor* sau *the Hammer* —, devotat profesor dickensian sub înfăţişarea mândră şi poreclele lui nedrepte; de beţivanul lord Rymer, reapărut acum şi cu supranumele atât de potrivit *the Flask*, Clondirul, şi de glumeţul slavist Rook, un bărbat cu capul mare şi un trup firav — într-un cuvânt, un căpăţânos —, care-şi dădea aere fălindu-se cu prietenia lui Nabokov şi se înhămase de când se ştia să traducă *Anna Karenina* cum se cuvine, fără rezultate vizibile; de Alabaster, soţ şi soţie, care abia aşteptau să mă poată spiona prin reţeaua de televiziune a anticariatului lor când coboram în pivniţă să-mi vâr nasul în maldărele de terfeloage prăfuite, şi de şeful meu de catedră, Aidan Kavanagh, pe care l-am văzut odată cu jiletcă, aşa cum purta întotdeauna şeful meu Tupra, numai că fără cămaşă pe dedesubt sau cu o cămaşă ciudată fără mâneci; de fata aceea plinuţă ce se numea Muriel — dar în realitate nu era aşa de plinuţă —, cu care am petrecut o noapte şi mi-a fost de ajuns şi care mi-a spus că locuieşte între râul Evenlode şi râul Windrush, în vecinătatea a ceea ce fusese odată pădure, Wychwood Forest; de florăreasa ţigancă Jane, cu cizmele ei înalte, şi de Alan Marriott, cu câinele lui ascultător cu trei

picioare, care mă vizitase cu stăpânul lui într-o dimineaţă, la fel ca mulţi ani mai târziu pointerul alb al domnişoarei Pérez Nuix cu stăpâna lui, într-o seară târziu; de cel mai bun prieten al meu, Cromer-Blake, călăuza mea prin oraş, care fusese pentru mine ca un tată şi o mamă la un loc, când sănătos, când bolnav cât am stat eu acolo, şi care a murit la trei luni după plecarea mea (încă mai păstrez caietele cu însemnările lui zilnice), şi de autoritatea lui Toby Rylands, atât de asemănător cu Wheeler, dar fără ca eu să ştiu pe vremea aceea că erau rude, care poate mă băgase în treaba asta printr-un raport scris atunci şi păstrat la arhivă pentru orice eventualitate; de fata cu mers cadenţat şi pantofi eleganţi, cu nişte glezne superbe, cu care n-am îndrăznit să intru în vorbă, din pricina emoţiei care mă covârşea în preajma ei în seara aceea, pe traseul care începe la staţia Didcot, şi de Clare Bayes, iubita mea. Toţi oamenii ăştia mi-au umplut zilele înainte de a o cunoaşte pe Luisa, lucru care s-a întâmplat la întoarcerea mea. Dacă eu nu lăsasem urme acolo, la Oxford, în schimb în sufletul meu rămăseseră urmele acelui timp. Cum o să rămână probabil urmele perioadei de acum, de singurătate londoneză, oricât mi-aş spune că într-o bună zi s-ar putea să mi se pară un vis, o nălucire pe care n-am trăit-o cu adevărat, lipsită de consecinţe, şi n-aş putea să spun despre acel timp versurile lui Milton modificate, în fiecare zi: „M-am trezit, s-a dezghiocat timpul, iar ziua mi-a înapoiat ziua”.

Nu, nu era întru totul sigur că n-avea nicio importanţă perioada de acum, când lucram într-o ţară străină şi într-o clădire fără nume, pentru nu ştiam cine, sau numai uneori, după câte îmi explicase domnişoara Pérez Nuix acasă la mine. Şi în timp ce-i puneam lui Tupra întrebarea asta în automobil, ce studii făcuse la Oxford, am aruncat o privire în sus, spre fereastra cu luminile aprinse dincolo de care îmi doream să ajung cât mai repede: avusese probabil acelaşi aspect pe când ea stătea în stradă şi nu se hotăra să apese pe butonul soneriei de la apartamentul meu, şi la fel mai târziu, pe când era înăuntru în noaptea aceea când turna cu găleata, la adăpost, vorbind, ba chiar disertând, şi cerându-mi un hatâr cu care mă împovăra, dar pe care până la urmă am acceptat să i-l fac, peste câteva zile, şi care acum mă făcea să mă simt cumva dator faţă de Tupra — sau era o datorie secretă şi tulbure — şi mă înfrânam în supărarea mea, chiar mânia mea, nu puteam să-mi asum ce făcuse Reresby şi în acelaşi timp nu făcuse — ceea ce eu crezusem că va face — în acea cabină strălucitoare pentru infirmi, era scadenţa lui, locul unde poate că mai executase pe cineva, cine putea şti, şi fusese cât pe-aci să lase un cadavru în faţa ochilor mei, un decapitat în prezenţa mea.

— Am ales istoria medievală, în cadrul Istoriei Moderne, mi-a răspuns cu expresia lui cunoscută, „*I read medieval history*”. Dar nu m-am consacrat ei, vreau să spun că n-am studiat-o ca pe o profesie. De

ce mă întrebi?

Mi-a lăsat timp să mă gândesc, fără formulări îngrijite precum cea pe care o fac acum: „Ce păcat că n-am ştiut. În loc să-l cotonogeşti, ai fi putut să te înţelegi de minune cu De la Garza, ba chiar să vă luaţi de mână, ca bun cunoscător ce e al literaturii medievale cu caracter fantastic. Măcar i-ai fi arătat puţină milă".

— Aha, atunci e o nostalgie chestia cu spada. O toană de tinereţe, poate asta e, am spus în schimb.

Nu i-a căzut bine ironia mea în principiu, a făcut o strâmbătură şi am auzit un plescăit de nerăbdare, cu limba printre dinţi: după ce-i greşisem numele de trei ori, probabil că nu mă socotea în drept să-i fac reproşuri, nici să glumesc.

— Tot ce se poate, istoria asta mi-a plăcut întotdeauna, la fel cum mi-a plăcut istoria militară, pe care am studiat-o mai târziu, mi-a răspuns calm, la urma urmei era un om în stare să vadă partea nostimă a lucrurilor. Dar să nu dispreţuieşti niciodată ideile cu caracter imaginativ, Jack, la ele ajungi după multă gândire, după multă reflecţie şi mult studiu, şi după multă îndrăzneală. Nu sunt la îndemâna oricui. Numai a celor care vedem şi chiar atunci continuăm să fim cu luare-aminte. — „Ăsta e un dar foarte rar astăzi, din ce în ce mai rar întâlnit", îmi explicase Wheeler la micul dejun, „darul de a vedea oamenii prin prisma lor şi de-a dreptul, fără medieri şi tot felul de precauţii, fără bunăvoinţă, dar nici cu rea-voinţă, fără să te căzneşti s-o faci".

— Ca tine şi ca mine, ca Patricia şi Peter.

— Şi mi-am amintit atunci că Peter adăugase: „În privinţa asta tu ai putea să fii ca noi, Jacobo, după părerea lui Toby, şi eu sunt acum de acord cu el. Noi aşa vedeam lucrurile, amândoi. Le vedeam. Şi ne-am făcut datoria. Iar eu continui să văd aşa". Astfel s-a referit Tupra la domnişoara Pérez Nuix, spunându-i pe numele de botez, adevărul e că aşa îi spunea de obicei, Patricia sau Pat, folosind diminutivul, tot aşa cum Wheeler spunea uneori Val când vorbea despre soţia sa Valerie, despre a cărei moarte timpurie preferase să nu-mi spună nimic („Dacă nu te superi, dacă n-ai nimic împotrivă", îmi zisese în şoaptă, ca şi cum mi-ar fi cerut voie să-i îngădui să păstreze tăcerea). Aceste cazuri n-aveau aceeaşi valoare ca atunci când Tupra sau doamna Berry îmi spuneau mie Jack, făceau asta din comoditate sau din asemănare cu adevăratul meu nume, Jacques, mai curând decât Jacobo sau decât Jaime, chiar dacă nimeni nu mai folosea numele ăsta. Apoi a continuat sau a încheiat ceea ce ilustrase până atunci cu exemple.

— Frica asta atavică e atât de groaznică, Jack, încât dacă un om din ziua de astăzi vede deasupra capului o spadă, sau vede o spadă cu vârful îndreptat spre pieptul lui, în clipa când aceasta dispare de pe scenă şi se întoarce în teacă, va mulţumi atât de fierbinte cerului,

încât tot ce se va abate asupra lui începând de atunci o să i se pară floare la ureche şi-o să suporte fără să crâcnească; nu numai fără să se apere, ci cu o imensă uşurare. Aproape cu recunoştinţă, fiindcă s-a predat înainte de prima lovitură, când se socotise ca şi mort. Şi va face orice vrei să obţii de la el: va trăda, va denunţa, va mărturisi adevărul sau va inventa o minciună, va face şi desface orice, se va dezice de ce a zis înainte, îşi va renega copiii, va cere iertare, va plăti orice, va suporta torturile şi va accepta pedepsele fără să crâcnească. Fără nicio împotrivire şi fără nicio târguială. Fiindcă, aşa cum ţi-am mai spus, arma asta nu poate fi concepută astăzi decât pentru a fi folosită, nu doar pentru a ameninţa cu ea, nici pentru a pune la respect pe cineva, nici pentru o simplă simulare. Pentru asta sunt bune un pistol şi chiar un cuţit, nimeni nu se va osteni să poarte o armă atât de incomodă, atât de grea, dacă nu are de gând s-o folosească, şi la asta va lua seama întotdeauna cel ce se vede ameninţat cu ea. De asta fraţii Kray stârneau atâta spaimă, încă de la început, când totuşi erau lipsiţi de o putere adevărată ca să înspăimânte lumea şi nu erau decât nişte începători, nişte venetici: fiindcă îşi făceau apariţia cu săbiile lor unde nici nu gândeai, şi se foloseau de ele. Tăiau, spintecau, te cred că vârau spaima în sufletele oamenilor, în mijlocul Londrei. Iar panica s-a răspândit şi a rămas pentru totdeauna, o legendă, spaima pe care ei o stârneau cu violenţa lor arhaică din vremuri mai sălbatice. Recunoaşte, Jack, că ţi-a venit inima la loc abia când am băgat sabia în teacă. Şi tot ce a urmat ţi s-a părut bine-venit, aşa a fost sau n-a fost aşa, Jack? Recunoaşte.

Trebuia să recunosc, dar n-am făcut-o pentru a nu-i da satisfacţie. Pe deasupra, faptul că se lăuda mi s-a părut insuportabil.

— Şi despre ce era vorba de data asta, Bertram? l-am întrebat în schimb. Tu, până la urmă, n-ai folosit spada aia blestemată, doar ai ameninţat cu ea din fericire, şi nu ştiu la ce ţi-a servit, nici s-o scoţi din teacă şi să ne înspăimânţi cu ea, nici ce s-a petrecut mai târziu, restul. Nu te-am văzut profitând de situaţie ca să-l interoghezi pe De la Garza, nici încercând să scoţi ceva de la el, nici să-l faci să-şi ceară iertare, nici să-l sileşti să plătească pentru ce făcuse, n-ai obţinut de la el niciun sfanţ. Ce urmăreai? Dacă se poate şti? Să mă sperii pe mine? A fost un act gratuit şi fără rost. A fost un abuz nemaiîntâlnit. Nu era nevoie de o lanschenetă cu două tăişuri. Nici să-l îneci aproape într-un bazin de closet. Nici să-l izbeşti de bara din cabină. Numai dacă n-ai fi avut alt gând decât pedepsirea, din pricină că-ţi ieşiseşi din fire. E un mare măgar, de acord — m-am gândit că în engleză s-ar fi putut spune „*asshole*” dar e inofensiv. Nu poţi cotonogi aşa oamenii, nu-i poţi ucide cum ai omorî o muscă. Cel puţin atunci nu mă băga şi pe mine în treaba asta.

Tupra a invadat din nou cu părul lui inelat spaţiul meu din

automobil, doar o clipă, ca să se uite din nou pe fereastră în direcţia în care mă uitasem şi eu din nou, poate că a vrut să verifice dacă nu s-a ivit nicio siluetă la fereastra mea cu luminile aprinse.

— Eu nu fac asta, mi-a spus. Şi văd că te pricepi la spade. Aşa-i, e o lanschenetă sau *Katzbalger* autentică, a adăugat cu pedanterie şi orgoliu. Dar spune-mi, după părerea ta, de ce nu se poate?

M-a descumpănit întrebarea lui atât de tare încât nu mi-am dat seama pe loc la ce se referea, fiindcă eu îi spusesem limpede ce nu se putea.

— De ce nu se poate ce?

— De ce nu se poate să cotonogeşti oamenii şi să-i ucizi. Asta ai spus.

— Cum de ce? Ce vrei să spui cu de ce?

Descumpănirea mea creştea tot mai mult şi pentru lucrurile de la sine înţelese nu există răspuns uneori. Le socotim lămurite tocmai pentru că ni se par de la sine înţelese, presupun, şi nu ne mai gândim la ele, cu atât mai puţin le punem la îndoială, şi aşa trec decenii fără să ne oprim la ele, fără să le acordăm nici cea mai mică atenţie. De ce nu putem omorî aşa, pur şi simplu, oare asta era întrebarea prostească pe care mi-o punea Tupra? După părerea mea. Iar eu n-aveam acum niciun răspuns pentru prostia asta, pentru întrebări prosteşti şi puerile, pe care le-am moştenit şi la care n-am reflectat niciodată: pentru că nu e bine, pentru că morala condamnă asemenea fapte, pentru că legea le interzice, pentru că poţi ajunge la închisoare, sau la eşafod în alte ţări, pentru că nu poţi să faci nimănui ce nu vrei ca altcineva să-ţi facă ţie, pentru că e o crimă, pentru că e un păcat, pentru că e ceva rău. Cu siguranţă însă, el mă întreba ceva dincolo de toate astea. Nu mi-a răspuns imediat. Şi-a dat seama că nu ştiam să-i răspund, sau cel puţin nu cu promptitudine. A mai scos o ţigară Ramses al II-lea, dar acum a renunţat să-mi ofere şi mie una, considera că ar fi fost o risipă, două ţigări de foi atât de aproape una de alta; a dus-o la buze, încă nu şi-a aprins-o, în schimb a răsucit cheia în contact şi a pornit motorul. N-am crezut nicio clipă că o făcea ca să mă poftească să cobor, ca să ne despărţim în sfârşit şi să plece. Nici el nu dădea de obicei drumul prăzilor, de niciun fel.

— Sper că într-adevăr nu te aşteaptă nimeni sus, sper pentru ea — a spus atunci şi a ridicat degetul arătător spre tavan, apoi s-a uitat la ceas; eu m-am uitat la al meu, nu era foarte târziu, după tot ce se întâmplase, nici măcar pentru Londra, iar în Madrid seara s-ar fi aflat abia la jumătate, petrecerile ar fi fost în toi — fiindcă nu e ora potrivită ca să urc s-o văd. Nu e prea târziu, cu toate că ne-a luat ceva timp treaba de astăzi, iar mâine poţi să nu vii la lucru, dacă vrei. Ar fi bine să stăm de vorbă puţin mai pe îndelete despre toate astea, văd că te-au afectat foarte mult, chiar prea mult, o să-ţi explic de ce era

nevoie să fac ce-am făcut. Hai să mergem la mine acasă, n-o să ne ia mai mult de o oră, o oră şi jumătate. Vreau să-ţi arăt câteva casete video, le ţin acasă, nu la birou, nu trebuie să le vadă oricine. O să-ţi mai povestesc câteva întâmplări, unele de istorie medievală. O să-ţi povestesc despre Constantinopol, de exemplu. Poate şi ceva despre Tanger, nu lucruri atât de vechi, chiar dacă au trecut de atunci câteva secole. Iar între timp gândeşte-te mai bine la ce-ai spus. Ca să-mi explici de ce nu se poate.

Rămăsesem tăcut, după ce nu găsisem răspuns la întrebarea lui prostească. Sau poate că nu era atât de prostească şi niciun răspuns nu era uşor de dat. Nu mi s-a părut că puteam refuza. Şi de altfel n-avea sens, era ca o prelungire a lungii plimbări pe care-o făcuserăm în seara aceea.

— Ştiu ce s-a petrecut la Constantinopol în 1453, am spus pentru că nu găseam cuvintele pentru a aborda subiectul nostru.

— Cu foarte mulţi ani în urmă, înainte de perioada când am stat la Oxford, citisem o carte minunată a lui Sir Steven Runciman, care nu era profesor la Oxford, ci la Cambridge: *The Fall of Constantinople 1453*, despre căderea Constantinopolului. Însă nu era adevărat că ştiam ce se întâmplase, nu-mi aduceam aminte, citeşti şi înveţi şi pe urmă uiţi, dacă nu continui să citeşti, dacă nu continui să te gândeşti la ce-ai citit.

— De bună seamă, a răspuns Tupra, sau „*I see*”, a spus. Dar o să-ţi vorbesc şi despre întâmplări mai vechi.

A demarat, a făcut ocolul pieţei ca să iasă spre nord. Nu ştiam unde stă, mi-am spus: „Poate în Hampstead”. M-am uitat din nou la fereastra luminată, apoi mi-am întors capul spre ferestrele dansatorului de peste drum. Tupra a surprins cu coada ochiului privirile aruncate de mine. Toate ferestrele erau luminate, cele mari de la apartamentul dansatorului, silenţioasa mea fereastră. A mea avea să rămână aşa prin forţa lucrurilor, până la întoarcerea mea, cu Tupra niciodată nu ştiai când poţi să te întorci acasă. Şi oricât insista el să afle, din fericire nu era nimeni la mine acasă, aşteptându-mă, ca să poată stinge lumina în lipsa mea, când nu eram eu acasă. Nimeni n-avea cheile de la apartament şi acolo nu mă aştepta nimeni niciodată.

20 iulie 2004

(Sfârşitul volumului al doilea din *Chipul tău, mâine)*

[1] Vrând-nevrând (în lat., în orig.) (n.r.).
[2] Din proprie iniţiativă (în lat., în orig.) (n.r.).
[3] Oameni din clasele de jos ale societăţii spaniole, mai ales madrilene, pe care aristocraţii vremii îi imitau mimând o autenticitate

populară, prin stilizarea purtărilor şi veşmintelor acestora (n.r.).
[4] Joc de cuvinte bazat pe analogia între numele personajului („Garza Ladra” însemnând în spaniolă „becaţă lătrătoare”) şi cel al operei *Coţofana hoaţă* (în italiană, *Gazza ladra)* de Gioacchino Rossini (n.r.).
[5] Cine ar fi el? (în it., în orig.) (n.r.)
[6] Şi ce înseamnă (în it., în orig.) (n.r.)
[7] Textual (în it., în orig.) (n.r.)
[8] Apoi (în it., în orig.) (n.r.).
[9] Chiar mai bine (în it., în orig.) (n.r.).
[10] Chiar (în it., în orig.) (n.r.).
[11] În cunoştinţă de cauză (în lat., în orig.) (n.r.).
[12] Foarte suculentă (în fr., în orig.) (n.r.).
[13] Rainer Maria Rilke, *Elegiile duineze. Sonetele către Orfeu*, „Elegia întâia”, trad. de George Popa, Ed. Polirom, 2000 (n.r.).

Table of Contents

[1]
[2]
[3]
[4]
[5]
[6]
[7]
[8]
[9]
[10]
[11]
[12]
[13]